

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 08759

DI NAYSTE VERK

Moishe Nadir

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

די נייסמע ווערק

פון

משה נאדיר

טעג פון מיינע טעג

אין נאַראַיעוו
אַף באַדוויי
אין אידישן טעאַטער
אין רעדאַקציעס
מיט אידישע שרייבער
אין מיינע אוניווערזיטעטן
עפּילאַג

פאַרלאַג „מאַרגן־פּרייהייט“
נומער פּופּצן, איסט דרייצנטע גאַס,
ניו־יאָרק.

Copyright 1935
By
Isaac Moishe Nadir

FREIHEIT PUBLISHING CO.
Fifty East Thirteenth Street
New York City

490

טעג
אין נארמאיען

די אלע מאמעריאלן, וואָס גייען אַרום
אין אַטדעם בוך, זענען געווען געדרוקט
אין דער „פּרויהוימ“ צישן די יאָרן
1925—1928.

— מ. נ.

דאָס קראַנקע שאַכעסל שפּרייט זיך אויס איבערן שטעטל ווי אַ ווייסער פּלאַסטער איבער אַ קויטיקער וואונד. עס לויכטן ווייסע באַלעס, ווייסע, קראַנקע פענימער, ווייסע איבערבעטן און טישטעכער. ווייסער גלאַנץ פון מעשענע לייכטער און העסעס. ווייסע לייס-בערג קוקן אַראָפּ פון דער הויך מיט אַ ווייסקייט וואָס איז רואיקער און טויטער ווי אין אַלע טעג פון דער וואָך. דאָס בייסוילעמל, וואָס ליגט אין סאַמע מיטן פּאַנעם פונעם באַרג — ליגט זיך פירעקעכדיק-שטיל, מענוכעדיק. עס ווייסט: היינט וועט מען עס נישט באַאומרואיסן מיט רידלען, מיט העק. מיט געוויינען, מיט געשרייען.

נאָכן פעטן טשאַלנט גייען נאַראַיעווער אידן שלאָפן. בערד שטעלן זיך אַרויס דורך די אָפּגעקייטלטע פענצטער. הענט נעמען צענויה די צוויי לאָדן-פּאַלעס.

פאַרהאַריקטע הענט שטופּן אַרויס דעם שאַכעס אין דרויסן אַרויס, לעשן אויס דעם טאַג, וואַרפן זיך אַריין אין דער ווייסקייט פון איבערבעטן. די קאַלעדיקע ציכן-שפּיצלעך, וואָס דערמאַנען מער אָן די טאַיניקדיקע זיגל, ווי אין די יאָרן, ווען מ'איז נאָך געווען יונג און וועלעוודיק, ליגן געטריי מיט די פייעס, מיט די בערד. עס דאַכט זיך: אין די קילע ציכן-שפּיצלעך ליגט מער זיסער גוף פונעם ווייב, ווי אינעם ווייב אַליין, וואָס איז אזוי וואַכעדיק און פּראַסט.

(פונקט ווי איינער וועמעס לייב איז שטאַרק אָפּגעברענט פון דער זון קען נישט זיין אינגאַנצן נאַקעט, ווייל עס איז אָנגעטון אין זון, אזוי קענען אַלטע פּאַרפּאַלקן נישט פילן דעם טאַם פון נאַקעט-קייט, ווייל די יאָרן, אַנטפּלעקטע, אָפענע, ליגן צישן זיי ווי פרעמדע, און דערווייטערן זיי איינס פון ס'אַנדערע).

נאַראַיעוו שלאָפט שאַכעס נאָכן עסן, נאָר מיר אינגלעך שפּילן זיך. פאַר אונדז גייט די זון אָפן הימל, פאַר אונדז ברענען די טוואַעס אָפּ די פעלדער; פאַר אונדז דרייט זיך און סקריפעט דאָס בלעכענע, זשאַווערנדיקע ווינט-פּענידל אָפּ פּראַשעס הויף, פאַר אונדז זינגט די ערד איר גרין סאַמעטן ליד; פאַר אונדז פינטלען מוראַשקעס מיט זיך אַליין איבער דער זיסער קילער ערד, וואו שאַטנס רוען זיך אָפּ, נאָך לאַנגע טאַמידן פון נישט-געווענזיין; פאַר אונדז שטעפן וואַסער-פליגן די פלאַך פונעם טייך; טומלען זיך די געלדורכזיכטיקע גרינגע בינען אַרום די בלוילעך-בערשטלידיקע באַדיקעס; פאַר אונדז פּוצט דער אָנגעלאַפּענער פּלוצימדיקער ווינט

דעם שטראָז אָפּ, צעבלאָזט די פאַרנעמענע שטרויען און פאַרדאַרטן קיצוים; פאַר אונדז פּאַרט אַ גוואישע דראַבינע־פור פול מיט זאַנגען פונעם פעלד; פאַר אונדז זיצט דאָס קליינע שייגעצל שטאַלץ העט־ אויבן איבער דעם קווער־איבערגעלייגטן דראַנג וואָס האַלט־צו די זאַנגען זיי זאָלן זיך נישט צעשיטן; פאַר אונדז פּאַלן פונדעסטן אַראָפּ עטלעכע זאַנגען־פונעם־פעלד; פאַר אונדזערע יונגע הענט איז דער סאָך פון טוואוע וואָס בליט אַזוי שוין, אַזוי וואונדערשוין, אַזוי אומענדלעך באַטאַמט און שוין.

:: :: ::

עס האָט (צום וויפּילטן מאָל?) אָנגעהויבן ווערן ווינטער אין נאַראַיעוו.

די טערנעסליפּקעס זענען שוין געווען צייטיק און טערפּקע, דער אָנהויב־אַסיע־הימל האָט שוין געהאַט אַרויסגעקוועטשט פון זיך וואו ער האָט ערגעץ געהאַט אַ טראַפּן וואַסער, ווי נאַקסיט פון אַ וואונד, האָט זיך עס גענומען פאַרהיילן. טרוקן ווערן.

דאָס שטעטל אונדזערס איז געוואָרן נענטער צום דאָרף, צו פיטיטער; איז געוואָרן כמעט אַליין אַ דאָרף, מיט פּלייטן, מיט געבליבענע צעפּוילטע הייפּטלעך קרויט אין גויעשע גערטנער, מיט הויכע, וויאַלע שטעקנס פון זון־בלומען, וואָס מ'האַט זיי די עפּ אָפּגעשניטן (צוליב די זאַפּטיקע געדאַנקען, די ערלעך) און זיי אַליין זענען געבליבן פאַרכידעשט און דערשראָקן.

היינטיקן זומער בין איך אַ סאָך אַרומגעפּאַרן, בין געווען אַזש אין ראַהאַטין. דאָרט האָב איך געזען רויטע געבעקס־שטעלן, און האָב געטראַכט, אַז דאַפּאַר הייסט מיסטאַמע דאָס שטעטעלע „ראַטין“.

די וועלט? —

פאַמעלעכן — ווי אַ קינד שניידט אַרײַן אין אַ גאַנצן לעקער, וואָס די באַבע האָט אים געשענקט צו זיין געבירטאָג — אַזוי האָב איך פאַמעלעכן אַרײַנגעשניטן מיין אויג אין דער וועלט אַרײַן, עס לאַנגזאַם געזעטיקט, נישט פאַרגונגען זיך צו זען מער ווי אַ ברעקל וועלט אַף אַ מאָל.

(אַ כאַווער מיינער, וואָס איז געזעסן אין די לעמבערגער „ברײַ־נידקעס“, האָט מיר אין די שפּעטערע יאָרן דערציילט, אַז בעאייס זיין געפאַנגנשאַפט דאָרטן, האָט מען אים געגעבן נישט מער ווי איין בוך אַלע צוויי וואָכן. אַ לייענער איז ער געווען אַ טאַוועדיקער. פּלעגט קענען איבערלייענען אַ גרויס בוך אין איין טאָג. נאָך דאָ אין די „ברײַנידקעס“, האָט ער זיך געזשאַלעוועט צו לייענען צופּיל מיטאַמאָל, קעדרי ער זאָל דערנאָך נישט אויסגיין פון וואַרט־הונגער,

פלעגט ער זיך אליין איינטיילן דאָס בוך: אזויפיל און אזויפיל בלעטלעך אַ טאָג. אז ער פלעגט האָבן אָפגעלעזן די טעגלעכע פּאַרציע בלעטער, פלעגט זיך אים גלוסטן צו גיין ווייטער אינעם בוך אַריין. ער פלעגט אָבער גויווער-זיין דער יויצער-אַרע אַנשטאָט לייענען ווייטער, פלעגט ער נאָכאמאָל לייענען דאָס אויסגעלייענטע, און טאָמער איז נאָך אַלץ דער טאָג געווען צו לאַנג, פלעגט ער לייענען דיזעלבע בלעטלעך צו עטלעכע מאָל, ביז עס איז אָנגעקומען די צייט צו גיין שלאָפן.)

אָך! דעמאָלט זענען נאָך די זומערס געווען אַלע מאָל גיין! יעדער זומער האָט געהאַט זיין אייגענעם טאָם און רייאָך, יעדער שטיקל הימל-מינע איז מיר געווען איינגעברענגט אין האַרץ, ווי אַ צירונג-פּליטער אין אַ בעמיש קאוועשעלכען.

:: :: ::

בעריש פּאָסעסאָר איז אַ געפּאַסט אידל. אַלע זיינע אייוורים סטאַרטשען פון אים אַרויס. דאָס פּריצישע וואָל-שטאַפּענע איבערצירק טרענט זיך אים הינטער די אַרעמס. די נעיס פון די הויזן זענען באַ אים צעשפּאַרט. זיינע פּאַנים-קנייטשן זענען אָפגעלייגט אין רואיקע, פעטע, רויז-גלאַנצנדיקע פּאַלנ. זיין באָרד איז קיילעכדיק פּאַרשורין, איז האַרט און ליגט פעסט אַפן פּאַנים, ווי זי וואָלט געווען פון שוואַרצבלאָען דראָט. בעריש'ס גאַנג איז אויך עפעס ווי קיילעכ-דיק. ער דרייט זיך אַהין און קריק מיטן רייטבייטשל אין דער האַנט, טשוויקעט מיטן בייטש-שפיץ אָף וואָס ער טרעפט: הינט אַנטלויפן פאַר אים, אָנערס שלאָנגט ער צישן די פיס, און יאַלעווע קי — טשוויקעט ער מיט דער בייטש אַפן בויך. ער גייט מיט פעסט-קורצע טריט. יעדער טריט — ווי ער וואָלט אויסגעפּריפט די ערד, צי איז זי גענוג שטאַרק אים אויפצוהאַלטן. בעהיימעס, כאַיעס און מענטשן ווייכן-אויס זיין גאַנג. דער הונט („שאַפּיענער“ רופט מען אים אָף דייטש) לויפט פּאַראוים און האַווקעט קלוימערשט. דאָס איז באַ אים בלויז אַן אָנשטעל. דער עמעס איז — ער ראַטעוועט זיך פון בעריש פּאָסעסאָר'ס בייטש.

דער איינציקער מענטש, וואָס גייט-נאָך בעריש'ן, איז געבזשע דער עקאָנאָם. יענעמס גאַנג איז נאָך פעסטער ווי דעם פּאַריצ'ס, זיין געשטעל איז העכער און זיכערער. זיין קאָל איז קעגן בעריש'עס, ווי דאָס קאָל פון אַ ריקבעט קעגן אַ ריבייזן. הינטער זיי בידן גייט פעד, דער „מענטש“, מיטן קויטיק-שטרויענעם קאַפּ האָר, און מיט אויגן ווי ברוינע קענפּלעך. פעד איז מסוקן פּויל אָף ריי. אז איר זאָגט אים: „פּעד, בוי-מיר-אויף פּיסום-וראַמסעס!“ פּוילט ער זיך אויפ-

צומאכן ס'מויל און צו זאגן „ניין“, און ער גייט אוועק און בויעט אויף.

פער איז א בייזער, א געקרוודעטער. נאָר אויפמאכן ס'מויל און א שעלט-טוען, פוילט ער זיך. גייט ער נאָך דעם פאָריז און געבושען, טוט די שווערסטע און מיעסטע אַרבעטן. בלויז צוויי מאָל האָט ער איבערגעשראָקן דעם פאָריז דאָמיט וואָס ער האָט פאַרלוירן די האַק פון דער טאַפּעריסקע אַקוראַט דעמאָלט, ווען דער פאָריז איז געשטאַנען נישט ווייט פון אים. ביידע מאָל האָט אים בעריש דערלאָנגט מיטן שפייץ-בייטשל און אים געזאָגט, אז ער זאָל אַכטונג-טוען, אז די האַק זאָל זיין גוט פאַרקלינעוועט. פער האָט גאַרנישט געזאָגט, ער האָט בלויז געקראַצט זיך אַ רענע אַף דעם אָרט וואו די בייטש האָט געטראָפן. די ברוינע קנעפלעך אַפן געלן פּאַנים האָבן אַף אַ רענע באַקומען אַ פייערדיקן אָפּגלאַנץ. דערנאָך האָט ער אַ הייסן שפיי געטון. אַ לאַך געטון אָן אַ קאָל, פאַרקלינעוועט די האַק און גענומען זעצן מיט גרויס קייעס אין דעם סענקעוואַטן קלאַץ, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ מענטשלעכער קאַפּ מיט הערנער.

:: :: ::

פּרילינג. נאָכן שנייצעגויען לאַכן וואַסערן פון אַלע זייטן, ווי נאַכעס-טרערן פון איינעם וואָס איז ערשט אויפגעשטאַנען פון זייער אַ שווערער קרענק. דערנאָך איז בלי-צייט. צוויי-יאָנטעוון. אַף די שטרוי-דעכער בליען מאַרגאַרעטקעס. האָפּנבאָמבעלעך אַף די טיטשעס זאַפן-אָן די ווינטן מיט אזוינע רייכעס, וואָס פאַרטשאַדען ס'קאַפּ און ס'האַרץ. באַטאָג ליגט אַ גרינער, פּליפיקער שטויב אַף די ערשט-אויסגעהיילטע, טרוקענע ערד-גרודעס. פון די בוימער פאַלן געלע, ווייכע „שלענגלעך“, בלי-שאַלעכצן. זיי ליגן שטיל און פאַרוואַנדערט קעגן אויסגעפּוצטן וואַרעמן, לידיקן הימל, וואו עס רעגן-זיך בלויז עטלעכע קליינע וואַלקענעצלעך, און האָבן נישט וואָס צו טון. די הינט געניצן און קראַצן זיך. קעץ פּוצן זיך די וואָנטשעס מיט די לאַפּטלעך. קאַטשקעס מיט כרייט-באַלעבאַטישע האָרן-נעז וואַקלען-זיך, ווי גנדישע ווייבער.

פרי באַנאַכט, אז לעוואָנעס גוידערן-זיך אויס דאָרט אויבן, איבערן טורעמדל פונעם פּאַסט-שטיבל, גייען נאַראַיעווער באַלע-באַטיס אַרויס פון די שטיבער אין די הוילע גאַטיעס, מיט די הענט אַף די הינטנס, ניסן זיך גוט אויס פון דער פּרישער לופט, שמייכלען אַרויף צו דער לעוואָנע, ווי צו אַ וואוילער מומען, וואָס איז ערשט

געקומען פון אמעריקע, מאלעגירען מיט צעשפייכצטע מילער עפעס אזוינע רייד, וואָס זענען לאַכלוטין גאָרנישט.

שטיל שטייט אונדזער שטעטל. די מענטשן טאָמיר דיזעלבע. הערט מען זיי אויף צו זען, הערט מען זיי אויף צו הערן. עס איז ווי איר זאָלט שטיין אַ סאך שאַען און קוקן אָף אַ רינענדיק וואַסער, אָף וועמעס פלאַץ עס באַווייזט זיך גאָרנישט-מיט-גאָרנישט! מיט דער צייט פאַרנעסט איר ס'קאָל פונעם וואַסער, עס דאַכט זיך איר, אַז עס איז אייער אינערלעך קאָל. ס'פליסן זעט איר נישט, ווייל ס'איז נישטאָ אָף דער פלאַך קיין בלעטל, קיין פרוטקעלע, וואָס זאָל אָנ-צייכענען די שנעלקייט פונעם וואַסערס גאַנג.

קומט אַמאָל פון ברעזשאַן אַ מיליטערמאַן אָף אַ „טריציקלעט“, לויפן אים די קינדער נאָך, אַזוי ווייט, ווי זייערע אַטעמס גרייכן, קומען קריק מיט שטויב אָף די פענימער, לויכטן ווי פון אַ גרויס געשעעניש, וואָס האָט אָפגעפרישט דאָס לעבן.

היינטיקן פּרילינג איז מיטן אַנקומען פון יאָנטעוו-שוואַועס, און מיט דער גרינער צעבלעטערניש פון די גרויסע קאַשטאַן-צווייגן, אַראָפגעקומען צו אונדז אַ נייע מישפּאַכע — אַזש פון באַכניע. אַ טאַטע, אַ מאַמע, אַ טאָכטער, אַ זון. באַ מיר איז דאָס אַנקומען פון דער נייער מישפּאַכע אַ סימען, אַז נאַראַיעוו וואַקסט. אַ נייעם גלאַק אין דער שקאַלע האָבן מיר שוין. נישט לאַנג איז דאָ באַ אונדז געווען אַ „בישיף“ איר. און איצט קומט מען צו אונדז אַזש פון באַכניע. מ'קומט זיך באַזעצן באַ אונדז. באַ אונדז...

איך פריי מיך זייער שטאַרק. ערשטנס, ווייל איך בין אימנאַנצן 12 יאָר אַלט. צווייטנס, ווייל ס'איז פּרילינג. דריטנס, ווייל איך האָב אַזאַ טייערן פעטער און אַזאַ וואוילע מאַמען און אַזאַ זיסע לייטשע. און פערטנס, ווייל איך האָב מיך באַקענט מיטן נייעם אינגל פון באַכניע, וואָס זאָגט „עץ“ אַנשטאַט „איר“, און „יאך“ אַנשטאַט „עך“, און ער האָט אַזאַ שיין ווערטל ווי „גוטמאַרנן געלע, רעטעך טראַג איר“, וואָס ער זאָגט, אַז זיין שוועסטער פרידע האָט עס געהערט פון אירס אַ פריינדיגע, וואָס איז געקומען פון ניי-אַרק. — נישט ניי-אַרק, נאָר טאַקע ניי-אַרק, אַן אַ יוד... וואָס דאָס ליגט אויך אין אמעריקע, און ס'איז די ניי-שענצטע שטאַט אין דער גאַנצער וועלט.

מיין נייער באַווער האָט בלאַנדע, ברייטע פייעס. מיט זיין קורץ נעזל, גלייכע האָר און הויכע שטשאַקעס, זעט ער אויס ווי אַ שייגעצל אין אַ לייבצידעקל און מיט פייעס, און הייסן הייסט ער — וועטוויש. און ער זאָגט אַליין, אַז אין באַכניע האָט מען אים

גערופן „וועוטשי מיט עפעס“, דאפאר וואָס ער האָט שטענדיק ליב געהאַט ברויט מיט עפעס, ווירשטלעך מיט עפעס, באַרן מיט עפעס. און ער גיט צו: אפילו מיידלעך האָב איך אויך ליב מיט עפעס. און (צו מיר): דו האָסט ליב מיידלעך?

איך פאַרשעם מיך, ווער רויט ביז איבער די אויערן, און וועוטשי הויבט מיר אָן צו געפעלן, ווייל ער איז אזא פריילעכער און אַ גרויסשטעטישער, און זעט אויס ווי אַ שייגעץ מיט פייעם.

איך באַקאָן וועוטשין באַלד מיט העשעלען, וועלכער איז די קרוין פון אונדזער קאָפּ. העשעלע מאַכט אַף דייטש: „האַבטאָך, האַבע די ערע!“ און וויל אים אַ דוצקע טון מיטן קאָפּ, ווי ס'איז זיין טעוועל. נאָר וועוטשי גיט אים אַ זעץ אין האַרץ אַרין מיט דער פּוּסמ, אַז העשעלע ווערט אַזש ברוין-און-בלוי. העשעלע צעוויינט זיך און דוצקעט מיך. איך דוצקע אים קריק, און זאָג אים ער זאָל נישט זיין אזוי. און אַז סע קומט אַ ניי אינגל, זאָל ער האָבן דערעך-ערעץ, ווייל קיינער איז נישט מעכויעוו צו וויסן, אַז ער דוצקעט-זיך — נישט פון שלעכטסקייט, נאָר פאַרקערט — פון גוטסקייט.

— גיי, ביזט אַ נאַר! — מאַכט העשעלע צו וועוטשין. — ביזט

אַ באַכניער נאַר.

— און פון אַ נאַראַיעווער נאַר הער איך עס! — מאַכט וועוו-טשי, שפּייט זיך אַרויף אַף די פינגער און גלעט זיך די גויעשע פייעם.

— אַז סע געפעלט נישט נאַראַיעוו, פאַרט מען אוועק.

— אַז סע געפעלט נישט באַכניע, שפּייעט מען מיט בלוט.

„וועוטשי-מיט עפעס“ האָט זיך אַרויפגעוואָרפן אַף אונדזער העשעלען און וואָלט געווען געמאַכט פון אים אַ טעל, ווען וועוטשין טאַטע מיט דער שיינער באַרד, מיטן שטעקן און מיטן טפּילין-זאַס אונטערן אָרעם, זאָל נישט געווען אָנקומען, בלייבן שטיין און זאָגן אזוי זיס ווי צוקער-מיט-סאַם:

— וועוטשאַלע טיערס!

וועוטשי איז געוואָרן רויט-און-טויט. געבליבן שטיין מיט אַ פּוּסמ אין דער לופטן, און ווי אַ הינטל מיט אַן אַראַפּגעלאָזט עקל. צוגעגאַנגען צום טאַטן. יענער האָט אים אָנגענומען באַ אַ פייע און אַזאַ דריי געטון, ווי ער וואָלט זי געוואָלט אָפּשרויפן פונעם פּאַנים. דאָס אַלצדינג האָט וועוטשעס טאַטע (ווי אַלע לייטישע, פרומע טאַטעס) געטון מיט אַ שמייכעלע... וועוטשי איז זיך שיר פאַרגאַנגען, אַ געשריי געטון „אוי“, און איז דערנאָך, שטילערהייט, אוועק מיטן טאַטן אין קלויז אַרין.

:: :: ::

וועוּטשי איז געוואָרן אונדזער „פירער“, אונדזער עלצטער. ער פלעגט אָן ראַכמאַנעס אָנרײַצן אינגלעך אַף אינגלעך, הינט אַף הינט, קעץ אַף קעץ. אַז מ'האַט אים נישט געוואָלט פּאַלגן, פלעגט ער אַרויפּוואַרפן אַף דיר צוויי גרויסע קאַסאַקע אויגן און זאָגן :

— איך זאָג דאָך עפעס, צי ניין?!

און אַ טיפּע־געטון מיטן פּוס.

איינמאָל האָב איך מיט וועוּטשין געהאַט אַ געקריג. וועוּטשי איז געווען אַ סאָך שוואַכער פון מיר, און איך האָב פון אים געקענט מאַכן פּאַריך. נאָר אָנשטאַט אַליין צו ענטפערן אַף מיין אַרויסרוף, האָט וועוּטשי אַ זאָג געטון צום „געזונטן מענדל“:

— מענדל, הער נאָר וואָס ער זאָגט! איך וואָלט געוואָלט זען דו זאָסט לאָזן שלאָגן אייער וועוּטשין... איך מײן, אַז סײַ וועט נישט קימען דאַצי. הא, מענדל? קוק מיר אין די אויגן אַרײַן, אַז איך רײד צו דיר!

וועוּטשי האָט אַף אים אַרויפגעטון אַ שמיכל, ווי מ'טוט־דאָן אַ רינג אַף אַ בערס נאָז און — מענדל האָט שוין געפּאַלגט. מיך געשלאָגן, געשלאָגן. וועוּטשי איז געשטאַנען מיט די הענט אין די קעשענעס און געשוויגן.

אין עטלעכע מינוט אַרום האָט וועוּטשי אַ קאַמאַנדיר געטון :

— גענוג. איצט שלאָג דו אײַס, איציקל. לאָז דײַך, מענדל. מוזט דײַך לאָזן. איך הייס!

און צו מיר:

— דערלאָנג אים, נו. איך הייס!

כאָטש איך בין געווען שטאַרק אין קײעס אַף דעם געזונטן מענדלען, האָב איך אים פונדעסטוועגן נישט געוואָלט שלאָגן „פער קאַמאַנדע“. איך האָב זיך אויך אַביסל געשעמט דאָס צו טון, דאַפּאַר וואָס מענדל איז געווען אַ סאָך שטאַרקער פון מיר.

בין איך געבליבן שטיין מיט אַן אַראָפּגעלאָזטן קאַפּ און געזאָגט :

— איך בין דיר מויכל, וועוּטשי; איך וויל אים נישט שלאָגן.

— זאָג אים, אַז ער מוז דײַך שלאָגן! — האָט וועוּטשי באַפוילן מענדלען.

— דו מוזט מײַך שלאָגן! — האָט מענדל נאָכגעזאָגט ווי אַ פּאַפּוניי.

— וויל איך אָבער נישט.

— דו מוזט.

— און אַז נישט?

— וועל איך דיך שלאָגן! — האָט געזאָגט וועוטשי.

— דו — מיך?

— יא, איך — דיך.

— אנו פריה!

אזוי ווי איך בין שוין געווען שטארק אָפגעמוטשעט פון מיין געשלענג מיט מענדלען, האָט מיך וועוטשי לייכט בייגעקומען.

אז ער איז אַרויס דער געווינער, האָט ער געזאָגט צו מענדלען: — איצט לאָז דיך, דו בולוואַן, וועל איך דיר אַ פאַטש טון אין פּאַנים אַרײַן, — נאָר דו זאָלסט נישט קריק-פאַטשן, דו הערסט וואָס איך זאָג דיר? נו, שטעל אויף די באַק?

דער געזונטער מענדל האָט אַקעגנגעטראָגן די באַק מיט אַ שמיכעלע, וועוטשי האָט אים אַ פאַטש געטון, דערנאָך האָט ער געזאָגט:

— פון איצט-אַן בין איך דער פירער איבער אַלע נאַראַיעווער אינגלעך. וועמען איכ'ל עפעס זאָגן, וועטן מוזן פּאַלגן. געדענקט זשע וואָס איך זאָג. איצט רייכט זיך די נעז איינס אין ס'אַנדערע און בעט זיך איבער. איך הייס!

איך האָב נישט געוואָלט רייבן די נאָז, אָדער זיך איבערבּעטן, האָב איך זיך אויסגעקויפט מיט דריי ביינערנע קנעפלעך, וואָס וועוטשי האָט אָפגעדרייט פון מיין העמד, און געזאָגט:

— דאָס איז שטייערן, אַף לאָשן-קוידעש הייסט דאָס: מאַס. דאַפּון נעמט זיך דאָס דייטשע וואָרט מאַסגעבענד. און איצט, שייסקערלען, לויפט אַהיים! איך הייס!

מיר זענען ביידע אַנטלאָפּן, איבער די אַקסלען אַריבער נאָכ-געקוקט וועוטשי, וואָס איז געשטאַנען אַף אַ שטיין און געמאַכט מיט די הענט מיר זאָלן לויפן, לויפן.

:: :: ::

...און לייטשען האָב איך טאַקע ליב געהאַט, דאָס איז וואָר! אין כאַלעם פּלעג איך איר פּלעכטן די צעפּ, אָנרירן די ניפלען פון אירע בריסט, זי קושן אַף די נאַסע, געשמאַקע ציין. איך געדענק אַ שטייגער:

איינמאָל אין אַ זומער-נאַכמיטיק. דער טאַג איז געווען אַנ-געשוואָלן מיט זיסקייט און מיט ליבשאַפט.

איך בין געזעסן מיטן טאַטן אין פּראָשעס לערן-סאַליע און זיך צוגעהערט ווי דער טאַטע לערנט מענדזשע'ן דייטשע גראַמאַטיק. יענער האָט נעבעך געשמודירט אזוי שווער, אז אַף דעם פּוכענעם גריבעלע פון דער אויבערשטער ליפּ איז באַ אים געשטאַנען אַ

גרויסער טראָפּן שווייס. דערנאָך האָט זיך אים געלָאָזט בלוט פון דער נאָז, און ער האָט געמוזט אַרויסגיין צום לָאָנקע-טייכל, פאַרציען אַביסל וואַסער מיט דער נאָז. אַז ער איז קריק-געקומען איז ער געווען בלאַס און רואיק, און האָט שוואַך געשמייכלט. אפּן ווייסן קאָלנער פון העמד איז באַ אים געווען אַ בלוט-פלעק. מיין טאַטע האָט אַף אים ראַכמאַנעס באַקומען, און אָנשטאַט לערנען אים גראַמאַטיק, האָט ער אים גענומען דערצוילן אַף אויסנווייניק אַ מאַיסעלע פון „סיר גאַליווערס ריזין“. מענדזשע האָט גאָר אָנגע-קוואַלן דאַפּן. ער האָט מיט זיינע גלאַזבלאָע טעמפע אויגן אַרויפ-געקוקט צו מיין טאַטן, געהערט מיט די ווייסלעך פון זיינע אויגן, מיט זיין בלאַסער שפיץ נאָז...

אַף די לאַנגע, פילקעסטלדיקע פּראַנציוזישע פענצטער האָבן זיך פּליגן געשלאָגן קאָפּ אָן וואַנט, געוויינט און געזונגען. אין ווינקל פון דער גרויסער סאַליע, באַם פּאַרצעליענעם אויוון, איז געשלאָפּן אַ הונט, וואָס האָט זיך אוועקגעגאַנוועט פון דעם דרויסנס היץ... דורך די לאַנגע שויבן האָט מען געהערט און געזען ווי די פעלדער וואַקסן. אינם טיפּן גערשטן איז געלאָפּן מיט קורצן אַטעם, און זיך אָנגעבוּגן און אויסבאַהאַלטן אַ פאַרשייט ווינטל.

דאָ איז אַריינגעקומען לייטשע. אַ זומערדיקע און אויסגעבאָדענע מיט וואַסער-פייכטע צעפּ. זי איז אַריינגעקומען זייער שטיל. זיך אוועקגעשטעלט נישט ווייט פון אונדזער טיש, מיט אַ פּינגער אַף דער אונטערשטער ליפּ — סי האָט געהייסן: „זאָג נישט אויס קיינעם, אַז איך בין דאָ דאָ“.

איך האָב געקוקט אַף איר שוין פּאָנים, געהונגערט און געדאָרשט נאָך דעם שמייכל, וואָס האָט אַרומגעטאַנצט אַף אירע ליכטיקע ליפּן, ווען זי האָט פּלוצים אַרויסגענומען פון איר פאַרטוך אַ ווייסע העניטשקע, זי שטילערהייט אָנגעבלאָזן, דערנאָך גענומען ציען די „פּינגער“ פון דער העניטשקע — אַזוי ווי עס וואַלט געווען אַן אייטער פון אַ קו. בעשאַס זי האָט דאָס געטון, האָט זי געוויזן מיט אַ פּינגער אַף איר ברודער מענדזשע'ן, וואָס האָט שוין ווידער געהאַט אַ שווייס-טראָפּן אינעם ווייבערשן גריבל פון זיין אויבער-שטער ליפּ.

איך האָב זיך אָנגעבוּגן הינטערן טיש, ווייל איך האָב געוואַלט לאַכן, און איך האָב געזען, ווי בעריש פּאַסעסאַר קומט אַריין אינע-ווייניק — אויך מיט זייער שטילע טריט. ער בלייבט ש-יין און קוקט אַף לייטשען, ווי זי מעלקט די העניטשקע, און נאָך איידער איך האָב צייט געהאַט אַ געשריי צו טון און צו וואַרענען זי, לאָזט

ער איר אַראָפּ אזא שווערן פאַטש, אז זי פאַלט אַנידער אַף דר'ערד.
— זאָ איינע —!

מער זאָגט ער נישט, דער פּראָש. ער גייט אַרויס מיט זיין האַלב־קוילעכיקן גאַנג און לאָזט נאָך זיך אַ קנאַס פון אַ בייטש־ל. מײן טאַטע ווייסט נישט אַקוראַט, וואָס דאָ האָט פאַסירט. „צע־לאָזט“ ער די שולע. זאָגט, אז סי וועט שוין זיין גענוג אַף היינט. ער פּרעגט מיך, צי איך וועל גיין אַהיים. איך זאָג, אז ניין, איך וויל נאָך לערנען מײן לעקציע. דער טאַטע זאָגט: „גוט־גוט. אזוי איז גוט. אז דו לערנסט דיך האָב איך דיך ליב.“ איך גיב אים אַ קוש אין דער האַנט און ער גייט אַוועק.

אז איך בלייב אַלײן מיט לײטשען, גיי איך צו און זאָג איר:
— קום אין דרויסן אַרויס, לײטשעלע. הייב דיך אויף. וויין

נישט.

לײטשע וויינט נישט — סײַ־ווייסי. זי האָט נישט קיין טעווע צו ווינען. זי איז נאָר אַביסל פאַרשעמט און ערנסט.

מיר גייען אַרויס אַפּן פעלד — דורך אַ הינטערשטער טיר. איך העלף איר אַרויפּזעצן זיך אַף אַן אַלמער בריטשקע, וואָס שטייט דאָ מיטן „דישל נאָז“ אַף דר'ערד, ווי אַ באַטשאַן וואָס שלאָפּט שטײענדיק. איך זעץ מיך לעבן איר אינעווייניק אין דער בריטשקע. די קליינע האַבער־ווינטלעך ריידן אונדז אַ שידעך. איך פיל מיך אזוי אומרואַיק, ווי איך וואָלט געהאַלטן אַ צאַפּלדיקן פּויגל אין דער הוילער האַנט.

איך זאָג צו איר:

— לײטשעלע.

— וואָס איז?

— גאָרנישט.

— דו ווילסט עפעס?

— גאָרנישט.

לײטשע קוקט מיך אָן מיט קילע, אַטלעסענע אויגן, צעלאַכט

זיך און זאָגט ווי טאַמיד אַף שפּאַס:

„הערר לערער,

הערר לערער,

וואָס איזט מיט אינען

דער מערער?“

— גאָרנישט, לײטשעלע. איך טראַכט בלויז פון דיין טאַטן.

— מײן טאַטע...

זי פאַרשעמט זיך, לאָזט אַראָפּ דעם קאַפּ, איך כאַפּ אים אַף

מיינס א שפיציקן אקסל, גלעט איר די האָר. טרערן קומען איר אין די אויגן.

— לייטשעלע!

— וואָס איז, איציקל?

— גאָרנישט.

— איך גלעט שטילערהייט אַרויף אַ קוש אַף אירע פייכטע, ערשט-געבאָדענע האָר. זי שפילט זיך מיט די קנעפלעך פון מיין וועסטל, איר קאָפּ נידריק לעבן מיין האַלדז.

און שוין איז די רעגע. זי טראָגט (ווי דער דייטש זאָגט) גאָלד אַף די ליפן.

— לייטשעלע טייערע!

— וואָס איז?

— דו וואָלסט געוואָלט, אַז איך —

איידער איך האָב צייט צו ענדיקן, איז לייטשע (מיט איון שפרונג) אַראָפּ פון דער בריטשקע. איך קוק מיך אַרום: דער סטאַן פון מיין העמד איז אַרויסגעשלעפט איבער די הויזן. דאָס האָט מיר לייטשע אַזוי אָפּגעטון, בעאייס איך האָב איר געקוישט דעם קאָפּ, דעקלאַמירט מינע שיינע פּסוקים.

אין אַ רעגע אַרום איז זי שוין געווען איינגעשפּאַנט אין דער בריטשקע און זי האָט מיך (איר געליבטן) געשלעפט איבער דער לאַנקע, ווי אַ פּערדל. זיך אַליין אונטערגעטריבן מיט אַ „הייטאַ-ווישטאַ-וויאַ“ און געלאַכט און געקוויטשעט.

:: :: ::

אַנהויב ווינטער איז דער פּעטער איציק ווידעראַמאַל ערגעץ אַהינגעקומען — מ'האָט נישט געוואוסט וואו. דאָס דאַמעלע מיט די ברונעלענע שיך און מיטן יאַקל וואָס איז געווען ווייס אַף דער פלייצע, פון רייבן זיך באַ די דרויסנווענט, אויסצומיידן די בלאַטעס — דאָס-אַ דאַמעלע האָט זיך אינאיינעם מיט מיין פּעטער אויך אויס-געלאָשן. אירע הויכגעפוישטע אַרבל, די ווייסע שפיצן-שעיקע איבער איר האַלדז, וואו יונגע, טיפּבלאַע, פייכטע לעקלעך האָבן אַרומ-געציטערט, ווי פּראַגעצייכנרלעך צו אַ שטומער וועלט — דאָס אַלץ-דינג האָט זיך איצט געפּעלט; אויפּגעהערט צו קלינגען אין מיין האַרץ מיט זיין „וויען, וויען, שוין וויען“, — אַליין האָב איך איצט דורך-דיינעכט מיין נעשאַמע געגעבן דעם וויינענדיקן ווינטל, וואָס האָט זיך פּאַוואָלי געאייילט אָנצוקומען ערגעץ.

מיטן טאַטנס אוועקפאַרן קיין אַמעריקע האָט זיך די אַרימקייט צעוואַקסן אין אונדזער שטוב ווי אַ שוועמל אין דער פינצטערניש.

דער דאלעס האָט צענומען זיינע לאַנגע, דאָרע הענט אין דער ברייט און אַרומגענומען: די מאַמען, מיך, מיינע פיר שוועסטער, דאָס קליינע ברודערל, די מאַגערע קראַפּפּאַשע: דאָס קרוליקל, וואָס דער פעטער אליין האָט מיר איבערגעלאָזט אַ „נידזשניע“, — דורכן דאָך זענען אין ליכטיקע נעכט שמערן אַראָפּגעפאַלן צו אונדז אַפּן בוידעם... (באַטאָג האָב איך זיי געזוכט און זיי נישט געפונען!) אז ס'האָט גערעגנט, האָט אַרײַנגערעגנט גלייך איבער דער מאַמעס בעט. אזוי ווי קיין דערוואַקסענע מאַנצביל זענען באַ אונדז אין שטוב נישט געווען, איז קיינעם נישט איינגעפאַלן אַוועקצורוקן דאָס שווערע דעמבענע בעט ערגעץ אַנדערש, נאָר מ'פּלעגט אָנשמעלן איבער דער מאַמעס האַרץ אַ סאך בעקעלעך. און דער רעגן פּלעגט קלאַפּן און דולן און נורען מיט זיין איין־טראַפּיקן: „טיפּ־טיפּ“.

אין אזוינע נעכט פּלעגט די מאַמע נישט קענען איבערדרייען זיך, אָדער אַ ריר־טאָן אין בעט, קעדיי די האַלב־אָנגעפילטע רעגן־געפעסן זאָלן זיך נישט אויסגיין.

איז די מאַמע דאַפּן מיטאַמאָל איינגעפאַלן, פאַרשלאַפט געוואָרן. דאָס פּלעדערווישל איז איר פּלוצים אַרויסגעפאַלן פּון דער ציכטיקער האַנט. זי האָט געזאָגט: „קינדער, איך בין פאַרביי. שיקטס נאָך אַ דאָקטאָר“.

דערהערט דאָס וואָרט „דאָקטאָר“, האָבן מיר זיך אַלע צעוויינט מיט אַ גרויס געוויין.

געקומען דער דאָקטאָר, האָט ער אונדז אַלע אַרויסגעטריבן פּון דער שטוב, צוגעקייטלט די טיר, זיך געזאַמט העכער אַ שאַ, איז אַרויס־געקומען אַ צופּרידענער און געזאָגט „טרויבן־קור“, וואָס דאָס האָט געהייסן, אז די מאַמע דאַרף עסן וויינטרויבן און וואָס דאָס איז באַ אונדז קינדער געווען דער בעסטער סימען, אז די מאַמע איז נעבעך גוט שלאַף. האָבן מיר זיך נאָכאַמאָל צעוויינט, ביז אונדזער שאַכנטע, יודל דעם בעקערס ווייב, איז אַרײַנגעקומען, זיך אַ וויש געטון די נאָז אַרויפצו, מיט דער לינקער זייט פּון דער מעליקער דאָלאַניע, און געזאָגט:

— האַצאַדראַאַ. מ'וויינט שוין! סי הויבט זיך שוין אָן!
נייטס אַרויס אין דרויסן אַרויס, לאָז מען אייערע פּאַטער ווערן. די מאַמע וויל שלאַפּן.

זי האָט אונדז אַלע געגעבן צו פּרישע אייער־פּלעצלעך און אונדז אַרויסגעטריבן אין דרויסן אַרויס.

צומאָרגנצו האָט אָנגעהויבן קומען פון ברעזשאַן קוישלעך מיט וויינטרויבן. די מאַמע איז געלעגן אין בעט אַ בלייכע, דאָס ווערצעלע אַף איר פּאַנים האָט איצט געשיינט מיטן ליכט פון אַ בענקען, וואָס איז אזוי ווייט אַז ס'גרייכט אַזש קיין אַמעריקע. יעדער גע-בראַכט קוישלע מיט טרויבן איז טייקעף געוואָרן איבערגעדעקט מיט אַ ווייס האַנטיכל.

נאַראַיעווער לייט האָבן איצט ניט געזשאַלעוועט קיין וויזיטן צו אונדז אין שטוב אַרײַן. אַלע וויילע האָט זיך די טיר אויפֿ-געמאַכט, אַ מענטש איז אַרײַנגעקומען. אויב אַ מאַנצביל, האָט ער געזאָגט:

— ר' מאיר רייז'ס פרוי, וואָס איז אייך?

אויב אַ ווייבספאַרשוין, האָט זי געזאָגט:

— חנה־חנה, איר מאַכט זיך שוין ווידער נאַריש!

און אַלע זענען אוועקגעגאַנגען מיט דער ווינטשעוואָניע:

— זייטס געזונט, חנה... (אָדער „ר' מאיר רייז'ס פרוי“) זייט

טאַקע געזונט און מאַכט זיך נישט נאַריש!...

די מאַמע האָט אַפירגעשמייכלט פון אונטער ווייס־צייכלדיקער קאָלדרע אַפיר. יעדעס מאָל וואָס די טיר האָט זיך פאַרמאַכט, האָט זי אַ צופֿ געטון אַ וויינטרויבל פונעם קוישל, וואָס איז געשטאַנען לעבן בעט איבערגעדעקט מיט אַ האַנטיכל (ווי עפעס אַ שלעכטע כסורע), עס צוגעטראָגן צום מויל, יויצע־געווען די רעפוע, צו-געמאַכט די אויגן און געוויינט, מיט אַזוינע שטילע טרערעלעך ווי די קלענצטע וויינטרויבלעך.

:: :: ::

סאָף אָסיען.

איבער נאַכט איז דער לעצטער אָסיען־רעגן פאַרשניטן געוואָרן פון דער וועלט. אַ יונגער פּראָסט איז געקומען מיט אַ גלעזערנעם בעזים און געמאַכט אַ לייט פון אונדזערע בלאָטע־בלאָטערן. דאָרטן וואו ער האָט געקענט, האָט ער אויסגעשטאָכט, און דאָרטן וואו דער בלאָטע־בלאָטער איז שוין בראַנדיק געוואָרן, האָט ער אים אַרומ-געלייגט מיט אייז־פּלאָסטערס. אין שיטערע בלאָטקעלעך האָט ער אַרײַנגעשמעלט שייבלעך, זיי זאָלן קענען אַפירקוקן צום הימל...

און ווייל אין אונדזער שטוב האָט געשמעקט מיט דער מאַמעס בענקשאַפט, וואָס האָט געלייגט אַ בריק פון נאַראַיעוו ביז ניו־יאָרק, און ווייל דאָס וועטער איז געווען ליכטיק און קאַלט און דין און טערפּקע, דאַפּאר האָט עפעס אַ געפענטעט גאָלדן געפיל צענומען די פּלינגלען, און מיך גענומען טראָגן צו דער זון.

דער פלאם פון מיין בענקען איז געווען צעשפאָלטן: איין ברעג פלאם האָט דערגרייכט מיין טאַטע־מאַמע, דער אַנדערער ברעג — מיך אַליין, אין מיין יונגער אויפגעוועקטקייט, וואָס האָט געהאַט טויזנט אויגן, טויזנט אויערן, טויזנט הענט. דעמאָלט האָט זיך קיין נאַראַיעוו אַראָפּגעלאָזט אַ געדעקטע, קלינגענדיקע בויד מיט ציגיינער.

די בויד איז געקומען מיט פּאַנען און מיט פיפּל־רוף. די ציגיינער־מענער האָבן געהאַט אוירינגלעך און גאַלד־גע־האַפּטענע קופּקעס אַף די קעפּ, ברייטע גאַרטלען מיט צויטן.

די פרויען זענען געווען אָנגעטון ווי אַ רעגנבויגן, און — זיי האָבן געבליצט. די סינדערלעך זענען געווען דער טומלדיקער דונער אַרום די געפאַרבטע רעדער, וואָס זענען געבליבן שטיין נישט ווייט פון אונדזער שטוב, באַ דער „רישנער וויליצע“, (גויעשע פּלויטן עפענען זיך דאָרט אויף, צום דאָרף צו, און פון הינטער געפּלאַכטענע שאַפּעס לאַכן לאַשיקעס אַרויס און עס הירושען פּערד)...

:: :: ::

אַז ס'איז אָנגעקומען די ציגיינערשע בויד האָב איך מיך נישט געהאַט געריכט, אַז דאָס זאָל האָבן אָנגעקומען אַ וואָגן מיט... פייער, און איך האָב נישט געקלערט, אַז מיין לעבן איז נישט סעקורירט אינערנעז. איך האָב נאָר געטראַכט (אַן ווערטער, אָן ליטעראַטור): נאַראַיעוו איז מיר אַ שיינער שטיין אַפּן האַלדז, אַ שווערע צירונג, וואָס ווילדע מענטשן טראַגן אין דער נאָז, אין די אויערן. די ציגיינער וועלן מיר העלפּן אַראָפּנעמען פון זיך אַט־דעם האַרטן ציר־שטיין און אָנטון אַף זיך די — ליכטיקע, ווייטע, גרינגע וועלט. איך האָב זיך אינגאַנצן איבערגענטפּערט צום געפּיל פון אַזוינע כאַלוימעס, וואָס האָבן גרינגאַדלענע פּיסקלעך און פּליגלען פון פּאַר־שטיינערטן שניי...

פּאַרן, גיין, באַוועגן זיך! אַ געפּיל פון גלאַטן אויסשיילנזיך פון דעם רומנאָרום, אַזוי ליב און געשמאַק און גרינג, ווי דאָס אָפּשילן פון אַ האַרט איי.

פון וויען זענען געקומען צו מיר דייטשע בריוו פונעם פעטער איציק, געשריבן אין אַ פּערלדיקן גענדזנפּעדער־קסאָוו.

דער פעטער האָט מיך פון וויען אויסגעלערנט פּיינט־האַבן דאָס קליינע העק, דאָס וויסטע נאַראַיעוו, מיט זיין קליין לעבן, וואָס איז ווי דאָס לעבן פון בלינדע מויל־ווערים.

ער האָט געשריבן:

... „האַסט אַמאָל געזען ווי אַ מויל־וואָרעם גראַכט זיך אויס אַ

גריבל אין פעלד, ווארפט ארויס פון אויבן די אויסגעגראָבענע שיטערע ערד. דערנאָך, אז ער דערזעט די לויזע ערד, ווערט דער מוילוואָרעם דערשראָקן: פיינטלעכע כאַיעס, אז זיי וועלן דורכגיין, וועלן זיי דערסענען, אז דאָ איז אַ מוילוואָרעם-גריבל. רופט דער זידע מוילוואָרעם צענויף אלע קליינע ווערים-לייט פונם גריבל; מ'האַלט אָפּ אַן אַסיפע און עס בלייבט מע זאָל אויסגראָבן אַ ניי גריבל אַף צו באַהאַלטן די לויזע ערד פונם אַלטן גריבל... נאָר אזוי ווי קעדיי אויסצוגראָבן דאָס נייע גריבל דאַרף מען דאָך אַרויס-וואַרפן ערד — בלייבט די זאך נישט פאַרענטפערט. רופט מען ווידער אַן אַסיפע פון מוילווערים און סע ווערט אָפּגעמאַכט, אז מע זאָל גראָבן נאָך אַ ניי גריבל...

„נאַראַיעוו, מיין טיער איציקל, איז אַ גריבל... ראָהאַטין איז אַ גריבל. ברעזשאַן איז אַ גריבל, סאַסעוו איז אַ גריבל... דאָס האָבן מענטשן-מוילווערים אויסגעגראָבן אַף צו באַהאַלטן דעם אומעט, דעם טרויער פונעם ערשטן גריבל — פונעם ערשטן שטעטל...”

און דער פעטער האָט אויסגעפירט אין זיין בריוו אזוי:
 ... „אזוי גיך ווי דו וועסט קענען שטיין אַף דייע אייגענע פיס, איציקל, זאָלסטו נעמען סאַקונפאַס און אַנטלויפן אין דער וועלט אַרײַן... האָב קיין מוירע נישט, איציקל, אומעטום זענען מענטשן — מענטשן. די נאָז וועט דיר קיינער נישט אָפּבייסן אין ערגעץ. ברויט און וואַסער און אַ שטיקל הימל וועסטו אומעטום געפינען...”

... „פאַר אוועק, איציקל! ראַטעווע דיך פון נאַראַיעווער ליידיקע טעג, וואָס שלײַנגען מענטשן און — פאַרדייען זיי נישט.
 ... „גאָט, אָדער די נאַטור, האָט די וועלט אוועקגעשטעלט סאָליד און מיט אַ סייכל: אַ שטיקל ברויט (ערד), אַ ביסל וואַסער (טייכן), אַ בלאָען דאָך איבערן קאָפּ, באַצירט מיט גינגאַלדענע קנעפלעך באַ-נאַכט און מיט אַ לאַמטערן ווי אַ רעדל באַטאַג, קעדיי מע זאָל קענען טרעפן אַהיים, מע זאָל נישט בלאָנדזשן... דער גרויסער ערד-טיש איז געגרייט מיט בלימלעך און זענגלעך אַלערליי, אַלדינג אין דער נאַטור זאַגט: „זעץ דיך אוועק און לעב געזונטערהייט, און מאַך דיך היימיש!”

דעם פעטערס בריוו זענען געווען ווי פעכערס איידעלע, וואָס בלאָזן אַפן פייער. ניין, זיי זענען אַליין געווען געשניטן פון פאַר-גליווערט פייער!

איך בענק נאָך דעם זוניקן מיסט פון מיין יוגנט,
 נאָך דולע פרימאָרגנט, וואָס לאַכן מיט טרערן;
 איך ביינק נאָך די גאַלדענע פּרישמשעס אין הימל,
 וואָס נאַראַיעווער אידן רופן אָן „שטערן“!

מיין רעבע ר', „עוועדיע“ זעט אויס ווי אַ הענדל, וואָס מ'האַט
 עס געקוילעט און אָפּגעפליקט (אַרום האַלדז, הינטערן צעוואָרפענעם
 טשיביק-בערדל איז באַ אים נאַקעט) און אים נישט דערקוילעט. ווי
 אַלט קען ער זיין, דער רעבע מיינער? דאָס קען מען נישט וויסן —
 אַ „גרויער מענטש“ ווערט נישט גרוי. לויט זיין, וויסט, פאַרהונגערט
 פּאַנים איז שוין זיין קאַפּ טונקל.

דעם רעבנ'ס שטוב איז אָנגערויכערט געדיכט, ווי אַ קרעטשמע.
 דער רעבע פאַרציט נישט דעם רויך פון דער ליולקע, נאָר ער בלאָזט
 אים פון זיך אַוועק, ווי ער וואַלט אים נישט געקענט לידן. „פאַפּ-
 אַפּ“, בלאָזט ער דעם רויך פונעם צעביסענעם ליולקע-מונדשטיק. ער
 ליגט אין בעט, עס זעט זיך אַרויס בלוזי איין באַק, וואָס בלאָזט
 פון אַ ווינקל מויל. באַרד און פייע אונטערגעבונדן מיט אַ בלאָע
 פאַטשיילע מיט ווייסע טופּעלעך. ס'רייסט אים אַ צאַן. אַן אויג
 איז אים פאַריאַטערט און ס'קוקט אַזוי בידנע אַף דער בידנער
 וועלט. אַפן ברודיקן ליימיקן „דיל“ שטייען צוויי געשערבעטע
 טשייניקלעך. דער רעבע פאַרעט זיך שטענדיק, אָדער די ציין, אָדער
 אַן אויער. ס'האַרץ איז אים פאַרכריפעט, ווי מ'וואַלט דאָרט געזענט
 האַלץ. ס'אים נעבעך נישט גוט, דעם רעבע'ן, פאַטשט ער מיט
 האַרטער, ברעטלדיקער האַנט. קניפט מיט אַ דין קניפעלע, וואָס
 גייט אַריין אין פלייש ווי אַ ביס פון אַ בין.

באַם טיש, וועמעס ברעגעס זענען צעשניטן און צעאַקערט פון
 אונדזערע פען-מעסערלעך, זיז איך און נאָך 4 כאַשעווע אינגלעך,
 פון מיין עלטער (אַרום 12 יאָר). מיר זיצן אַף דער פאַרנאוויזן-
 באַנק און מיר שאַקלען זיך צום ריטם פון שאַטנס, וואָס שאַקלען זיך
 אַף די ווענט, ווען דער לאַמפּ ברענט, מיט אַ קרום-פאַרשוירענעם
 שפיץ.

ס'דאַכט זיך, אַז דער לאַמפּ הערט זיך איין אין דעם „בלאַט
 גמאַרע“. ער שאַקלט צו מיטן ברענענדיקן קעפּל ווי אַ סימען, אַז
 ער פאַרשטייט אַלצדינג וואָס מען רעדט...

ר' זימל, דער איד פון דער „קרוליהוטאַ“, זיצט צישן אונדז
 אינגלעך און לערנט גלייך מיט אונדז. נאָר אָנשטאַט וואָס מיר זאָגן
 דעם „שיעור“ אַרויס אַף אַ קול, וואַרטשעט ער די ווערטער אַריין

אין זיך, אין דער קלאַטשיקער געלער באַרד אַרײַן. ר' זימל טראַגט אַ גרויע קאַמנאַרענע זשיפּיצע, אַ גרינעם טוכענעם קאַפּעליש, וואָס זעט אויס ווי אַ האַלבער צילענדער איבער אַ יאַרמיקע, וואָס רוקט זיך אַראָפּ טיף איבער אַ רויטן, גולקעוואַטן קאַרק. זיין קאַפּ איז שאַרף גענאָלט ביז צו די פּיעס, וואָס זען אויס ווי זיי וואַלטן געווען צוגעקלעפט צו ווייסער סיראַמע...

„דער איד פון דער קרוֹל־הוטאַ“ האָט ברעמען קימאַט ביז איבער די אויגן. אין דער נאָז וואַקסט באַ אים אַ גאַנץ וואַלד. אין די אויערן אויך. זיינע הענט־פלאַכן זענען באַוואַקסן מיט לאַנגע האַר. די פינגער זענען באַ אים ברייט און האַרט, צעריסן און צע־קאַליעטשעט פון שווערער אַרבעט.

זינט ס'ווייב זיינס איז אים אָפּגעשטאַרבן און ער האָט אויס־געשפּילט אין דער לאַטערייע, האָט „דער איד פון דער קרוֹל־הוטאַ“ זיך גענומען צוגרייטן ער זאָל „נישט קומען אָף יענער וועלט מיט ליידיקן“. ער האָט אָנגעהויבן גיין אין כּיידער אַרײַן צו ר' עוועדיע'ן און לערנען טויער, גלייך מיט אונדז, יונגע אינגלעך.

:: :: ::

ס'איז ווינטער.

נאַראַיעו איז ווי אַ ווערעמדיקע פּלױם, אָפּגעגלייזט מיט צוקער. ברענענדיקער פּראַסט גליט אינעם פייערטאָפּ פון הימל. טעג זענען קורץ און פול מיט ווייסן וואונדער. פאַרנאַכט שטייען אָפּן הימל זון און לעוואָנע — איינס קעגן ס'אַנדערע, קוקן זיך אָן, האַלטן זיך אָנגעצויגן און קיל. „מע ווייסט נאָך נישט, ווער איז מער מעיוכעס, וואַרטס נאָך אויס!“ ביידע זענען קימאַט פון דערזעלבער פאַרב, פון דער זעלבער גרויס. די קעלט האָט אָפּגעבלייאַקירט די זון: די לעוואָנע — ביי טעווע אַ בלאַסע, אַ דערשראַקענע, שעמט זיך היינט נישט אַריבערצוקוקן צו דער רייכערער „שוועסטער, אָף יענער זייט וועלט“, זי מאַכט זיך האַרץ און שמייכלט אַפּילע.

— לעוואָנע, לעוואָנע, — זאָגט די זון, — וואָס הערט זיך עפעס באַ דיר?

— זון, זון, — ענטפּערט די לעוואָנע פון יענער זייט הימל, — וואָס זאָל זיך הערן? מ'דרייט זיך... — גיב אַכטונג, ווי דו לאַזט דיך אַראָפּ דאָרט הינטערן באַרג, שוועסטערשע, — זאָגט די לעוואָנע.

די „אַראָפּ־געקומענע“ נגידישע זון ענטפּערט נישט. זי באַלאַנג־סירט זיך אָף אַ וואַלקנפּערד, לאַזט זיך אַראָפּ אין טאָל אַרײַן, טונקט

זיך אונטער אינעם פאָטיק פון קאלטן פייער, און — קומט נישט ארויס מער.

די לעוואָנע זוכט זי קלוימערשט אַרום, אָבער „אין האַרץ“ האָט זי האַנאָע דאַפּן וואָס זי איז דערווייל געבליבן איינע אַליין אַפּן הימל. זי רופט צו זיך די שטערן, ווי אַ פּאַסטעך רופט די שאָף, נעמט שפּילן אַף איר פּערלמוטערנעם האָרן.

:: :: ::

דער רעבע האָט אַ בען-יאָכידל, הויסט ער טשימוישע (אימשע משה), אַינגל פון אַ יאָר 17. האָט ער אַ וואַסערקאָפּ. עס דאַכט זיך, ער טראָגט אַ מין שפּיציק דעכל געדעקט מיט שוואַרצן, פאַררייכערטן שטרוי. ער גייט שטענדיק אַרום מיט אַן אָפּן מויל, ווי ער וואָלט געהערט נישט מיט די אויערן, נאָר מיטן מויל. ער האַלט די הענט הינטערן קויטיקן צעפעצטן בעקעשל און רעדט ווי צו זיך אַליין:

מינדער בינדער, קימץ אַראַן
אין דער שאַינער שטיב אַראַן,
מינדער בינדער, קימץ אַראַן!

דאָס איז באַ אים אַ מין ליד, אַ טפּילע אָדער אַ געוויין. די מוטער שמירט אים דעם קאָפּ מיט געלער זאַב, און גייט פאַרזעכטיק מיטן קעמל, ווי איר בען-יאָכידס „מויעך“ וואָלט געווען פון אייער-שאַלעכץ. יעדעס מאָל וואָס ר' עוועדיע שטרעקט-אויס די האַנט אים צו דערלאַנגען אַ זעץ — טראָגט זי זיך אונטער און וואָרנט:

— נאָר נישט אין קאָפּ אַרײַן, דו היצל! נאָר נישט אין קאָפּ!
(גלייך ווי מ'וואָלט נאָך געקענט ערגער מאַכן!).

דאָס בען-יאָכידל טשימוישע כלינעט און קוקט מיט אויסגע-ליידיקטע אויגן אין פענצטער אַרײַן. זיינע אויגן זענען ווי בלינדע שויבן, וואָס מ'האָט זיי פאַרטונקלט מיט זיף און נישט אינגאַנצן פאַרטונקלט. ער רייבט זיך אַרום אויוון, וואו די קאַץ ליגט. די פלייצע פון זיין בעקעשל איז באַ אים שטענדיק ווייס פון קאַלעך. טשימוישע שפּילט זיך מיט אַ ביינערן רינגעלע, שטופט אַרײַן דעם פינגער, לאַכט מיט אַ שפּיעכצדיק געלעכטערל און זאָגט:

— מאַדול!

אַז דער רעבע דעהערט דאָס וואָרט „מידל“, גיט עס אים אַ הויב פונעם באַמבעמל, ער ווערט מאַלע-רעציקע. ער צעשרייט זיך:

— דו! דו! אַנו! אַהער גיי צו מיר!

טשימוישע לאַכט און סלינעט:

— כ'וויניש גאַין, טאַטע. עסט מיך שמאַהסן...

ר' עוועדיע קריכט אַראָפּ פונעם באַמבעטל. טשימוישע שטייט
 רואיק לעבן אויוון און לאַכט און סלינעט. דער רעבע — אָנ-
 געשפּאַרט אַף זיין שטעקן — קריכט אין איין פּאַנטאַפּל און קרעכצט.
 קריכט ווי אַ שפּין צו'ן אַ פּליג, קריכט זיכער און שטיל. טשימוישע
 רירט זיך נישט. ער האַלט אין דער האַנט די קופּערנע וואַסער-
 קוואַרט, וואָס ער האַט אַראָפּגענומען פונעם האַלבן דעק פונעם
 פעסל, שפּיגלט זיך אינעם קופּערנלאַנג און לאַכט:
 — מאַדול!

פונעם אַלקער הערט זיך דער רעביצנס רוף:
 — נאָר נישט אין קאַפּ אַריין, דו היצל! ... נאָר נישט אין קאַפּ!

:: :: ::

די רעביצן איז אַ שטיקל שוואַטשקע (נייטאַרין), האַט זי אַ
 „זינגער-קעפל“, וואָס זי דרייט מיט דער האַנט. זי נייט העמדער פאַר
 נאַראַיעווער מיידלעך און פאַרדינט דאַכיי עטלעכע גראַצער.
 שטייט דאָרטן באַ איר אין אַלקערל אַ כּוץ די זינגער-מאַשין,
 אויך אַן אָנגעשטאַפּטע פיגור, אָן אַ קאַפּ, וואָס די רעביצן האַט
 געקראָגן בעירושע פון איר טאַטן דעם שניידער; שטייט מיט אַ
 צעפּליקטן בויך אַף איין אייזערנעם, קאַלטן, פאַרזשאַווערטן פּוס.
 אַפּן „קאַפּ“ איז דעם רעבנ'ס שאַבעסדיק שטריימל, מיט די אויס-
 געריבענע פּוסן-עקן. אַף דער ברוסט ליגט אַ ווייסע „שעיקע“ פון
 אַ מיידלש העמד, וואָס די רעביצן פּריפט צענויפשפּיליען צו די
 איבעריקע קלאָר-ווייסע העמד-גלידער.

טשימוישע שטייט און קוקט און גאַווערט.
 יעדעס מאָל וואָס זיין מאַמע נעמט אַרויס פון מויל אַ שפּילקע
 צו פאַרשפּיליען אַ נאָט, צעלאַכט ער זיך. זיינע הענט קריכן אַריין
 און אַרויס אין זיין קויטיקער פּאַזוכע. זיינע פּיעס שטייען אָפּ
 פונעם פּאַנים ווי קראַכמאַלעמע, און די אויגן צעברענען זיך.

אַז די רעביצן דערזעט טשימוישען, פּרעגט זי אים:

— וואָס שטייסטו דאָ?

— עך שטאַי...

— וואָס קיססטע?

— עך קיס.

— ווילסט עפעס?

— מאַדול...

פון יענער זייט הערט זיך דעם רעבנ'ס פאַרצווייפּלט קאַל:

— ער האַט שוין ווידער געזאַגט? ...

:: :: ::

לערנען קיין סאך וויל איך נישט. נאָר דער האַרבער רייעך פון ר' עוועדיע'ס כידער וועקט אין מיר אַפּעטיט צום כאַלעמען, ווי ציבעלעס וועקן אַפּעטיט צום עסן.

אַמאָל ווער איך פון דעם טונקעלן רייעך אַנטשלאָפּן איבער דער גרויסער גמאַרע, וואָס גיט פון זיך אַרויס אַן איבלדיקן טאַם פון אַלטע טרערן, פון לעכט-כיילעוו, פון ראָץ, פון שווייס, פון טאַביקע. דעמאָלט וועקט מיך ר' עוועדיע אויף מיט אַ קניפעלע אין אַ ליטקע. איך כאַפּ מיך אויף ווי פאַרסאַמט פון אַ פלינג-ביס, קוק מיך אַרום, דערזע דעם רעבן, כאַפּ מיך וואו איך בין, שפּרינג אַפיר פון דער באַנק און שריי אויס:

— כ'האָב אייך אין דר'ערד, רעבע! דער שלאַק זאָל דיך טרעפּן! ...

איך צעוויין מיך פון קיעס און ערגערניש און לויף אַהיים. אַז איך דערצייל עס דעם טאַטן, גלעט ער זיך די רויטלעכע באַרד מיט די שיינע קרויזן און ער זאָגט:

— איך וואָלט נאָר געוואָלט וויסן, פאַרוואָס קניפט ער עפעס דאַווע דיך, דער רעבע, פאַרוואָס קניפט ער נישט וועלוועלען, אָדער בעניען, אָדער...

— ער קניפט זיי אויך, טאַטעשי!
— הען, אַז ער קניפט זיי אויך, וואָס-זשע האַסטו ווידער פאַראיבל? ...

באַם טאַטן לייגט זיך אַפן סייכל, אַז אויב ער קניפט אַלעמען, איז דאָס קיין אַוולע נישט...

אַז איך קום אַמאָל אַהיים מיט אַ צעבלוטקטער נאָז און איך דערצייל אים, אַז אַ אינגל האָט מיך געשלאָגן, מאַכט ער:

— אומזיסט, מיין קינד, שלאָגט מען נישט. מיסטאַמע האַסטו אים פריער געשלאָגן!

אַז דער פעטער איציק דערהערט דאָס, צינדט זיך אין אים אַן אַ פיער:

— הער נאָר אַ כאַכמע! „אומזיסט שלאָגט מען נישט“. אויב אומזיסט שלאָגט מען נישט, היינט ווי אַזוי לייגט זיך אַפן סייכל, אַז ער (ער ווייזט אַר מיר), אַז ער זאָל שלאָגן אומזיסט? ... אַזאַ כאַכמע קען נאָר איינפאַלן אַ דייטשן לערער, וואָס שטאַפט ס'אינגל זיינס מיט יאָרדאַק! ... (אַזוי רופט מיין פעטער איציק דעם „יורד-דעה“).

און צו מיר מאכט ער :
 — קום אהער, איציקל, וויין נישט.
 ער זעצט מיך אנידער אף זיין שפיציקער, דארער, הויכער קני,
 גלעט מיר די שטיקלעך פויעם און זאָגט :
 — דו הער נאָר וואָס דיין טאַטע זאָגט, וועסטו וואַקסן אַ לײַט
 אזוי ווי ער ו... אַף די עלטערע יאָרן וועסטו ווערן אַ דײַטשער מלמד
 באַ פּראָש'ן.

אַז דער טאַטע דערהערט אזוינע רייד, לָאָזט ער אַראָפּ די הענט
 אַף ביידע זייטן, ווי פּאַסאַזשירן, וואָס זענען שוין זייערס אָפּגעפּאָרן,
 דרייט זיך אַוועק צום פענצטער און פּאַרעט זיך דאָרט אַרום די
 אויגן מיט זיין נאָזפּאַטשיילעכן.

:: :: ::

אוינמאָל אַן אינדערפּרי, אַז איך בין געקומען אין כּיידער אַרײַן,
 איז דער רעבע נישט געווען אין שטוב. ער איז געווען באַם דאַווענען.
 די רעביצן איז גענאַנגען ערגעץ אָפּטראָגן אַ העמד. פּון די אַנדערע
 טאַלמידים איז אויך קיינער נישט געווען. טשימוישע איז געווען
 אַלײַן אין שטוב, ער איז גענאַנגען אין דער הויילער בעקעשע, אָן
 הויזן, גענאַנגען אַרויף און אַראָפּ, מיט די הענט אָפּן געזעס, און
 גערעדט צו זיך אַלײַן :

„מינדער בינדער, קימץ אַראָן“.

איך פרעג אים :

— דער רעבע נישטאָ ?

— נישו...

— דיין מאַמע ?

— נישו...

— און וואָס טוסטו דו ?

— עך ? עך שפּיל מאַך.

— מיט וואָס ?

— מיט מאַיִדלֶךְ !

— וואו האָסטו מיידלעך, טשימוישע ?

— אַדאָאָ, האָב איך !

טשימוישע טוט אַ ווייז מיט אַ פינגער אַף דער „פיגור“ אין זיין

מוטערס אַלְקער, און זאָגט :

— ער — מאַיִדל... עך — אינגל... דו ווילסט זען ?

נאָך איידער איך האָב געהאַט צייט עפעס צו ענטפּערן, איז

טשימוישע געווען באַ דער פיגור, האָט זי שטאַרק אַרומגענומען, גע-

סאָפּעט, געקערעכצט, געלאַכט, געסלינגעט. דערנאָך איז ער אַוועק-געפאלן אַף דר'ערד אינאיינעם מיט דער פיגור און זיך גענומען וואַרפן. די אויגן האָבן זיך אים איבערגעקערט, די צונג איז אים אַרויסגעהאַנגען... ער האָט געסלינגעט שטאַרקער ווי טאַמיד, בעאייס ער האָט געהאַלטן די „פיגור“ פעסט צונויפגעקערעמפּעוועט אין זיינע אַרעמס, די בעקעשע צעשפּיליעט. —

איך האָב מיך דערשראָקן אַף טויט, אַרויסגעלאָפּן אין דרויסן אַרויס און גענומען שרייען:
— געוואַלד!!

:: :: ::

מיט דער רעביצן געדענק איך: אַ פּייסעך-באַטאַג. איך קום אין כּיידער אַרײַן אַביסל איבערזאָגן דעם „שיעור“. דער רעבע ליגט אין באַמבעטל, אָנגעטון אין אַ ניי העמד, אַף וועלכן עס זענען דאָ געבלאָעטע פּלעקן פון נישט-צעפּירטן קראַכמאַל. זיין לימענע-פּאַנים איז היינט מער פּאַמעראַנץ ווי לימענע. דאָס קוויטקע בערדל זיינס ליגט זיך שטיל איבער דער קאָלדע און שלאָפּט ווי אַ מיד קעצל אינעם אָפּליכט פון אַ פּרישער, ווייסער ציך.

באַ דער טיר דאָס פעסל וואַסער, גוט צוגעדעקט מיט אַ זאַס. אין ווינקל אַ פעסל באַרשט. אַפּן טיש בלאָע קוויסעס, אַ ביטעליע וויין. דעם רעבנ'ס בערדל שלאָפּט געשמאַק ווי אַ קעצל. וויאווייל דער רעבע אַליין האָט האַלב-צוגעמאַכט אויגן. האָט נישט קיין קויעך זיי אינגאַנצן צוצומאַכן אַפּילע ווען ער שלאָפּט, און זיין האַרץ „זעגט האַלץ“.

— גוט יאָנטעוו, רעביצן!

— גוט יאָנטעוו, איציקל. ששא, וועק נישט אויף דעם רעבן.

נעם וואַש דיר די הענט, איציקל.

— איך האָב מיר ערשט געוואַשן די הענט, רעביצן!

— וואַש דיר נאָכאַמאָל. ס'איז פּייסעך.

איך וואַש מיר נאָכאַמאָל די הענט, גיס-אַפּ מיט דער נייער גלאַנציקער, טויט-בלעכענער קוואַרט, וויש מיך אָפּ מיט אַ ניי, קוויטיק האַנטוך.

איך זעץ מיך אַנידער באַם טיש. הוסטל אַביסל, כּדי אויפ-צואוועקן דעם רעבן. אָבער דאָס מאַגערע, אַלטע בערדל ליגט שטיל און קאַסאַקע אַף דער ציך. עס גלאַנצט ווי אַ שטיקל פּאַן פון אַ מענטש וואָס איז פּאַרלוירן אין דער וויסטעניש און וויל מ'זאָל אים קומען ראַטעווען.

איך לען מ'ך דערווייל אָן איבער אַ גרויסער פאַרשמאַלצנער גמרא מיט צעריסענע לייוונט-טאָוולען, קום אַרײַן אין דעם יאַרײַד פון אויסעס, און מײַן קינדעריש האַרץ הייבט אָן דאַפּן צו שוואַכן. איך קוק זיך אַרום אין דער באַנייטער, פּײַסעכדיקער שטוב: טשימוישע לינט אַפּן פעקאַליק מיט אַן אויפגעהויקערטן רוקן צו מיר און שנאַרעכט. אַ פּוס זײַנער הענגט אַראָפּ איבערן ראַנד — אין אַ גענלאַנצטן פּײַסעכדיקן שוך אָן אַ זאַק.

די קאַץ גײט אַרום מיט שטײלע טריט און מײַאָקעט. עס איז איר אַפּאַנים אַ כּידעש: פאַרוואָס הערט זי אירע אײַגענע טריט נישט? זי זעט אַף אירע פּײַסלעך ווײַסע זאַכן, מײַנט זי אַז זײ זענען מײַז, ווײַל זי זײ כאַפּן און קען נישט. גײט זי אַ לױף אַהײַן און בלייבט שטײַן, ווי אַפּגעשניטן מיט אַ מעסער. זי פרופּט זיך אַלײַן כאַפּן — פון אַן אַנדער זײַט, און בלייבט ווידער שטײַן פאַר-נאַפט און צעמײַאָקעט זיך, ווי אַ קימפּעט-קינד. זי ווײַסט נישט, אַז דאָס האָט איר די רעביצן אַרומגעבונדן די כאַמעצדיקע פּײַסלעך מיט ווײַסע, רײַנע, קאַשערע שמאַטקעלעך, לאַקאָוער פּײַסעך.

דעם רעבנ'ס שײַנע בערדל שלאַפּט זיך שטײַל. אַ ברױנע, שײַנע פּלױ שפּרינגט דערויף אַרום, אַזױ פּרײַלעך. זי היפּערט אַרויף-אָן-אַראָפּ, ווי דער שפּײַץ פון אַ נאָדל-דינעם וואַסער-שטראַל וואָס קומט פון אַ שפּרינג-ברונעם. טשימוישע'ס דינער, נאַקעטער פּוס-קנעכל הוידעט זיך אין דער גרויסער, געפּוצטער שוך-שקראַבע.

די רעביצן פרעגט:

— אַ מאַצע מיט ווײַן וואָלסטו געוואָלט, איציקל?

— פאַרוואָס נישט?

— אָט גײ איך אַרויף אַפּן בוידעם אַראָפּברענגען מאַצעס.

— איכ'ל אַלײַן גײן ברענגען, רעביצן.

נאָר די רעביצן ווײַל זיך נישט פאַרלאָזן אַף מיר. זי געטרויעט נישט מײַן פרומקײַט. אַפּאַנים זי האָט מוירע, אַז איכ'ל עפעס כאַ-מעצדיק מאַכן.

— נײַן, נײַן, איציקל, מ'דאַרף נישט. איכ'ל אַלײַן. הײַנט איז פּײַסעך. קום, וועסטו צוהאַלטן די לײַטער.

מיר זײַנען אַרום אין הויז אַרײַן (א „הויף“, אַדער אַ קאַרידאַר, הײַסט אין נאַראַיעוו אַ „הויז“). די ברודיקע לײַטער איז געווען צו-געשטעלט צום בוידעם-לאַך, פון וועלכן עס האָבן אַראָפּגעהאַנגען אַלמע פּעדים הײַ, איך האָב זי אַ רוק-געטון אַביסל צו זיך פון

אונטן, קעדיי זי זאל שטיין מעשוּפּע און פעסט. די רעביצן האָט גענומען קריכן, קריכן, שפּאַרן זיך מיט די קניעס צו די שטאַפּלען און קריכן.

איך האָב געזען ווי די הענט זענען באַ איר אַרויסגעשטעקט אַף די זייטן, ווי נישט־באַהילפיקע, דינע, לעבעדיקע דרענגלעך מיט קאַרטשעס. האָב איך מיך אָנגערופן:

— רעביצן, האַלט זיך צו מיט די הענט, אַנישט וועט איר אַראָפּפּאַלן.

זי איז געבליבן שטיין אַף אַ מיטלסטן שטאַפּל, אַראָפּגעקוקט צו מיר פון הינטער אַ ווייס־אַטלעסנער פּאַטשיילע, וואָס איז געווען פּאַרנומען הינטער די אויערן און האָט אויסגעזען ווי אַ פּאַפּירן פּייגעלע, וואָס קינדער מאַכן, און זי האָט געזאָגט:

— אַז די לאַיטער איז כאַמעציק — דאָס וואַיסטע?

די רעביצן האָט ווייטער געקלעמערט אַף דער לייטער, צום בוידעם אַרויף. זיך געשפּאַרט מיט די קניעס, און זיך געקלעפט מיטן לייב צו דער דראַבינע, ווי אַ פּליג צו דער סטעליע. און אַז זי איז געווען שוין היב־שהויך, האָט זי דערלאָנגט אַ געשרי, איז אַראָפּ־געפּאַלן און האָט זיך צעבלוטקט דאָס קליינע נעזל אירס, איינגע־שמירט די שפיצן פון איר ווייס־אַטלעסנער פּאַטשיילע, וואָס האָט אויסגעזען ווי אַ פּאַפּירן פּייגעלע, וואָס קינדער מאַכן, איז געבליבן ליגן — אַ הויפּן מיט ריינע שמאַטעס, באַשמאַלצן מיט זייד.

:: :: ::

מיט טשימוישעס כאַלעשן, ווידער, איז געווען אַזוי:
 אַ שאַבעס פּאַרנאַכט. די זון האָט זיך קוים געזעצט. גיי איך פּאַרביי מיין רעבנ'ס ר' עוועדיעס שטוב, הער איך געשרייען.
 איך לויף אַריין, זע איך טשימוישע ליגט אַף דר'ערד מיט אַ צעשפּיליעט בעקעשל, און איז קאַלט און שטייף ווי אַ טויטער. אין דער רעכטער האַנט איז באַ אים פּאַרקלעמט אַ קאַלטער, קופּערנער „פּירער“ (פּירגרייצער שטיקל). דער רעבע און די רעביצן גיסן אַף אים גאַנצע עמערס מיט וואַסער. טשימוישע ליגט אין נעץ, ווי אַ מעס אַפּן טאַיע־ברעט, אָבער ער רירט זיך נישט. אַזוי ווי איך קען מיך אויס אין דער קונץ פון מינטערן געכאַלעשטע מענטשן (באַ מיין מאַמען איז כאַלעשן אַ געוויינלעכע זאך. ווען זי האָט נישט וואָס צו טון, זעצט זי זיך אַוועק אַפּן בעט און כאַלעשט), נעם איך און האַלט אים צו דאָס מויל און די נאָז, פּאַרהאַלט אים אַף אַ ווייל דעם אַטעם, כאַפט ער זיך אויף אַ פּאַרכלינעטער, אַ

ברוינעבלאָעך, מיט אויגן וואָס שווימען אַרום אין די לעכער, ווי דערטרונקענע מיזלעך, און ער זאָגט:

— מע, פיררער...

— וואָספאַראַ פירער, טשימוישע?

— פפיר גראַצאַ...

ער קומט צו זיך. מיר הויבן אים אויף, לייגן אים אָפן פעקאַליק. דער רעבע נעמט אויסשפירן וואו טשימוישע האָט מיטאַמאַל דער-טאַפט אזא פאַרמעגן מיט געלט? און וואו איז ער געווען אַ גאַנצן גייענדיקן טאָג? און פאַרוואָס ער האָט געכאַלעשט? און ס'ווייזט זיך אַרויס:

טשימוישע איז אַוועק אינדערפרי אין קלויז אַריין דאַוונען, האָט ער אָפן בערגל, לעבן דער פאַרלוג, דערזען ליגן אַ קופערנע מאַטבייע. האָט ער געטראַכט: אויפהויבן די מאַטבייע טאָר ער נישט, ווייל ס'איז שאַבעס. איבערלאָזן זי קען ער אויך נישט, ווייל עמיצער אַנדערש קען זי נאָך געפינען. האָט ער זיך אַוועקגעשטעלט מיט אַ פּוס אָפן קופערנעס „פירער“, און איז אזוי אָפגעשטאַנען אַ גאַנצן שאַבערדיקן טאָג, ביז די זון איז אויסגעגאַנגען.

אַז די זון האָט זיך געזעצט און מ'האַט שוין געמעגט דאַוונען מאַיריוו, דעמאָלט האָט טשימוישע אַ כאַפּגעטון דעם קופערנעס פירער און האָט גענומען לויפן אַהיים, ווי אַ פאַרסאַמטער.

צי פון מירדייט, צי פון אַ גאַנצן טאָג נישטעסן און שטיין אַף די פיס אין אזאַ כמימע, צי פון שנעלן לויפן, צי פון די אַלע זאַכן מיטאַמאַל, איז ער געפאַלן אַף דער כיידער-שוועל און אַוועק-געכאַלעשט — מיט דער גרויסער, קופערנער מאַטבייע פאַרקלעמט אין דער האַנט...

:: :: ::

דער רעבע ליגט אין באַמבעטל, איבערגעדרייט אַף אַ זייט, מיט אַ האַלבן פאַנים צו אונדז.

עס קאפּטשעט זיך אַ שוואַרצאַפּל, ווי באַ אַ טויט הענדל, וואָס האָט נישט קיין קויעך צוצומאַכן ס'אַנדערע אויג.

דער רעבע עסט גרישיק מיט מילך — צום הוסט.

די רעביצן טראָגט עס אים צו צום בעט, דערלאַנגט עס אים אַריין מיט אַ הילצערנעם לעפל אין דעם האַלבן מויל, וואָס איז אין דער דרויסנדיקער זייט צו אונדז-צו און שמירט-איין דאַכיי די נאַקעטע ברוינרויטע אַהנשיט פונעם קישן.

דער רעבע קרעכצט, עסט גרישיק מיט מילך און — די דאַרע פינגער זוכן ערגעץ אַ אינגליש שטיקל פלייש אַ קניפ צו טון. אַז

ער פאַרנייט זיך אין זיין ביטערן הוסט אַרײַן, געדויערט עס לאַנג-
לאַנג. די לונגען זידן באַ אים, די קליינע אויגן טאַרטשען אַרויס.
„דיין רעבע עסט נאָך אַלץ גרישיק און קניפּט?“ פּרעגט מיך
דער פעטער איציק, אַז איך קום אַהיים באַנאַכט פונעם כידער, מיטן
געשליפענעם שיב-לאַמטערנדל אין דער האַנט, וואָס איך פאַרגיין מיר
נישט אויסצולעשן, ווייל עס האָט אַ גרינלעך שייבל. „נו, און דער
איד פון דער „קרול-הוטאַ“ שמעקט נאָך אַלץ אַזוי געשמאַק
טאַבעקע? הא, איציקל, אַ שײן כידער האָסטו דיר אויסגעזוכט.“
— איך האָב מיר אויסגעזוכט?

— און נו... איז דיין טאַטע. מ'שטאַפט דיך מיט יאָרדאַק, האַ?
(„יורה דעה“ הייסט באַ אים „יאָרדאַק“). מ'נעמט אַ שוואַך קינד
און מ'שטאַפט עס מיט יאָרדאַק! יאָרדאַק פעלט אים!
אין כידער זענען די טעג שווער און טוכלע. די נעכט קאַלט
און פול מיט ווייסע כאַלוימעס.

שניי זינגט אַף די בערג, וואָס האַרבעווען זיך אַרום אונדזער
שטעטל. אין קוימען דער ווינט פּיפט אַזוי עלנט, אַזוי ווייט. דעם
רעכנ'ס באַק אַף דער פאַטשיילע, דער לאַמפּ, מיטן געפלאַצטן גלעזל,
די רעביצן. מיט איר טויט-ווייס פאַנים, וואָס איז ווינטער-צײַט
שטענדיק רויט פון בלאַזן אַפן פייער... אָדער שוואַרץ פון רויך, און
מיט אַ „שייטל“, וואָס איז שטענדיק אַף אַן אויער. דער ניגון פונעם
לערנען. דער איד פון דער „קרול-הוטאַ“ קלאַפט אין האַרץ-פּושקעלע
— מיר איז דאָס גאַנצע רומל שטאַרק צום האַרץ. עס איז ווי
פּורים-שפּיל. לויטער מוזיק, דאָס געפיל איז: „וואָס קער זיך דאָס
אַן מיט מיר?“ און „אַז איב'ל גרויס ווערן“...
אַך-באָהאַ! אַף וויפיל מוטערפערלנע פּליגלען איז מיין כאַלעם
נישט געפּלויגן אין יענע נאַראַיעווער נעכט!

:: :: ::

איך געדענק:

נישט ווייט פון אונדזער שטעטל בויעט זיך שוין אַן איזנבאַן.
„אַ וואָס?“, אַן איזנבאַן. אַ באַן אַף שינעס. מ'שיט קוילן אינעם
קוימען אַרײַן, גייט עס אַליין אָן פּערד.“

דער רעבע ר' עוועדיע זיצט היינט אין באַמבעטל. די זון
שיינט אַרײַן דורך אַ סענקעוואַטער שויב. עס איז פּרילינג אין
נאַראַיעוו — דער שענצטער פּרילינג, דאַכט זיך מיר, אין דער
וועלט. די מאַיביימער לעבן קלויסטער האָבן שוין גלעקלעך. די

קאשטאנעם בליען אין ברייטע בלעטער, ווי הענטישקעס.
יא. די איזנבאן בויעט זיך אין פיטיטער. פונעם שטעטל פירט
מען „שוועלן“ צו דער באן... די באן גייט, זאָגט מען, אַף שוועלן...
שוועל-אין, שוועל-אויס. אַז די באן דערוועט אַ שוועל, כאַפט זי זיך
אַרויף... דער רויך שטופט זי...

— און דיר, — זאָגט דער רעבע, — שטופט דער נאַר —
רעדסטו!... „דער רויך שטופט זי“ — רויך שטופט שוין נאַר!
ווען רויך זאָל שטופן, וואָלט איך הונדערט מאָל אַ טאָג בידאַרפט
אַרויספאַלן פונעם באַמבעטל. ווייניק רויך מאַך איך אָן מיט מיין
פילקע-ציביק? זאָגט ער: „רויך שטופט. אַ נייע מאַנסע!“

— איך זאָג נישט, רעבע, דער פעטער איציק זאָגט.
— אַז דו וועסט הערן דיין פעטער דריציק, וועסטו זיין אַ לייט.
זיין פעטער דריציק זאָגט —

— „שפיץ-איז“ — מישט זיך אַריין דער איד פון דער „קרול-
הוטאַ“ מיט אַ וואַטענעם קאָל — „שפיץ-איז, אַז ס'איז טאַקיש
וואָהר... ס'איז טאַקיש דאָ אַן איזנבאן און זי גייט טאַקיש אַליין,
אַן פערד. בעייניי ראַאיסיי... מיט דיר-אַ אויגן, זוי מיר האָבן היינט
דינסטיק אַף דער גאַנצער וועלט.“

דער רעבע ר' עוועדיע זעצט-זיך-אוף אין באַמבעטל. די אויס-
געטרעפסקעטע ברודיקע אַרבל פון זיין ווייסן העמד טאַלעפען זיך נאָך
איבער די בלאַע הינערשע פינגער.

— טאַקיש? איז דאָך פילע-פיל-אויס. אַ וואָגן גייט אַליין פון
זיך. אָן פערד, אָן אַלעמען. איר האָט דאָס אַליין געזען טאַקיש,
ר' זימל?

— וואָס הייסט געזען? מיט-די-אויגן! אזוי ווי איך זע אייך!
— אַ נו אַ שטייגער. עך בין אַ באַלן איר זאָלט מיר עס אָפּמאַלן.
— פאַרוואָס נישט?

דער איד פון דער „קרול-הוטאַ“ נעמט צוויי שווערע נמאַרעס,
שטעלט זיי אויף איינס קעגן ס'אַנדערע און ווייזט:

— איר זעט, ר' עוועדיע... אַט דאָ-אַ איז אזא זאָך... אַ שינע,
הייסט דאָס. און דאָ-אַ איז אויך אַזאַמינואַך. אינדערמיטן גיט עס
אַ פלידורך און סי גיט אַ מאַך קאָן-קאָן-קאָן-קאָן.

— אַט דאָס איז גאָר? — מאַכט ר' עוועדיע. — אבי עך האָ'
געמיינט מי יודיע וואו דאָס איז!

ער פאַרטראַכט זיך. גיט זיך אַ לייכטן קיצל-קראַץ הינטער

דער אויסגעפליקטער באָרד, הינטער דער געפינטלעכער פאָטשילע און זאָגט:

— אָבער דאָס, וואָס סי גייט אַליין, פון זיך, איז פאָרט אַ גרויס כידעש. ווי אזוי דערקלערט איר דאָס, ר' זימל? — ווי אזוי איך דערקלער דאָס? וואָס הייסט ווי אזוי? ס'איז ען... לעקטערי...

— לעקטערי? — מאַכט ר' עוועדיע מיט ביטל. — טו וואָס-זשע אי' דיכאַכמע?

— „אַלמאי“ — מאַכט דער איד פון דער „קרול-הוטא“, — „אַלמאי“ אין וויען איז דאָ אזא מאַשינדל, וואָס רעדט פון זיך אַליין? מ'רעדט איינמאַל אַרײַן אין דעם, דערנאַכדעם רעדט עס אַרויס קריק ווי אַ דיבוק, להבדיל.

— איז דאָך דאָס פילע־פילואים, — מאַכט ר' עוועדיע פון באַמבעטל אַרויס. — ווי אזוי באַנעמט איר דאָס, ר' זימל? — לעקטערי.

— לעקטערי! — מאַכט דער רעבע. — טו וואָס-זשע אי' די כאַכמע?

:: :: ::

ס'איז אָנגעקומען דער זומער. מײַן טאַטע איז אַוועקגעפאַרן קײַן אַמעריקע. וואָס קען מיר דער רעבע איצט טון? וואָס האָב איך פאַר אים מוירע?

ליג איך איבער אין טײַך, באָד מיך ביז איך ווער ברױן-און-בלוי, לאַך אַרײַן מײַן טיפּע פּרײַד אינעם וואַסער אַרײַן. בעאייס איך שוויים, שריי איך אַריבער צו די לאַשקלעך אַף יענער זײט וואַסער — קעדיי צו הערן ס'אייגענע קאַל, איבער די גרינע ברעגעס פונעם טײַך, וואו שילפן פוילן אין זומפיקער ערד.

נאָר די מאַמע רעדט צו מיר מיט גוטן: — איציקל, איציקל, דער טאַטע האָט דאָך דיר אָנגעזאָגט זאָלסט דײַך לערנען?

— איך קען נישט לײַדן דעם רעבען. ער קניפּט מיך. כ'האַב'ן פּײַנט!

— דער טאַטע וועט געוואויר-ווערן, וועט ער האָבן אַנמעס-נעפעש. מער פעלט אים נישט אין אַמעריקע, נאָר אַגוטס-נעמעש? ער איז אזוי אויך גענוג פאַרוואַגלט איבערן וואַסער... די מאַמע וויינט.

און אז די מאמע וויינט, וויינט אין מיר שטילערהייט ס'הארץ,
 נאָר זאָגן זאָג איך נאָרנישט. וואָס זאָל איך זאָגן?
 קריקניין אין כידער אַרײַן? וועט דער רעבע פאַטשן און
 קנייפן! און נישט אזוי דאָס פאַטשן באַזונדער און דאָס קנייפן
 באַזונדער, ווי דאָס וואָס ער פאַטשט-און-קנייפט מיט איין האַנט-
 באַוועג: צו דער באַק — אַ פאַטש, פון דער באַק — אַ קנייפ!
 ס'איז נישט אזוי די ווייטיק פונעם פאַטש-קנייפ, ווי דער פאַר-
 דראָס איבער דעם רעבנ'ס פאַרטל זיך איינצושפאַרן קויכעס...
 — איך וועל נישט קריקניין. כ'האַב'ן אין דר'ערד!
 — דו ווױט, קינד מיינס. מ'טאָר נישט מעציער זיין אַ טאַטן,
 וואָס איז אין אַמעריקע... ס'איז גענוג אַ ווייטיק, גלויב מיר.
 די מאַמע וויל שוין ווידער וויינען, נאָר אינמיטן דערינען דער-
 זעט זי די קאַץ באַם וויקשעפּל. נעמט זי אָפטרייבן די קאַץ.
 איך גיב אַ קנייטש דעם שטערן און ס'פאַלט מיר עפעס איין:
 — ווייסטו וואָס, מאַמעשי?
 — וואָס, מײַן קינד?
 — איך וועל קריקניין אין כידער אַרײַן, נאָר... נישט אינע-
 ווייניק אַרײַן.
 — וואָס הייסט?
 — איך מײַן: איכ'ל שטיין אינדרויסן באַם פענצטער און דער
 רעבע וועט מיט מיר אַרויסלערנען אין דרויסן אַרויס, אז ער וועט
 מיר וועלן געבן אַ פאַטש-מיט-אַ-קנייפ, וועל איך אַנטלויפן.
 — הער נאָר אזוינס נאָר! וואָס אים פאַלט איין!
 — אזוי וויל איך, מאַמעשי! — גיב איך אַ טופע מיטן פּוס,
 שוין מאַיסע בען-יאָכיד — אז נישט גיי איך נישט.
 — נו, לאָז זיין אזוי... אז דו שפאַרסט דיך איין. שאַ, אָט גייט
 דיין פעטער איציק. דערצייל עס דעם פעטער, וועט ער לאַכן.
 איך דערצייל עס דעם פעטער איציק, געפעלט עס אים דאוועק
 זייער שטאַרק: „די מאַילע דאַפּון — זאָגט ער צו דער מאַמען —
 איז וואָס דאָס קינד וועט האַבן מער פּרישע לופט און ווייניקער פאַר-
 שימלמע טוירע.“
 און צו מיר: אַנו, גיב נאָר אַ זאָג „די גלאַקע“:

„... האַללען דומפּף צוזאַמען

דער צייגער האַט פּאָלענדט דען לאַויף.“

:: :: ::

אין יענעם זומער פלעגן די נאראיעווער אידן קוקן און שטוינען ווי א קליין אינגל שטייט אף א שטיין, לעבן ר' עוועדיע'ס מיוזעך-וואנט. די גרויסע גמאָרע ליגט אָפן גזימס פונעם פענצטער, און דער רעבע לערנט מיט אים דורכן אָפּענעם פענצטער אַרויס.

:: :: ::

מיין מאמע איז געווען אן אומרואיסע, א צעוואָרפענע. און האָט דעם טאַטנס באַלעבאַטישע רו אויפגעגעסן ווי פיער עסט-אויף שייך-געשפּאַלטן טרוקן יאָדלע-האַלץ.

מיין טאַטע האָט געגלויבט אין דער וועלט, ווי אין עפעס אַ פעסטע, אייביקע זאך. האָט געטון אַלצדינג שטיף, מעיושעוודיק. האָט איבערגעציילט געלט צוויי חָזל, צו פאַרהיטן זיך פון אַ טאַעס. ער איז געווען פון יענע מענטשן, וואָס קענען פּלאַנצן בוימער וואָס הויבן-אָן אַרויסצוגעבן פירעם ערשט אין הונדערט יאָר אַרום. באַ דער מאַמען איז מער ווי היינטיקער טאַג נישט געווען. און דער היינט איז אויך געווען הינטער אַ מאַטן נעפּל.

דער טאַטע האָט צענויפגענייט זיינע יאָרן פון קליינע זיידענע שמאַטקעלעך און פאַרשמירטע קלעצלעך מיט פּאַדים, פון אַן אַלטן בייטל אַרויס, וואָס די קנאַשקלעסער אף אים זענען שוין פאַר-גרינט, די לעדער פאַרדאַרט.

די מאַמע האָט אַ וואָרף-געטון מיט אַ ביליקן צענויפגעלייגטן פעכער אַזוי, אַז ער האָט זיך געעפנט ווי אַ האַלב-לעוואָנעדיקער קישעף... האָט אַ שטיק לאַנגע לייונט אַ וואָרף-געטון אין דער זון אַזוי, אַז דאָס אויג האָט נישט געכאַפט דעם עמעס פון דער קוואַליטעט, נאָר דעם פלינקן רויש און דעם פינקל.

זי האָט קיין שום צייט-זיין נישט געהאַט. נעכטן, היינט, מאָרגן — אַלצדינג איז געווען ווי אַ מאַטיק באַנוול פון אַ סאך קאַלירן, וואָס אַ פונק איז אַטראָט אף אים אַרויפגעפאַלן, און ער וועט באַלד ברענען.

אַ וואָך איבער אַ וואָך איז מיין מאַמע געווען זייער אַ פרומע. פלעגט איר די פרומקייט דערעסן, די אַרימקייט, דאָס דאַרע ברויט, דאָס דריבנע לעבן, פלעגט זי שעלטן גאָט, ווי אַ נאַנטן שאַכן, זיך מיט אים אויסטאַינען, אים פרעגן (אף פּראָסט אידיש) צי איז אַ יוישער אַז איינער זאָל האָבן נאָר דאָס גוטס פון דער וועלט און דער אַנדערער גאַרנישט.

אין אַזוינע מינוטן פלעגט די מאַמע נישט שעמען זיך אָנ-צורופן די נעמען פון נאראיעווער נגידים: די האַיבערס, די פּראָשעס,

די ניימאנס, די גלאַנצס, פאַרגלייכן זיי מיט אזוינע לייטישע מענטשן ווי שימע-יויעל וואסער-טרענער, היים-איציק דער זעקעלניק, מעכל-פון-די-היוון, און פרעגן באַ גאָט, וואו זיין סיכל איז, וואָס זיי, די גראַבע פליגל, גיט ער פון קאַל-טואוו, און די אנדערע, „וואָס אזא יאָר אַף אונדז, וואָספאַראַ גאַלדענע מענטשן דאָס זענען, האָבן נישט אַ שטיקל ברויט אין שטוב?!

באַ דער מאַמע איז נישט געווען קיין שום אָרדענונג אין טראַכטן אָדער אין טון. זי פלעגט אָפט האָבן אָנפאלן פון כעדווע, פון טרויער. אז זי איז געווען אויפגעלייגט איז זי געווען ליכטיק ווי די זון — אזוי יונג, אזוי שוין. אפילע דאָס ווערצעלע אַף דער לינקער זייט פון איר קינבאָק, האָט אויפגעכאַפט די רעגעדיקע פרויד. יעדער הויט-צעל פון איר פאָנים צעכאַפט אַף שנעל דאָס ליכט פון דער מאַמעס אויגן, צעטראַגט זי ווייטער איבער דער לאַנגקייט פון דער מאַמעס אָנגעזיכט, — ווי קינדער פון אַ טראָפישן קלימאַט דער-פרייען זיך אַף גיך מיט די פאָר בלעטלעך שניי, וואָס פאלן אַמאָל אַרויס, ווייל זיי ווייסן, אז דאָס וועט לאַנג נישט דויערן, אזוי פלעגן די קאַלירטע שטיקעלעך, פון וועלכע מיין מאַמעס לעבן איז געווען צענויפגעשטעלט, זיך פלינגט אויפרודערן פון אַן איינציגן פונק גליק, וואָס איז אַמאָל געפאלן פון איר ברעם.

אז די מאַמע איז געווען טרויעריק, איז זי געווען זייער-זייער טרויעריק. פלעגט שטיין באַם פענצטער הינטערן באַטיסענעם פאָר-הענגל, און אָנשטאַט קוואַדראַטע שויבן, פלעגט זי אַריינשטעלן אין די פענצטער-פורעםס אזוינע בליטשענדיקע, טונקעלע טאַפליעס פון געשליפענעם שווערן טרויער.

איך פלעג קוקן דער מאַמען אין די אויגן אַריין: אז די אויגן האָבן געשמייכלט, איז מיר די וועלט געווען גרינג און ליכטיק. אז די אויגן האָבן געשוויגן אָדער זענען געווען פאַרצויגן מיט אַ טומאן פון טרערן, איז מיר דאָס לעבן געווען אזוי שווער, אזוי קליין. אין אזוינע מינוטן פלעגט מיין שרעק פאָר די קינפטיקע טעג זיין מעסוקן גרויס... עס האָט מיר דער קאָפּ געשווינדלעט. איך האָב געזען בלויז ראַנדן און אָפּגרונטן.

דער טאַטע פלעגט מיר נאָך שיטן זאַלץ אַף די וואונדן. מיר באַווייזן (מיט קלונע און גוטע רייד), אז איך טויג צו גאָרנישט. איך גרייט מיך נישט צו צו גאָרנישט. איך וואַקס אַן אַווריאַן. „דו מיינסט“, פלעגט ער זאָגן, „אז אזוי-אַ גרינג קומט אַן ס'שטיקל ברויט?“. „די וועלט“, פלעגט ער זאָגן, „איז אַ קייט. דאָס לעבן

איז אַ שטיין, וואָס האַלט זיך אַף דער קייט. דער בעסטער רינג מוז זיך גלידערן, צענויפקומען מיט אַנדערע. דו מיידסט-אויס מענטשן, שלעפּסט די אַרום מיט כאַצעדאַרנעס און באַטשאַרעס. אַ אינגל אין דיינע יאָרן — דאַרפסט דאָך שוין כאַלד אָנהויבן צו לייגן טפילין? אַז דער טאַטע האָט מיך דערמאַנט „טפילין“, האָב איך מיר פאַרגעשטעלט, אַז איך גיי אַרום מיט אַן „איבערציער“ אַף איין אַרבל. דער אַנדערער אַרבל הענגט אַראָפּ... איך בין אַרומגעבונדן מיט אַ זיידן גאַרטעלע, קעדיי אָפּצוטוילן די אונטערשטע העלפט מינע פון דער אויבערשטער, מאַכן אַ גרעניץ: די אָרעם, דער קאָפּ און דאָס האַרץ — צו „גאָט“, דער בויך, דאָס גליד, די פיס — בלוז אַ מיטל אויפצוהאַלטן די אויבערשטע העלפט... זיי זאָלן קאָנען טראָגן טפילין, בעטן צו גאָט, גיין אין אַ לייבצודעקל.

איך האָב געפילט ווי מ'שניידט מיך איבער — מ'רײַצט אָן איין העלפט יצחק אַף דעם אַנדערן... און דער מאָרגנדיקער שעל-ראַש האָט מיר שוין היינט אַראָפּגעוואַזשעט דעם קאָפּ... דער מאָרגן-דיקער שעל-יאָד איז מיר געווען אַפּן אָרעם ווי אַ לעדערן געשוויר; די רעצוע-שלייפן אַף די פינגער, די וויקל-שורן אַף דעם לינקן אָרעם — דאָס אַלצדינג האָט מיך געפּענטעט און געשראַקן... דער אידישער גאָט האָט זיך מיר פאַרגעשטעלט אַ בייזער, אַ שלעכטער, אַן אַלטער, אַ קראַנקער נעבעך — אַזוי ווי דער רעבע ר' עוועדיע... (אין די שפּעטערע יאָרן, אַז איך פלעג טראַכטן פון „גאָט'ס זון“, פלעג איך מיך דערמאַנען אין טשימוישען!)

אַז דער פעטער איציק האָט מיך געכאַפט אין אַזאַ מוט-געפאַלנקייט, פלעג ער מיך אויסמוסערן ווי דעם ערגסטן:

— דו קערסט מיר צו דיין געמיט, מיט דיין טאַטן, מיט דיין מאַמען! יענער שטאַפט אים מיט „יאָרדאַק“ און זי שטאַפט אים מיט וויינטרויבן... סי זאָל אים יערן אין בויך. קום נאָר צו מיר אַהיים, באַר-יאָרדאַק מיינער!

באַם פעטער אין שטוב איז אַלצדינג אַנדערש ווי באַ אונדז. דאָרט שפּילט אַ פייגעלע, אין אַ שטייגל. אין אונטערשטן קובישיקל שלאַפט אַ וויסער קראַליק. די בריק איז אויסגעשאַטן מיט דינעם זאַמד, ווי עפעס אַ היראַגליף-שריפט... די צייכנס פון די קראַליק-פיסלעך זענען אַ געצוקטע אונטערשריפט. עס האָבן געשמעקט פריש-געברענטע קאווע-בעבלעך, און האַסקאַלע.

אין פעטערס שטוב האָט אויך געשמעקט פּיאַלקע-וואַסער, און ברונעלענע פרויענ-שיכלעך, און צוויי פישביינען פון אַ „מידער“

(קארסטע) זענען געלעגן אף א באַנבאָנערקע.

דער פעטער האָט אַרונגעשפּאַנט מיט לאַנגע בוזשיקפּים איבער דער שטוב, אַריינגעקוקט אין אַלמע דייטשע ביכלעך, געזיפצט און אַוועקגעלייגט. מיר איז איינגעפאַלן, אַז דער פעטער שפּילט אַ ליבע, נישט נאָר מיט מאַריאַשן (ווי מענטשן זאָגן), וואָס האָדעוועט קען און רעדט דייטש, נאָר אויך מיט די דייטשע ביכלעך.

דערווען ווי איך גיי אים נאָך פון הינטן, מיט די הענט אונטערן רעקל, אַרויף און אַראָפּ, ווי אַ שאַטן, בלייבט ער שטיין, גלעט-צו די רויטע באָרד צום פּאַנים, גיט אַ צי מיט די דינע נאָזלעכער, צי די קאָווע זירט שוין אין סאַמיוואַרל, און שטעלנדיק אַפן טיש צוויי באַיביקע שעלעכלעך, גיט ער אַ זאָג:

— א... טאַכלעם! זיין טאַטע זוכט פאַר אים אַ טאַכלעם... יאָרדאַק מיט שלעכטער לופט. בילדונג מיט קאַליע ציין. — האָסט דיר שוין היינט געפּוצט די ציין, צי דו האָסט נישט געהאַט קיין צייט?

איך רויטל מיך באַ יעדן וואָרט, וואָס דער פעטער זאָגט. ס'האַרץ שלאַגט אין מיר ווי אַ זייגער. איך זע דעם פעטער, איז ווי איך וואָלט געזען די זון. ער איז הויך און העל. די אויגן בלענדן. איך קען מיר קיין אָרט נישט געפינען.

דער פעטער גיסט אָן צוויי שעלעכלעך קאָווע, לייגט מיר אַוועק אַפן טיש אַ שטיקל בוטער-בראָט, גיט מיר צוויי ווערפעלעך צוקער — ווייל צופיל צוקער איז נישט געזונט פאַר די ציין, און ווייל אַ אינגל ווי איך, טאָר זיך נישט צוגעוואוינען צו זיסקייטן.

— דאָס לעבן — מאַכט דער פעטער — איז אַ ביטערע פּירע, וואָס איז גוט פאַרן געזונט... און דער טויט — דער גוטער יאָר זאָל אים נעמען! — איז אַ ביזע-ביזאָיען... יעדער אָנשטענדיקער מענטש דאַרף זיך שעמען אין זיין ווייטן האַלדז אַריין צו שטאַרבן... אַז דער פעטער רעדט פון טויט, ווערט ער בלאַס און אויפֿ-גערעגט, נעמט אַרויס אַ טאַשנשפיגעלע פון דער וועסטליקעשענע, קוקט זיך אַף דער צונג, נעמט פון אַפעס אַ פּידעלע אַ פּראַשעק, שיט עס אַריין אין מויל אַזוי איידל, אַז ס'איז אַ גוואַלט. ער פאַרטרינקט מיט אַ „שליק וואַסער" און באַרואיקט זיך: שוין! נישטאָ קיין טויט!

דער פעטער טראָגט אין זיך סוידעס, וואָס זענען ווייט ווי די ווייטע שטערן, אַזוי פרעמד, אַזוי ליכטיק... איך עפן דערווייל אויף אַ דייטש ביכל, וואָס ליגט אַפן טיש.

— אז דו לײענסט דייטש, — זאָנט דער פעטער, — טו אויס דעם קאפּאַליטש. האָב דערעך־ערעץ פאַר אַ בוך. אַ בוך איז אַ פרעמדע שטוב — מ'קומט נישט אַרײַן צו יענעם אין שטוב אַרײַן מיטן הימל אָפּן קאָפּ... דאָס איז אַ אידישע טעווע... דער פעטער ברעכט זיך די הענט, קנאקט זיך אויס די פינגער, דערנאָך באַשמירט ער זיך אַ שטיקל ברויט מיט „בוטער“ זייער דײַן.. נײַן, ער באַשמירט נישט, נאָר ער וויל מיטן בוטער־מעסער אַרײַנשטופּן די „בוטער“ אינעווייניק, זי זאָל זיך נישט אָנווען. דער־נאָך באַשפּריצט ער דאָס שטיקל ברויט זייער אײדל מיט דינעם זאַלץ עסט און זאָנט פון מיטן אַ פּאַסעק:

— דאָס זאָלסטו נישט! דאָס זאָלסטו יאָ... דאָס מענסטו! דאָס טאַרסטו נישט... ער נידעט, ווי אַ מעלאַמעד, דער נאָט אונדזערער! שטייט קעסידער באַם ברעג הימל און קוקט אַרויס דורך אַ שפּאַרע... מ'קען זיך פאַר אים נישט באַהאַלטן, מ'קען זיך באַ אים נישט אויסקויפּן... עפשער ווייסטו וואָס?

איך ווער אָפּגעגאַסן מיט אַ פּלאַם פייער. אַ געפיל פון זינד איז איבער מיר, און אויך פון נעקאַמע־פּרייד, געמישט מיט זיסער שרעק פאַר די „אײזערנע קאַקריזעס“, מיט וועלכע גאָט שמויסט אין הימל.

— אויסקויפּן קען מען זיך באַ אים נישט. סטייטש, ער האָט דיר געגעבן ס'לעבן! זאָל ער גישט געבן — ער גיט עס דען? ער אַנטלײט עס בלױז ביז מאָרגן, און נעמט דערפאַר עטלעכע הונדערט פּראָצענט... וויפיל קינדער האָט דײַן טאַטע?

— איר ווייסט דען נישט, פעטער? מיר זעמיר זעקס קינדער... — זעקס קינדער, זעקס הונדערט פּראָצענט אַף אַ טאַג!... און מ'קען זיך באַ אים נישט אויסקויפּן... גיט ער אַ טוירע — נעמט ער אַרויס די קויכעס, נארט אַרונטער אַ גאַנץ פּאַלק מיט פּאַסטיכער אונטער אַ יאַרמיקע וואָס וועגט אַזוי פיל וויפיל צען בערג... „איר'ט נעמען?“ — אַ ברירע האָט מען? — מען נעמט!...

דער פעטער רעדט טיפע און קלוגע רייד, ווי פון אַ דייטש ביכל אַרויס. מיר דרייט זיך דער קאָפּ, סײַ פון דער שטאַרקער, פּריש־געברענטער קאווע, סײַ פון דעם פעטערס רייד. דאָס האַרץ ווערט גרינגער, דער טאַכלעס פאַלט אַראָפּ... די שרעק פאַר דער צײַט, וואָס איך וועל ווערן „באַר־מיצווע“ און נעמען אַף זיך דעם „יאָך פון אידישקײט“, אַנטלויפט — ווי אַ מויז, וואָס האָט שטיל גע־גראַבלט באַנאַכט, אַנטלויפט אז מע צינדט־אָן אַ לעכט!... פונעם

פעטערס מויל טריפט האָניק און גאל... אָף מיר פאלן פייער-טראָפּנס און געגליט גאָלד... אָף מיין קאָפּ וואַסן אויס גרינגע הערשני הערנער.

— זאָג דיין טאַטן, — מאַכט צו מיר דער פעטער און וויקל מיר איין אין אַ זייד־פּאַפּירל אַביסל צעמאַלענעם קרייד אָף צו פּוצן די ציין, — זאָג דיין טאַטן, אַז איך לאָז אים גריסן. ער'ט שוין וויסן, וואָס איך מיין. גיי געזונטערהייט!

איך נעם דאָס צעמאַלענע קרייד, און וויל מיך אַרויסלאָזן אין דרויסן אַרויס אַנ'ם קאַפּאַליטש. דער פעטער טראָגט מיר צו ס'הימל מיט אַ שמייכל:

— שווימסט? שוויצסט? פּלאַקערסט? אַזוי ווי די מאַמע דינע! נישטאָ באַ איך אין שטוב קיין פּלאַץ. קיין גאַרנישט. הוּר האַ... ס'דרייעט זיך אָף איך אַלע דער שליער... שיכור ולא מיין — ווייסט דו דאָך וואָס דער טייטש איז פּון „שיכור ולא מיין?“ זאָג דיין מאַמען, איציקל, אַז אויב זי איז שוין יאָ שיקער, זאָל זי כאַטש אַמאָל טרינקען אַביסל גוטן וויין, און זאָג איר, זי זאָל דיך אויפהערן שטאַפּן מיט וויינטרויבן...

— ווען עס איך דען וויינטרויבן, פעטער?

— איך זאָג עס בעלאָשן מעליצע... אַז מען עסט וויינטרויבן יערט אין בויד... עס בוטערבראָד, איציקל, און טראַכט נישט פּון קיין טאַכלעס... דיין באַבע האָט אויך געטראַכט פּון טאַכלעס, זיך אָנגעמאַסטן אַלע פּרייטיק די טאַכריכים, וואָס זי האָט זיך אָנגעגרייט מיט 9 יאָר צו פּרי... דער סאָף איז געווען, אַז די מיין האָבן זיי אויפגעגעסן... גיי געזונטערהייט, און וויקל דיר אַרום דעם האַלדז מיטן שאַליקל!...

:: :: ::

אונדזער שטוב איז איינגעטיילט אין צוויי העלפטן — ביידע אונטער איין דאָך אַן אַלטן, מיט גאַנטעס, וואָס קרייזלען זיך שוין אַרויס פּון די פינגעס. אָף דער לינקער זייט האָט יודל דער בעקער זיין דירע און זיין בעקעריי. אָף דער רעכטער זייט וואוינען מיר אין אַ שטוב מיט אַן אַלקער, אַ „קאַמער“ און „שפּעכליער“, אַ האַלצ־שטעלכל און אַן אָפּטריט. דער אָפּטריט הינטער דער שטוב איז קרום און ער שטייט אָף הינערשע פּיסלעך. (אַז מ'זיצט אינעווייניק, הוידעט מען זיך אַביסל און מ'זעט אַלצדינג קאַסאַקע!).

ווינטער איז שווער אַרויסצוגיין אין אָפּטריט. גייט מען אַרויס אין דער ליפּ. כאַזיירים גיען אין נאַראַיעוו אַרום פּראַנקאַ-און-פּריי

איבער די גאסן, זענען זיי אונדזער געזונטהייט־טאָקאָמיסיע. רייניקן אויס די ערד, ווערן פעט און זאָט דאָפּן.

אין דער גרויסער סאַליע (די מאַמע רופט זי „די באַשטע“), שטייען צוויי שווערע, דעמבענע, געפּיליטורטע בעטן, מיט גאַלקעס. אַ שאַפע מיט אַריינגעזעצטע צוויי לאַקטאָפּליעס, וואָס בלישטשען שוואַרץ אין דעם שאַקאַלאַדנעם האָלץ. אַף די ווענט זענען צע־האַנגען קופּערנע ראַהנדלעך און פּאַנען. צוויי פּאָר מעשענע העסעס שפּיגלען איבער דער מיזער־וואַנט, לעבן אַ בילד פּון באַראָן דע הירש. אין מיטן סופּיט איז אַ שווערער הענגלייכטער, וואָס ווערט אַלע פּרייטיס באַנאַכט פּול מיט צעזונדענע בראַכעס, וואָס לייכטן און טשאַרען.

די מאַמע איז אַ פּאַרלורענער, אָנגעוואוירענער מענטש. אַ גרויסער אומרו איז אין איר. איר אויג און איר האַנט זענען אין נעפּל. דאָס האַרץ שווימט אַן עלענרס, ווי אַ ברענענדיק לעכט, וואָס איז צוגעטאָפּיעט צו אַ ברעטל און שווימט אַף אַ לאַנגן טייך. און ווייל זי איז אליין אַ צעוואָרפענע, קען זי נישט פּאַרטראָגן קיין אומ־אַרדענונג רום זיך, האָט זי ליב ס'זאָל זיין ריין און אויפּנעראַמט. אז פּון שופּלאַך שטעקט אַרויס אַ ברעג פּון פּרישגעמאַנגלטע גאַטיעס, קען די מאַמע נישט איינזיצן רואיק. אז דאָס בלאַע בענדל, וואָס נעמט אַרום דאָס מוליענע פּאַרהענגל, איז אַביסל נידריקער פּון דער אָנגעצייכנטער פּאַרהענגל־טאַליע, איז מיין מאַמע אומגליקלעך... דער עס־טיש שטייט באַ אונדז (אַ שאַקלדיקער) אַף פּיר קלעצלעך, קעדריי די פּיס פּונעם טיש זאָלן זיך נישט איינשמירן. די קלעצלעך אליין וואַשט מען אַלע וואָך אין וואַסער־מיט־וויף. די דעמבענע בעטן ווערן געגלאַנצט מיט ניס־שמאַליץ. די לאַקירטע טאַפּליעס פּון דער שאַפע זענען ווי שוואַרצע שפּיגלען. אין זיי וואַיעוועט קעסיידער אַרום אַ אינגל אַ פעטס, אַ געפּאַקטס, מיט בלאַנדע קליינע פייעלעך און מיט אַ סאַמעטן יעגער־היטל... ער שטייט אָפּט קעגן די טאַפּליעס און — קוקט זיך אַף די ציין, אַף דעם צונג, און טראַכט פּונעם פעטער איציק!...

בא אונדז איז ריין, אז מ'קען „עסן פּון דער פּירלאַנע“. סי פעכלט אין אַלע ווינקלעך. די באַנבאַנערקע איז איבערגעדעקט מיט אַ ציכל, וואָס זעט אויס ווי אַ פּאַרייכעס, געהאַפּטן מיט גאַלד און זילבער. די מאַמע האַלט שטענדיק אין דער האַנט אַ פּלעדערוויש און — פּלעדערט אַרויס מ'שטויב פּון דער שטוב, נאָך איידער ער פּאַלט...

מאנגלען די העמדער מוז זי אליין, זשימקען די וועש, קאלעכן דעם פעקאליק, גלאנצן ס'מעש, רייבן ס'קופער, — זי געטרויעט קיינעם נישט די ארבעט פון ריינהאלטן די שטוב! אין א וואנט-ווינקל האָט זיך נאָך אַנומעלטן באַוויזן אַ נאַסטל — האָט די מאַמע געכאַלעשט, מ'האַט זי קויב אָפּגעמינטערט.

מיין עלטערע שוועסטער בעט זיך:

— מאַמעניו טיערע, דער דאָקטאָר האָט דאָך דיר אָנגעזאָגט, אַז דו טאָרסט דיר נישט בייגן. וואָס־זשע ביינסטו דיר הינטער די בעטן? ... ער קען עס דען ניש טיען?

די מאַמע, אַ שטיל־קרעכצנדיקע, האַלט די האַנט אין אַ טעפּל קאַלט וואַסער און זאָגט:

— אַז עכ'ל צומאַכן די אויגן, טאַכטער מיינע, וועסט דו זיין די באַלעבאַסטע...

די שוועסטער צעוויינט זיך. איך וויין אויך. די מאַמע האַלט איין האַנט אין קאַלט וואַסער, זי זאָל נישט נאָכאַמאָל כאַלעשן, אין דער אַנדערער האַנט האַלט זי דעם אויסגעהאַרעוועטן פּלעדערוויש, וואָס ס'איז שוין פון אים גאַרנישט געבליבן, כּוּז די גענדזענע ביינער...

אַז איך זע דאָס אַלצרינג, ווער איך אַ דאַס־סוינע פון רייניקייט. איך גיי אַרויס אין גאַס, שמיר מיר אומיסטן איין די הענט אין בלאַטע, און — סי ווערט מיר דאַפּן פּריילעך און נישט־גוט, צום כאַלעשן... סי געדויערט מיר אַ מינוט ביז איך קום צוריק. איך נעם אַרויס פון קעשענע מיין שנאָפּטיכל, וויש מיר אָפּ די הענט. פאַרפאַטשקע ס'טיכל. ס'האַרץ וויינט מיר דאַרויף, אָבער איך מאַך מיר קוראַזש... איך כאַפּ נאָך פון אַ באַדיק אַראָפּ אַ האַרטן זינגענ־דיקן „קנאַהפּער“ אין אַ שוואַרץ־גרוין־פּעכלדיק מונדירל, צעטרעט אים מיטן פּוס. סי גיט אַ קנאַק, גיט עס מיר אַ סקריפּ איבערן רוקנגעשטעל... אַנגסטן באַשלאָגן מיך...

נאָר קעדיי מיך צו באַפּרייען פון דער פּיינלעכער, ביטערער רייניקייט, וואָס פאַראַומערט ס'לעבן באַ אונדז אין שטוב, כאַווער איך מיך מיט אינגלעך פון אָפּגעלאָזטע שטיבער, וואַלגער מיך אַפּ פאַרפּוילטע סנאַפּעס שטרוי, טאַפּטשע אַרום אין סלאָטעס. שנייד מיר ניט די נעגל... (ווער האָט דעמאָלט געזאָלט טראַכטן, אַז היינט, מיט אַזויפיל יאָר שפּעטער, וועל איך אַליין זיין זוי די מאַמע — נישט קענען אַרבעטן, אַז אַ שופּלאַך איז נישט אימגאַנצן פאַר־מאַכט. אָדער אַז אַ בילד אַפּ דער וואַנט הענגט קרום. אָדער אַז

אפן דיל איז א פלעק!

די פענצטער זענען פארמאכט, סי זאל נישט אריין קיין פאָריך. כיביי עס איז א „גלייכער ווינט“ אין דרויסן, און ער בלאָזט דעם רויך קריס אין שטוב אַריין, דעמאָלט עפנט מען אַביסל א „מוקערל“... באַ אונדז אין שטוב איז טאָמיר אַ בלאָדווייסער יאָנטעוו פון — אומעט. עס איז ריין און — אומעטיק. די מאַמע אַרבעט. אַרבעט, אַרבעט, ביז זי פאַלט פון די פיס. די שוועסטער בעטן זיך, זיי ווילן העלפן. די מאַמע האָט זיי מוירע צו געטרויען דעם פלעדערוויש. דער פעטער איציק מערקט מיין פראָטעסט קעגן רייניקייט, מוסערט ער: פע, ווערסט אַ בלאָוויק? ... אַ יונגל אין דייע יאָרן דאַרף גיין געפוצט ווי אַ ליאַלע... דאָס לעבן אַליין וועט דיך שוין איינשמירן — האָב קיין מוירע נישט! ... פאַרשטייט, וואָס מע רעדט צו דיר? צי ס'איז מוירע-מוירע-מאָס? גיי אַהיים און בעט די מאַמען זי זאָל דיר געבן אַ ריין שנופטיכל. גיי נישט אַרום אַזוי. ביזט שוין באַלד אַ כאָסן-באָכער... וואָס וועט ליטישע פראָש זאָגן דאָצו? אַז איך דערהער דעם נאָמען ליטישע פראָש, ווער איך רויט און-טויט. וואָרין ליטישע פראָש איז פראָש'ס יונג טעכטערל מיט די סאַמע-גרינע אויגן. די צעפּ הענגען באַ איר פון פאַרנט אַף דער מאַרינאַרקע, און דאָרטן איז עפעס רונדיק, און שפיציק, און פייער-דיקהיים, ווי לאָמפן קיילעכדיקע, מיט אָנגעצונדענע קנייטלעך.

איך לויף אַהיים, בעט באַ דער מאַמען אַ גיי טאַשנטיכל. די מאַמע רעווידירט מיר די הענט, די אויערן, דעם קאָפּ. זי ווישט אַוויס מיט אַ ריין שמאַטקעלע דאָס שוויצלעדערל פון מיין קאַפּאַליטש, גייט אַרום מיר מיט נאָדל-פאָדעם און מיט וואַרעם זיפּוואַסער און קרעכצט און אויקעט... און זי נעמט מיר אַרויס די נעשאַמע מיטן געזונט...

איך טראַכט:

נאי וואָלט זי מיך געלאָזט אין אַ בלאָטע, אָן איין קנעפל אין ראַק, אַבי זי זאָל אַ שמיכל טון מיט די אונמגליקלעכע אויגן אירע.

— וואוהין שטוצסטו עס אַוועק, זונדל מיינס?

— איך שטויז נישט, איך גיי.

— וואוהין גייט מען עס אין מיטן פלוצים?

— אין הויף אַריין, מאַמע.

נו, גיי, גיי געזונטערהייט, מיין קינד... נאָר זיי נישט קיין מעשאַרעם באַ קיינעם! לאַז דיך נישט אָנגיין וואָס דער טאַטע זאָגט דיר: דו האָב די פראָשעס אין דר'ערד. סי זאָל אַף זיי אויסגייען

מינע צאָרעם, ריבוינע-שעל-אויפֿאַם!
 — וואָס ווינסטו, מאַמע? וויין נישט... כ'בעט דיר. וועסט
 זען, עכ'ל אויפֿוואַקסן, וועט אַלצדינג זיין אַנדערש, נאָר אַנדערש...
 זי דערזעט פֿלוצים אַ שפּרענקעלע אַף מיין רעקל, פֿאַרנעסט
 זי אַלצדינג און זאָגט מיט יעסורים:
 — נו, קינד מיינס?!

איך פֿיל מיך שולדיק, ווי איך וואָלט געקוילעט אַ מענטשן.
 איך פֿיל ווי אַ ריינע נאָלדענע רייה לאָזט זיך אַראָפֿ אַף מיין האַלדז,
 שליסט זיך צענויה ווי אַ בראַנזעשלאַם, נעמט באַ מיר אָפֿ דעם
 אָטעם... איך וויל אַרויסלויפֿן און מיך איינקויטיקן ווי אַ רואַך, דער-
 מאַן איך מיך אָבער אין צוויי פֿאַר אויגן: איין פֿאַר דער מאַמעס,
 די אַנדערע לייטשע'ס... און איך בלייב ריין און געפּוצט!

:: :: ::

דער טאַטע האָט מיך געלערנט דייטשע גראַמאַטיק, דייטשע
 לידער, דייטשע דראַמען — באַהויפט: לעסינג'ס „נאַטאַן דער
 וויזע“. ער האָט מיט מיר געלערנט הויכן דייטש אַף אַ נאַראַיעווער
 אַקצענט, האָט אין מיין קאַפֿ מיט גוואַלט אַריינגעשטופֿט אַלערליי
 קענטענישן, וואָס דער קאַפֿ האָט באַלד קריק אויסגעשפיגן.

איך האָב שוין דעמאָלט נישט געוואָלט מאַכן פֿון מיין געהירן
 קיין מיסטקעסטל פֿאַר אַלע רעשטלעך וואָס פֿאַלן-אַפֿ פֿון פרעמדע
 טישן, נאָר פֿאַר אַ צירונגקעסטל, באַדאַי פֿאַר אייגענע פרומעס!

אין צארטע פֿריזומער-אָונטן, ווען די גריל האָט געשפּילט אין
 קוימען, פֿלעגט מיך דער פעטער איציק האַלטן אַף זיין שפּיציקער
 קניע און מיר דערציילן מאַיסעלעך פֿון „רוימישע גאַליאַנען מיט
 פֿורפורנע מאַסטבימער“, און משאַלים שיינע פֿלעגט ער מיר דער-
 ציילן, און קלונג רייד פֿלעגט ער מיר זאָגן פֿונעם אייגענעם קאַפֿ
 אַרויס: „איינער“, פֿלעגט ער זאָגן, „גייט זוכן אַ פֿאַרלירענע
 קאַטשקע און געפינט אַן אויצער. אַן אַנדערער, גייט זוכן אַן אויצער,
 וואַלגערעט זיך אויס אין אַלע סאַנבאַטיענס, און אַף די שפּילבערג,
 און... געפינט אַפֿילו קיין קאַטשקע אויך נישט. טראַכט דאָס איבער,
 מיין קינד!“

אין דרויסן זינגט אַ שפּערלינג. אין שטוב זינגט אַ גריל. דאָ
 רעדט דער פעטער. דאָס אויער ווייסט נישט מיט וואָס זיך פֿריער
 מעכיע צו זיין.

איך טראַכט, וואָס איך זאָל פרעגן דעם פעטער עפעס אַזוינס,

וואָס זאָל אַרײַנפאַסן צישן דעם טשירטשיר פון דעם שפּערגלינג און
דעם טשווייטשווי פון דער גריל. און איך זאָג:

— פעטער, לאָמיר אייך עפעס פרעגן!

— פרעג, מיין קינד.

— פאַרוואָס וואָרפן מיר די אינגלעך אויף: „ברענער מע-

שומעד!“ — מיר האָבן דען אַ מעשומעד אין דער מישפּאַכע?

דער פעטער גלעט מיר די שטיקלעך פּייעס. אין דרויסן ווערט
דער שפּערגלינג שטיל, די גריל אַליין זינגט און באַגלייט דעם פעטערס
ריד אין דער טונקלקייט פון אַ ווייס־אויסגעקאַלעכט שטיבל.

— איכ'ל דיר דערציילן אַ מאַיסע, מיין קינד: אַמאָל איז געווען
אַ מענטש, האָט ער געהאַט אַ פּאַלש רענדל, איז ער געווען גליקלעך,
ווייל ער האָט געמיינט, אַז ער האָט אַ גוט רענדל. האָט ער דאָס
רענדל געגעבן בעירושע צו קינדער און קינדס־קינדער, און אַלע
זענען געווען זייער גליקלעך... ווייל קיינער פון זיי איז נישט געווען
קיין מיווין אַף קיין גאָלד. נאָר איינמאָל איז געקומען צענייען
אַ גאָלדשליפּער און מ'האַט אים געוווּן דאָס רענדל אַף צו שאַצן
פאַר אַלעמען אין די אויגן. האָט ער געמאַכט: „עס איז פּאַלש!
וואָרפט עס אַוועק!“... האָבן די רענדל־יאָרשים אָנגעהויבן וויינען,
האַט ער צו זיי געזאָגט בעסאָד: „ווייסט איר וואָס, קינדער? מיילע
— געזאָגט דעם עמעס, איז פאַרפּאַלן. נישט מער: איך האָב אויך
אַ פּאַלש רענדל, וועל איך עס אויסבייטן אַף אייערס, קעדיי די שטאַט
זאָל נישט וויסן... וועט איר דערווייל זיין ריך, און ביזוואַנעט אַן
אַנדערער גאָלדשליפּער וועט קומען —!“ דאָס איז דער מאַשל,
מיין קינד. דעם נימשל זאָלסטו ערשט זוכן, אַז דו וועסט גרויס
ווערן און ס'וועט דיר וואַסן אַ באָרד... דעמאָלסט זאָלסטו דיך
דערמאָנען אין דעם און טראַכטן!...

:: :: ::

פּראָש'ס הויף איז אַ גאַנץ פּילוואָריק. אַכויץ לאַנדגערטנער און
סאַדעס און טשערעדעס מיט בעהיימעס, פאַרמאָגן די פּראָשעס אַ
גראַלניע, וואו מ'טרייבט בראַמפּן, און פון אַ הויכן, דאַרן שטעקן
קוימען גייט אַ רויך. דער־אָ רויך איז אַ פּאָן איבערן שטעטל און
אַ — זיינער... לויט דעם קאָליר פון דעם רויך ווייסן אַלע נאַראַיעווער
אידן וויפּיל דער זייגער האַלט. ביז אַרום עלף אינדערפּרי איז דער
רויך שוואַרץ. פון עלף ביז איינס איז ער גרינלעך. און אזוי
קעסיידער, לויט דעם וועטער, לויטן ווינט, לויט דעם טאָג פון דער
וואָך אפּילו... ס'איז אַ גאַנצע כאַכמע דאַביי. אַז דער רעבע ר'

עוועדיע גיט א קוק דורכן פענצטער אפן רויך פון דער גראַלניע,
מאכט ער :

— אָמיר היינט דאָנערשיק זייגער עלף... הייסט דאָס... א
שמעקטאָביקע, ר' זימל, זאָטשע-מויכל...

ר' זימל קלאַפּטאָן מיט אַ פינגער-קנעכל אין האַרנפּישקעלע,
מעלרט דעם פּישקעלע, אַז צוויי פינגער ווילן אַריינקומען און עפעס
טון, און בעאייס דער רעבע שמעקט טאָביקע, ניסט דערווייל ר' זימל
זייער געשמאַק מיט אַ שטייל פּטש'עלע...

די גראַלניע איז די ערשטע פּאַבריק, וואָס איך האָב געזען אין
מיין לעבן. דאָ איז געווען גאָר אַנדערש ווי אין שטוב, אָדער אין
שקאַלע, אָדער אַפּילע אין פּראָש'עס סאַליעס... דאָ איז אַ סאַך,
אַ סאַך פּריילעכער. ערשטנס, אַרבעטן די קעסלען אַף אַ זייגער.
און יעדע זאַך וואָס איז מיט אַ זייגער, האָט מיר דער פעטער איציק
אַמאָל געזאָגט, איז מיט אַ סייכל. צווייטנס, בלישטשען דאָ
גוואַלדאָווע קופּערנע טעלער אָנגעצילעט אַף אַ שטאַנג: איי טעלער
איבערן אַנדערן. אַלע גלאַנצן און פעכלען. דער בראַי זירט און
שמעקט און מאַכט שיקער... אַז מ'האַט אַרונטערגעקוקט דורך די
אַרומגעניטעוועטע לעכער אינעם פּוסבאָדן, האָט מען געזען, ווי דריי
פּערד דרייען זיך מיט פּאַרבונדענע אויגן אין אַ „קער-ראָד"... דרייען
זיך, דרייען זיך, דרייען זיך, אָן אַן אויפהער, אַזוי, אַז עס הויכט
איך אָן צו שוואַכן באַם האַרץ... דעמאָלט גייט איר אַוועק מיט
פּראָשעס עלטערן פּאַניטש בעניע, און טוט זיך אויס נאַקעט און
איר קריכט אריין אין דער מאַיזשע, און איר קומט אַרויס מיט אַ
אָנגעשיקערטער, פּריילעכער הויט... די בלוט-געוועבן די אינגלישע
זענען שיקער — יעדער פאַר זיך מיט אַן אַנדער מין און אַן אַנדער
גראַד שיקערקייט.

היים און פּריש און פּול מיט בראָמפּן אין דער הויט, גיי איך
אַוועק קריק אין הויף אַריין, וואו דער טאַטע מיינער לערנט מיט
פּראָשעס קינדער, און ווישט זיך דעם שווייס פון הינטער דעם האַלבי-
שטייפן קאַלנער. איך קום אַריין אָנגעצונדן מיט מוט און פּרייד,
גאָר אַז איך דערזע דעם טאַטן, ווער איך שטייל, און נידריק. איך
דערמאָן מיר, אַז איך בין שוין קימאַט צוועלף יאָר אַלט און איך
וועל שוין באַלד דאַרפן אַליין גיין פּאַרדינען אַף ברויט.

גאָר דאָ גיט אַ בלישטש לייטשעס קאַפּ-האַר. אירע צוויי
גרינע אויגן לאַכן פּאַרשייט צו מיר.

דער טאַטע האָט מיר אויסגעלערנט זאָגן אַף דייטש: „גוטען

טאהג" — יעדעס מאָל וואָס איך קום אַרײַן אין פּראָשעס לערנשטוב.
— „גוט-יאַהר!“ — ענטפּערט מיר לײטשע. — „וואָס מאַכן זי
גוטס?“ ...

זי לאַכט פון מיין דײַטש, לײטשע.
אַי, לײטשע, לײטשעלע... ווען דו זאָלסט וויסן!
אַבער לײטשע ווייסט נישט. זי טרײַבט מיט מיר קאַטאַוועס:
הערר איציק-שפּיציק,
זײען זי ניכט
זאָ קאַפּרײציק!

אַדער:

הערר לערער, הערר לערער,
וואָס איזט מיט אינען
דערמערער? ...

אויב איר האָט אַמאָל געלײענט אין קאַוו-האַיאָשער וועגן אַ
שפּילקעבעטל, אַף וועלכן מען לײגט די רשָאַאים אין געהענעם, וועט
איר פאַרשטיין דעם טאַם, וואָס איך האָב געפּילט יעדן טאָג, ווען
איך בין אַרײַנגעקומען מיט מיין שײנעם, ערנסטן דײַטשן „גוטען-
טאהג" און לײטשע האָט מיך אַף דעם געענטפּערט אַ „גוט יאַהר"...
אַז איך האָב מיך דערנאָך מעיאַשעו געווען און איבערנעגאַנגען
פון דעם דײַטשן „גוטען טאהג" אַף אַ פּראָסט-אירישן „גוט-מאַרגן!"
האָט דאָס שוין אויך נישט געהאַלפּן. וואָרין לײטשע האָט אַף דעם
אויך געהאַט אַ ווייז: „גוט-מאַרגן!" „גוט-איבערמאַרגן!"
אַי, לײטשעלע, לײטשעלע, סײ וועט דיר נאָך אַמאָל באַנג טון,
וועסט זען מײנע רײד!

אַזוי האָב איך אין געדאַנק אָפּגעענטפּערט דער שײנער לײטשען,
בעאיים איך האָב מיך מיטן גאַנצן לײב-און-לעבן אַרײַנגעקושט אין
דעם נאָפּל-גריבל פון איר בויד, וואָס האָט זיך קלאָר געצײכנט דורך
איר זומערדיק קלײדל.

:: :: ::

באַנאַכט בין איך מיטן טאַטן געגאַנגען אַהיים פון די פּראָשעס.
אין הימל האָט געוויסלע אַ לעוואָנע ווי אַ בעכער, איבער
ביימער, וואָס הייבן-אַן אַפּס-ניי איבערוואַקסן דאָס פאַראַיאָעריקע
יאָר.

דער טאַטע איז הײנט געווען זײער פאַרטראַכט, ווייל סײ איז
אים שוין געהאַט אָנגעקומען די „קאַרטע" פון אַמעריקע. מיין האַנט
איז הײנט באַנאַכט נישט געווען אין זײנער. די רױטלעכע קרויזן

פון זיין באָרד זענען היינט געווען מעיושעו מיט לעוואָנע-אַלטקייט.
 איך בין נאָכגעגאַנגען דעם טאַטן פון הינטן און געטראַכט —
 פון מיינע אייגענע, שטילע, פאַרשלאָסענע גערטנער... איך האָב גע-
 טראַכט פון לייטשען. איך האָב געטראַכט פונעם גאָלדענעם רענדל.
 איך האָב געטראַכט, ווי נידריק איך בין, ווי עלנד איך בין. איך
 האָב געטראַכט: דער טאַטע לאָזט זיך אַוועק איבערן יאַם... און
 מיר האָבן אַ מעשומעד אין דער מיטשפּאַכע... וואָס האָט דער פעטער
 איציק געקענט מיינען מיטן רענדל? ... אז איכ'ל אויסוואַקסן, וועל
 איך וויסן. דערווייל ווייס איך, אז איך האָב מיר שוין פאַרשמוט
 די הענט מיט בלאָטע, און אז בלאָטע איז ווייך און וואַרים. כעסער
 ווי דער קאַלטער, אָפּגעקאַלטער שטיין, וואָס ליגט לעבן דער טיר
 פון אונדזער שטוב.

מיר זענען איצט געווען לעבן קלויסטער.

אַ לייכטער נאַכטוויינט האָט אַביסל געריט די הערצלעך פון די
 קלויסטער-גלעקער, דאָרט אויבן, וואָס זעען-אויס ווי אַסלען מיטן
 קאַפּ אַראָפּ...

דער טאַטע איז היינט באַנאַכט געגאַנגען שנעלער פון מיר. —

— וואו ביסטו, איציקל?

— איך בין דאָ, טאַטע.

— פאַרליר דיך נישט, איציקל.

— איכ'ל מיך נישט פאַרלירן, טאַטע.

אז איך האָב אַרויסגעזאָגט די-אַ ווערטער, בין איך געווען
 אַקוראַט לעבן דער שטיינפֿיגור פון „נאָטס מאַמען“. זי האָט געטראָגן
 אַ פּריש ווערב-ערענצל אָפּן קאַפּ. אירע פּיס זענען געווען אַף אַ
 געשטעל, אַקוראַט די הויך פון מיינע לייפּן... אַ לעבעדיקע שיינקייט
 איז געווען איבער איר אין לעוואָנע-ליכט. אַ פאַרהילטע אין שיינ-
 קייט און אין זינד. אויך איר נאָפּל האָט געהאַט אַ גריבל, אַזוי ווי
 לייטשע. אויך זי — איז אַזאַ שלעכטע. איך האָב געזען, ווי מ'האַט
 איר בילד געטראָגן איבערן מאַרק, גויים האָבן געהאַלאָסיוועט, ס'איז
 געווען אַ בעזאַלאָווע... אירן האָבן טויט-דערשראָקענע די טירן פאַר-
 מאַכט. די פון לעבן דער דרויסנטיר, אַף גיך באַ די הענט אַריינ-
 געשלעפּט.

איך האָב צוגעטראָגן מיינע לייפּן צו די קילע פּיס-פּינגער פון
 דער שווענטע-מאַריע. — געוואַלט, וואָס האָב איך געטון? איך האָב
 איר אַ קוש געטון... אַ קוש-געטון דער שווענטע-מאַריע... איך האָב
 אויסגעביטן דאָס רענדל...

— „טאָטע!“ — האָב איך אַ געשריי געטון, גענומען לויפן
 צום טאַטן. דער טאַטע צו מיר.
 — וואָס איז דיר?
 — נאָרנישט, טאַטע!
 — ביזט אַ קינד! ... פאַר אַלצדינג שרעקט ער זיך ... נעם-אָן
 מיין האַנט!

איך האָב אָנגענומען דעם טאַטנס געטרייע ברייטע האַנט, און
 איך האָב מיך געפילט באַשיצט, גלייך איך וואָלט אינגאַנצן געלעבן
 אין מיין טאַטנס דלאַניע.

:: :: ::

לויטן טאַטנס רייד איז אויסגעקומען, אַז איך בין אַ בעיהוו.
 אַז איך דערזע בעריש פּאַסעסיר לויף איך אַוועק... איך גרים אים
 נישט. איך זאָג אים נישט, ווי דער טאַטע האָט מיך אויסגעלערנט,
 „גרים נאָט, הערר פּראָש;“ פון פּראָשעס דריי יונגען, איז איינער
 שוין אַ דערוואַקסענער פון אַ יאָר אַכצן און ער הייסט בעניע, און
 האָט ציין, וואָס זענען אזוי וויים, אַז ס׳דאַכט זיך, אַז זיי זענען
 אַריינגעשטעלטע. ער האָט אַ מיידליש קאַלעכדיק פּאַנים מיט אַ
 מיידליש וואַנטשעלע. מענדזשע איז דער אַנדערער נאָך בעניען.
 ער איז קאַלעכדיק און ווייך, ווי אַ ראַשטשינע. אים רינט אָפּט
 בלוט פון דער נאָז — מ׳טאָר אים נישט אָנרירן. אַז זיין טאַטע גיט
 אים אַ פּעטשל אין טוכעס, הויבט אים אָן גיסן ס׳בלוט פון דער
 נאָז, ווי פון אַ קוואַל.

סרולטשע איז דער יונגסטער. ער עסט מיט אַ צוגעמאַכט מויל,
 ווי ער וואָלט דעם שטיקל צוקערלעקעך געטון די גרעסטע טויווע
 מיט דעם וואָס ער עסט עס אויף... ער רעדט שטייל, קוים וואָס
 מ׳הערט, גייט פאַרקנעפּלט אַף אַלע קנעפלעך, גייט אַרום מיט אַ הונט
 אַף אַ קייט. די אויגן זענען באַ אים שטענדיק נאַס און שטייל, ווי
 באַ זיין מאַמען... און די הענט און פיס זענען באַ אים קאַלט,
 אפילע אום זומער.

לויט זייערע פיזיקייטן טיילן זיי זיך אזוי: בעניע קען נישט
 די „אויפנאַבע“ זונטיק, און ער קען זי נישט פרייטיק, מענדזשע קען
 נישט די „אויפנאַבע“ זונטיק, אָבער פרייטיק קען ער שוין קוים
 מיט צאַרעס. סרולטשע קען זונטיק בעסער ווי פרייטיק, — ביז
 פרייטיק נעמט אים אָפּ דער כיישעק, און ער פאַרגעסט, ער געניצט
 באַם לערנען — ער צערייסט זיך שיער ס׳מויל. די אויגן גייען אים
 איבער. —

דער טאמע זאגט, אז איך בין אביסל געראָטן אין סרוֹלִטשען. איך קען אויך זונטיק בעסער ווי פרייטיק. מיר גייען אויך איבער די אויגן, אז איך זיין צו לאַנג איבער א „לעקציאָן“. נאָר אין די פים איז מיר נישט קאַלט. פאַרקערט: מיר איז שטענדיק וואַרעם. אפילע ווינטער פיל איך די קעלט, ווי בלוין א שאַרפערע און געשמאַקערע וואַרעמקייט — א וואַרעמקייט, וואָס האָט נאָדלשפיצן, ווי פראָשעס אייגענער טוש-באָד (אין גראַלניע), וואו בעניע האָט מיך אַמאָל אַריינגעלאָזט, איך זאָל מיך שפּריצן, בעאייס זיין טאמע איז נישט געווען אינדערהיים...

— „בא וואָס וועל איך פאַרדינען מיין ברויט, אז איב'ל אויס-וואַקסן?“ — דאָס איז א פראַבלעם, וואָס פיקט מיר דעם מויעך, ווי א וואַרעם.

מיין טאַטנס האַסאָגע איז, איך זאָל זיין א קרייזפּיזיקוס, אָדער א קרייזראַבינער. מיין מאמע זאָגט: „וויסיך וואָס — א „קרייז-שפיציקוס“ וועט ער נאָר זיין און מאַכן קאַנעס, צי א קרייזראַבינער וועט ער זיין און רידן צו גאָט אַף דייטש, גאָט זאָל לאַכן... ס'וועט נישט קימען דאָצו. פרי מעני איז רעכט ער זאָל זיין א זייגערמאַכער, אָדער א טאָקער... אָדער א גאָלדשמיד, אבי ער זאָל זיין געזונט.

און איך אַליין? מיר אַליין איז דער פּלאַן געפּעלן בלוין אַף א העלפט: איך האָב געוואָלט זיין א דאָקטאָר און וואוינען אין א „היפל“, אָבער פאַטשקען זיך מיט מענטשלעכע כוילאַעסן, האָב איך נישט געוואָלט. איך האָב געוואָלט זיין א קרייזראַבינער און טראָגן א פיינעם שטעקן מיט א טענדע-ווערענדע, נאָר רידן צו גאָט אַף דייטש האָב איך מיך געשעמט... א זייגערמאַכער, וואָלט איך יאָ געוואָלט זיין — קעדיי צו קענען צענעמען די שיינע שפינדן און רעדלעך און שפּרינגפּעדערס, אָבער קריק צענויפשטעלן דאָס, האָב איך מוירע געהאַט, וועל איך נישט האָבן קיין געדולד: אז א רעדעלע, גרויס ווי א פּלוי, וועט אַראַפּפּאַלן אַף דר'ערד, אָדער א ניטל — ווער וועט עס גיין זוכן? ... פון אַלע זאַכן איז מיר צום בעסטן געפּעלן צו זיין אָדער א „הוצול“, וואוינען אַף די קאַרפּאַטן-בערג, און שניצן האַלצזאַכן... טראָגן א היטל מיט א פּעדער און רויכערן א לאַנגע ליולקע. אָדער אז נישט האָב איך געוואָלט זיין א צייגינער און דראַטאַרושניק. טראָגן אן אוירנגל א גאָלדנס, און אַף די אַקסלען — ביינגל פון קופּערדראַט און בליי-דראַט, וואָס בליישטשען אין דער זון. איך האָב מיר פּאַרנעשטעלט, אז איך גיי איבער די גאַסן פון א פּרעמד שטעטל, אין דער טיראָל,

וואו הייזער האָבן טורעמלעך און גרינע גערעקסלמע שפיצן, און איך זינג מיר: „ראַנדליע! ראַנדליע!“... אָדער: „קופער-דראַט-רעפער-אָטור!“... מען ברענגט מיר איזדרישטע באַנקעס פון נאָפט, אָדער רויזגרינע באַכיגע בוטעליעס פון וויין, אָדער פּאַר-צעלייטעלעך, איך דראַטעווע זיי אַרום און גיב זיי קרוק צו די טיראַלער דיקע באַלעבאַסטעס. זיי ניבן מיר געלט און זיסע שמייכ-לען...

איך האָב שוין אַפילע געהאַט אויסגעטראַכט אַ פּאַרטל, ווי אזוי מיר צו שאַפן וואָס מער קונדשאַפט: דער פּלאַן איז געווען, איך זאָל מיר קויפן אַ פינגערל מיט אַ שפיציק שטיינדל אינעווייניק... דאָס שטיינדל וועל איך צושלייפן, סי זאָל זיין שאַרף... אז אַ באַלעבאַסטע וועט מיך אַריינרופן און מיר הייסן איבערקוקן די צינענע טעלער, צי די קופערנע ראַהנדלעך, וועל איך אזוי שטילערהייט מאַכן אַ לאַך מיט מיין רינגל, וועל איך האָבן וואָס צו פאַרריכטן... דאָס וועל איך טון דעם טאַטן אַף צעלאַכעס, ווייל ער וויל איך זאָל זיין אַ קרוינפּיזיקוס, אָדער אַ קרוינעפּעס-אַנדערש... און כ'זאָל זאָגן צו בעריש פּראָש'ן, „גרים גאָט, הערר פּראָש“... אז איכ'ל זיין אַ דראַ-טאַרוש, וועל איך נישט דאַרפן זאָגן צו קיינעם „גרים גאָט“. שאַ, גאָך בעטער: איך וועל גאָר זיין אַ קוימענקערער, מיט גרויסע שוואַרצע באַרשטן, אין די הענט, אונטער די אַרעמס, אין די כאַליעוועס. איכ'ל זיין אַ שוואַרצער רואַך, און קריכן אין די שטעטלישע קוימענס. מיין פּאַנים וועט זיין אויסגעסאַזשעט... אלע קינדער וועלן זיך פאַר מיר דערשרעקן... אַכוץ לייטשע... לייטשע האָט קיין מוירע נישט פאַר קיין קוימענקערער. פאַרקערט: איר וועט דאָס געפּעלן... זי האָט מיר אַליין אַמאָל געפּרעגט:

„הערר לערער, הערר לערער,

מעכטען זי ניכט זיין

קוימענקערער?“

יאַ דאָס איז דאָס! איך וועל זיין אַ קוימענקערער, אַרומגיין איבער די נאַראַיעווער נאַסן און זינגען ווי אַ שיקער און לאַכן מיט ווייסע ציין... אַף צעלאַכעס דער מאַמען, וואָס זי דערגייט מיר די יאָרן מיט איר שטענדיק אַרומקריכן קראַנקערהייט מיטן פּלעדערוויש... דער פעטער טרעפט מיך אין גאַס, ווי איך גיי אזוי מיטן קאַפּעליטש אַף יענער זייט קאָפּ, די אויגן צום הימל, אַ פינגער אין דער נאָז, און כאַלעם...

— „אַמקאָדויש!“

דער פעטער איציק קרימט נאך דעם שאמעס'ס רופן צו כצאס...
 — נעם ארויס דעם פינגער פון דער נאָז... און סוק נישט אין
 הימל אריין. און רוק אראָפּ מ'קאָפּעליטש אַהער! וואוהין שפּאַנט
 מען דאָס אזוי פּאַרטראַכט, באַל־כאַלעם מיינער?
 — אין ערנעץ נישט...

— אויב אין ערנעץ נישט, וועל איך דיך מיטנעמען מיט מיר:
 איך גיי אין קלויז אריין צו אן אסיפע. —
 — איר, אין קלויז אריין? צו'ן אסיפע?
 — יא. ס'איז וועגן בישופ, וואָס דאַרף קומען קיין נאַראַיעוו.
 ס'וועט זיין וואָס צו זען... גאָט האָט די נאַראַיעווער אידעלעך
 צוגעשיקט אַ בישופ — טוט זיך אַביסל... קום-מיט, וועסטו עפעס
 הערן... וועסט שטיין לעבן מיר!

:: :: ::

בישיף... בישיף... בישיף...

אָטדי ווערטער האָבן געקלונגען דורך דעם בלאָטיקן טאָל, וואָס
 הייסט נאַראַיעוו. אידן און גוים האָבן זיך געגרייט צו באַגעגענען
 דעם „גרעיסע" — יעדער אַף זיין שטייגער.
 די גוים האָבן געבויט אַ טורעם באַם ברעזשאַנער וועג, האָבן
 געשלעפט קלעצער פאַר די טורעם-זיילן, האָבן געפּוצט דעם טורעם-
 שפיץ מיט צלאָמים געגילדעטע, מיט קרענץ רויטע וויינפערלעך, מיט
 גאַנצע צווייגן פון גרינע, לעבעדיקע ביימער... די וועלדער אַרום
 נאַראַיעוו האָבן געוויינט מיט גרינע טרערן, גרויס ווי בלעטער...
 ווייס, יונג האַלצפלייש איז געלעגן צעהאַקט און צעבראַקט אַף אַלע
 וועגן. שטיקער גרינע הויט האָבן זיך נאָכגעשלעפט און געיאָמערט.
 קריסטן האָבן זיך געפרייט מיטן אָנקומען פונעם בישיף... דאָס
 קלויסטער, וואו ס'לעגט אַלעמאָל אַרויסגעבן פון זיך אַ טערפּקע
 געשטאַנק ווען די טירן זענען געווען אָפּן, האָט אין די-אַטענ אָפּ-
 געגעבן פון זיך נישט אזא שאַרפן רייעך. די באַזשעמאַטקע (איצט
 שוין קימאַט מיין געליבטע, ווייל איך האָב איר אַרויפגעגלעט אַ קוש
 אַף די פּיספינגער) ווערט געוואַשן און גערייניקט. איר וויאַלע קרענצל
 ווערט איבערגעביטן אַף אַ פּרישם. איך קוק-צו פון דער ווייטן ווי
 דער גראַבער שיינעץ, אַמבראַז, שטייט און פאַרעט זיך אַרום מיין
 באַזשעמאַטקע, און ס'בלוט שלאָגט אין מיר מיט רויטע העמערלעך
 אין קאָפּ אַריין, די שלעיפן ווערן פול מיט פּיער, איך וועל דאָס נישט
 אויסהאַלטן. —
 איך טראַכט באַ מיר:

אזא לעכטיק פּאָנים! נאָרנישט ווי קיין שיקסע... און די אויגן אירע! איך וואָלט געשוואוירן, אז זי וויינט... פארוואָס זאָל זי וויינען? כ'ווייס עפּשער וויינט זי דאָפּאר, וואָס מ'האָט זי אוועק-געשטעלט אין קלויסטער, צישן גוים?...

איך גייצו נאָענט צו אַמבראַז'ן און וויל אים עפּעס פרעגן, ליינט ער אוועק די שמאַטע, מיט וועלכער ער רייבט דער „מאַמעס“ פאַרשטויבטן בויד, קוקט מיך אָן און ווייזט צו זיך אַפּן קאַפּ:
— ס'היטל... טראַוים, ס'היטל... דו זשיד!

איך כאַפּ אַראָפּ מ'קאַפּאַליטש, בלייב שטיין אַ פאַרשעמטער און פרעג:

— ווען קומט ער, אייער פּאָן בישאָפּ?

— ער'ט קומען, ווען ער'ט וועלן. נישט דיין דאָיגע... צו דייען זשידקעס וועט ער נישט קומען.

— זאָג דאָס נישט, אַמבראַזשע. אונדזערע וועלן אַנטקעגנגיין דעם פּאָן בישאָפּ גלייך מיט אייערע... מיר וועלן אים אַקעגנטראָגן ברויט מיט זאַלץ...

אַמבראַז צעלאַכט זיך מיט ווערימדיקע אַרבעסלעך:

— ברויט מיט זאַלץ... כאַכאַהל! דער פּאָן-בישאָפּ וועט זיך אוועקשטעלן מיט די אידעלעך לעקן זאַלץ, אזוי ווי אַ שאָף... מעהה! אַמבראַז שטעקט אַרויס די צונג און ווייזט מיר ווי אזוי דער בישאָפּ וועט לעקן זאַלץ... און צעלאַכט זיך מיט אזא געלעכטער, וואָס ברענט אַף מיון באַק, ווי אַ פאַטש אין פּאָנים.

:: :: ::

נישט נאָר די גוים גרייטן זיך צו אַ גרויסער כאָגע, נאָר די אידן אויך. עס ווייזט זיך איצט אַרויס, אז פונקט ווי ס'איז דאָ גוים סאַנע-יסראָעל, וואָס גלויבן אין „ראַבין“, אזוי איז אויך דאָ אידן, וואָס האָבן פיינט אַ גוי ב'טאַכלעס-האַסינע, נאָר אין בישאָפּ גלויבט מען פונדעסן צוביסלעך.

אין די אידישע געסלעך שיערט מען און מע וואַשט, ווי ערעויר פייסער, כאַטשע מ'ווייסט זייער גוט, אז דער בישאָפּ וועט אין די אידישע הינטערנעסלעך נישט קומען. עס איז אַ מין צעלאַכעם די גויעשע שכינים, זאָלן זיי נישט מיינען, אז — שטאַרטאַס-טוט-זיך! נישקאַשע, דער בישאָפּ איז אַ געלערנטער מענטש און אַ „גרעיסע“, און יעדער „גרעיסע“, אפילע ווען ער איז אַ גוי, איז ער נענטער צו די אידן, ווי צו די גוים... (ביכלאַל הייסט באַ אונדז אין נאַראַיעו אַ „גוי“ בלויז אַן אַרימער גוי, אַדער אַ פּויער... אַן אידעלער און

א רייכערער גוי, הייסט בא אונדז „קריסט“. א קריסט איז קימאט א איד!.

בא ר' עוועדיען' אין כידער גייען שמועסן מיסויעך דעם בישיף. ר' זימל מיינט, אז ס'קען נישט זיין, אז אן עמעסער בישיף טאקיש, זאל פלוצים כאפן און אראפלאזן זיך קיין נאראיעוו... ער האָט שוין מער ניש וואו צו פאָרן, נאָר קיין נאראיעוו... האָט ער ניש מער... (ער קלאַפּט-אָן אין זיין האָרנפּושקעלע און רוט זיך אָפּ א מינוט).

— איז דאָפּון געדרונגען? — פּרעגט ר' עוועדיע, און מאַכט פּוה-פּוה, מיט זיין ליולקעציבעך.

— איז דאָפּון געדרונגען — מאַכט ר' זימל — אז, ענטוועידער ער וועט נישט קומען... און אויב ער וועט יאָ קומען, וועט עס זיין א פּיר-בישיף, נישט קיין בישיף...

— א פּיר-בישיף? — מאַכט ר' עוועדיע אן אָפּגענאַרטער — טו וואָס-זשע איז די כאַכמע?!

טשימוישע גייט אַרום מיט די הענט אַפּן הינטן, מיט אן אָפּן צעסלינעט מויל און זאָגט שוין גראַמען וועגן דעם:

בישיף, בישיף

טי מיר קישיף...

קישיף טי מיר,

גראַצערס גי' מיר!...

אז דער רעבע דערהערט דאָס, צעשרייט ער זיך:

— דו... דו! הער-אויף, מ'טאָר נישט כּוּזעק מאַכן פּון קיין בישיף... כּוּזעק מאַכן טאָר מי ניש...

:: :: ::

מיין כאַווער העשעלע האָט א קעשענע-זייגערל, וואָס זיין על-טערער ברודער האָט געבראַכט פּון ירושלים. האָט ער עס מיר פּאַר-קויפט פּאַר א האַלבן ראַניש. אז העשעלע האָט מיר אָפּגעמאַלן די מאַילעס פּון דעם ירושלים'ער זייגערל, איז מיר געקומען סלונע אין מויל אַרין. ערשטנס, האָט ער געזאָגט, איז דאָס זייגערל א אַידיש זייגערל, מיט אַידישע אויסעם אָנשטאַט ציפּערן... און וואָ ראייע, אז ס'איז א אַידיש זייגערל, אז ס'גייט נישט אום שאַבעס!... פּרייטיק, אזוי גיך ווי די זון גייט אָנטער, בלייבט עס שטין, און ס'שטייט אזוי אָפּ ביז שבּייסינאַכץ, ווען די שטערן קומען-אַרויס... צווייטנס, איז דאָס-אָ פּיצעלע זייגערל, ווי דו קוקסט עס אָן, אויס-געווען גאַנץ ערעץ-יראַעל... אַף דער מעאַרעס-האַמאַכפּילע, אַף דער

מוטער ראַכלס קייווער, אין אַראַם נאַאַראַים, באַם טייך כידעקל...
 אז מ'זאָגט אויסגעווען נאַנץ ערעץ־יסראָעל, וואָס־זשע פרעגסטו?
 דריטנס, איז עס אַ סגולע קימאט צו אַלדינג... אז ס'טוט דיר וויי
 דער קאַפּ, מאַך־אויף ס'קופּערטל און זאָג־אַריין:

„איינס, צוויי, דריי,
 דער קאַפּ טוט מיר וויי“,

איז — ווי מיט דער האַנט!

אז העשעלע האָט גערעדט און געריבן די בלעכענע קופּערטע אַף
 זיין רעקל, זי זאָל בלישטשען, האָב איך נישט געקאָנט ביישטיין דעם
 ניסאָיען, בין אַהיימגעגאַנגען און געוויינט פאַר דער מאַמען זי זאָל
 מיר געבן 50 גראַצער, און מיט דעם געלט האָב איך געקויפט
 העשעלעס זייגער. נאָר אָך, אַ ווייטיק איז מיר אַ גרויסע! איך
 דריי דאָס היפשע, געקאַרבטע ציבעלע־קעפל אַהער און אַהין. טרעסע
 עס — קיין מיזרעך, מאַירעוו, צאָפּן און דאָרעם — סי גייט נישט...
 דאָס הייסט: אַף אַ רעגע גיט עס יאָ אַ שטעל־פּיס, נאָר אזוי שטייל
 ווי אַ פּליג, און סי גייט אים באַלד אים די נשאַמע.
 איך לויף קריק צו העשעלען, דערצייל אים וועגן דעם אומגליק.
 מאַכט ער:

— סי קען זיין, אז דער זייגער מיינט אז סי היינט שאַבעס,
 ווייל באַ אייך איז אזוי ריין אין שטוב. ער איז נישט געוואוינט
 דאָצו.

— וואָס־זשע ראָסטו מיך צו טון, העשעלע?

— איך ראָט דיר, דו זאָלסט דיר נישט מאַכן דאַפּן קיין וועזן.

אויב סי גייט נישט, וועט עס גיין... סי וועט זיך צוגעוואוינען צו
 אייער שטוב, וועט עס וויסן ווען ס'איז שאַבעס און ווען נישט... זאָרג
 דיר ניש. טאַסטי אַ שטיקל טשיקילאַדע!

העשעלעס זיסע רייד און דאָס נאָך זיסערע שטיקל „טשיקילאַדע“
 האָבן מיך אַביסל באַרואיקט. אָבער ס'האַרץ איז מיר אַלץ געווען
 פאַרביטערט. וואַרטן האָב איך נישט געקענט, האָב איך גענומען דאָס
 זייגערל אין די הענט אַריין, אָפּגעדעקט די קונציקע אינגעווייד, און
 מיט אַ צווענגל אין האַנט — געמעלאַכעוועט. איך האָב געפּריפט
 קיצלען די „האַר“ מיט אַ נאָגל, אונטערשטופּן די קליינע רעדעלעך
 מיט אַ שוועבעלע. אַמאָל פּלעגט זיך דאָס זייגערל אויפּמונטערן,
 אָפּגיין אַ צוויי רעגעס, און ווידער אַנטשלאָפּן ווערן. האָב איך גע־
 פּרופּט רעדן צום זייגערל מיט גוטן... (אַף לאַשן־קוידעש, ווייל כ'האַב

געוואוסט, אז סי קומט פון ירושלים), אָבער — סי האָט נישט געהאַלפן.

אז איך בין ווידער געקומען מיט א „צעבראָכענער קניע“ צו העשעלען, האָט ער מיר געזאָגט, אז איך זאָל גיין צום זייגערמאַכער, ר' שימאלע נאָטיץ. עפּשער וועט ער עפעס קענען טון. בין איך אוועק צום זייגערמאַכער שימאלע נאָטיץ. האָט מען מיר געזאָגט, אז ער איז היינט נישטאָ אין דער היים. מ'האָט אים אוועקגערוּפן אַה אַ קאַנסיליע צום פּאַרייז, אין פיטיטער. „וואָס פאַר קאַנסיליע?“ „א נאָלדענע קאַנסיליע!... באַ אַ קאַנסיליע דאַרף זיין דריי מענטשן — יאָ? נו, איז געקומען דער פּראָפּעסיר מיטן היגן דאָקטער. קיין דריטער איז נישט געווען, האָט מען געשיקט נאָכן זייגערמאַכער, וואָס פאַרשטייטו דאָ נישט?“

בין איך ווידער אוועק צו העשעלען, האָט ער זיך שוין געדוצקעט, און געזאָגט איך זאָל אים געמאַך לאָזן... ער הערט נישט מער, נאָר „זייגערל, זייגערל“. זינט ער האָט מיר פאַרקויפט דאָס זייגערל האָט ער נישט קיין באַרוואַקטע מינוט שאַ, מאַכט ער — „ווייסטו וואָס? טראָג עס אוועק צום רעבן, קיין סטרעטין, וועט דער רעבע עס בענטשן... און שאַ, ווייסטו וואָס נאָך איכ'ל דיר זאָגן? דאַרפסט גאַרנישט גיין צום רעבן. מאָרגן קומט דאָך אַהער דער בישוף, וועט ער בענטשן אַלע אירן, וועט ער שוין בענטשן דיין זייגערל אויך...

— אַ בישוף קען דען בענטשן? זיין בראָכע האָט דען אַ האַפט?
— צי אַ בישוף'ס בראָכע האָט אַ האַפט? כמא, וואָס מיינסטו עפעס, אַ בישוף איז אַ גוי? ווען ער זאָל זיין אַ גוי, וואָלט דען אירן אַנטקעגנגעגאַנגען מיט אַ סיפּער-טוירע? סי וואָלט ניש גע-
קומען דאַצו...

העשעלע האָט מיר אַ דוצקע געטון אין בויך אַריין, און איז אוועק אַ פאַרענטפּערטער...

:: :: ::

אין קלויז האָט געברענט דער הענגלייכטער. באַ די זייטיקע טישן האָבן געברענט לעכט... עס איז געווען אַ רויך און אַ טשאַר. אַ קעסלשטראָם האָט געקאָכט. אַרום דעם קעסלשטראָם איז ווי אַ רואַיקע טאַשמע געווען: די בלאַסע קלויז-באָכירים, וואָס זענען געזעסן באַ די צוגעטאַפּיעטע שטיקלעך לעכט און געלערנט — נישט אזוי דאָס לערנען אַליין האָבן זיי איצט געלערנט, ווי דעם ביטערן, שיינעם ניגון פון אַן אומנוציק געוויין וואָס איז אזוי אַלט... דוירעם האָבן געוויינט אין שטילע קוילעם, איבער שטילע לעכטלעך... און

דאָס זענען געווען די טויטע ברעגן וואָס האָבן אַרומגערינגלט דאָס
לעבעדיקע לעבן, דאָס גרויסע גערויש אַרום דעם בישויף.
הענט האָבן זיך געהויבן אין דער לופטן: אַטלעסענע אַרבל.
שטאַפּענע אַרבל. יאַטקענע אַרבל... צעטרעפּקעטע אַרבל, אַרבל מיט
קויטיקע העמד־פּראַנדן... אַלע אַרבל האָבן גערעדט, געשריגן. און
אַלע האָבן געענדיקט מיט דעם שרעקלעכן, טיפּן און סוידעסדיקן
וואָרט: „בישויף“.

די הענט האָבן זיך געהויבן אַלע מאָל פלינקער... האָבן געלויכטן
אונטערן הענגלייכטער ווי אַ פּלוצים־אויסגעוואַקסענער וואַלד... הענט
זענען אַראָפּ פון זינען, שיקער געוואָרן, זיך קוים אָנגעהאַלטן באַ
צעצייטערטע בערד, זיי זאָלן נישט אומפּאַלן.
און אַרום זיי אַלע, ווי די רואיקע ברעגעס פון אַ ברענענדיקן
אינדזל, האָט געגליט דאָס טרייסטנדיקע געוויין פון די באַכירים:
„אוי, אָמר רבא, אוי, אָמר אביי...“

אַז די הענט־מעשונגס האָט דערגרייכט ביז צום העכסטן שטאַפּל,
איז מיטאַמאָל אַראָפּגעפּאַלן, ווי אַ ברעט, אַ שווערער האַנט־קלאַפּ
אַפּן שולכאַן פונעם באַלעמער און אַ קאַל האָט געזאָגט:

— לָאָזט ר' הערר איציק סטריער רעדן!

עס האָט אַ פּלאַקער געטון מיין פעטערס באַרד. זיינע גרויסע
בוזשיקפּים האָבן געשפּרייזט צום באַלעמער, ער איז אַרויף, געבליבן
שטיל, זיך אויסגעהוסט, אַ שאַקל־געטון מיטן קאַפּ און געזאָגט:
— נאַראַיעוו! נאַראַיעוו!

די־אָ צוויי ווערטער, האָבן געמאַכט אַ טיפּן רוישעם. די גאַנצע
אידע מיט אידן זענען געוואָרן נידעריקער, דאָס געזאַנג פון די קלויד־
באַכירים איז געוואָרן שטילער.

— נאַראַיעווער אידן, אַז איר שרעקט זיך אַזוי פאַרן בישאָפּ,
ווי אַזוי וועט איר זיך שוין שרעקן פאַר משיחן? טא, אַז דער בישאָפּ
וועט קומען — וועט ער זיין. קיין מענטשן עסט ער נישט אויף.
מיר וועלן אים אַקענגניין מיט אַ סיפּער־טוירע... ווי דער מינהעג
איז באַ אידן —

עס איז ווידער געוואָרן אַ טומל. אַ טייל האָבן געטאַינעט, אַז
מי קאָן נישט פאַרשעמען קיין „רייניקייט“, וואָרין די סיפּער־טוירע
קען זיך נאָך אַנשלאַגן אָן אַ... ציילעם... מער פעלט אונדו נישט,
באַלילע!...

הענט האָבן ווידער געשריגן. זיך געוואָרפן ווי אין אַ קאַדאַכעס,
און ס'איז אָפּגעמאַכט געוואָרן, אַז מי זאָל אַקענגניין דעם בישויף
מיט אַ... פּאַסעלן סיפּער...
.

אז דער פעטער איציק האָט דאָס דעהערט, האָט ער צוויי
בייזע קלעפ געטון אינעם שולכאָן און געזאָגט :

— אידן, הערט-אויף מיט אייערע אידישע שטיק! ... מײן דייע
איז, אז ס'איז בעסער איינצושטעלן א פלעק אף א סייער-טוירע,
איידער א פלעק אפן נאָמען פון א פאָלק. וואָס זאָגט אונדזער נאָר-
ראַיעווער ראָון דאָצו? וואָס זאָגט דאָצו ר' שמערל שמאַיעס? לאָמיר
הערן —

דעם ראָווס שטרויען קאָל האָט געענטפערט :

— אז ר' הערר איציק סטריער דענקט אזוי, מיסטאָס ווייסט

ער בעסער. —

איצט איז אויפגעקומען די קאשיע פון „ברויט מיט זאַלץ“. עס
איז געווען קלאָר, אז מי דאַרף אַנטקעגנערטאָגן דעם בישוף אַ לאַבן
ברויט מיט אַ טאָלפן זאַלץ. נאָר דער נאַראַיעווער ראָון האָט זיך
געשטעלט אַנטקעגן. ער איז געווען מיט דער דייע, אז אויב
כאָלילע דער קוימער וועט אָפברעכן אַ שטיקל ברויט און איינטונקען
אין זאַלץ, קען ער נאָך כאָלילע אויסשפּיען... און דאָ וועט לעבן אים
זיין די סייער-טוירע... זיין אייצע וואָלט געווען אז — —

— אז וואָס, נאַראַיעווער ראָוו-לעבן? שעמט אייך נישט.
זאָגטס! (דער פעטער האָט זיך אַריבערגעבויגן איבערן שולכאָן און
געקוקט דעם ראָוו גלייך אין די אויגן אַרײַן).

— מײן אייצע וואָלט געווען, מ'זאָל נעמען אַ היטל-צוקער און
עס פאַרשטעלן פאַר אַ טאָלפן זאַלץ... איז ממאָ נאַפּשעך, וועט ער
נישט קיין לעק טון, זעט דאָך דאָס אויס ווי זאַלץ. עלע ווידער וועט
ער יאָ אַ לעק טון, איז דאָס זיס און ער וועט נישט דאַרפן אויס-
שפּיען... —

דעם פעטערס רויטע באָרד האָט געציטערט פון געלעכטער...
דאָס לעכט אפן באַלעמער האָט זיך אויסגעלאָשן. הענט זענען געפאַלן,
אָפהענטיק געוואָרן, פאַרקראַכן איינס אַף ס'אַנדערע, אין די אַרבל :
די אסיפע האָט געהאַט אָפגעטון אירס...

:: :: ::

אין דרויסן האָט געקראַפּט אַ דין, זומערדיק רעגנדל, ווי דורך
אַ שפּרייזקענדל. אפן שפּיץ „טוליע-באַרג“ האָבן זיך אַלעוויילע געביטן
די וואָלקנפּענדלעך, ווי סינגאַלן : אָט זענען זיי געווען ווייס, און
אָט זענען זיי געווען באַרדאָ, און אָט וויאַלעט. אַ גרויסע האַרמאַדע מיט
גוים האָט זיך געצויגן צום ברעזשאַנער שטראָז, צום „טורעם“. עס
האָט געשמעקט דאיעט, און וואָגנשמירעכץ, פּרישע לייזונט, היי,

וואָל און בויםל. סטענעם פון קאָלערליי פארבן האָבן זיך געמינעט אַף שיקסעשע קעפּ. אידן זענען געשטאַנען אין די הינטערנגעסלעך — אַרויסגעקומט פון צישן די ליקן... געשמייכלט מיט טרויעריקע ליפּן און מיט צאָפּלדיקע הערצער: ווער ווייסט? עפשער וועט היינט קומען אַ יעשוע אַף אידן... און עפשער כאָלילע...

דעם אנדערן „עפשער“ האָט קיינער נישט געטרויט אַרויסצוואַגן אפּילע פאַר זיך אַליין.

עס האָבן אָנגעהויבן קלינגען די קלויסטער-גלאַקן. וואָם. וואָם. ווי בראַנז-טראַפּנס וואָלטן געפאַלן אַף דר'ערד. עס האָט זיך געדאַכט, אַז פון יעדן קלינג איז דעם גלאַק אָפּגעקומען אַ שטיק געזונט...

די גרויסע האַרמאָדע האָט זיך מיט אימפעט געלאָזט צום טורעם. דער גאַלעך אין „ווייסן העמדל“ מיט די זינגערלעך, מיט די וויירויך-טעפּ, מיט די אַלע „לאַקשנברעטער“ — האָבן געהאַלאָסאָוועט ווי קאַניעס, ווי וואַראַנעס ביזע. —

צישן דער גרויסער געמיינדע פון גוים, האָבן זיך אויך געשטופּט אונדזערע נאַראַיעווער שיינע אידן:

דער ראָוו מיטן סיפּער-טוירע איז געגאַנגען פאַראַויס, אונטער געשפאַרט פון צוויי שאַמאַסיס, נאָך זיי איז געגאַנגען מיין פעטער איציק מיט אַ זילבערנעם קרעדענץ, אַף וועלכן עס איז געווען אַ פּריש ברויט און אַ טאַלפּן זאַלץ. נאָך אים האָבן, ווי צעשראַקענע שאַף, זיך געטוליעט די אנדערע כאַשעווע באַלעבאַטיס פונעם שמעטל, מיט פּריש-צוואַנגענע בערד, אויסגערייניקטע בעקעשעס, שמריוואַלעך אַף די קעפּ...

איך בין געווען צישן דער אידע. — יעדער אָדער האָט אין מיר געברענט פון שרעק, פון דערוואַרטונג, פון האַפּענונג...

אַט זענען מיר שוין לעבן טויער, לעבן טורעם... עס גיט אַ בלישטש אַ זיבן-שפיציק גאַלאַכיש היטל. ס'פּינקלט דער „אויפּעד“ מיט איידלשטיינער — אַ בריטשקע מיט זעקס פּערד נאַשפּיץ... די רעדער איינגעטונקען אין גרינס, אין בלומען.

„אונדזער“ גאַלעך האָט אים אַנטקעגנגעטראַגן אַ קרוציפּיס. דער בישאָפּ האָט זיך אַביסל אַרויסגעבויגן פון דער בריטשקע, אַ קוש געטון דאָס קראַנקע יויזל, פונקט דאָרטן, וואו ס'איז געווען פאַר-בלוטיקט... נאָך דעם גאַלעך איז געקומען דער ראָוו — נאָענט פון אים איז געשטאַנען מיין פעטער איציק, מיטן ברויט-מיט-זאַלץ, גערעדט עפעס געציקט — אַף דייטש.

אַז דער פעטער האָט אזוי אָפּגערעדט עפשער אַ האַלבע מינוט, האָט דער בישאָפּ אַ מאַך-געטון מיט דער האַנט אזוי, ס'האַט געקענט

הייסן אי „בראָוואָ“ אי „גענוג“. דער פעטער איז שטיל געבליבן. דער ראָוו האָט זיך דערנענטערט מיטן סיפּער־טוירע. דער בישאָפּ האָט אָנגערירט די „רייניקייט“ מיט צוויי שפּיץ־פינגער אַזוי, אַז ס’האָט געקענט הייסן, אַז ער שטופּט עס אַוועק... דערנאָך איז ער אַרויס פּון דער בריטשקע... די האַרמאַדע גוים זענען אַלע ווי איין מענטש געפאַלן אַף די קניעס. אידן האָבן זיך אָנגעבויען קימאַט אַזוי נידעריק ווי די גוים. דער בישאָפּ האָט אויפּגעהויבן צוויי ווייסע הענט און ברייטע זילבערנע אַרבל צו בענטשן דעם אוילעם. אין דער מינוט האָב איך מיך דערמאַנט אין מיין זייגערל, און אין העשעלעם אייצע, און ווייל איך בין געשטאַנען שטאַרק אָנגעבויען, האָב איך אויפּגעהויבן ס’זייגערל איבערן קאַפּ, און בעאייס דער בישאָפּ האָט געפרעפּלט זיין לאַנגע בראַכע, אַף לאַטיין, האָב איך דאָס זייגערל איבערגעקערט אַף דער אַנדערער זייט, אויפּגעמאַכט די קופּערטע — קעדיי עס זאָל זיין געבענטשט פּון אַלע זייטן...

:: :: ::

דער רעגן האָט געקראָפּיט, געקראָפּיט. די האַרמאַדע האָט גע־טומלט, געטומלט. שיקסעשע לענטעס האָבן זיך געמינעט אין דער גרויער לופּט. צעפּ, אָנגעשמירט מיט בוימל, האָבן אויסגעזען ווי זיי וואָלטן געווען פּריש פּון טוי. — אַלדינג איז געווען געפּלדיק־ווייך און פרעמד און וואונדערלעך.

און גלייך מיט אַלע נאַראַיעווער אידן איז אַ קליין, פעט אינגל, מיט אַ זייגערל אין האַנט, געגאַנגען אַהיים, אַן אָפּגענאַרטער, און געקוקט מיט טרויער אַפּן פעטער איציק, וואָס האָט זיך געקליבן אַ וועג צישן די אידן און צישן די גוים, ווי צישן צוויי שטראָמען — אַ פרעמדער צישן ביידע...

:: :: ::

דער „בישיה“ איז אַוועקגעפּאַרן, — זיין קאַלעס געשפּאַנט אין 6 פּערד, איז אַוועק הינטער דעם גרינגעצווייגלטן טורעם, וואָס מ’האָט פאַר אים אויפּגעבויעט, — פאַר די גלויביקע קריסטן איז אונטערגעגאַנגען אַ זון, און אַ זיבן־שפיציק היטל, אין דער פּאַרם פּון אַ קרוין, פאַר די נישט־גלויביקע און נאַראַיעווער אידן האָט זיך אויסגעפּלאָשן אַ טרייפּע, וואָס כאַטש זי איז געווען זייער שיין צום אָנקוקן, און אירע פּלאַמען האָבן געקלונגען מיט גלעקער, האָט אָבער דאָס האַרץ געשראַקן־זיך: טאַמער־טאַמער כאַפּט זיך דער דאָך אָן, און מיר זענען נישט סעקורירט...

עטלעכע טעג נאָך דעם „בישיפּ’ס“ אַוועקפּאַרן, ווען ס’האָט זיך

נאָך געטומלט אין נאָראַיעוו מיט דער גרויסער געשעעניש, איז מײן פעטער איציק אַרומגעגאַנגען אַ פאַרשעמטער, אַ שטילער. זײן רױט־לעכע באַרד, װאָס האָט — אין גוטע צײטן — געהאַט דעם קאָליר פון קופּערפאַרב, איז איצט געװען װי פאַרזשאַװערט. דאָס קלוגישטקע מינעלע זײנס, זיך אַ קראַץ צו טון אײדל מיטן מינדסטן פּינגער אַף דער שפּײז נאָז, איז איצט פאַרגעסן געװאָרן. אָנשטאַט דעם האָט מײן פעטער איציק קעסײדער געקנאַקט די פּינגער־בײנדלעך פון זײנע לאַנגע פּינגער. זײ געצױגן, געצױגן, װי ער װאָלט זײ געװאָלט אױסצײען אַזױ לאַנג, אַז זײ זאָלן קענען אָנטאַפּן דעם מאַרגעדיקן טאַג. דער פעטער איציק איז געװען צעטראַגן נישט אַזױ פון דעם „פאַטש אין פּאַנים“, װאָס אַלע נאָראַיעװער אײדן האָבן געכאַפט פונעם „בײשיף“, װי פונדעם, װאָס דורך זײן גױעשן גאַט, האָט ער אַ כאַלעם אָנגעװאָרן. — די שײנע מידעם פון פּרעמד־רעליגיעזן רײ טאַל, זענען נאָר געװען שײן אין — די ביכלעך. אין לעבן איז דער שאַמעס־פון־קריסטוס געװען פונקט אַזױ קלײן און שלעכט װי דער קטױרעס־שפּרײטער פון יעהאָװאַ.

דער פעטער איציק האָט געפילט, אַז ער דאַרף זיך פאַר מיר מיט עפעס פאַרענטפערן פאַר דער מאַיסע מיטן בײשיף. האָט ער מיך אײנמאַל אין אַ פּרױטיק אַװעקגענומען אַף אַ שפּאַציר הײנטער דער שטאָט, צו די אָפּענע לאַנעם, װאָס פירן קײן פּײטער. ער האָט געהאַלטן די הענט אַראָפּגעלאָזט אַף הײנטער דער פּלײצע. זײן שטעקן איז געװען דורכגעצױגן דורך זײ אַזױ, אַז זײנע אײנעװײניקסטע עלנבױגנס האָבן זיך געהאַלטן אַף בײדע זײטן שטעקן. עס האָט אױסגעזען װי דער פעטער איציק װאָלט זיך אַלײן געבונדן, און ער פירט זיך אַלײן צו דער אַקײדע...

באַ אַ װעג־צעשײד, װאוּ פון אַ הײלצערנער האַנט האָט די צײט אַראָפּגענאַנט דרײ פּינגער און געלאָזט בלוז צװײ פּױלע שטײקלעך שפּענדלעך, דאָרטן האָבן מיר זיך אָפּגעשטעלט. דער פעטער האָט זיך „אױפגעבונדן“ די הענט, דער שטעקן האָט זיך אַראָפּגעגליטשט אין זײן רעכטער האַנט אַרײן. ער האָט איצט אױסגעזען געבױגן, גע־עלטערט. כאַטש אַ פּרײשע, שטילע נאָראַיעװער זון איז אים געװען אַף זײנס אַ האַלבער באַרד, דאָרטן װאוּ דער סאַמעטענער „יעגער־הוט“ האָט פאַרבױגן די קרײסעס אַף אַ זײט.

— זעץ דײך, איציקל!

דער פעטער האָט אָפּגעבלאַזן צװײ שטײנער — אײנעם פאַר זיך, אײנעם פאַר מיר. דערנאָך האָט ער אַף זײן שטײן אױסגעשפּרײט אַ װײס טיכל, מיר האָט ער געהײסן פאַרהײבן דאָס סאַקל — עס

זאָל זיך נישט אויסשמירן. ער האָט אַרויסגענומען פון זיין הויכ פאַרשפּילעטן זשיליעט אַ זילבערנע פּישקע מיט טיטין, וועלכער איז געווען געל ווי זאַפּראַן, האָט זיך פאַרוויקלט אַ דין ציגאַרל. עס אָפּגעמאַסטן אַף זיין קלענצטן פינגער, דאָס איבריגע האָט ער אָפּ געצופּט, און נאָכדעם ווי ער האָט געגעבן עטלעכע „שלאָג“ און געלאָזט דעם רויך אַרויסקרייזלען זיך ווי הערנער פון זיין דינער נאָז, האָט ער זיך אָנגערופן:

— פון רוים האָסטו געהערט, איציקל, — פון דער שטאָט רוים, וואָס איז אַמאָל געווען אַ גאַנץ לאַנד?

— איר מיינט רוים, וואָס האָט כאָרעוו געמאַכט ירושלים? ... וואו דער נירון־קייסער —

— איך זע שוין, — האָט מיך דער פעטער געגלעט איבערן קאָפּ און בישאַס־מאַיסע באַ מיר אַראָפּגענומן דעם קאַפּאַליטש, קעדיי דער ווינט זאָל מיר דערפּרױשן די האָר, — איך זע שוין, אַז דו האָסט געלערנט היסטאָריע באַ ר' עוועדיען; פון דער גמאַרע מיט טויסיפּיקס... און רעב „פּופּיקן“... —

וואָס מיינט איר, פעטער?

— איך מײַן.. וואָס זאָל איך מײַנען? כ'האָ דען נישט געהערט ווי דיין רעבע ר' עוועדיע האָט דיר דאָ־אַנמעלטן צוגעשטעלט אַ בענקעלע צום טאַטן דײַנעם, דאַפּאַר וואָס דו האָסט דיר פאַרגינען צו פאַרן רײטן אַף אַ פּערד? אַ קלײַניקײט: אַ אײַדיש אײַנגל אַף אַ פּערד! וואו איז דאָס טאַקע געהערט געוואָרן? אַ אײַדיש אײַנגל אין דײַנע יאָרן דאַרף שוין האָבן אַ... פאַריך און אַכווייסוואָס... וואָדען, אַזוי ווי דו? (דאָ האָט זיך דער פעטער איציק אַ קראַץ געטון אין דער שפּיץ נאָז מיט זיין קלוג פינגערל). דו האָסט נאָז כײַשעק צו רײטן אַף אַ פּערד! ווי אַזוי האָט ער געזאָגט, דיין רעבע ר' עוועדיע (דער פעטער קרימט נאָך ווי דער רעבע רעדט אָן ציין און אָן יאַסלעם): נאָך ווינציק ע דאָס וואָס ער דער ע באַמטערש אײַרער, ר' מאיר, פאַרט אַף אַ פּערד, גײט ער נאָך ענ־ע באַרוויסיק, און העט־העט־העט־אויבן אָפּן פּערד, הײַסטעס, זיצט ער ערשט און רײכערט אַ ציגאַהער!

דער פעטער איז שטיל געוואָרן, און ווי טאַמיד אַז ער האָט נישט גערעדט איז ער געווען אומעטיק.

— יאָ, — האָט ער ווידער אָנגעהויבן, — „העט־העט־העט־אויבן אָפּן פּערד!“... אַוואָדע דאַרף אַ אײַדיש אײַנגל גײן אײַנגעקאַרטשעט ווי אַן אַלְטע באַבעצע... אָ, יודענשטאַם, אָ יודענשטאַם! — האָט זיך מײן פעטער איציק צעדעקלאַמירט אַף דײַטש — דו לעבסט און

מומשעסט דיר! לייטישע מענטשן און לייטישע פעלקער שטארבן
אָפּ מיט דער צייט, אָבער דו, שטאַם פון יעהודע, דו לעבסט אייביק,
דו שטייסט אין אויער פון דער וועלט ווי טימוס'עס פליג. — דו
וועסט די וועלט צורגונטריכטן, און דו אליין וועסט בלייבן הענגען
אינדערלופטן און לעבן אייביק... אָ, שטאַם פון יעהודע!...

דער פעטער איציק האָט אָפּ מיר געטון אזא ביזן קוק, גלייך
איך אליין וואָלט געווען דער גאַנצער „שטאַם פון יעהודע“, און
ער האָט ווייטער גערעדט:

— רוים! איך בין דאָרטן אליין געווען, איציקל. איך בין
געווען אין רוים, נאָר דעם פויבסט'ס רינג האָב איך נישט געקושט —
דאָס זאָלסטו וויסן. איך גלויב נישט, אז א פרום אידל, וואָס מ'האָט
עס אויסגעצויגן אָפּן ציילעם, וועט זיך לאָזן שטעלפארטעטן דורך —
א פעטן גוי, דורך א גאלעך... אזא ביזן, טרוקן אידל ווי דער יעזוס,
וועט אפילע נאָכן טויט נישט פאָרגינען, אז אן אייגענער ברודער
זאָל באַ אים פאָרדינען א גראַצער... — אָבער אָה, רוים איז שוין!
רוים איז נישט נאָראַיעו! דאָרטן איז נאָך געצנדינעריי געבליבן,
וואָס מ'רופט דאָס עסטעטיק. קענסט אויסלייגן אָפּ דייטש עס-
טעטיק? יאָ? ווען איז אויך אביסל לאַטייניש — אָבער רוים!
אין רוים געפינען זיך די געמעלדעס פון מיסל אנדזשעלאָ, אין א
הייליקער קאפליצע! אין רוים דערלאָנגען גאָסן־פאָרקויפער ארויף
די פרוכט דורכן פענצטער — מיט שטריק ציט מען זיי ארויף אָפּ
די הויכע שטאָקן... אין רוים פלייצט דער טייך טיבער, פון דעם
נאָמען טיבעריום. דער פויבסט הייסט פאָנטיפיקוס — געדענק,
איציקל, פאָנטיפיקוס! אין רוים פאָרקויפט מען אין די גאָסן
וויילדע ציקאָריע, זי וואַקסט באַ די טויערן פון שטאַט. געדענק,
איציקל: מיסל אנדזשעלאָ איז געווען זייער א גרויסער קינסטלער...
און אז דעם פויבסט רופט מען פאָנטיפיקוס... דאָס גאַנצע פויבסט-
טום הייסט פאָנטיפיקאט... וועסט געדענקען, איציקל, צי דיר ליגט
אין זין דער „יאָרדאָק“ דיינער — מיט דיין רעבען ר' עוועדיע? ...
דו קערסט דאָך מיינען, אז מיט נאָראַיעו עקט זיך די וועלט, איציקל...
זאָג איך דיר טאָקע, אז די וועלט איז גרויס... און באַ אונדז אין
נאָראַיעווער קלויסטער איז נישט דאָ קיין רער פונעם אָרגל וואָס האָט
געשפילט אין בייס־האַמיקדעש... און אז דאָס גאַנצע בייס־האַמיקדעש
האָט געהאַט די ווערט אַנדערהאַלבן גראַצער, שוין מיטן קויהענגאָרלס
פאָרטוך...

דער פעטער האָט געקוקט ווייט, — אין עק וועלט אַרײַן, און
געזאָגט שוין טרויעריק, אזוי ווי די לעצטע ווערטער זיינע וואָלטן

געווען אָפּגעבראַכן פון זיין מאַנסאַלידיקן שווייגן :
 — קום, וועמיר גיין אַהיים. דיין טאַטע וועט דיר שוין זוכן...
 ער'ט מיינען, אַז דו זיצסט שוין ווידער העט-העט-אויבן אַפּן פּערד
 אַ באַרוויסיקער און דו רויכערסט אַ ציגאַרע.
 מיר גייען און שווייגן. עס זינגט אַ גריל — זינגט אַזוי לוסטיק,
 ווי איר לעבן וואָלט געדויערט נישט אַ טאַג, נאָר כאַטש 100 יאָר. —
 דערנאָך :

— דו ווילסט עפּשער רייכערן, איציקל? — מעגסט רייכערן,
 אויב דו ווילסט! קיין אווירע איז דאָס נישט, נאָר קיין געזונט
 קומט דאַפּן נישט צו. עס האָט אַ טאַמם ווי גאַרנישט. ס'רָאָוו
 מענטשן רייכערן בלוזי דאַפּאר, וואָס מ'האַט זיי קליינערהייט פאַר-
 ווערט צו רייכערן... ווילסט פאַרזוכן? זאָל איר דיר פאַרדרייען?
 — ניין, אַ דאַנק, פּעטער!

— אַט-אַזוי האָב איר דיר ליב! אַט-אַזוי זע איר, אַז דו ביזט
 אַ קלוג אינגל. אַז איכ'ל שטאַרבן, איציקל, וועסטו לעבן, וועט זיין
 אַלציניס ווי איר וואָלט געלעבט. פאַרקערט: ס'וועט זיין נאָך
 גרינגער. אי איר וועל לעבן, אי איר וועל נישט דאַרפן אַליין צו
 רייכערן ביטערן טיטין... אַז דו וועסט אויפּוואַקסן, איציקל, און
 איר וועל שוין נישט זיין, זאָלסטו צו-לייגן דאָס האַרץ צו דר'ערד,
 וועסט דו הערן ווי איר לעב...

:: :: ::

דער רעבע ר' עווערע ליגט אין באַמבעטל, און די זומערס
 גייען אים פאַרביי, ווי ברויגעזע מומעס — זיי זאָגן אים אַפּילע
 קיין נומ-מאַרגן נישט. די אויגן זענען באַ אים אַלט און פאַרקלעפּט.
 ער וואַשט זיי נישט אויס. אַלע טאַג פּרעגט דער רעבע באַ מיר:
 — זאָג נאָר, דו, ווי אַזוי איז אינגרויסן? ביזט געווען אין
 דרויסן?

אָוואַדע בין איר געווען אין דרויסן, רעבע. ווי אַזוי דען בין
 איר געקומען אַהער?

— אַזוי? ! דו לויפסט אַרום אין דרויסן ווי אַ גאַרעץ!...
 כ'וואַיס... מיינסט איר וואַיס נישט? ... נו, זעץ דיר שוין אַנדער
 און „אוי, תנו רבנן". וואָס ער דעראַרבעט, דער יונג, וואָס ער
 דעראַרבעט!!

— איר מוז זאָגן „אוי, תנו רבנן"? עפּשער קען איר זאָגן
 „תנו רבנן" אָן אַן „אוי"?

— ליאמפארט! שאיגעז!

דער רעבע בייגט זיך שוין אן צום פאנטאפֿל, וויל אים אראפֿ-
נעמען פון פוס און מיר דערלאנגען. איך האלט אן אויג. איך ציל
מיך מיטן קאפֿ בעסער ווי ער מיט דער האנט. צום סאָף גיט ער
א זעץ מיטן פאנטאפֿעלע אין דער לופטן, ער פאלט אוועק אָפּגע-
שוואַכט, צעקערעכצט זיך, די אויגן יאטערן... אמאָל שטייט דאָרטן
א פליג און האָדעוועט זיך...

— ליאמפארט! שאיגעז! נו, זאָג שוין! שאַ, ס'איז גיט

וואָס כ'האָב מיך דערמאָנט —

דער רעבע קריכט אַרום פון באַמבעטל. אַ לאַנגער דומפיקער
רייעך באַגלייט אים. עס פאלט מיר אין: דער רעבע איז טויט,
נאָר מ'האָט אים מוירע אויסצוזאָגן, ער זאָל נישט דערלאנגען מיטן
פאנטאפֿל.

דער רעבע קריכט, קריכט. טשימוישע איז נישטאָ אין שטוב.
די רעביצן אויך נישט. ער רופט: — „טשימוישע!“ קיינער
ענטפערט נישט. ער רופט: „צי הער-נאָר דו, וואו ביסטו?“...
און קיינער ענטפערט נישט. איך האָב ראַכמאַנעס אָפּן רעבן, העלף
אים שלעפּן זיך איבער דער שטוב, וואָס שמעקט ווי אַ פארלעגערט
קיווער, מיט שייבלעך, וואָס זענען גרין פון אומצוכט. ער שפארט
זיך אָן אין מיר. איך פיל זיין אַטעם אַרום מיר, ווי אַ נידריקער
ווינט, וואָס קומט פון דעם שטאַטישן אַבאָרט. — דעם רעבנ'ס
פינגער האַלטן זיך שטאַרק אָן מיר. ער זוכט עפעס. ער בייגט זיך
פאָוואָלי און מיט יעסורים:

— וואָס זוכט איר, רעבע? עפשער קען איך עס געפינען?

— געפין מיר אַ טשוועקל.

— אָט איז אַ טשוועקל, רעבע.

— געפין מיר ס'העמערל.

— וואָס דארפט איר ס'העמערל, רעבע?

— איך דאַרף עפעס, אוי, צושלאָגן. רוק מיר צו אַ בענקל, דו!

איך רוק אים צו אַ בענקל. ער איז מיט צאָרעס אַרויף, גע-

קערעכצט, געקערעכצט, גענומען ס'העמערל און געקערעכצט. גענומען

מ'טשוואַק און געקערעכצט. דערנאָך האָט ער זיך אַביסל געשאַקלט

אָפּן בענקל און זיך אָנגערופן:

— די פוטער!

— וואָספאַראַ פוטער, רעבע?

— פוטער! מילכיגע פוטער, זי שטייט אין דער אַשריבע.

— צו וואָס דאַרפט איר פּוטער, רעבע?
 — עך דאַרף פּוטער פאַרן טשוואַק. דער טשוואַק זאָל אַרײַן,
 דאַרף אײך אים אָנשמירן... אױ!
 אײך האָב געזוכט די פּוטער אין דער אַשריבע, אָבער ס'איז
 נישט געווען גאַרנישט. אַכוץ אַ לײדיק טעלערל.
 — נישטאָ קײן פּוטער, רעבע!
 — וואָס דען אײַ דאָ?
 — אַ טעלער איז דאָ, רעבע!
 ר' עוועדיע איז געבליבן שטײן לעבן פאַרטעט פון מוישע
 מאַנטעפּיאָרע, וואָס האָט געהאַלטן באַם אַראָפּפאַלן. ער האָט זיך
 צעהוסט מיט אַ שמאַלן הוסט, האָט זיך שיער איבערגעקערט מיטן
 בענקל, איז אַרויף אַף מיר מיטן העמערל, מיט אַלעמען...
 — אױ, וויי איז מיר, — נישטאָ קײן פּוטער!...
 — גיט'ס מיר, רעבע, וועל אײך אַרײַנשלאָגן דעם טשוואַק אַזױ.
 ס'איז נישט שווער —

דער רעבע האָט מיך אָנגעקוקט מיט די צעיאַטערטע אויגן-
 ברעמען, אַ לאַך געטון מיט אַ טױט מױל און געזאָגט:
 — ליאַמפּאַרט! שאַינאַע! אָן פּוטער וועט ער אַרײַנשלאָגן
 אַ טשוואַק... אױ, וויי איז מיר, פּיר-מײך-שוין-צו צום באַמבעטל —
 וואו איז טשימוישע, וואו איז? וואו איז ער געגאַנגען, וואו? און
 זי מיינע, וואו איז? אַלע אַוועקגעגאַנגען? הא, די זון זעצסט זיך
 שוין, די זון? הא, געב נאָר אַ קוק, רױ!...
 :: :: ::

די ציגיינער-בודע איז געבליבן שטייען. עס איז אַרויסגעקראָכן
 פון אינעווייניק די גאַנצע ציגיינערשע מישפּאַכע, זיך צעלייגט אַפּן
 אָפּענעם ווייטן פעלד, וואָס האָט געפירט צו דער „קליניוויצע“, וואו
 אַ שמאַלער פּאַס וואַסער האָט זיך זייער געאַײלט: מ'האַט נישט
 געקענט וויסן, צי דאַפּאַר, וואָס דאָ באַ אונדז אַף די בערג איז
 אים זייער שלעכט, צי דאַפּאַר, וואָס דאַרט אונטן, אין די גרינע
 טאָלן, מיינט ער, אַז סײַ זאָל אים זײַן אַ סאַך בעסער...
 אַז די ציגיינער האָבן צעלייגט אַ פּײער, האָט עס געהאַט נאָר
 אַן אַנדער פּאַנים, ווי אונדזערע נאַראַיעווער שטובישע פּײערס: עס
 האָט געקנאַקט און געזונגען און זיך געריסן צום הימל. צווייגן,
 אַביסל געפּרורירענע, האָבן געטרעשטשעט ווי ביינער, אַז מ'קנאַקט
 זיי אױס, בעאַייס מי געניצט. אַ לאַנגע רױטע צונג האָט זיך באַ-
 לעקט מיט שיינעם, קאַלטן, ווינטיקן פאַרנאַכט.

דער עלצטער ציגיינער מיט ווייסע באַקנבערד און אַן אוקראַיִ-
נישע לאַנגע זשופיצע און מיט אַן אויערינגל, האָט געהאַלטן אַ
מאַלפּע אַף דער הויַלער האַריקער ברוסט, געשמייכלט און געזאַגט
צו די מענטשן, וואָס זענען געשטאַנען אַרום:
— ווינטשן פאַנאַוויע, דאַס איהן דיזע מאַלפּע וואָס פאַקאַזו —

האַקעס-פאַקעס קינצלע, יאַה?

דער אַלטער ציגיינער האָט (מיט אַ האַלב-ליידיק מויל) גערערט
עטלעכע לשוינעס אַף אַמאַל, האָט געלאַכט, ווי די גאַנצע זאַך וואָלט
באַ אים געווען אַ גרויסאַרטיקער שפּאַס. אין דער עמעסן האָבן די
ציגיינער זיך פאַרנומען מיט עפעס אַנדערש (זייערע קעפּ מיט
לאַקינעס האָבן שטענדיק געטון אַ ציטער, אַז זיי האָבן דערהערט דאַס
הירשזען פון אַ פּערד). די מאַלפּע איז נאָר געווען אַ פאַרטל צו „פאַר-
טיצן“ די זשאַנדאַרן; און עפשער אויך אַ שפּילעכל פאַר די
קינדערלעך מיט די הויַלע בייכלעך, און פאַר די צוויי אַלטע לייט,
וואָס האָבן שוין נישט געהאַט קיין קויעך צו גיין אַף אַוואַנטורעס.

דער פאַרנאַכט איז געווען איבערטריבן שיין, ווי אין אַ טעאַטער.
דאַס פייער האָט געקנאַקט. אַ קעסל איז געהאַנגען אַף אַ הויכן
פּעלד-טריניזשניק, אַראַפּגעלאָזט אַף אַ קייט. די פאַקרישקע האָט
געפּעלט. אַן אַלטע ציגיינערטע האָט געמישט מיט אַ ריזיקן
הילצערנעם לעפל, געמישט ווי מי מישט צוליב קישעף... איר מויל,
וואָס איז באַשטאַנען פון צוויי ברוינעבלאַע ווערים, האָט עפעס
גערעדט צו איר אייגענעם שפיציקן קינבאַקן, וואו צוויי עלנדע, גרינע
האַר האָבן געוואַקסן.

דאַס מאַלפּעלע האָט געהאַט אַ געל יאַרמולקעלע, האָט געגרינצט
מיט אַן אַלט, קינדעריש פּאַנים קעגן פייער, זיך אַף גיך געלויזט
דעם בויך, זיך געשפּילט מיט דער אייגענער כאַרפּע, און אַלע מינוט
געקוקט אַף די מיידלעך, וואָס זענען געווען דאַביי.

איך בין געשטאַנען אַ פאַרגאַפּטער און געקוקט אַף דער מיש-
פּאַכע מיט ציגיינער — נישט אַזוי אַף זיי, ווי אַף דעם דינעם,
יונגן, לאַנגן מיידל פון אַ יאָר 14—15 וואָס איז איצט גע-
שטאַנען לעבן איר זיידן, אָנגעטון אין צו-לאַנגע קליידלעך מיט
פליטער, און אַז זי האָט אַ גיי-נעטון, איז עס געווען אַזוי סוויסטשענ-
דיק פלינק, אַז זי האָט אַזש אָנגעמאַכט אַ ווינט, און דאַס אָפּענע
פייער האָט זיך אַ בייזער געטון... זי האָט אויסגעקוקט ווי אַ
קינדערשע טאַק (פּיאַלע), וואָס איז אויסגעפּוצט ווי אַ יונג ווייבל.
אַז זי האָט דערזען, אַז איך קוק אַף איר, האָט זי זיך דער-

גענטערט צו מיר און א מאך געטון עפעס אף אונגאריש.
 איך האָב געענטפערט מיט די איינציקע דריי אונגארישע ווער-
 טער, וואָס איך האָב פאַרמאָגט:

— נעם טודא מאדיארא!

— אַך, זאָ, זי שפרעכן אַלזאָ דויטש?

— יאה.

— זי היער אין דער שטאט וואָהנען?

— איך? יאה.

— מעכטען זי מיר ברענגען... (זי האָט אַ וויילע געטראכט)

נון... צוקערלעקעך?

דאָס וואָרט „צוקערלעקעך“ האָט זי אַרויסגעזאָגט אף אידיש.
 איך האָב זיך דערמאָנט, אז באַ אונדז אין שטוב ליגן אַפן
 פעקעליק 6 ברויט יעדע וואָך — פאַר יעדן וואָכנטאָג אַ ברויט...
 (אז מי גיט אַ קוק אַפן פעקעליק, ווייסט מען וואָס פאַר אַ טאָג,
 און אַפילו וואָס פאַר אַ שאַעס איז. לעמאַשל: אז עס ליגן דאָרט
 צוויי ברויט און איינס אַ האַלבעס, איז עס מיטוואָך אַרום זייגער
 צוועלף באַטאָג), און אז זינט דער טאַטע איז אוועקגעפאַרן קיין
 אַמעריקע, שרייט די באַבע שטענדיק צו אונדז קינדער, מיר זאָלן
 נישט „אויפנאַשן דאָס ברויט“; אז איך האָב אזוי געטראכט האָב
 איך געוואָלט וויינען און זאָגן צו דעם ציגיינער-מיידל: „קיין ברויט
 האָבן מיר אויך נישט צו דער זעט“. נאָר אז איך האָב אַ קוק געטון
 אף אירע אויגן, האָב איך זיך דערמאָנט אָן די וויינטרויבן, וואָס
 די מאַמע עסט פאַר אַ רפוע, און איך האָב געזאָגט:

— איך וועל פּרעגן דער מאַמען...

— גוט. ווי הייסען זי?

— איך הייס... איסאַק רופט מען מיך.

— איסאַק. ניכט זאָ גוט...

— און ווי רופט מען אייך, פּרייליין?

— רודא...

אַרום מיר זענען געשטאַנען די נאַראיעווער אינגלעך און מיידל-
 לעך און געלאַכט פון דעם, וואָס איך רייך דייטש מיט דער לאַנגער,
 יונגער ציגיינערין, און פאַרוואָס איך איריץ זיי...

איין אינגל האָט געזאָגט:

— ברענג איר צוקערלעקעך... איציקל, פאַרוואָס ברענגסטו איר

נישט קיין צוקערלעקעך?

אַנדערע אינגלעך האָבן זיך מיט מיר גערייצט:

— שפיל מיט איר א ליבע!
 — האָב מיט איר כאַסענע!
 — אַ גוטער שידעך, לאָמיך אזוי לעבן!
 — טוירע און סכּוירע!
 — טשוקעדיק און טשאַקעדיק!
 — אַ טאַטע ווי אַ דעמב...
 — אַ מאַמע ווי אַ בריַלקעלע...
 — קיין פּערד וועלן דיך שוין נישט פעלן. האָסטאָך ליב צו רייטן אַף פּערד!

איך האָב מיך מער נישט געקענט איינהאַלטן, דער קאַס האָט מיר ביטער געמאַכט די צונג, האָב איך אויסגערופן:
 — איך האָב אייך אַלע טיף-טייער אין דר'ערד! טפו!
 איך האָב צישן די ציין אַ שפּיי געטון (שוין ווי אַן עלטער אינגל, וואָס דאַרף באַלד אָנהויבן צו לייגן טפּילין) און בין אַוועק.
 פון דער ווייטנס האָב איך געהערט טשימוישעס גאַווער-קעלכן:
 איציק שפיציק, נאָדל טעשל
 גאַי צים גאַליך
 כאַפּ אַ פּלעשל...

די זון איז אין יענעם טאָג אונטערגעגאַנגען צו מיר אין האַרץ אַריין — איז מיר די וועלט דאַפּון געוואָרן פינצטער, נאָר אינע-ווייניק איז מיר געווען לעכטיק, לעכטיק, לעכטיק...
 :: :: ::

די צייניגער זענען געבליבן אין נאַראַיעוו און האָבן אַ שפּיל-געטון מיט זייערע אויגן עפעס אזוינס!
 די וואַכעדיקייט אָפּגעווישט פונעם פּאַנים — מיט אַ ברייטער, האַריקער, קנאַכיקער האַנט. אין די אַרונטערגעלאָזטע האַלב-לעוואַנגעדיקע וואַנטשעס באַהאַלטן די ברייטע, צעשפּאַלטענע גאַמבע, איז דער צייניגער-עלצטער (רודאַ'ס פּאַטער) אַרומגעגאַנגען איבער אונדזערע געסלעך, געקוקט יעדן איינעם אין די אויגן אַריין, ביז יענער האָט אַראָפּגעלאָזט די ברעמענדעקלעך און זיך באַהאַלטן הינטער זיי. זיין סאַמעטן, געשנירט וועסטל, וואָס איז געווען די קאָליר פון אַ פּאַפּוגע, האָט גערוישט מיט די גרויסע, ווייס-ביינערנע קנעפּ... דער אַלטער זיידע איז געזעסן אַפּן לייטער-טרעפּל פונעם סאַראַוואַן-וואַגן, דאָרטן, וואו דאָס גרינג-רויטע פּאַרהענג האָט גע-פּלאַטערט באַ דער טיר. ער האָט גערויכערט אַ לויקע מיט זייער אַ לאַנגן ציביק און מיט אַ פּאַרצעליען שעלעכל, אַף וועלכן עס

איז געווען אויפגעמאָלן ווי אַן אַלטער מאַן זיצט און רויכערט אַ לאַנגן ליוולקע-ציביק. די אַלטע האָט זיך געפאַרעט אַרומ'ן הויכן טריניזשניק אַף דער קייט, און געפויפט מיטן מאַכעשייפּעדיקן מויל, עפעס אַ לידל. די ציגיינערלעך שלאָגן זיך און שרייען אַף עטלאַכע לשוינעס.

ווינאויל די ערד איז שוין געווען פאַרפּליווקעט מיט פּראָסט, האָט זיך אָבער אַרום דער בויך שטענדיק גענאָסן אַסריפּ פון אַלערליי קאָך-קוילימ, און וואַסער פון פּאַמעשאַפּן. הייסע ציגיינער-טריט האָבן עס איינגעטאַפּטשעט און געמאַכט דאַפּן אַ שיטערע בלאָמע.

די ציגיינער זענען געזעסן אין נאַראַיעוו און געוואַרט אַפּן גרויסן יאַריד, וואָס האָט זיך באַדאַרפט שטעלן אין עטלעכע וואָכן אַרום... דערוויל זענען זיי אַרומגעגאַנגען איבער די נאָענטע דערפער, פאַרריכט קופּערנע ראַנען, גערדאַטעוועט דראַטוואַרג... פאַרלאַטעט רעשעמעס.

בעאייסן גיין פּרעגן צי ס'איז דאָ קיילימ צו פאַרריכטן, האָבן זיי דערווילע מיטן אויג און מיט דער האַנט אַ גלעט געטון די שלעסער-סקאַבעס פון די פּריציזשע שטאַלן, אַ באַטראַכט-געטון וואו די טירן זענען, און וואו עס איז דער נענטסטער וועג צום קייזער-שטראָז...

אַלע באַטאַג האָבן זיך די צוויי ציגיינער-מאַנצביל נאָר-אין-דערפרי אַרויסגעלאָזט איבער די וועגן, מיט טאַרבּעלעך אַף די פּלייצעס. רודאַ'ס פּאַטער האָט געטראָגן אַ בייגל מיט דראַט אַפּן אַססל. די אויגן אָנגעשאַרפט, די טריט רוישיק און גרויס. זענען די צוויי ציגיינער אַוועק איבער דער שטייפּער, קאַלטער ערד, וואו דער יונגער פּראָסט איז גוטמוטיק געלעגן, און מיט באַרג-אַטעם אָנגעהויכט ווייטקייטן זיכערנע אַף די פאַרלוירענע שטרויען אין גאַס, אַרויסגעשלעפט די שריפט-פון-דר'ערד אין בויגעטע אויסיעס, אַז בלינדע זאָלן זיי קענען מיט די פּיס אָנטאַפּן.

:: :: ::

די מאַמע האָט אָנגעהויבן גענעיוווערן פון די ווינטרויבן, און פון דעם טאַטנס גוטע בריוו, וואָס האָבן געשמעקט מיט רעפּועדיקן זאַלצוואַסער פונעם יאַם. איך פלעג די-אָ בריוו צולייגן צו מיין נאָז און צו מיין אויער... מיין נאָז האָט געפילט: „יאם-אויקיאָנום“. „ווייט, זייער ווייט“. מיין אויער האָט געהערט: גע-רויש פון נעוויאָרסקער באַנען, וואָס גייען איבער די דעכער, העכער היזער... דאָס קאָל פון מיין שיינעם טאַטן.

די מאַמע האָט געליענט די בריוו, זיכאליין געטייטלט מיטן פינגער איבערן געווירעטן בייגעלע פאפיר מיט די צארטע קימאַט-ווייבערשע בוכשטאבלעך, און פלעגט גיסן מיט טרערן, איבער אזוינע פראַסטע ווערטער אפילע ווי:

„איצט שרייב איך דיר, מיין ליבע פרוי חנה, אז מענערישע היט טראַגט מען דאָהי שטייפע, אזוי ווי אין ווען. אפילע קליינע אינגלעך טראַגן אויך אזוינע היט, ברוינע און שוואַרצע. אף קינדער זעט דאָס אויס כוויזעק. דאָס וועטער איז דאָ איצט זייער וואַרים. באַנאַכט, נאָכן פּעדלען, גיי איך אַפּן „דאַס“. דאָס איז זאָ איין געביידע לעבן וואַסער, אין האַוסטאָן סטריט, וואו איך וואוינן. דאָרט שפילט אַ קאַפּעליע מוזיק, סײַ ברענען עלעקטרישע לאַמפּן, און אז מי וויל, קען מען טאַנצן.“

די מאַמע האָט געווינט איבער אַלע בריוו, צו עטלעכע מאָל זיי געליענט און געווינט. אַמאָל, אז סײַ פלעגט אָנקומען אַ פּאַסט-אַנוויזונג אַף געלט, פלעגט זי עטלעכע מאָל איבערלייענען די ווערטער אַפּן געזיגלטן שטיקל פּאַפּיר, און זיך צעשלוקעצן מיט טרערען. אין אזא פּאַל פלעגט פּסאַכיע דער בריווטערענער קומען צוהילף. ער פלעגט שטיין מיט זיין צעקעמטער פּראַנציאַזע-באַרד, וואָס האָט געהאַט אַ שרינט אינדערמיטן, און וואַרטן (נאָך יעדער זאַך, וואָס ער האָט געבראַכט פּון דער פּאַסט): וואַרטן מי זאָל אים זאָגן אַ דאַנק, אָדער נעבן אַ טשואווע, אָדער פּרעגן אַן אייצע... אַמאָל, אז ער פלעגט ברענגען אַ גרעסערע סומע געלט פּון זייער ווייט, אַ שטיינער פּון בראַזיליע, אָדער פּון אַרגענטינע, פלעגט ער זיך נישט שעמען און פאַרלאַנגען, מ'זאָל אים באַלוינען מיט אַ „טאַנגער“ (אַנדערהאַלבן גרייצער) אָדער מער.

ער האָט געהאַט דאָס געפיל, אז נישט נאָר קומט דער בריוו, צי דער „רעציפּיסט“, פּון זייער ווייט, נאָר אז ער אליין טאַקע, פּסאַכיע, דער נאַראַיעווער בריווטערענער, ברענגט דעם בריוו אַזש פּון ריאַדע-זשענעראַ, אָדער בוענאַס-איירעס...

פּסאַכיע דער בריווטערענער, מיט זיין קורץ-געטעסעטער שפּרינגי-שער קאַרקן-פיגור, און גרויסן, ברוין-גרויען לייבן-קאַפּ, איז געווען אַ זעלטענער מענטש. זיין אַמט, כאַטש אַ קליינס, איז אָבער זייער אַ כאַשעווס, ווייל ער „דינט דעם קיזער“. פלעגט טאַקע פּסאַכיע רעדן אָפּט פּון וועלט-זאַכן, פּון אַלטפּרענקישע מיכאַמעס, פּון ווייטע לענדער, וואָס זענען אין מערקיי... פּון דעם „קייזער זאָל לעבן“, וואָס וואוינט אין שעהנברון און האָט ליב אידן.

פסאכיע פלעגט גיין „קאסאקע“, מיטן פאָנים צו די ווענט, אינזויטיק, און רעדן — בריפיש, בריפשטעלעריש, בא יעדן צענטן וואָרט פלעגט ער זאָגן: „ערשטנס זאָג איך אייך, און „צווייטנס זאָג איך אייך“, און „מער קיין נייעס האָב איך היינט מיטצוטיילן“... פסאכיע פלעגט נישט נאָר ברענגען די בריוו פון „אזוי ווייט“, נאָר ער פלעגט זיי שוין ברענגען איבערגעלייענטע.

אפן וועג פון דער פאָסט פלעגט פסאכיע עפענען די בריוו, וואָס זענען אָנגעקומען צו די, וואָס קענען שוואַך אָדער גאָרנישט לייענען, און בעאייס ער האָט געטראָגן דעם בריוו, האָט ער אים דערווייל אפן וועג איבערגעלייענט פון אָנהויב ביזן סאָף.

אז ער איז צוגעקומען צו דער טיר, פלעגן שוין שטיין אַלע ווייבער פון דער גאָס, וואָס האָבן געהאַט מענער מעאיווערלאַיאַם, און ער פלעגט זיי אָנזאָגן די כסורע פון דער ווייטן:

— לייע-בראַנע, איך האָב צו אייך אַ בריוו פון אייער וועוויק'ן. ער שרייבט אַז ער איז געזונט, ער האָט זיך געקויפט אַ נייעם אנצוג פאַר זעקס דאָלער, ער שיקט אייך אַ פּאָטאָגראַפיע, און אַ צאָן טוט אים ווייט...

אָדער:

— ר' לייער-שימענס ווייב, איך האָב צו אייך אַ בריוו פון אייער לייער-שימענען. ער שרייבט, אַז ער האָט זיך שוין איינגע-סטאַלעוועט און אַז ער וואוינט איצט באַ מעכל דעם קוקליערס מאַמע, אין ריווינגטאָן סטריט. אַף שוואַזעס, אַז מ'עט דערלעבן, וועט ער אייך שיקן 15 דאָלער. ער האָט אַ גאָלדענעם זייגער, און ס'נייט אייך אַ בילד...

באַ אונדזער שוועל פלעגט פסאכיע בלייבן שטיין, זיך אָפּקראַצן די שטייול אָן דעם אַלטן, אייזערנעם קראַצער, וואָס איז באַ אונדז געבליבן ווי אַ סימען פון בעסערע טעג, און אַריינרופן צו דער מאַמען:

— חנה מאיר רייז'ס, איך האָב פאַר אייך זייער אַ גוטן בריוו פון אַמעריקע, און... וויינטס נישט!

די ליפן זענען באַ אים געווען גרייט צו דערציילן, וואָס אין בריוו שטייט, נאָר אַז ער האָט אַ קוק געטון אַף מיר, האָט ער זיך פאַרכאַפט און געזאָגט:

— נישקאָשע, אייער איציקל וועט שוין אַליין איבערלייענען! ער קען דער יונגאָטשיק — אוי קען ער!

ער פלעגט מיר דערלאַנגען דעם בריוו באַזונדער און די געעפנטע

קאָנווערטע באַזונדער, דערנאָך פֿלעגט ער מיר געבן אַ קניפּ אין באַק און זאָגן מיליטעריש:
— מער קיין נייעס, מייע הערשאַפטן. אַדיע. הערצלעכסטע גריסע!

צענויפגעקלאַפט די פיס, מאַיסע זעלנער, פֿלעגט ער אָפּציען אין דער ברייט, צו דער צווייטער טיר, און מיך לאָזן אַליין מיט דער מאַמען...

באַלד איז דאָס קייטעלע אַף אונדזער טיר פאַרקייטלט געוואָרן, און באַ די ערשטע ווערטער פונעם טאַטן: „ריישיס שרייב איך דיר מיין ליבע פרוי“ — האָט די מאַמע גענומען וויינען, און אזוי אָפּגעוויינט ביזן סאָף...

:: :: ::

לייטשע פּראָש איז געלעגן אַן אויסגעלאָשענע אין מיין געמיט. אָנגעשפּאַרט אָן אַ זייל רויך, וואָס האָט זיך געשלענגלט פון דעם בלעקקוימען פון דער גראַלניע, האָט מיין אויג דערפילט פאַרגאַנגענע טעג. פונעם טאַטנס לעבן אָפּגעריסן, זענען אַטדי טעג פול געווען מיט צאָר, האָבן אין מיר פאַרפייניקט דאָס לעצטע ביסל ליבשאַפט צו איר.

ווי אזוי האָב איך דען ליב געהאַט לייטשען?
איך האָב זי ליב געהאַט, ווי מ'האַט ליב אַ טיפּן צאָן-ווייטיק, וואָס צוליב אים נעמט אייך דער טאַטע אין דער גרויסער שטאַט אַרין, וואו דער ברייט-צעשפייגלטער טייך איז און וואו פרעמדע פענצטער גלאַנצן מיט וואונדער.

דורך לייטשען האָט מיין געבונדענער ייכעס-שטאַלץ געהאַפט צו קומען צו טאַפעצירטע ווענט, צו ברייטע זאַליביקעס מיט גלעקלעך, צו די טאַיוועדיקע ווייט-פרענקישע דופטן, פון געקאַכטס און געבראַטנס, וואָס האָבן באַלידיקט מייע נאָז-לעכער, מיט דער דערמאָנונג פון אַלט-געבאַקן ברויט אַף אונדזער פעקאַליק.

אַ, שאַפּל, שאַפּל, שאַפּל לעבן מינס! מיט דעם טאַטן אזוי ווייט פון נאַראַיעו און איך מיט הייס-יערנדיקע וועלענישן, וואָס גיסן זיך אין איינגע וואָרט-טראַפּנס. די טראַפּנס פלאַצן, רייסן-אויף, די געדאַנקען-פלעשלעך זענען אויסטערליש-קאָלירטע, דינע, אָבער זיי זענען צו-קליין פאַר דעם יונגן געדאַנק, וואָס שפּאַרט זיך אין דער טיפהויכער ווייטקייט אַרין, מיט אַזא אויפרייסנדיקער וואונדער-ליבשאַפט!

איך גיי שוין איצט ווינציק-וואָס צו ר' עוועדיען אין כידער אַרײַן. מיין טאַטנס אמביציע צו מאַכן פון מיר (אויב נישט קיין „קרייזפּיזיקוס“, איז כאַטש) אַ קרייזראַבינער, איז געווען דער „בעלפּער“, וואָס האָט מיך אַף זיינע דאַרע אַקסלען געטראָגן צו ר' עוועדיעס קייווערדיקער שטוב. דאָרט האָט מיך געוואָרן די שמוץ און די ענגשאַפט. די בלינדשאַפט פון טויטע שויבן, דער סטעכלער טאַטס פון שטרוי, אַף וועלכן עס ליגט אַ קראַנקער יאָרנלאַנג.

טשימוישעס סליגעוואַטע רייד האָבן מיר איצט געיאַטערט אין אויער. שטילערהייט און טיף אין זיך האָבן איך געקענט שוויגענישן פון לאַכנדיקע בערג און פון ניס-וועלדלעך. שטילערהייט האָבן איך געוואוסט אַזוינע שיינע ווערטער, ווי „טיראַל“, און „בעהמען“, און „נאַרציססען“ (מיט דער פיינער דייטשער טאַפּל-סאַמעך). שטילער-הייט האָבן איך געוואוסט פון אַזוינע באַנבאָנעדיקע ביטערקייטן, וואָס זענען כאַטאַמט ביו צום שטאַרבן; פון אַזוינע אויפגייענדיקע, נישט-אומיסטנדיקע מינוטלעך, וואָס זענען אין ליכטיקע, ברעזעהאַלץ-פאַנטעפעלעך געשפּרונגען פון גאַלדענע לייטערס; שטילערהייט האָבן איך געוואוסט פון אַזוינע שיינקייטן, וואָס מינען זיך, פאַרטאיען זיך, גייען אויס מיט דעם לעצטן פינטעלע פון אַ שורע שוואַלבן, הויך אַפן הימל.

אום זומער האָבן איך געוואוסט: „די ערר סליגעט“. דער טוי, וואָס איז געפאַלן אין די טומאַנע אינדערפריען, האָט אַזוי גיך נישט אויסגעוועפט, איז געדיכט-געוואָרן פון דער ראַפטאָוונער היץ, איז געבליבן הענגען ווי אַ צעקראַכענער שפיי אַף דער פאַנאנדערפיינגערונג פון די נוסבוים-צווייגן. מיין נייער כאַווער פון באַכניע האָט געוואַלט האָבן, אַז דאָס איז שיידיס-שפייכץ, אַדער נאָך עפעס ערגערס אַפילע. ער האָט באַ די-אָ גראַבע ווערטער געלאַכט און געזאָגט אין אַ גרינ-וואַלדיקן שאַבעס אַרײַן:

— אַז ס'עט קומען יאָנטעוו, וועלאַך מאַ פאַרן קריק קאַ באַכניע...

איך האָב געפרעגט:

— וואָסער יאָנטעוו?

— שווענטע ניגדע... אַבער, אַ-בע, איך האָבן דיך אָפּגענאַרט!

— אַ נאַר נאַרט אָפּ... אַ קלוגער קלינט-אָפּ!

— הערט נאָר ווער סי רערט!

— רעד דו שענער, אויב דו קענסט.

— איך בין נישט קיין ריידער.

— וואָס־זשע דען ביזטו ?
 — איך בין דיין עלצטער! אז עך האיס דיר עפעס טין, מוזטו טיען... לייג דיך אף דר'ערד מיט אלע פיר אַראָפּ.
 — טילאַך כאַפּן!
 — וויסט נישט ?
 — אַוואַדע וויל איך נישט. וואָס דען, איך וויל יאָ ? דו מיינסט, אז איך האָב פאַר דיר מוירע ?
 — וואָס־זשע האָסטו פּריערט מוירע געהאַט ?
 — פּריערט האָב איך מוירע געהאַט, ווייל איך האָב נישט נעוואָלט מעצאיער זיין דעם טאַטן מיט דער מאַמען...
 — און איצט ?
 — איצט איז דער טאַטע אין אַמעריקע, און די מאַמע איז סיי־וויסיי קראַנק, האָב איך דיך אין דר'ערד, דו באַכניער לאַשיק!
 — וואָס האָסטו געזאָגט בין איך ?
 — אַ לאַשיק.

— — — — —
 — — — — —
 דאָס „שידיים־שפּיעכץ“ איז שפּעטער מיט עטלעכע מינוט זייער גוט צענוצגעקומען אַף צו רייניקן די בלוטפּלעקן פון מיינ דייטש סאַקל, פון מיינ העמד.

:: :: ::

נאַראַיעווער סאַף־אַסיענס, אז זיי שטעלן זיך אַוועק, שטייען זיי שטיל און קאַלט־בלאָנד, ווי די ביליקע האַפענונג אין טעאַטער, אין אַ בלאָנד שייטל.
 באַנאַכט הערט מען עפּשער ס'אויסגעטוענע וואַלד וויינען, מיט אַן אַלט־פּרענקישן ווינט. אָבער די טעג זענען שטיל ווי קעצעלעך. די אינדערפּרען אויפגעגלעזערט מיט בלאָען, שטילן פּראָסט. די נאַכמיטיקס לויפן שנעל מיט דער זון צו די דערפּער צו.
 די אויסגעטוענע וועלדער זענען איצט צוליב זייער נאַקעטקייט אַפּגערוקט איינס פון ס'אַנדערע... (די גויעשע דערפּעך האָבן אַ גאַנצן גיענדריקן זומער זיך געדישעט אין אַ זאַטקייט פון צעבליאונג, פון שווייס, פון מיסט, פון בעהיימע־נעשריי, פון טויט־און־לעבן, וואָס גייט־צו, אַזוי שטיל, ווי אַ פּליג אַף דער וואַנט. אז דו ביזט פּאַרבייגעפּאַרן אין אַ שטויביק „געלעגנהייט“ און געזען ווייטע, בליענדיקע פּעלדער און גערטנער און די־שיניע־דיש אַ מענטשן, האָסטו גערטאַכט: „וואו זענען די מענטשן, וואָס מוטשען די אַלטע

מאמע ערד, זי זאל געבוירן פרוכט? וואו זענען די אלע קלוגע און אלטע, וואס פארטשאדען דעם מויעך פון דער ערד מיט שטינקענדיקן גאז פון מיסט, קעדיי זי זאל נישט פילן די גרויסע ווייען פון צו-קינד-גיין (?)

איצט, נאך-די-יאמטיוון, אז דער נאראיעווער הימל האט זיך נוט אפגעוויינט פון הארצן און אזוי סענטימענטאל-וויינענדיק ווי א געליבטער אפגעקנעפלט די העקעלעך פון די געליבטע, די בימער, לויזגעמאכט אף זיי די ראספאנעס, אויסגעטון ביז צו דער הויט, — איצט לויכט דאס דאָרף אריבער צו אונדז, העפטאָן דעם טאָאָם פון זיין שווערער האָרעוואַניע מיט אונדזער טאָאָם פון צונעלייגערטער פאַרנאָסע. נאָראַיעווע שטעלט זיך אין אָסיען אָף די שפיצינגער, פאַלט צו דר'ערד פון ערפאַרכט פאַר דעם שטיקל ברויט, טראַכט לאַנג און ווייט, אין דער לאַנגער, ווייטער וועלט אַרײַן. עפעס וואַוילס און גוטס דויפיקט אין דער וויינ'איקער נאכט לופט: גוטסקייט פון ווייטע ברויט, גוטסקייט פון צעפּוילט האַלץ. גוטסקייט פון מיין לעבן — וואָס ליגט נאָך פאַראַוים, פאַראַוים!

פון אמעריקע קומען בריוו אלע וואָך. פּסאַכיע דעם בריוו-טרעגערס ברייטע שטיוול קענען שוין אף אויסנווייניק דעם „שאַכער“ (אָרעד „קראַצער“) באַ אונדזער שוועל. זיי בלייבן פון זיך אליין שטיוו, קראַצן פון זיך אָפּ די בלאַטע, דערנענטערן זיך מיט זייערע געטרייע, גוט-באַקאַנטע באַליווע-קנייטשן צו אונדזער געל-געפאַרבטער טיר, מיט דעם דרויסנדיקן קייטעלע, וואָס האָט פון זיך אליין געמאַכט אַ רעדל-צייכן אַרום זיך. דערנאָכדעם זאָגט אַ ברוסטיק קאָל, צישן באַקנבערד:

— ערשטנס, אַ בריוו צו אייך פון אייער ר' מאיר'ן... צווייטנס, אייער איציקל דרייט זיך מיר עפעס צופיל אַרום די ציגיינער — איר מענט אים עפעס זאָגן, ניקאַשע-נישט. ער ליגט דאָרטן איבער גאַנצע טעג... ווען זיין טאטע ר' מאיר רייז זאָל דאָס וויסן... מער קיין נייעס. לעבט וואָהל!

פּסאַכיע שאַרט צונויף די פים ווי אַ זעלנער, גייט אַוועק אין דער ברייט, און די מאמע פרעגט מיך וואָס האָב איך צו טון באַ די ציגיינער? זי סטראַשעט מיך, אַז אויב איכ'ל זיך נישט לערנען, וועט זי מיך אַוועקגעבן צו אַ זייערמאַכער, און שוין!... דאָס הייסט: „פרי מעני“, מאַכט זי, „מענסטו זיין אפּילע אַ וואַסערטרעגער. נאָר דיין טאטע אין אמעריקע“...

די מאמע וויינט און הייסט מיר ליענען דעם בריוו פונעם

טאטן. איך לייען מיט א הויך קאָל, ווי א דעקלאַמאַציע. דער טאטע ביזערט זיך אף אונדז (דורך מיין קאָל) און וויינט אף זיין ביטער מאַזל. ער שרייבט, אז ער „פעדלעט“ ערגעץ אין א שטעטל, וואָס הייסט „שטאַטן-איסלאַנד“, צישן דייטשן. קויפן קויפט ער באַ אַ לאַנדס-מאַן אף באַרג. „דאָרט“, שרייבט ער, „קויפן אַלע זייערע קעמעלעך און שפילקעס און האַרנאָדלען און שוועבעלעך, און אַנדערע הויזר-זאַכן. קימאַט אַלע אידן פון אַמעריקע“, — שרייבט דער טאטע — „פעדלען מיט אַ קיישל... מי לאָזט זיך אַרויס אינדערפרי און מי קומט קריק באַנאַכט. ס'איז אַ וויסט שטיקל ברויט, נאָר נאָט וועט העלפן, ער וועט אונדז אינגיכן אַריבערנעמען צו זיך, האַפט ער, ווייל פון אַהיימפאַרן קריק איז שוין אָפּגערעדט“... „פון יענער וועלט“, שרייבט דער טאטע, „קומט מען נישט קריק“.

אז די מאמע דערהערט דאָס וואָרט „יענע וועלט“, הייבט אף איר אָן שלאָגן אַנגסטן. זי זאָגט: „קינדער, שפּריצטס אף מיר וואַסער“. איך בין דער גרויסער קענער אין איניען כאַלאַשעס. מייענע שוועסטער און מיין יונגער ברודערל טרעטן-אָפּ און וויינען שטילער-הייט. איך לויף באַלד צו, פאַרמאָך מיט מיין רעכטער האַנט דער מאַמען גוט די ליפן מיט דער נאָז. זי כאַפט זיך באַלד אויף און זאָגט שוואַך: די בריילן.

איך גיב איר די קורצזיכטיקע שווערע בריילן, וואָס דער טאטע האָט פאַרגעסן מיטצונעמען אין אַמעריקע. זי טוט זיי אָן, כאַטש זי דאַרף נישט קיין בריילן, נאָר פון ליבשאַפט צונ'ם טאטן... זי קומט אף אונדז מיטן טאטנס בריילן, וויינט און רואינירט זיך (טאָפּלעט) די אויגן. איך קוש איר די קילע האַנט, קוש די סטרוניקע אָדערלעך, וואָס פירן פון אירע קליינע, שוואַכע האַנט-קעמעלעך ביז צו די האַלבע אַרויפגעשארצטע אַרבל פון איר זייער ציכטיקער פּרינצעסקע. איך זאָג איר: „מאַמע, מאַמע, טראָג נישט דעם טאטנס בריילן, וועסט דיר קאַליע מאַכן די אויגן“.

— וואָס דאַרף איך די אויגן, צו וואָס? צו זען, ווי דער טאטע איז נישטאָ? צו זען ווי דו שפּילסט דיך מיט ציגיניער?

— עכ'ל מיך שוין מער נישט שפּילן, מאַמע, זאָל איך אזוי לעבן, ווי מער נישט... מאַמע, נאָר הער אויף צו וויינען...

— ווען דיין טאטע זאָל וויסן וואָס פון דיר איז געוואָרן!
איך קאָן מיך מער נישט איינהאַלטן. איך לויף אַרויס אין אָסיענדיקן דרויסן אַרויס, אין ליידיקן שטעטל, וואָס איז ווי אַן אויסגעבלאָזענע אייערשאַלעכץ. ווייל מיך צעוויינען, נאָר רודא קומט

מיר פֿלוצים אַקעגן. זי גייט מיט איר סוויסטשעדיקן גאַנג. די לאַנגע קליידלעך און אונטער־קליידלעך אירע רוישן מיט פרעמדקייט, מיט זינד, מיט טאַיווע... זי איז ווי אַ טראַפישע הויז פון פּאָמעראַנץ און מילגרוים, וואָלט אינמיטנדרינען אָנגעקומען אַהער קיין נאַראַיעוו...
 איך זאָג צו איר:

— רודאַ, וואוהין גייען זי?

— איך נימאַנץ גיי... קאַמען זי מיט מיט מיר — פּראָשע מסיו...
 וויר פאַרען הויטע.

איך קוק אַף אונדזער געלער טיר מיטן ראָד־צייכן, וואָס איז געוואָרן פונעם קייטעלע. איך קוק אַף די שויבן פון אונדזערע פענצטער, וואָס בלאַנקען אַזוי ריין און אָפּשרעקנדיק. איך קוק מיך אַרום צי קיינער זעט נישט, און — איך לאָז מיך מיט רודאַ'ן צו דער „רישנער וויליצע“, וואו די בויד שטייט און וואו דער אַלטער ציגיינער שפּילט זיך מיט דער מאַלפּע און זינגט אַ ליד, וואָס איז ברייט און טרויעריק ווי די וועלט...

:: :: ::

... אַז רודאַ האָט מיר געזאָגט איך זאָל מיטגיין מיט איר — בין איך מיטגעגאַנגען. זי האָט אָנגענומען מיט איר האַנט אַ ברעג פון מיין ראָק־אַרבֿל, אים פאַרדעקט מיט די פליטערלעך פון אירע אַרבֿל־שפיצן. ווי אַ נישט־אומיסנער געפאַנגענער בין איך מיט געגאַנגען מיט איר — געגאַנגען נאָך דעם סוויסטשענדיקן רויש פון אירע לאַנגע און פילע קליידלעך, נאָך די פיר ליפּן עון אירע געלע, ברייטע אויגן, וואָס האָבן מיך אַרומגעקושט מיט אַזוינע פאַמעלעכע ציען, ווי אַ פּיאַווקע...

רודאַ האָט צו מיר גערעדט אַף אירע זיבן לשוּינעס, וואָס זענען געווען אַף אַ פונדאַמענט פון דייטש, געפרעגט מיך צי „איך זי ליבע דען, וואָרום?“ און צי „איך עטוואַס גרייצערס באַקאַמען קענע?“

זי האָט גערעדט מיט אַ סוויסטשעדיקן היס, ווי אַ שיינע שלאַנג, וואָס האָט קניעס ווייבערשע און אַ שוים אַ צוזאַגנדיקע. ווי זינד מיט טויזנטער פלינגלען, מיט טויזנט אויגן, מיט טויזנט פלאַם־שווערדן, האָט רונדער, ווייבלעכער שטאַף אַ געשריי געטון צו מינע שפיצ־פינגער, צו מיין טאַפֿ־געפיל, צו מיין דאָרשטיקייט נאָך לעבן געלערנטקייט, נאָך פאַרפלאַנג־וויסן, נאָך דעם ענטפער צום גרויסן, קינדערישן רעמעניש: וואָס טרייבט דאָס פאַדעס־גראַז פון דר'ערד?

דעם מענטש פונעם קלעפיקן טראָפן?

רודא האָט מיך געפירט צו דער בויד, די בויד וואָס האָט געהאט פאַרהענגלעך, פול מיט סוידעס ווי מיידלשע העמדער — אַ מאַלפּע, אַ זיידן מיט אַן אוירינגל, אַ באָבע וואָס פייפט, אַ טאַמע מיט אַ סאַמעטענעם זשילעט, וואָס איז געלגרין ווי אַ פּאַפּוגע.

— עסן דו האָבן וואַלסט, מסיו פּאַניטש?

איך האָב איר געדאַנקט און געזאָגט אַז ניין, איך בין נישט הונגעריק.

— וואָרום דען דיין נאַזע זאָ טרויריג איז? — זי האָט מיך אַרומגעוויקלט מיט די ליכט-וויקל-שנורן פון אירע אויגן און געזאָגט:

— וויסען זי, ווייסטו דו, דאַס אַלע נאַראַיעו-לאַיטע טרויעריגע נאַזען האָבען.

— ווירקלעך?

— יא, מסיו, האָבן זי, האַסטו דען באַמערקט ניכט, דאַס ווען זי אויך לאַכען, אירע נאַזען שטענדיג טרויעריג בלייבען? אַלע יודען זאָ!

איך האָב מיך פאַרשעמט פאַר מיין ראַסע, וואָס האָט — ווי זי זאָגט — אַזוינע טרויעריקע נעז. איך האָב ווי נישט-אומיסנע אַ וויש געטון דעם אינדערמיטן פון מיין פּאַנים און דאַביי בענגניווע אַ טאַפּ געטון מיין נאָז, צי איז זי טרויעריק.

זי האָט דאַס באַמערקט און פלינק געזאָגט:

— דו ניכט טרויעריגע נאַזע האַסטו, נור טרויריגען מונד... דו אימער שווייגסט — וואָרום דו דען שווייגסט, איסאַס? איך האָב איר געזאָגט, אַז מיין מאַמע איז נישט געזונט און דער טאַמע איז אין אַמעריקע.

— אַמעריקע? אַך, דאַס איין שעהנעס לאַנד איזט! ווייט! איך ליבע ווייט. אונד דו?

איך האָב געזאָגט אין שלעכטן דייטש, וואָס איז מיר איצט געוואָרן ווי אַ נייער, פּראַכטיקער דיאַלעקט:

— נו, געוויס... אבער מוטער!

— מוטער געזונט-ווערדען! מעכטעסט דו פאַרען ווייט — ווייט?

זי האָט אַ ווייז געטון מיט אַ באַשפּיצלטער, גרינגער פּויגל-האַנט אַהין, וואו אונדזער בייס-אוילעם שטייט פאַר די אויגן, אַפן העכסטן באַרג.

- יא, געוויס.
 — מעכטעסט דו ווייט אין די וועלט היינין?
 — איך מעכטע.
 — ביז אונגארן, ביז גריכנלאַנד, ביז טיראָל?
 — וואַרום ניכט?
 — מעכטעסט דו מיט אונדז מיטפאַרען? ציגינער ווערדען?
 — ציגינער? איך?
 — דו!
 שיקרע העמערלעך האָבן אָנגעהויבן אַרבעטן אין מיין זעל,
 אויסגעבלאָזענע גאַלדנקייטן האָבן מיך אויפגעהויבן אַף די הענט,
 אַריינגעזעצט אין דער ציגינער־בויד... הימל און ערד זענען געווען
 צוויי גרויסע פאַראַדיר־פּייגל!
- אַבער רודא האָט מיך אויפגעוועקט, צום ניכטערנעם לעבן
 געבראַכט מיט דעם אָנפּרעג, צי איך האָב עפּעס געלט באַ מיר.
 איך האָב איר געזאָגט, אַז ניין. —
- וועסטו מוזן ניין בעטן באַ דער מאַמען, — האָט זי געזאָגט.
 — די מאַמע וועט נישט געבן.
 — ערשט נעכטן איז דאָך אָנגעקומען געלט פון אַמעריקע,
 האָסטאָך געזאָגט.
 — געקומען. נאָר די מאַמע וועט נישט געבן.
 — נעמט מען אַליין. דער טאַטע וועט שיקן נאָך. אין אַמעריקע
 זענען אַלע שטיינרייך!
 — אָבער די מאַמע וועט נישט געבן.
 — וועסט אַליין נעמען. ס'איז קיין זינד נישט. 'סאיז דיין
 טאַטנס געלט — דו דאַרפסט האָבן געלט אַף צו לעבן, ביז מיר
 וועלן קומען קיין אונגארן...
 — און דאָרטן, אין אונגארן, וואָס וועל איך טון?
 — דאָרטן וועסטו זינגען און פּרילעכטן מיט אונדז אַלע...
 „פאַרן ווייט, ווייט, ביז גריכנלאַנד, ביז פּאַמען, ביז טיראָל...
 ווייסט דו ניכט? דאָס איזט יא זעהר איינפאַך“.
- אַז רודא האָט דאָס געזאָגט, לעבן דער בויד מיט ציטערדיקע
 פאַרהענגלעך, און אַז זי האָט אינעווייניק אין דער בויד מיר
 אַ בייסנדיקן קוש געטון, ווי די גאַן־איידין־שלאַנג, וואָס האָט אָנ־
 גערעדט צו שלעכטס, איז מיר די זאך פירגעקומען טאַקע „זייער
 איינפאַך“: דו זעסט דיך אַריין אין דער בויד און דו מאַכסט צו
 די אויגן און דו פאַרסט ביז גריכנלאַנד, ביז פּאַמען, ביז טיראָל...

אין דיין רוענדיקן שוים איז דער קאָפּ פון אַ מיידל, רונד און גוט און אומגלויבליך, ווי די וועלט. אין דרויסן איז קיל, קאלט. וועלדער שטאַרבן, מעג שטאַרבן, נעכט שטאַרבן, שפאַרבערס שטאַרבן, קאַליר-טע פליגן סאַף-זומערדיקע האָט דער אָסיענווינט צו געבלאָעטע ווענט צוגעפלעטשט, ווי צירונגען — נאָר דו לעבסט, לעבסט און טראָגסט אין דיר זאַמען פון נייע-נייע-נייע לעבנס, און „זי“ איז — דיין ערד, דיין גאָרטן.

מיטן טאַאָס פון רודאַס קושן-און-האַלדון אַף מיין האַלדז און ליפן, בין איך אוועק פריק אַהיים, געזאָגט דער מאַמען אַ שטיקן גוטאָונט, אָנגעגאָסן נאַפט אין וואַנט-לאָמפּ פון דער טשערפינער באַנקע אַרויס, מיך געזעצט קלוימערשט שרייבן אַ בריוו צום טאַטן, און שטילערהייט געטאַפּט דאָס בלאַטשלעסל פון טיש-לעך, וואו די מאַמע האָט געהאַלטן ס'געלט, וואָס זי האָט ערשט געכטן אַפּ-גענומען פון דער פּאַסט...

:: :: ::

ס'איז פאַרנאַכט און מיר — פּאַרן.

אָנגעטון בין איך נישט זייער ווינטערדיק, דאַפּאַר ווייל איך ווייס אז מיר פּאַרן צו די וואַרעמע לענדער צו. די פּערד זענען געפּוצט און אויסגעצירט מיט קאַלענעס. דאָס גוטע לעדער-האַרניש אַף די רוקנס פון די פּערד סקריפעט אַ מעכאַיע.

איך האָב מיך אויפגעזעצט הינטער דער שטאָט, נישט ווייט פון דער ראַגאַטקע — אַרויפגעכאַפּט מיך ווי אַ גאַנעוו, מיך אַרומגעקוקט צי קיינער זעט נישט. אין דער רעכטער קעשענע האָב איך 25 פאַפירענע ראַנישלעך, וואָס איך האָב אַרויסגענומען פון דער מאַמעס טישקעסל. איך האָב מיך געפילט זינדיק און גוט און ניי. איך בין געזעסן אַף דער קעלניע, לעבן רודאַס פּאַטער, וועלכער האָט געטריבן די פּערד. דער ציגינער-זיידע איז געלעגן מיטן קאַפּ הינטערן בויד-אויבעלע צישן די פיס און געשנאַרכעט, ווי דורך אַ בלעכענעם טרומיטער, זיינע ווייסע באַקנבערד האָבן ליכטיק גע-מאַכט אַ קליין שטיקל פּוס-באָרן.

ווי דורך אַ האַלב-רעדליקן לאַך פון אַ טשאַלנט-אויווו, האָב איך געזען אונדזער פאַרנייענדיק שטעטל, דערפילט אז מיט דעם שאַרף-גלאַנציקן פּאַס וואַסער פון דער „לעצטער מיץ“ האָב איך מיר איבערגעשניטן דעם האַלדז, געקויפּעט דאָס יונגע אינגל, וואָס האָט געהייסן „איציק מאיר'ס“, אים אוועקגעשניטן פון זיך, און

אלוין בין איך געוואָרן און אנדערער מענטש, און עלטערער, וואָס דאָרף אַלײן טראָגן אַף זיך דעם אָל און טאַיניג פון פאַרנאָסע, דעם אָל און טאַיניג פון לעבן.

אונדזער בויד איז אוועקגעפאָרן פון דער זון. געפאָרן צו מיזרעך צו, וואו די זון וועט אונדז ערשט באַגעגענען מאָרגן. פאַר מיר איז אַלדינגס געווען ניי און אויסגעפלאַסטרט מיט וואונדער. בין איך געזעסן אַף דער קעלניע און געדרייט דעם קאָפּ צו מאירעווי-צו, צו זען ווי די לעצטע נאַראַיעווער זון גייט אונטער מיט אַזאַ פאַראַד... געדרייט דעם קאָפּ אַהין, אַהין, וואו זי איז געזעסן, געכאַפט דעם קאָפּ אַף קריק, וואוהין מיר פאָרן איצט אַרײַן, דער נײַער נאַכט אַנטקעגן, דעם נײַעם וואונדער.

דער ציגיינער האָט געפרעגט:

— וואָס דרייסטו דעם קאָפּ, אינגל? וואָס זיצסטו נישט רואיק?

איך האָב געוויזן קימאַט אַף רודאַן, וואָס איז געזעסן אַף דעם

אנדערן ברעג בויד, און געזאָגט:

— די זון!

דער ציגיינער האָט זיך אַ קעם געטון די וואָנטשעס מיט דער פויסט, אַ צי געטון די טאַפּל-וואַשקעס פון די פערד אַזוי, אַז זיי האָבן אַ שיט געטון מיט אַ סאָך זילבערנע גלעקלעך. ער האָט אַף מיר אָפּגעווישט אַ צאַרנדיקן בליק און געזאָגט:

— די זון, אינגל, וועט אונטערגיין אָן דיר... דו דאַרפסט דיך

נישט צו באַמיען. — הייטא, לאַופּשריט!

די פערד האָבן אונדז אַ כאַפּ געטון ווי אַ שפענדל, און אונדז אַראָפּגעטראָגן אין טאָל אַרײַן, צו די וועלדער, וואָס פירן קיין אונגאַרן.

:: :: ::

מיט דער נאַכט איז אָנגעקומען אַ ווילד־פרעמדקייט און אַ טיפע פינצטערניש, וואָס שטערן האָבן זי אומיסטנע באַלויכטן, קעדי מען זאָל זי קענען זען און פאַכער־קריגן!

דער הימל איז געווען פול מיט די מילך־ווייסע אָפּגלאַנצן פון וועלטן, וואָס באַווייזן זיך קיינמאָל נישט צו אונדז, אַפילע ווי פינטעלעך. דאָס אָפּענע פעלד, וואו די בויד איז איצט געבליבן שטיין אין טאָל, איז געוואָרן רעדעוודיק מיט פאַכער... מײן האַרץ האָט געוויינט בעאייס איך בין געזעסן אַף דער קעלניע לעבן דעם פרעמדן ציגיינער. רודאַ איז אַנטדרימלט געוואָרן אינעווייניק, אין דער בויד. זי האָט אין שלאָף עטלעכע מאָל אַ נאָס געטון, זיך געהויבן פונעם געלעגער אין די בויד־שמאַטעס, און פון שלאָף

עפעס געמורמלט אין א פרעמדער שפראך.

איך האָב איר שטילערהייט געווינטשן „צום געזונט" און האָב געטראַכט פון דער וואַרימקייט, וואָס איז אַרום אירע בויד-שמאַטעס, געפילט מיינע פינגער אַף די גלאַטן פון איר שיינעם לאַנגן קערפּער, ווי פון אַ יונג ווייב. האָב מיט מיין דימיען געגלעטיקט אַלדינג אַף איר, געטראַכט ווי אזוי צוצוקומען צו אירע באַהאַלטנקייטן, צי דורכן האַלדו, צי דורכן ברעג קליידל, געטראַכט און נישט געוואוסט אַף זיכער אַקוראַט וואו דער סאָד באַהאַלט זיך אויס. עס האָט אָנגעהויבן דריבלען אַ קליינער, גרויפּנדיקער שניי, ס'איז געוואָרן קיל, סאַלמעלעך.

די בויד האָט זיך אָפּגעשטמעלט לעבן אַ וועלדל, וואָס אַפילע באַנאַכט האָט מען געקענט זען, אַז ס׳זאַנקט נאָך מיט לעצטע בלעטער. ברעזעס, וואָס טראָגן אייגענעם, שטענדיקן שניי אַף דער קאַרע, האָבן אויפגענומען די שניי-גרויפן ווי טויבע נעמען אויף רייד. דאָס מאַלפּעלע (איך האָב שוין איצט געוואוסט, אַז עס הייסט „זשאַרזשאַן") איז צום ערשטן אַראָפּגעשפרונגען פון דער בויד, זיך געקראַצט און געניסט, דערנאָך זענען אַרויס די 5 קינדער, דערנאָך דער זיידע מיט די באַקנבערד, וואָס האָבן געלויכטן, דערנאָך ערשט — זי, רודאַ! ...

זי איז געווען מיד און פויל, ווי אַ קאַץ. די שיינקייט פון איר קאווע-ברוין געזיכט איז איר איצט אַראָפּ פונעם פּאַנים און איז אַריין אין אירע לענדן, וואָס זענען געוואָרן וואַניק און ווייבעריש. איר קערפּער האָט איצט געהאַט אַ קירצערן נאַנג — אַ שפּאַן-וועגס צום שלאָפּ, צום באַשלאָפּן ווערן.

איך האָב גענעסן ברויט און געטרונקען הייסע טיי, דערנאָך האָב איך אינאיינעם מיט רודאַס פּאַטער און מיט איר זיידע-באַבע געהאַלפּן אויפשפּאַנען דאָס נאַכט-געצעלט. אַ גרויסער לייוונטענער פּויגל האָט העל געמאַכט אַ שטיק נאַכט. אין מיטן פון אַ פרעמד פּעלד. אַ לעצט פייער האָט נאָך געזשאַרעט, נאָכדעם ווי שיד האָבן אים געמאַפּטשעט אַפּן קאַפּ... מען האָט זיך געגרייט צו דעם שלאָפּן-גיין, וואָס איז מיר פירגעקומען אזוי אויסטרעליש — אַ שלאָפּן אונטער אַ דינעם לייוונט-שירם, אין אַ פרעמד פּעלד, צישן ציגיניער, לעבן פּערד, וואָס גרוישען עפעס און פירכקען מיט די פייכטע נאָז-לעכער. עס האָט געשמעקט נאַכט און פּערד און אַלמע לייוונט פּול מיט אַלע רענגס און ווינטן און זונען פון דער וועלט, און זי — מיין געלענער איז געווען אַף צוויי „קאַצן", נישט ווייט פון

רודא'ן, וואָס איז געלעגן אָפּ דר'ערד און געבלישטשעט אין דער פינצטערניש מיט שטיקלעך נאָקעטקייט.

איך בין געווען קראַנק פון ליבשאַפט, פיבערדיק. דער קאָפּ איז מיר געווען אַ פרעמדער, אַן אַנטליגענער פון אַן עלטערן מענטשן, וואָס איך קאָן אים יאָ און קאָן אים נישט, און וואָס קיין גרויסער גוטער־פריינט מיינער איז ער נישט. וויזואויל ער וויל מיר צוטיילן דעם טאיניג פון גאָר דער וועלט.

דורך דער נאכט האָבן מיר צוויי זיך דערנענטערט איינס צו'ן ס'אַנדערע... דער פיבער האָט געוואָרפן אָפּ דר'ערד און געטראָגן — איך ווייס נישט, צי זי צו מיר, צי איך צו איר, צי אונדז בידן איינס צו ס'אַנדערע. שטאַרק ביטער און גוט איז געווען די פּיין פון דערנענטערן זיך. דער קאָפּ איז אין מיין האַרץ אַריינגעפאַלן, דער טרונקען געוואָרן, געשריגן „געוואַלט“, געשריגן „מאַמע“, געבעטן זיך: „טא—טע“...

רודא האָט מיין שיקערע, ציטערדיקע האַנט געפירט איבער אַזויגע רונדן און גרינג־האַריקע סוידעס. מיין רעכטע האַנט האָט נישט געוואוסט וואָס צו טון, וואָס צו זוכן, מיין לינקע האַנט האָט געציטערט און זיך געוואָרפן.

:: :: ::

די נאכט האָט געהאַט אַ סאך שאַען. די שאַען האָבן געהאַט אַ סאך מינוטן, הייסע, מעשוגענע, אַכזאַריעסדיקע. ווי אַ פאַר־מאַטערט ציגעלע איז געווען מיין האַרץ.

אַ בלישטש אָפּ טאָג, בין איך שוין געווען אָפּ די פּיס. זיך גרינטלעך פאַרשעמט פאַר די צענויפגעוואָרפענע אַלטע מאַן־און־ווייב, וואָס האָבן זיך געהאַלטן אַרומגענומען, פאַר רודאָס פאַטער, וואָס האָט געוווּזן זיין האַריק הינטערלייב דעם נייעם פּרימאָרגן.

אַזוי ווי איך בין געשלאָפן קימאַט אינגאַנצן אַן אַנגעטאַנענער, בין איך שנעל געווען אָפּ די פּיס. איך האָב פאַרזעכטיק אַריבער־געשאַפאַנט איבער די שלאָפּעדיקע מענטשן, איבער דער האַלב־וואַכענדיקער רודאָ, וואָס האָט פאַרהאַלטן מיין גייענדיקן פּוס און מיך שיער אומגעוואָרפן און זיך צעלאַכט אין דער קאָלדרע אַרײַן.

איך בין געשטאַנען אין דרויסן איינער אַליין.
אַ הונט האָט געבלין.

אַ קלויסטער־גלאַק האָט פון זיך אַרויסגעשוילט די ערשטע שאַלעכץ פון אַ געפּרוירענער טפּילע...

דאָס פּעלד האָט געהאַט אַפּרויסן ווילדע. צענאָסענע ליימען און

צעגעסענע וויכע זאמד־שטיינער, האָבן אַרומגעווימט טיפע קאָנאוועס, שלוכטן. אין וועלדל זענען אַ סאך מישפּאַכעלעך מיט ביימער גע־שטאַנען — יעדער פאַר זיך, געבעכדיק און פאַרלוירן.

דער פּרישער שניי איז געלעגן ווי זאַלץ אַף דר'ערד, אָבער די וועלט האָט קיין טאַאָס נישט געהאַט. אַזוי מיר בין איך געווען, אַזוי אויסגעברענט, און וואוהין מיין וועג פירט, האָב איך נישט געוואוסט. איך האָב נאָר געוואוסט, אַז דאָס וואָס איך טו איצט, איז גוט און זיס — דאַפאַר ביטער און שלעכט! ... ווי יעדער „איריש קינד“, האָב איך געהאַט ס'געפיל אַז אַלדינג וואָס גיט דעם מענטשן פאַרגעניגן איז אַ שלעכטע זאַך, און אַז דאָס נישט־פאַרגינגענדיקע אויג פון „נאָט“ זעט דאָס, פאַרצייכנט און — שטראַפט. פאַר יעדן שמייכל פון דער זעל שטייען הינטער דער טיר פעסלעך מיט טרערן, מאַטער־געצייגן, פּלאַג־שטראַפּן, טויטאַנגסטן...

איך בין געגאַנגען עטלעכע שפּאַן אַרויף און אַראָפּ.

אַ קאַניע האָט אַ וויש־געטון די ערד מיט אַ שוואַרצן שפּיץ־פּליגל, זיך אַ הייב־געטון און איז אַוועק מיט אַ געשריי אַף מיר, גלייך איך וואָלט איר עפעס געטון. אַ הונט האָט געבילט. אין טאָג ערגעץ נישט ווייט האָט אָנגעהויבן אויפגיין אַ שטיק גלעזערן גאָלד. איך בין געשטאַנען לעבן אַ טייכל, וואָס האָט גערעדט קימאַט נאַראַיעווער רייד, גערעדט ווי אונדזער „קלינעוויצע“, אַז זי „צע־שפּילט“ זיך אַרום פאַר־פּייסעך. דאָס טייכל האָט זיך דאָ אַ גענאָרגלט איבער אַ געבראַכענער צווייג, וואָס איז אים געשטאַנען אין האַלדז, געפרופּט אים אויסשפּייען און נישט געקענט. צעבראַכענע פאַרבן (פּלאַשן־גריז און פּלאַשן־שוואַרץ) האָבן זיך געביטן איבער די צע־שפּריצטע וואַסערן, אַ ציגיינעריש פּערד האָט מיט אַ העשע־שע־שע פאַרלאַנגט פון דער וועלט, מי זאָל אַ קוק־טון אַף זיינע שיינע, ציטערדיקע פּלאַנקען, וואָס זענען געווען גליקלעך מיט זאַטקייט.

— גוטן מאָרגן, איסאַק! זאָ פּרי?

רודאַ איז געשטאַנען לעבן מיר, אין איין אונטערשט קליידל און באַרוויס, אַף די האַרטע שניי־גרייפּלעך. זי האָט מיר געגעבן די האַנט, איך האָב איר אַ קוש געטון אין אַ שפּיץ פינגער, ווי אַ קאוואַליער. זי האָט זיך באַליידיקט, מיך פעסט אַ שלעפּ־געטון מיט דער האַנט צו זיך, מיר געגעבן אַ קוש אין מויל און מיך אָפּגעשטויסן פון זיך.

— געה וועק, דו ניכט מאַן ביזט.

איך האָב מיר געהאַט אָנגעגרייט זי אָנצורופן מיט היינע'ס אַ

וואָרט „הערצאלערליכסטע“, אָבער איצט האָב איך עס פאַרנעםט צו זאָגן. איך האָב נאָר געפילט אז איבער מיין וועלט האָט צענויפֿ־געבראַכן דער דאָך, און איך ליג הינטער די כורוועס אַ דעהאַרגעטער. — רודאָ!

אין דער מינוט האָב איך רודאָ'ן געוואָלט פיינט האָבן. דורך אַ קליין שפּעלטל אין מיין זיקאַרן איז אָנגעקומען דער טאַטע מיינער און מיך געפרענט אַף אַ טאַכלעס. דער פעטער איציק איז געשטאַנען אָנגעשפּאַרט אַף אַ שטעקן, געשמייכלט און געזאָגט: „דאָס־זשע איז פון דיר געוואָרן?“ איך האָב געוואָלט רודאָ'ן פיינט האָבן, קעדיי מיך צו באַפרייען פון דער טויט־שאַרפּער באַליידיקונג, מיט וועלכער נאָר אַ געליבטע קאָן באַליידיקן, נאָר איך בין נאָך דעמאָלט געווען צריונג צו וויסן ווי אזוי אין זיך אַרויסצורופן אַ סינע צו דעם מענטשן, וועלכן מע האָט אזוי ביטער ליב.

רודאָ איז צוגעקומען צו מיר, מיך ווידער געלאַסטשעט, מיך געפרענט וויפיל געלט איך האָב, און וואו האַלט איך עס? איך בין איר געווען דאַנקבאַר פאַר די פּראָסטע, וואָכעדיקע רייד, אַף וועלכע איך האָב געקענט ענטפּערן און אַפרוען. איך האָב איר געזאָגט:

— איך האָב 25 פּלאַרין. איך האַלט זיי אין דער הויזנסעשענע.

— דו נאָר ניכט פאַרלירען זאָלסט, איסאַק!

— איך וועל נישט פאַרלירן, רודאָ.

— ביזטו ד'רין זיכער?

— זיכער. וואו זענען מיר איצט, רודאָ?

— מיר זענען נאָך נישט ווייט. איך וואָלט שוין געוואָלט זיין

ווייט, זייער ווייט.

— ווי ווייט וואָלסטו געוואָלט זיין, רודאָ?

— אזוי ווייט, וואָס ווייטער קען שוין נישט זיין!

— אזוי ווייט קען מען נישט פאַרן, רודאָ.

— מי קאָן יאָ.

— מי קאָן נישט.

ווי מיר האָבן אזוי גערעדט, האָט רודאָ דערווייל פון זיך געלאָזט אַראָפּפאַלן דאָס איינציקע קליידל, וואָס זי האָט געטראָגן, האָט אַ שנעלן לאַך־געטון, איז אַריין אין וואַסער, האָט געגעבן עטלעכע שוויים און איז פלינג אַרויסגעקומען, צעגלייט אין ברוינער רויטקייט, מיט פונקן וואַסער אַף איר האַרטן, מיידלישן קערפּער, וואָס איז איצט געווען נישט קיין לאַנגער, נאָר אַ געטאַקסטער, אין שפּאַרעו־

דיקער פיינקייט.

זי האָט זיך אַ וויש געטון מיטן קליידל, אַה גיך אַרײַן אינווייניק, ווי אַ שווערד אין אַן ענגער, גלאַטער שייד, געבעטן איך זאָל זי צוהעקלען פון הינטן און געזאָגט:

— יעצט, איסאַק, ווירסט דו באַדן...

מיינע הענט, וואָס האָבן פאַלש צענויפגעהעקלט די „מענעלעך“ מיט די „פרויעלעך“, האָבן איצט טאַפּל געצאַפּלט־זיך: פון אַנרירן איר נאַקעט לייב און פון שרעק פאַר קאַלטן וואַסער.

— נו? ביזטו פייגלינג דען?

זי האָט גענומען זיך אַליין פאַרהעקלען מיט אַקראַבאַטישע הענט, וואָס האָבן זיך געפילט אַה דעם העכסטן פונקט פון דער אייגענער פלייצע פונקט אזוי „אינדערהיים“, ווי אַה די פאַדערשטע טיילן פון איר גוף, און מיט איר קאַפּ צעלאָזענע האָר געוויון צום וואַסער, וואָס האָט גערוישט אזוי קאַלט.

צוליב מיין שוואַכן כאַראַקטער, האָב איך אַלעמאַל געוואָלט וויוון ווי שטאַרק מיין נאַטור איז. און איצט אַוואַדע. האָב איך אַ פאַרשעמטער און אַ פאַרלוירענער זיך גענומען אויסטון אַ 50 טריט פונעם ברעג טייד, זי געבעטן, זי זאָל שטיין פון ווייטן און נישט קוקן. זי אָבער האָט געקוקט און געלאַכט, ביז איך האָב פון מיין גאַנץ אַנטועכץ געמאַכט אַ בערגל. מיט די הענט פון פאַרנט, ווי פייגנבלעטער, געשטאַנען און קרום געשמייכלט, ביז זי האָט ווידער אַ מאַך געטון מיטן צעלאָזענעם קאַפּ האָר (ווי מי מאַכט צו אַ הינטל). — נו, אַלזאָ... ווען איך 3 ציילע, לויפסט דו. דאַן שפּרינגסט

דו אין וואַסער: איינס! צוויי! דריי!

איך בין אַרײַן אין טייד. אַ שאַרפּער, קאַלטער וואַסער־שניט האָט באַגענגט מיין פוס, מיין בויך. איך בין געגאַנגען פאַוואַלי, נאַרישלעך־לעפּיש, ביז איך האָב דערהערט איר קאַל פון ווייטן:

— דוק ריך, איסאַק!

איך האָב מיך אונטערגעטונקען, דערפילט מיטאַמאַל אַזאַ פּריש־קייט און וואַוילקייט, אַז איך האָב אַזש אַ ווילדן קוויטש געטון. דאַ האָב איך דערהערט רודאַס קאַל:

— דוק ריך נאָך איינמאַל!

איך האָב מיך נאָכאַמאַל אונטערגעטונקען. בין באַלד אַרויס־געשפּרונגען און געשריגן, זי זאָל אַוועקניין, ווייל איך וויל מיך אַנטון. זי האָט געענטפּערט פון דער ווייטן:

— וואַרטע!

איך בין געשטאנען א נאקעט אינגל — ס'ערשטע מאל אין מיין לעבן נאקעט, נאָענט פון די אויגן פון א פרוי. ס'פרעסטל האָט געקניפן מיין לייב. איך האָב נישט געהאט מיט וואָס זיך אָפֿ־צעווישן, האָב איך אונטערגעטענצלט אַף אַ פּוּם, גימנאַסטיקירט מיט די הענט און נערופן צו איר, זי זאָל מיר צואוואַרפן דאָס אָנגעטועכץ. זי האָט נישט געענטפערט.

אַז איך האָב געוואַרט אַ מינוט, צוויי, דריי, און איך האָב דער־פילט, אַז די וואַרעמקייט גייט מיר אויס פונעם לייב, האָב איך אוועקגעלייגט די בושע און בין אוועק צו דעם אָרט, וואו איך האָב געהאט איבערגעלָזט מיין בערגל אָנגעטועכץ (לויט מיין געבוירן געפיל פון ציכטיקייט האָב איך אויך דאָ די זאַכן צענויפגעלייגט אַקוראַט ווי אינדערהיים, צענויפגעלייגט אַזוי, אַז זיי זאָלן זיך נישט צעקניטשן, און אַז דער „הויפן“ זאָל זיין אַ גלייכער, אַ ריטמישער), אָבער דאָס אָרט וואו מיין אָנגעטועכץ איז געלעגן מיט עטלעכע מינוט פריער, איז איצט געווען ליידיק. רודאַ איז אויך נישט געווען. אין דער ווייטקייט האָב איך געהערט אָפּקלענג פון טריט רוישנדיקע, גיכע, און באַלד אַ סקריפען פון אַן אַקס, אַ קלינגען פון קליינע צירגלעקלעך אַף פּערד.

דאָס איז געווען די מינוט אין מיין לעבן, וואָס האָט געבוירן סינע און אומטרוי צו דער פרוי, צו דער וועלט.

... ווי אַ משוגענער בין איך געלָאָפן איבער די קאַרטשעס פונעם וואַלד, ציטערדיק און פיבערדיק און נאקעט. מיר איז דאָס האַרץ געווען ווי אַ ברענענדיקער ראָד, די אויגן פינצטער מיט צופיל ליכטיקייט... מיט צעריסענע פיס בין איך געלָאָפן און געשריגן:

— רודאַ! רודאַ!

קיינער האָט נישט געענטפערט, אַ כּוּץ דער אָפּקלאַנג פון אַ פרעמדן וואַלד, וואָס איז אָנגעזאַלצן מיט שניי, און אַ קראַע, וואָס איז געפלוין פון דער זון אוועק. — — —

:: :: ::

איך האָב מיך אויפגעכאַפט אונטער דער מאַמעס פּאַנים, וואָס איז געלעגן איבער מיר און געזאָגט מיט געבעט און געוויין דאָס איינע וואָרט:

— איציקל!

אין דער טיפּיקייט פון כאַלָאָשעס־שלאָף האָב איך געהערט דאָס־אַ וואָרט. איך האָב געמיינט, אַז דאָס רופט זי, רודאַ. בין איך אויפגעשטאַנען קריס אין לעבן אַרײַן.

טעג
אפ פראדוויי

שיר-שיר בא דער פיאטע, באם לענגסטן געפודערטן גיפטיג-שוויציקן פוספינגער פון בראָדוויי — אהין שפארט זיך אָן „גריניטש ווילעדזש“ — דער לאַטיינישער קווארטאל פון ניריאָרק, וואו דער „קינסטלער-שיוועט“ וואוינט און אַרבעט און בויעט זיינע „לופט-שלעסער“ מיט גוטע קוימענס, און כרייטע ווענט, און געוועקסטע דילן.

דער „ווילעדזש“, „קוני-אילאנד“ און „בראָדוויי“ — די גרויסע דרייאייניקייט פון אַמעריקעס געלן גאָט. קונסט — אַ קאסאָקע מאַמוזעל, וואָס קוקט מיט איין אויג אַראָפּ צו איר מיטן און מיט דעם אַנדערן טאַפט זי דאָס טייסטער-שלעסל. פאַרווילונג, באַטויבונג פאַר די באַרויבטע, נאַרקאָטישע סטימולאַנטן, וואָס פּרעסן-אויף סייכל און רוקנביון, האַרץ און ווילן. „לופט-לופ“ — אַרויף, מיט אַ לופט-באַן, זינגאַניש — 6 מינוט לויפנאַנג. אַף אַ הויכקייט פון אַ סאָך מעטערס ביז צום שפיץ. וואו דו קערסט זיך איבער מיטן קאַפּ-אַראָפּ, אַף דער קורוו-ליניע, וואָס איז מאַקרוו איר קויעך פון גראַוויטאַציע צום איבער-קויעך פון שיידימדיקער שנעלקייט — אַראָפּ, אַראָפּ. ס'האַרץ פליט דיר אַרויס. די קישקעס קערן זיך איבער. אַז דו ברעכסט נישט — ביזטו פון אייזן. אָדער דו דרייסט זיך מיט אַ נאָכגעמאַכט אַוואַטאַמאַביל-שיפּל-שפּילכל אַף אַ „בויד פון בלעך“ — די פאַליעס פון יאַם נאָכגעקרימט, מיט אויפבלאָזנדיק, קנאַקעדיק, זשאַווערדיק בלעך. אין דיין כויעקדיק שיפּל — אַ זיץ-קעסטל מיט אַ רודער-רעדל, — די „שיף אַפן יאַם“... און דאָ לעבן דיר — 30 טריט ווייט, גייען דאָך עמעסע שיפן, גיגאַנטישע טרומפן איבער דעם אַקעאַנס ווילנקראַפט, פאַלאַצן מיט טוויזנט-לאַמטערנ-דיקע אויגן איבער די צויבער-ברעגעס פון ניריאָרק — מיט די אורגרינע, ווייטע אינדזלען.

„סייד-שאַו“, קליין-צירק.

שאַך-ברעטלדיקע גראַטעס פון דרויסן, וויסטע געמעלדעס פון די „אַטראַקציעס“. די דאַמע מיט דער באָרד, מיסעס מיער! (איר באָרד איז אַן עמעסע און אַ לאַנגע... נאָר זי אַליין איז פאַרהייראַט פאַר אַ שיינער דייטשקע, און איז דער פּאָטער פון אירע דריי

קינדער!) דער מאן וואָס לאָזט שווערדן אַרײַן אין זײַן ווײַשעט, נעמט זײ קרײַס אַרױס, ווערט בלוז אַביסל בלאָ דאַכײַ, ווײַשט רואיק אָפּ יעדע שווערד־קלינג, מיט אַ רײַנער שמאַטע, הענגט די שווערדן קרײַס אויף אַף זײַערע ערטער — אַף דער שטאָל־פּלאַטע מיט אַ „נאַכע־הערב“. די צוויי ליליפוטלעך די שײַנע, וואָס דער „העכסטער מאַנצביל פון אַמעריקע“ האַלט אַף בײַדע דלאָגניעס... די פײַנע שפּאַניערקע אָן הענט, וואָס שטריקט אַ זאָק מיט די פיס, די פעטע, לאַכנדיקע דאַמע, אין פּאַנכירעדיקע פּלייש־זעק אָנגעטון. ליטקעס ווי באַלונען, אָרעמס ווי פּנעוומאַטישע „גומי־שיך“ פאַר אווטאָמאָבילן... און דער „אַלבינאָ“ מיט די צאַראַס־ווײַסע ברע־מען, און ווײַס־ליכטיקע זײַדענע האָר, און דאָזעע אויגן. און דער מאַן וואָס ס'הענגט אים אַ „ברודערל“ אַרױס פון בוך — צוויי קלײַנע פיסלעך אין סאַמעט און אין רוטע שיכלעך, לעבן זײַן נאַרטל; און די פרוי מיטן לײַב־פּאַנים... (גיכער: קאַצן־פּאַנים מיט וואָנטשעס!) און אַרום די ווינקלען: קאַרטנוואַרפּערס, וואָר־זאַגערס, צײַגניערס. כעמישע גלאַז־בלאָזער, וואָס בלאָזן שמאַכטעס פון קונציקן גלאָז... זענעכץ פון פּריש האַלץ אַף דעם אומבאַדעקטן פּוסבאָדן, אין דעם רײַזיקן, לײַוונטענעם זומער־געצעלט פון פאַר־זענשישן. און די הויפּט־אַטראַקציע: „זיפּ—ווער איז דאָס?“ דער מענטש־רעטעניש, וואָס איז אין שטייג, און האַלט אַ כּוּזעק־פּידעלע אין דער האַנט. ער סקריפעט דאַרויף — ער איז אָנגעטון אין אזאַ מאַטעריאַל, וואָס זעט אויס ווי קעמל־פעל, זײַן לענגלעך־שפּיציקער, גלאַט־אַפּנעראַזירטער קאָפּ פאַרענדיקט זיך פון אויבן מיט אַ טשוביקל האָר האַרטע, אויפגעשטעלטע.

„זיפּ“ שמײַכלט, שפּילט זיך מיטן פּידעלע, סקריפעט, שאַקלט מיטן קאָפּ, מיט דער נאַכהענגענדיקער גרויסער ליפּ, מיט די הינערשע אויגן. ער איז שוין אַן אַלטער מאַן, „זיפּ“. דער באַרימטער „באַרנום“ האָט אים אַנטדעקט און אויסגעשטעלט אין זײַן שאָו. „זיפּ“ איז דער ליבלינג פון אַלע „סײַד־שאָו“ באַזוכער פון קונג־אײלאַנד. ער באַרואיקט, גלעט דעם איכזום פון די מענטשן, וואָס קוקן אַף אים און טראַכטן: „מיר זענען דאָך קלוגער.“ ס'איז דאָסזעלבע נידריקע געפיל, וואָס טרײַבט געוויסע מענטשן צו לײַפן קוקן אַף „ביזו וואַנדרערס“. די אײַגענע פעל ווערט דאַפּון גרויס און גלאַט. דער פּלינגנדיקער געדאַנק זאָגט: „נו, דאַנקען נאָט, נישט אײַך!“

בלויז אײַנציקע מענטשן ווײַסן, אז „זיפּ“, דאָס פאַרזעעניש,

דאָס מענטש־דעמעניש, איז אייגנטלעך דער — באַלעבאָס פונם „צירק“ טאַקע... און אז שפעט באַנאַכט, ווען די „סיד־שאָו“ שליסט זיך, גאַנוועט זיך „זיפ“ אַרויס דורך אַ הינטער־טיר, מיט אַ פיינעם פאַרוק אַף זיין מאָדנע־אַפגעשוירענעם קאַפּ... פון זיין פּאַנים איז אַפגעווישט דער טוש. די אונטערשטע ליפ, איינגעוויינט אַראַפצוהענגען, ווי באַ אַ ווילדן, איז איצט אויפגעהויבן. די שוואַרצע פאַרב פון די ציין אַפגעוואַשן. אנשטאַט אַ קעמל־פּעל, טראַגט ער איצט אַ פיינעם שאַטלענדישן מאַנטל. אין דרויסן וואַרט זיין „ראַלס־ראַיס“ אַוטאָמאָביל. זיין שאַפער, זיין געליבטע — „שפּאַניערקע אַן ביידע הענט“, וואָס בייסט זיך איצט אַ נאָגל פון אַ פינגער, און איז אַזוי שייַן־פאַרטראַכט.

דער אַוטאָמאָביל פאַרט־צו צו דער רייכער ווילאַ באַם יאַם, וואו „מיסטער און מיסעס דזשאַן עלגאַרד העמלין“ וואוינען... נישט „זיפ“, נישט די „שפּאַניערקע אַן ביידע הענט“, נאָר — דער רומ־רייכער, געלטרייכער, דערפאַרונג־רייכער מיסטער העמלין און זיין שייַן ווייב.

און נאָך אַ גרויסע אַטראַקציע פון דער „סיד־שאָו“: „דער אָסי־פיצירטער מאַן“ — דער מאַן, וואָס דאָס בלוט אין זיינע אַדערן ווערט ביסלעכווייז פאַרשטיינערט. אָבער דאָס איז קיין אַפנאַר נישט, נאָר אַ כוויזע־טראַגישער, לעכערלעכער עמעס. זעט! אַ דינער מענטש אין שוואַרצן ליגט האַריוואַנטאַל אַף אַזאַ ניקלדיקן געשטעל, וואָס פאַסט־איין ווי אַ לאַפּעטע אַ שטיק פון זיין רוקן — צוויי פּוּיסטן די ברייט. ס'איבעריקע פון זיין קערפּער איז פריי, נישט אונטערגעהאַלטן פון קיין שום זאַך.

דער אָסי־פיצירטער רויכערט רואיק אַ פאַפּיראַסל, וואָס איז אויפגעשטאַכן אַף אַ הילצערנעם צאָן־שטעכער. די ריי קומט צו אים, דער „רעפּעראַנט“ דערנענטערט זיך, גיט אים אַ קוועטש באַם קאַפּ, הויבט זיך דער גאַנצער קערפּער אויף — די פּיס אויך, אַ לעבעדיק שטיק פאַרשטיינערטער מענטש. דער „רעפּעראַנט“ ווישט זיך אַפּ דעם שווייס, באַנעצט מיט דער צונג די ליפּן. שפּייט־אויס אַביסל געלן זאַפט פון „קיר־טאַבאַק“, שמעלט זיך נאָענט לעבן קראַנקן און זאַגט הויך און רייז, אז אַלע זאָלן הערן:

„מיינע דאַמען און הערן. דער מענטש וואָס ליגט דאָ איז פּולשטענדיק אָסי־פיצירט — דאָס הייסט פאַרשטיינערט. ער איז שוין קראַנק 4 יאָר, אָבער ער ווערט אַלע מאָל שלאַפּער — דער לעצטער אַטעסטאַט פון דאָקטער באַווייזט, אז ער קען נאָך לעבן

העכטמנס 8 ביז 10 כאַדאַשים... די פאַרשטיינערונג וועט אים צו-
קומען צום האַרץ — איז ער פאַרטיק. דאָס איז אַ פאַקט, מיינע
דאַמען און הערן... „מיסטער דזשעי“ (דער קראַנקער) וועט אייך
אַליין זאָגן אַ פּאָר ווערטער.”
מיסטער דזשעי (לייגט אַוועק דעם פאַפיראַס, הוסט זיך אויס
און רעדט):

— מ'האַט אייך שוין געזאָגט. איך קען לעבן נאָך העכסטנס
פון 8 ביז 10 כאַדאַשים, ביז ס'עט צוקומען צום האַרץ. ליידיס ענר
דזשענטלמען, קויפט מיינע פּאַטאַגראַפיעס, 15 סענט אַ שטיק, 15
סענט אַ שטיק — קויפט...

:: :: ::

אַף בראָדוויי:

דער באַנאַנע-מאַנאַט אַלדמאַן עסט זיין „לאַנטש“ שטייענדיקער-
הייד, אין אַ קאַפּע לעבן דער בערווע. ער שלינגט גאַנצע שטיקער,
ווייסט נישט וואָס ער עסט און וואוהין זיין שפייז גייט. ער איז
יונג-פאַרעלטערט, דין ווי אַ נאָדל, און דיספעפטיש-זויער. זיין
וואונטש איז צו האָבן אַ סאַך, אַ סאַך... אָבער קיינמאָל האָט ער
נישט קיין סאַך, שטענדיק האָט ער אַביסל ווייניקער ווי אַזויפיל,
אַז מער קען שוין נישט זיין. דאָס איז ווייניק, ער מוז האָבן אַ סאַך,
אַ סאַך... וואָרים זינט דער באַנאַנע-מאַנאַט האָט אָנגעהויבן פלינג
רייך-ווערן איז ער שטענדיק אָרעם. רייך איז ער געווען, ווען ער
האַט פאַרמאָגט די ערשטע צען טויזנט דאָלאַר! דעמאָלט איז ער
געווען אַ שטאַרק רייכער, צישן שטאַרק-אַרעמע. שפעטער אָבער,
אַז ער האָט שוין געהאַט 50 טויזנט דאָלאַרן, איז ער שוין געווען
אַן אַרימאָן צישן נגידים. אַז ער האָט געהאַט 200 טויזנט, איז ער
שוין אַפ'סניי געווען אַן אַרימאָן צישן מיליאָנערן. אַז ער האָט
שוין געהאַט אַ מיליאָן, איז ער געווען אַ קאַבצן צישן — ראַקע-
פעלערן, פּאַרדן, מאָרגאַנען... איצט, אַז ער האָט שוין צענדליקע
מיליאָנען, איז ער אַ בירנער אַרימאָן... צישן דער כאַפּטע אומ-
געזעטיקטע אַפעטיטן זיינע.

דער באַנאַנע-מאַנאַט עסט אַן עפל מיט סמעטענע, שלינגט-
אייין די קערלעך, דערוואַרנט זיך שיר. ס'באַזעצט אים מיט שווייס,
ווישט ער זיך אָפּ ס'מויל, נעמט צענויף די לאַנגע, סקריפעדיקע פיס,
הויבט זיך אויף, באַצאָלט דעם קעלנער. דערנאָך נעמט ער אַרויס אַ
קליין נאָמיצביכל פון קעשענע און מיט אַ דין, גריין בלייפעדערל, וואָס
ער ציט אַרויס פונעם ביכל-ראַנד, שרייבט ער אויף אונטערן בוכשטאַב

"5" (לאַנטש): „מאָנטיק, דעם 17טן אויגוסט, געגעסן מיטאַג. דאָס טוט ער, קעדיי ער זאָל געדענקען אז ער האָט אָפּגעגעסן, און ער זאָל נישט גיין גאָראָפּל עסן, אָדער פאַרקערט: אַמאָל אינ-גאַנצן נישט עסן קיין מיטאַג, ווי דאָס פּלעגט אָפט פּאַסירן, איידער ס'איז אים איינגעפאַלן דער געדאַנק צו פאַרצייכענען אין „מעמאָ-ראַנדאָ" יעדן אָפּגעגעסענעם מאָלצייט. מעשוואַאַס? ניין. בראָדוויי-נייסט, אומזין פון איבער-קאָלאָ-סאַליטעט — פון אַ כאַיע וואָס קען צוליב איר פעטן בויך קיין געשלעכט-פרייד נישט געניסן, און צוליב איר מיליאָנען-מעטער-לאַנגן האַלדז קיינמאָל דעם גענוס פון פאַרדייאונג און פון זעטונג נישט האָבן...

:: :: ::

געלט — „דזשעקסאָן סמיט האָט די ווערט איבער 9 מיליאָן". ס'רעדט זיך אזוי 9 מיליאָן. ס'רעדט זיך נישט. ס'איז עמעס. ער האָט דאָס געלט געמאַכט אין „ריעל עסטייט", אין גרונט-באַזיץ, אין הייזער. ווי אזוי האָט ער עס געמאַכט? מיט דעם, וואָס ער איז מער אידיאָט, ווי די געוויינלעכע בראָדווייער ספעקולאַנטן. האָט אים די פירמע „האַרמאַן, ריד ענד קאָ." אַריינגעשאַכערט אַן אינדזל לעבן דעם „ראַקאָוויי-ברעג" פונעם יאַם... דער אינדזל איז באַ הויכן וואַסער-צופלוס געווען מער ווי אַ העלפט אונטערן וואַסער. נאָר „האַרמאַן, ריד ענד קאָ." האָט אים געוויזן דאָס שטיק ערד אין צייט פון אָפּפלוס. יענער אידיאָט האָט געקויפט און איז רייך געוואָרן. ווי אזוי?

דורך אַ צופאַל. דער יאַם, ווי עס טרעפט אַמאָל, האָט אָפּ-געטראָטן אַף אַ זייט — אים איז מיעס געוואָרן דאָס שטיקל ווינקל אַף דעם „ראַקאָוויי", וואו ער פלעגט זיך שלאָגן קאָפּ אָן וואַנט, און קיינער האָט אַף אים נישט געקוקט, ווייל אַלע וואָס וואוינען אין „ראַקאָוויי-פאַרק" זענען פאַרנומען מיט פינאַקל, „פערד-געיעג", טעניס, ווייבער, מאַנצביל, ראַדיאָס, הינט... וואַרפן באַלן אַף „געגערס".

וואָס איז דאָס אזוינס „וואַרפן באַלן אַף געגערס"? אַזאַ צייט-פאַרטרייב פאַר וויסע דזשענטלעמענער און ליידיס. אין אַ דראַטן-געוועב, ווי אַ פּאָוויטיניע, איז אין מיטן אַ לאַך. דורך דעם לאַך שטעקט זיך אַרויס אַ בראָנזענער געגערשער קאָפּ.

„ווייסע לייט“ צילן מיט א שווערן באַל צו טרעפן דעם נעגער אין קאָפּ אַרײַן. יענער פינטלט מיט די אויגן באַ יעדן מאָל, וואָס מ'צילעוועט זיך, — פּייער איז אים אין די אויגן-ווייסלעך. אז מ'גײט אַ שלײדער דעם באַל, טוקט זיך יענער אזוי, אז בלויז זײַן שײדל איז אויסגעשטעלט דער געפאַר פון צעבראַכן ווערן. דער „ווייסער“, אָרער די „ווייסע“, צילט מיט סינע און מיט ספּאַרט-כײשעק. ס'ראָוו טרעפט מען נישט, ווייל דאָס אויג איז נישט רײן און די האַנט איז נישט אזוי פּרימײטױר-פּײלנבױגנדיק, ווי באַ די עלטערע ווילדע שוואַטים... דעמאָלט לאַכט דער נעגער מיט צײן און אויגן, לײפּן הענגען ווי זײַגער-פּאַנען אײבער אַ פעסטונג פון בלאַנק-העלע גראַנאַטן... די שאַרפע, רױטע צונג שמעלט זיך אַרויס... דער „ספּאַרטמאַן“ שלײדערט ווידער, צערייצט פון נעגערס כּוצפּע, שלײדערט און צאָלט פאַר יעדן שלײדער 5 סענט... אַף דעם איז אויסגערעכנט אַטדער עכט-אַמעריקאַנישער שפּײל. אַ מיסכּער מיט נעגער-קעפּ און מיט אײבלדיקן שאָוויניזם.

:: :: ::

און וואָס טוט דזשעקסאָן סמיט מיט זײַן געלט?
 ער „לעבט אַ גוטן טאָג“, דאָס הייסט ער טרינקט „קאָסטעילס“, ברוינעם סאַם מיט אינגער-וואַסער און צעקלאַפטע שטיקלעך אײז... עסט, עסט, עסט אָן אַ שיער... זײַן ווייב לאָזט זיך מאַכן אַלע נײעסטע אָפּעראַציעס, וואָס זענען די סאַמע לעצטע מאָדע פון „דזשאַנס האַפּקײנס שפּײטאַל“ אין באַלטימאָר. די קינדער — אַ טאַכטער פון 18 יאָר און אַ זון פון 22 — זענען ביידע זײער פאַר-נומען: זי — מיט כאַפּן אַ כאַסן, ער — מיט אַרויסדרייען זיך פון קאַלעס. זי „פרענס“, אַ זשאַווער-בלאָנדע, מיט דער הילף פון אַפּטיק און קרייזל-אַפּאַראַטן, האָט זיך די שטערן-ברעמען אויס-ראַזירט, אונטערגעפירט אַף דעם אָרט פון די ברעמען עפעס האַלב-לעוואָנעדיקעס, פּאַלשס, נישט רױטס, נישט בלױס, נישט שוואַרצס... צוויי צאָן-לעכער זיך אָנגעפילט מיט בריליאַנטן (די אַרבעט האָט געקאָסט העכער זעקס טויזנט דאָלער)... אַנדערע פּלאַמבירט מיט נאַלד, מיט זילבער... דער צאָן-דאָקטאָר האָט נאָר געזוכט אַן אָרט אין איר מויל, וואו אָנצוטשעפּען גאָלד מיט בריליאַנטן... ווען „פרענס“ זאָל קענען זיך אָפּשניידן די פּיס און אָנטאָן גאָלדענע, ווען זי זאָל קענען איר „בלינדע קישעק“ אָנפילן מיט רובינען, איר אינגעווייד מיט מױרעך-שטיינער אויספלאַסטערן — ווי גליקלעך וואָלט זי דאָן געווען!

דער זון „ענדי“ איז פארנומען מיט גאלף, קיצלט א גאנצן גרינעם זומערטאג א באכל אין אן ערדלעכל אריין, טרייבט עס איבער טאָלן און בערגלעך, צום ציל. אן אומזיניקטעמפער שפיל, איבער א גרין פעלד, דורך געדופט און בלינגלאַנץ, דורך דיזל-רוף פון טיכלעך, אַנשפאַן פון ווינטיקע פידלען, צישן קלעווע, קראָקוס און טייפל-פינולעך.

די מאַמע, „אַלד לידי, מיסעס האַוועלאַקס ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ (פריערט: „ענדי סמיט“), פאַרט אַרום אין די וואַריס-בעדער פון דער גאַנצער וועלט, לאָזט זיך פון גרויסע דאָקטוירים מיט שיינע פראַנצויזישע בערד, וואָס צעשיידן זיך אין דער מיט מיט אַ שרינט, — אַנטשעפען אַלערליי קראַנקהייטן, פון וועלכע זי איז דערנאָך, פאַרשטייט זיך, מעכויעו זיך צו לאָזן היילן. פון יעדן פרעמד־לענדישן קוראַרט ברענגט די מיסעס „האַוועלאַקס ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ אַהיים אַ פאַר פאַרגרייזטע פרעמד־ווערטער — דער איקער די נעמען פון שפייז און די בייס-האַקיסע ווערטער, וואָס ווייבער פון איר קלאַס שושקען זיך אין די אויערן און ביסען דערביי: „ווי אזוי הייסט עס אַ פראַנצויזיש? און אַ אונגאַריש? ... און דאָס פאַרקערטע ווי אזוי הייסט? און ווי אזוי זאָגט מען אַ פּרומעניש? און אַ שפּאַניש?“

יא, מיסעס „האַוועלאַקס ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ איז געוואַקסן אינאיינעם מיט איר געלט. געוואָרן וועלט־דאַמע. סטילזירטע, גרויס-וועלטיקע פרוי, וואָס קען פאַטשן אירע לאַקיען, זיך אַנשיקערן ביז איר אינגעווייד האָט נישט קיין קויעך איבער דעם שפייז-אינהאַלט. קען האַלטן אַ לאָרנעט באַם אויג, פעכער באַם פּאַנים, זיך שמענדיק לאָזן קנעטן און פאַטשקען פון מענער-מאַסאַזשיסטן, גלייך ווי איר לייב וואַלט געווען אַ שטיק לאַקשן-טייג.

פון די קוראַרטן ברענגט די מיסעס „האַוועלאַקס ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ אויך אַהיים אַלערליי געפעלשטע קונסט-זאַכן, שמאַכטעס, וואָס האָבן קיין טאַם און קיין רייעך נישט. און זייער איינציקע מאַילע איז, וואָס זיי קאַסטן אַ סאַך געלט — אַנגערענקען, פאַטאַגראַפיעס פון זיך אליין אין טויזנט געשטאַלטענישן, פון אירע הינט, פון איר קאַץ, פון איר קנאַטערדיקן פּאַפּוני.

און נאָך עפעס ברענגט זי אַפט אַהיים פון די וואַריס-בעדער, וואוהיין זי פאַרט זיך קנעטן און ווייקן און היילן: נייע אינפעקציעס, נייע אַרבעט פאַר אירע געניטאָלאָגן...

:: :: ::

אזא געניקאלאג איז דער בראָדווייער דאָסטאָר...
געלערנטע מינע, וויזהייט-ברילן, א נערויש פון וויסע לייונט,
א געפינקל פון ניקל-אינסטרומענטן, א צעטומלונג פון דופטן שווערע,
מיסטישע...

אין א זייטיקער גאס, ערנעץ אין ברוקלין, וואוינט דער גרויסער
מעדיקער, וואָס האָט 30 יאָר אָפּגעגעבן דער מעדיצין. דער שטילער,
באשיידענער, נישט-דערפאלגרייכער מענטש, דער פאך-קענער און
צווייפֿלער, וואָס נעמט זיין אַרבעט אזוי ערנסט און שווער, און
שטענדיק מיט האַרץ-שרעק און מיט פּאַרשונג-צאָאר — באַ אים
אין „אָפּים“ זענען זעלטן מער ווי 2-3 פּאַציענטן, אַרימע, וואָס קענען
קיין סאך נישט באַצאָלן, קענען צו די באַרימטע דאָקטוירים נישט גיין.
דער דערפאלגרייכער איז אַף — בראָדוויי. זיין קאַבינעט איז
— געלט-פּאַבריק. דאָס רויע מאַטעריאַל איז: מענטשלעכע
יעסורים, אויסגעטראַכטע און עמעסע, אַגאַניעס, טויט-אַנגסטן, דער
טויט אַליין...

:: :: ::

דער טויט אַליין איז אויך געשעפט — אַף בראָדוויי.
„נאָל און קאָמפּאַני“, די באַרימטע באַגרעבער-פירמע, רע-
קלאַמירט איבער גאַנץ פּילאָדעלפּיע און די שטעטלעך אַרום, איר
סכּוירע: אַ מעטאַלענער קאַסטן, וואָס זשאַווערט נישט און לאָזט
נישט דורך קיין וואַסער.

אַף דער רעקלאַמע איז אַ האַנט מיט אַ פינגער. דער פינגער
(ציינ-פינגער) טייטלט אייך אַנטקעגן אין פּאַנים אַרײַן, און די
אונטערשריפט אונטער דער האַנט איז:

Prepare to meet thy God—in a Knoll & Co. Casket

דאָס איז איבער אַ גאַנצער שטאַט אויסגעפּלאַסטערט! די
שענדונג פון טויט-און-לעבן איז לעגאַליזירט. אַמעריקאַנער רע-
קלאַמע... לויט דער עטהיק און אינעם גייסט פון דעם „אויבערשטן
קוני-איילאַנד“ — פון בראָדוויי.

די באַגרעבער „נאָל און קאָ.“ מאַכן באַגרעבער-אויסשטעלונגען,
קאַנפּערענצן פון אַלע „אַנדערטייקערס ענד עמבאַלמעס“ פון גאַנץ
אַמעריקע. אַף די צונויפּפאַרן ווערן אַרומגערעדט פּראַגעס פון
עקאַנאָמיע און... באַגרעבונג און ערד-שעטאַך. (איינער האָט אַרייַך
געטראָגן אַ פּראַיעקט, אַז מ'זאָל באַגראָבן די טויטע שטייענדיקער-

הייט, ווערטיקאל, קעדיי עם זאָל פאַרנעמען ווייניקער ערד. דער פּאַרויצער, מר. קלינטאָן דזש. נאָל, האָט געזאָגט: „די נאָבעלע אמעריקאַנער ראַסע וועט קיינמאָל נישט איינגיין דאַרויף“.

אַף די סכּוירע-אויסשטעלונגען פון די באַגרעבער און באַל-זאַמירער ווערן דעמאָנסטרירט אַלערליי באַלזאַמיר-וואַסערלעך, טויטן-קאַסטנס, מיט זייד געבעט און מיט סאַמעט, און מיט כּוואַליעדיקע, ווייכע קאַפּ-קישעלעך. די אָרימע לייט ווערן דאָ אויך נישט פאַרזען: פאַר זיי זענען פאַראַן אַנדערע טויטן-קאַסטנס, אַ ביסל האַרטלעך, אָן סאַמעט און אָן זייד, אָן בראַנזענע שלעסער. דערפאַר ביליג און שטאַרק, און אַז מ'געוואוינט זיך צו אין זיי צו ליגן, איז גאַרנישט אַזוי געפערלעך.

באַ די נעמלעכע סכּוירע-אויסשטעלונגען פון די „באַגרעבער-און באַלזאַמירער“ („לימיטער“) גייען אַרום יונגע, שיינע מיידלעך אין שיינע, רייכע טויטן-קליידער אָנגעטון. דאָס דעמאָנסטרירן זיי די לעצטע מאָדעס אין טויטן-קליידער... דערביי ווערט געטאַנצט „דזשעז“. עם איז אַן אָרגיע מיט פאַרטויבנדיקער מוזיק... די פּוּק איז אינעווייניק עלעקטריש-באַלויכטן און אַ קונציק שטעקעלע אַף איר מאַכט „בימוז“...

דעם גרעסטן פּוראָר האָט אַף דער לעצטער אויסשטעלונג גע-מאַכט דער נייער טויטן-קאַסטיום פאַר מענער, וואָס איז אויס-געקלערט געוואָרן פון איינעם אַ מר. דזשעליקאָ. דער דערמאָנטער קאַסטיום האָט באַוווּזן אַ זעלטענעם כּוש פאַר עקאַנאָמיע און „עפישענסי“ (איינשפּאַרעוודיקייט). עם איז בלוז אַ העלפט פון אַ קאַסטיום — דאָס הייסט: די אונטערשטע (פּלייצעדיקע) העלפט פעלט אינגאַנצן. דער רוקן פון מעם איז נאַקעט, נאָר דער פּאָרנט איז באַצירט מיט אַ ווייס-געקראַכמאַלעטן העמד, מיט פּערלמוטערנע ברוסט-קנעפלעך, שיינע לאַנגע הויזן, שיד (נאַנצע), אַ פיינער, שוואַרצער ראָק. דאָס אַלץ איז געמאַכט מיט דער אויסרעכענונג, אַז אַזוי ווי אַ מעם האָט נישט קיין טעווע זיך איבערצודרייען אַף דער אַנדערער זייט, דעריבער מעג דער רוקן בלייבן אינגאַנצן נאַקעט. דער פּאָרנט אָבער מוז זיין פאַראַדנע און שיינ-געפאַסט. דערצו איז נייטיק דעם קאַסטיום צוצוקלעפּן צום גוף פון דעם טויטן. דאָס איז זייער לייכט — אַ דעמאָנסטראַטאָר, אַ פאַכמאַן האָט געוויזן, ווי אַזוי: אַף אַ לעבעדיקן יונג טאַקע, זואָס איז געלעגן אין אַ ביליקער טרונע און געשפיגן קיי-טאַבאַק איבער די ברעגן...

:: :: ::

היינט איז די „מיסעס האוועלאַק ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ באַ אַ גרויסן דיאָגנאָסטיקער, וואָס דאַרף באַשטימען וואָס פאַר אַן אָפּעראַציע זי דאַרף האָבן.

דער גרויסער דאָקטאָר האָט באַטאַפּט די מאַדאַם „האוועלאַק ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ מיט פינגער, מיט פּאַנים, מיט באָרד, האָט זי צעקלאַפּט מיט קליינע, כיינעוודיקע קלעפּעלעך, — געזוכט באַ איר אינעווייניק, ווי עס וואָלטן דאַרטן געוואַסן דימענטן. דערנאָך האָט ער זיך גענגלעט די לענגלעכע, שיינע באָרד, וואָס איז געהאַנגען ווי אַף ניסים — גערעדט מיט דער מאַדאַם „האוועלאַק ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ וועגן דריוון, לימפּאָלאָגיע, דערציילט די וואונדער, וואָס די מעדיצין האָט אויפגעטון אין די לעצטע פינף יאָר, און אין דער זעלבער צייט זי איבערגעקערט אַף דער לינקער זייט, איר גע- הייסן איינהאַלטן דעם אָטעם.

מיט אַ 40 מינוט שפּעטער איז די מאַדאַם „האוועלאַק ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ געזעסן אין דעם גרויסן דאָקטאָרס גאַסט- צימער. די לאַנגע ווייסע קאַבינעט-טיר האָט זיך שווער צענויפ- געשיבט אין צוויי דערנאַנצנדיקע העלפטן.

דערנאָך האָט דער „גרויסער דאָקטאָר“ גערעדט דורכן טעלעפּאָן זייער שטיל, און אַף פּראַנציוזיש:

— איך ראָט צו מאַכן אַן אָפּעראַציע.

פון יענער זייט טעלעפּאָן האָט מען געפרעגט:

— אַף וואָס?

— איך ווייס אַף וואָס? אַף וואָס עס איז! זי איז אָנגענענזעט

מיט געלט, די כאַזערטע.

אין אַ וואָך אַרום איז שוין די מאַדאַם „האוועלאַק ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ געלעגן אַ צעקאַליעטשעטע, מיט כאַלאַשעס אין קאַפּ, און צוויי קראַנקן-שוועסטער האָבן איר גענעצט די ליפּן מיט פייכטע טיכלעך.

:: :: ::

זינט „האוועלאַק ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ האָט אַזוי באַגליקט אין געקויפטן אינדזל, וואָס דאָס וואַסער איז פון אים אַנטלאָפּן, האָט ער גענומען זיך רייבן צישן די „מעכטיקע און גרויסע“. אָנ- געהויבן זיך לערנען גוטע מאַניערן, אויפגעהערט „אויפציליען בעב- לעך אפּן מעסער“ אַז ער האָט געגעסן „פּאַרק ענד ביענס“ (כאַזער מיט בעבלעך) — און ביכלאַל אויפגעהערט צו עסן אַלצדינג, צו וואָס ער איז געווען געוואוינט פון אירלאַנד אויס, באַ זיינע אַרימע

עלטערן אין שטוב, און גענומען עסן אזוינע זאכן, וואָס איידעלע, רייכע און געבילדעטע לייט עסן, — און געטרונקען האָט ער אויך נישט מער קיין „לאַנגער-עיל“ — אזא ביטער, שוואַרץ ביר, נאָר שאַמפּאַניער, וואָס האָט געהאַט אַ טאַאַם ווי זאָדע-וואַסער. קאַניאַק און דובינעי האָט ער אויך נישט ליב געהאַט. די ווייבערשע, „קאַסי-טעילס“ אוואַדע נישט — נאָר וואָס האָט ער געקענט טון? — אַז „גאַט“ האָט אים געהאַלפּן מיט אזוי פיל געלט!

פאַרבראַכט האָט „האוועלאַק ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ זיין צייט אין די רייכע קלובן, אין די גרויסע, טיפע, לעדערנע זעסלען. די פיס אַרויפגעהויבן צום „קאַמין“, אָדער אַרויפגעלייגט אָפּ אַ זעסל: מיט אַ ביטערן רויך-פּלאַק אין מויל, איז ער געזעסן אין דער לעדערנער, טיפער שוים פון דעם פעטן, קילן, ווייבערהאַפּטיקן פּאַמעל — מיט די פיר געמאַקטע פיס — און געמראַכט: „איך, איך! האַוועלאַק, האַוועלאַק! ענדרו, ענדרו! דזשעקסאָן-סמיט, דזשעקסאָן-סמיט!“ —

איז אַריינגעקומען אַ הויכגעשטעלטער ריכטער — מיט אַ גרויען קאַפּ און אַ יונג פּאַנים — אים אַ קלאַפּ געטון אָפּ דעם ברייטן אויבער-אַרעם (צו דער פלייצע האָט ער נישט געקענט צוקומען. דער „קאַפּ“ פון לעדערנעם זעסל איז געווען מיט אַ קאַפּ העכער ווי דעם זיצערס). און געזאַגט:

— העלאַ, ענדי! —

— העלאַ, דזשאַדוש! —

און צו דעם „גרויסן מאַן“, וואָס האָט נישט לאַנג צוריק זיך „געליבט“ מיט זיין יונג-ווייב, און וואָס איז איצט געזעסן אָפּ אַן אַנדערן זעסל, נישט ווייט פון „ענדי'ס“: —
— העלאַ, דאַס! (אַפּגעקירצט פון „דאַקטאָר“).
— ...לאַ, ...אַדוש!

באַלד זענען אַלע דריי געשטאַנען באַ דער „באַר“, געטרונקען פון הויכע, איידעלע גלאַזבעכערס אזוינע געמראַנקען, מיט צעקלאַפּט אייז, וואָס דער „באַרט-ענדער“ האָט פריער מיכטיק און קישעפּדיק צעשאַקלט אין צוויי ניקל-בעכערס.

דער ריכטער האָט גערעדט וועגן „פּראָהיבישאַן“, געכוויזעקט פונעם געזעץ, וואָס פאַרווערט מענטשן צו טון וואָס זיי טוען סיי-ווייסי — און נאָך מער ווען ס'איז פאַרבאַטן.

אַלע האָבן געלאַכט. „ענדי“ האָט אָנגענומען אַ פולן בויך מיט פעסלדיקן געלעכטער און עס אַרויסגעקאַמטשעט דורכן האַלדז. דער

„דאָס“ האָט געלאַכט אזוי, אז ער זאָל נישט קאָלע־מאַכן זיין באַרד, וואָס קאָסט אים העכער 5 דאָלער אַ זוואַך — פאַרבן, שערן, קרייזלען און סמאָליען — און דער ריכטער האָט געלאַכט מיט גרויסע, מעשענע פאַסאָליעס איבער אַ בלעך...

— דעם אַנעקדאָט האָט איר שוין געהערט? — און ער האָט גענומען דערציילן דעם פיקאַנטן אידישן אַנעקדאָט, וועגן אַ כאָס, וואָס האָט אַ הילצערנעם פּוס און די קאַלע ווייסט דערפון נישט. — ווידער געלעכטער.

ווידער קלינגען די ניקל־בעכערס. עס רוישט דאָס צעבראַכענע אייז...

ענדי זאָגט:

— דזשאָדזש, איך וויל פון אייך אַ טויווע: אין אייער געריכט דאַרף היינטיקן כוידעש פאַרקומען דער פּראָצעס מיט שאַכנע מאַגיסאָן — וועגן „עמבעלמענט“ (געלט־באַטרוג)... זעט, וואָס איר קענט טון, דזשאָדזש... איר ווייסט דאָך... דער מאַגיסאָן איז אונדזערס אַ מענטש. —

— מיר'ן זען, ענדי.

דער ריכטער קלאַפט אים אָפּן פלייצע כרודעריש, נוטמוטיק: — דערפאַר וועלן מיר זען, אז איבער־אַ־יאָר באַ די שטאָטישע וואַלן זאָלט איר אַריין צוריק אין אַמט — מיט אַ קנאַס...

— דהאַט'ס גוד, טהענק יו!

און ענדי צום דאָקטאָר:

— ווהאַט דו יו סעי, דאָס?

— נאַטירלעך — קיין בעסערן מענטש אַף דער „בענטש“ (ריכטער־שטול) ווי דעם דזשאָדזש דאַרפן מיר נישט. —

— לעט האָר גאָו!

— פאַר אונדזער הערלעך לאַנד!

באַנאַכט גייען אַלע דריי הערן אַף אַ „רויכער־פאַרוויילונג“ אַ „סמאָקער“.

ניסט זיך וויין און בראַנפן, און דיכע רייד און אומזין, און געשלעכט־כויוועק, געשלעכט־מאַלפּעריי.

מ'ענדיקט מיט דער אַמעריקאַנישער נאַציאָנאַלער הימע. —

מ'נייט אַהיים.

ווער — צו ווייב און קינדער, וואָס קוקן אַף דעם טאַטנס „גיין־צו־אַ־סמאָקער“ ווי אַף אַ פּיינער פאַסיקער זאָך...

אַנדערע לאָזן זיך אַוועק איבער די נאַכט־הייזער פון בראַדוויי,

וואו ליידיקער, אויסגעלאָשענער זנום שימערט ווי אַ טויט אויג
פון אַ פיש...

... פון דער ווייטן ברענט ס'פאקעל, באַ דער שטיינערנער פרוי
אין דער האַנט —

שיפן וויינען דער האַנט אַנטקעגן...

אַפן יאָם גרילצט אַ סירענע.

דאָס „צייכונגלעקל" אַף דעם הוידעלדיקן פאַס־מיט־דער־קייט,
וואָס שטייט באַם „קעסל־גאַרדן", זאָגט אָן דער נאַכט, און די
„שוגאַר־דעדיס" אַף בראָדוויי און די „פּלע־יבאָים" און די „דזשאָ־
דזשעס" און די „דאָסס" און די „ענדיס":

— היט זיך, היט זיך, היט זיך!

:: :: ::

„שאַכנע מאַגיסאָן איז פריי!"

אַלע בלעטער האָבן זיך צעריסן מיט דער סענסאַציע, געלויבט
די ריכטער — געוויזן, אז דאָס געזעץ מוז אָפּגעהיט ווערן, אונטער
אַלע אומשטענדן, און אז מיט גוטע סענטימענטן איז גאַרנישט
צו מאַכן.

דיזעלעכע בלעטער האָבן ערשט מיט דריי כאַדאָשים קריק גע־
שריבן, אז מ'דאַרף דעם „שאַכנע מאַגיסאָן" כאַטש זעצן אַפן
עלעקטרישן שטול, פאַר באַרויבן די מאַסן. — —

וואָס־זשע איז שאַכנע מאַגיסאָן באַגאַנגען פאַר אַ פאַרברעך?
גאַרנישט. ער האָט באַשווינדלט אַרימע מענטשן אַף עטלעכע מיליאָן
דאָלער — אַ זאַך, וואָס ווערט געטון אַלע טאָג פון אַלע טעג,
דאָ, אין ניו־יאָרק, אין שיקאַגע, אין פיטסבורג, אין דעטראַיט, אין
קליוולאַנד, אין פּריסקאָ.

נישט מער: שאַכנע מאַגיסאָן האָט עס געטון — קליגער, האָט
עס אַלעמען פאַרדראָסן...

דער איקער האָט מען נאָך נישט געוואוסט אַף זיכער, צי האָט
אים זיין שווינדל אַריינגעבראַכט מיליאָנען טאַקע — ווי מ'זאָגט —
צי ס'איז בלויז אַ קלאַנג. ס'קען דאָך זיין, אז ער האָט בלויז פאַר־
דינט דערביי אַ לומפיקע פופציק טויזנט דאָלער... אויב אזוי:
איז ער אַ געמיינער, אַ געפערלעכער שווינדלער!...

היינט — נאָכן פּראָצעס — ווייסן שוין די בלעטער, אז שאַכנע
מאַגיסאָן איז אַ גרויסער מענטש — פערטהאַלבן מיליאָן „פאַרדינט"...
פון געבן אים לעבענסלענגלעכע טפּיסע אין, פאַרשטייט זיך,
שוין איצט אָפּגערעדט. פאַרקערט: עס קען נאָך אַמאָל זיין, אז

מיסטער שאכנע מאגיסאָן זאָל אין די קומענדיקע וואָלן, „לויפן“ פאר... „ריכטער“.
אזא זשעניע!

:: :: ::

ווי אזוי שאכנע מאגיסאָן ווענדט-אָן זיין געניאָליטעט — מעג פארצייכנט ווערן:

ער פאָרט אוועק אין אַ שטעטל, אַן אַרעמס, אַ בלאָטיקס, ווייט פון אַן אייזנבאָן, פאַרפאָרט אין דעם איינציקן האָטעל, וואָס דאָרטן איז דאָ. מיט אַ סעקרעטאַרשע און מיט אַ שרייב-מאַשין, און מיט אַן אייגענעם ראַדיאָ — פאָרט ער אַף אַ גרויסן אווטאָמאָביל צום האָטעל, דינגט אָפּ אַלע צימערן, וואָס ס'זענען דאָ, באַשטעלט רייכע מאָלצייטן, מיט אזוינע שפייז, וואָס דער האָטעליער מוז ברענגען פון מילן ווייט...

און די שרייב-מאַשין קלאַפט, און דער „ראַדיאָ“ אַרבעט... און דער גרויסער אווטאָמאָביל — וואָס האָט די ווערט צוואַנציג טויזנט דאָלאַרן — שטייט אין דרויסן און מיסטער מאגיסאָן נעמט אַרויס פון קעשענע אַ פלייט און הייבט אָן פייפן.
הייסט עס: אַ מעשוונענער מיליאָנער, וואָס האָט קאַפּריזן — און שפילט אַף אַ פלייט.

אָפּגעווען אין שטעטל עטלעכע טעג, לאָזט דער „מעשוונענער מיליאָנער“ רופן צו זיך אַלע „גרויסע לייט“ פונם שטעטל, דעם ראָוו און דעם גאַלעך, דעם בירגערמייסטער און דעם „דושאַדזש“. ער גיט זיי אַ גוטן מיטאָג, מיט וויין און מיט טייערע ליקערן, און ער זאָגט זיי, אַז ער האָפט אינגליכן גליקלעך צו מאַכן זייער שטעטל „אַשקאַש“.

מער גאַרנישט.

אַלע קלאַפן בראַוואָ.

מ'האַלט רעדעס, מ'לויבט דעם „פרעמדן“. דער גאַלעך זאָגט, אַז מיסטער שאכנע מאגיסאָן איז געגליכן צו...
און ער שקראָבעט-אויס עפעס אַן „אַפאָסטל“ פונעם נייעם טעסטאַמענט.

דער ראָוו באַווייזט, אַז מיסטער שאכנע מאגיסאָן איז נישט בלויז אַ גרויסער פילאַנטראָפּ, נאָר אויך — ווי אין פאָסעק שטייט... און ער ברענגט אַ פאָסעק פון אַלטן טעסטאַמענט.
דער שענקער, דער ריכטער, דער „פייטער“, דער „פאָליטישן“ — אַלע האַלטן רעדעס, באַשפּריצן דעם „פרעמדן“ מיט פאַלשע

ווערטער-בלומען און מיט עמעסדיק שפיעכץ.
שאכנע מאגיסאָן איז גערירט, נאָר קיל און נאָבל.
ער זאָגט נאָר: — אין אַ פּאָר טעג אַרום, וועט איר וויסן
מיינע פּלענער.

און ער פּרעגט זיך נאָך, ווער פּאַרמאָגט דאָ, אין אָשקאָש, אַ סאָך
ערד — נאָר טאַקע גאָר אַ סאָך. וואָס מער איז בעסער.
זאָגט מען אים:

„היקאָרי ביל — דער טויבער“.

פּאַרצייכנט ער אין אַ ביכעלע: „היקאָרי ביל, דער טויבער“.
צומאָרגנס קריכט דער גרויסער רייטוואָגן מיט דער שרייב-מאַשין
און מיטן ראַדיאָ און מיט שאַכנע מאַגיסאָן, וואָס האַלט די פּלייט
אונטער דער פּאַכווע — איבער די בלאַטיקע וועגן, צו „היקאָרי ביל“.
„היקאָרי ביל“ איז נישטאָ אין שטוב. די טיר איז אָפּן. אַ הונט
האַווקעט. אַ האָן פּלירטעוועט מיט אַ הון...

אַן עמער קאַפּעט — איבערן ראַנד פון אַ ברונענדל.

„הי—קאָ—רי בי—ל!“

היקאָרי ביל קומט צוגיין, מיט דעם גראַב-אייזן אין האַנט,
זיין ווייס פּאַרטוך-בערדל פּלאַטערט אַביסל, זיין גרויסער שטרויענער
קאַפּעליוש איז אונטערן אָרעם.

— גוטמאָרגן, דזשענטלמען. וואָס קען איך טאָן פאַר אייך?

היקאָרי ביל רעדט זייער הויך, ווייל ער איז טויב, שטעלט זיך
אוועק מיטן פּוס אָף זיין גראַב-אייזן, שפּייט-אָן אַ בערגעלע לעדער-
ברוינע שפּיעכץ פון קיי-טאַבאַס און וואַרט ביז יענער מיט דער
פּלייט אונטער דער פּאַכווע קריכט אַרויס פון אווטאָמאָביל.

— וויפיל ערד האָסטו, פּאַפּ?

— ערד?

— ערד!

— גענוג. צופיל.

ער ווייזט מיט דער האַנט — ביז צום ברעג-הימל — בלאַטיק,
שטיינערדיק, זומפיק פעלד.

— מיינס!

— פאַרקויפּן וואָלסטו געוואַלט, פּאַפּ?

— פאַרוואָס נישט? — ס'זאָל נאָר זיין אזא נאַר, וואָס זאָל

וועלן עס קויפּן!

— איר וועל זיין דער נאַר!

שאַכנע מאַגיסאָן נעמט אַ טאָן אָף דער פּלייט. זיין „מאַשי-

ניסטקע" פודערט זיך די נאָז אין אַ האַנטשפיגעלע, אַפֿן ראַדיאָ אין אוּטאָמאָביל האַלט אַ גאַלעך אַ דראָשע וועגן „די היים, די פרוי און די קירך“.

„היקאָרי ביל“ נעמט אַרויס פֿון די געשטרייפֿטע אָוועראַל-הויזן אזאָ אויער-טרובע, שטופֿט עס אַרײַן אין לינקן אויער, און פרעגט: — וואָס האָט איר געזאָגט, דזשענטלמען?

— איך האָב געזאָגט — מאַכט שאַכנע מאַגיסאָן, און טרייסלס אויס דאָס שפּײַעכץ פֿון דער פֿלייט. — איך האָב געזאָגט — איך קוּף באַ אייך אָפֿ אויער גאַנצע ערד. וויפֿיל אַסער לאַנד האָט איר? — 640, דאַכט זיך! — שרייט „היקאָרי ביל“.

— צו וויפֿיל אַן אַסער?

זעט דאָך היקאָרי ביל, אז ער האָט דאָ צו טון מיט דעם „מעשווענעם אירישן מיליאָנער“, וועגן וועלכן ער האָט שוין געהערט. טראַכט ער, טראַכט ער, קראַצט זיך הינטערן אויער, שפּײַט, סמאַר-קעט זיך אויס און זאָגט:

— 10 דאָלאַר אַן אַסער!

היקאָרי ביל מאַכט אויף ס'מויל, ווי ער זאָל זיך וועלן אָפֿסילן פֿון דעם הייסן ליגן, וואָס איז אים אַרויס פֿון נומען אומגעריכטער-הייט. וואָרים דער עמעס איז דאָך, אז ווען מ'גייט אים 2 דאָלאַר אַן אַסער איז אויך איבערגענוג, ווייל די ערד איז פֿול מיט שטיינער, מיט זומפֿן און מיט בלאָטע.

גייט שאַכנע מאַגיסאָן נאָכאַמאָל אַ נעם אַ טאָן אַפֿן פֿלייט, און

זאָגט:

— אָט וועלן מיר אייך נעבן אַ פּאַפּיר און איר וועט אונטער-שרייבן. אַלץ איז שוין אויסגעשטעלט. מ'דאַרף נאָר אַרײַנשטעלן די ציפּערן: די צאָל פֿון די אַסערס, דעם פֿרייז און דעם דאַטום.

— מוירל — זאָגט ער צו זײַן „מאַשיניסטקע“, וואָס איז פּאַר-נומען מיט פּירן אַ רויטן שטיפֿט איבער די ליפֿן, ווי די אונטער-געשטראַכענע לעצטע סומע פֿון איר שיינקייט.

— מוירל — זאָגט ער אַף איריש — דערלאַנג די פּעיפּערס,

האַריאַפּ!

און ווייזנדיק אַף היקאָרי ביל:

— דער מאַן האָט קײַן צײַט נײַט!

דער אָפּמאַך ווערט אונטערגעשריבן — מיט אַ רײַזיק-גרויסער כּסימע פֿון דעם טױבן, היקאָרי'ס צאָד, אַ פֿלינק, דריידלדיק ציקל פֿון שאַכנע מאַגיסאָנ'ס זײַט.

מאניסאן נעמט ארויס א טייסטער, באנעצט איין פינגער און נעמט ציילן די קנאקעדיקע, פרישע, נייע הונדערטער. היקארי ביל באלעקט זיך מיט די טויבע אויגן, דאנקט, דאנקט, בויגט זיך, בויגט זיך, מאכט עטלעכע מאָל א האלב־דייפל אין דער לופט מיט זיין גרויסן, שטרויענעם קאפעליוש. דאָס געשעפט איז אָפּגעמאַכט.

„מורל“ קריכט פויל אַרײַן אין אַװטאָמאָביל האַלט זיך צו באַ אַן אײַגענעם לעקעלע פון קאַפּ, זי זאָל נישט אומפאַלן. שאַכנע מאַניסאָן האַלט די פּלייט אונטערן אָרעם — קריכט אַרײַן, פּאַרט אָפּ אַ שטיקל װעג, נעמט „מורל'ען“ אַף דער שױם...

:: :: ::

אין טעג אַרום:

שאַכנע מאַניסאָן קויפט אַן אַלטע „מאַהיניע“ פון אַ מאַשין, װאָס מען האָט ביז איצטער אַמאָל גענוצט אַף צו פּאַמפּען אײל, שיקט זי אַרויס אַף זײַנע „640 אַקער לאַנד“ אין אַשקאַזש, לאָזט זי דאָרט אײבער ערגעץ אין די בלאָטעס, לעבן װאַסערל.

דער מענטש, װאָס ברענגט די מאַשין, האָט אױך מיט זיך אַ גרויסע קײלע מיט... נאַפּט. באַנאַכט, אײדער ער פּאַרט קריק (אָן דער מאַהיניע), פילט ער אָן די קליינע זומפלעך מיט — נאַפּט... פּאַרט קריק אין שטאָט אַרײַן, װאוּ שאַכנע מאַניסאָן באַצאָלט אים פאַר זײן אַרבעט...

אַז מאַניסאָן קומט מיט אַ װאָך שפּעטער אין שטעטל אַשקאַזש, באַגעגענען אים די „אַשקאַשער לײט“ מיט גראַבליעס אין די הענט, שרײַען: „איד, האָסט אונדז באַשווינדלט!“

שאַכנע מאַניסאָן איז קאַלט װי אײז. ער דערשרעקט זיך נישט. ער קריכט אַרויס פון דער מאַשין, מיטן פּלייט אונטערן אָרעם, און מאַכט — שמיכלענדיק:

— מיט װאָס האָב אײך אײך אַװינס באַשווינדלט, האַ! לאָז אײַנער רעדן! נישט אלע מיטאַמאָל. און ער ניט פּלוצים אַ געשרײַ: — נעמט אַראָפּ די היטלען, נאַרעמיט!

דערשרעקן זיך שױן יענע, נעמען אַראָפּ די גרויסע פאַרמערישע שטרויענע קאפעליושן, באַראָטן זיך אַ פּאַר רעגעס צװישן זיך — װי גאַנערס — און מ'שטעלט אַרויס אַ רעדנער.

יענער הוסט זיך אויס און זאָגט:

— איר האָט באַ אונדזער היקאָרי'ן אָפּגעקויפט לאַנד פאַר

צען דאָלאַר אַן אַקער — לאָזט זיך אויס, אַז דאָרטן איז נאָר... אייל.
עמעס, צי ניין?
— עמעס, — מאַכט מאַגיסאָן, — אייל, און גוטער אייל, און
אַ סאך אייל... וואָס־זשע ווילט איר?
דער ראָש־האַמדאַברים קערט זיך צו די אַנדערע און פרעגט
שטילערהייד:

— וואָס ווילן מיר?

— מיר ווילן, — זאָגן יענע, — אַז גאַנץ אַשקאַש זאָל געניסן
פון דעם... נישט איין מענטש, אַ פרעמדער.
מאַגיסאָן קוקט דערווייל אַפן ביינשפיצל פון זיין פלייט, ווי
ס'וואַלט געווען אַ שפּאַקטיוו, פאַרזשמורעט איין אויג, דערנאָך לאָזט
ער אַראָפּ דעם פלייט, און זאָגט פּראָסט, קיל און מענטשלעך:
— נו, גוט, איך נעם אייך אַריין פאַר שוטפים. באַ מיר שפּילט
עס סיי־ווי אַ קליינע ראָלע. זעט מיט לומפיקע 5 מיליאָן צי ווינציקער.
ווער סי וויל קויפן — 200 דאָלאַר אַן אַקציע... האָבן די ווערט
העכער טויזנט...

— מוירל דאַרלינג, — זאָגט ער קאַלטבלוטטיק צו זיין סעקרעַר־
טאַרשע, וואָס פּודערט זיך די נאָז אין אַ שפּיגעלע, — דערלאַנג די
פּעיפּערס.

מוירל נעמט אַרויס פון אווטאָמאָביל אַ פּיינעם פּאַק, מיט
גאָלד־געשטעמפּלטע, רויט־געזיגלטע, וויכטיקע פּאַפּירן — אַקציעס.
באַלד נעמען זיך ציען הענט, מיט הונדערטערס. מאַגיסאָן נעמט
רויך צו, טיילט אויס די פּאַפּירלעך לאַנגזאַם, פאַרשלאָפּן, נישט
פאַראַינטערעסירט, קימאַט מיט אַ געניץ.

אַז דער יאַרד איז אַריבער, זעצט זיך שאַכנע מאַגיסאָן אַ
פּוילער, אַ מידער, קרויך אין מאַשין. מוירל העלפט אויס־סאָרטיוו
און צענויפלייגן „מיטן קאַפּ אַרויף“ אלע אַסיגנאַציעס. מאַגיסאָן
בינדט צענויף דאָס היבשע לענגער־ווי־ברייטער פּעקל מיט אַ גומענדל,
זאָגט צום שאָופּער קאַלטבלוטטיק: „פּאַרן“, לאָזט אַריין דעם פּלאַנס
מיט געלט אין דער טיפּער אינעווייניקסטער קעשענע פון זיין וועסטל...
פאַרפּאַרט אַף באַרדוויי צו אַ גרויסן האַטעל מיט מוירלען. פאַר־
שרייבט אין גרויסן האַטעל־רייסטער זיין נאָמען: „דזשיים ג. וועס־
טערהאַפּן, ענד וואַיף“. דאָ האָט ער אָבער אַביסל אומאַנגענעמלעכ־
קייטן: ער האָט נישט מיט זיך קיין שום באַנאַזש, און אָן באַנאַזש
דערלויבט נישט דאָס געזעץ פון שטאַט ניו־יאָרק אַ מאַן מיט אַ פּרוי
אינאַיינעם אין אַ האַטעל־צימער באַנאַכט.

שאכנע מאגיסאָן טראַכט בלויו אַ פערטל רעגע, דערלאַנגט דעם „באָי“ צען דאָלאַר, זאָגט אים: „גיי ברענג מיר אַ רענצל“. אַליין זעצט ער זיך צו וואַרטן, מיט מוירלען, וואָס פּודערט זיך איצט די נאָז אין לאַנגן, גענילמן, האַטעל-שפּיגל.

אינגיכן קומט דער באָי קריק, מיט אַ רענצל.

דער דינער באַם האַטעל-רייסטער שמייכלט, אַנטשולדיקט זיך: „געזעץ, יו נאָו!“ דער באָי טראַגט נאָך דאָס ליידיקע רענצל. ביידע גייען אין „ליפט“, דערנאָך אין צימער, מיט די פענצטער צום ליכט-מעשוּגענעם טומל פון בראָדוויי.

שאכנע מאגיסאָן עפנט דעם עלעקטרישן קאָנטאַקט פון דער ראַדיאָ, שטעלט אָן די לענג-ווייט פון אַ געוויסן „אויסשטראַל-סטאַנציע“. און עס דערהערט זיך אַ הייזעריקע דראַשע פון „האַווע-לאַק ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“:

„... מיינ פלאַן אף אויסצובעסערן די רעגירונג, ליידים און דזשענטלמען, איז נעמלעך דער: מ'זאָל נעמלעך ביליקער מאַכן די „קאַר-פּעיר“, ס'זאָל נעמלעך נישט קאָסטן קיין 5 סענט אַ בילעט אף דער אינטערבאָראָ, נאָר נעמלעך 2 בילעטן פאַר 9 סענט.“

:: :: ::

„האַוועלאַק ענדרו דזשעקסאָן-סמיט“ לויפט פאַר דעם שטאָטישן אַמט פון... קאָנטראָלער, פאַרוואַלטער איבער אַלע פינאַנצען פון דער שטאָט.

שאכנע מאגיסאָן צעצייט זיך אַפן בעט. אף אַ טישל לעבן אים איז אַ ביבל אַ דיקע, אַ באַלעבאַטישע, אַן אָפענע, אַ סאָך-גענוצטע... מאַגיסאָן בלעטערט די ביבל, טראַכט וואוהין ווייטער צו שיקן זיין אייל-מאַשין, און ער לייענט דערווייל:

„וואָרים פון מיצראים האָב איך אייך געטון אויסציען.“
 מוירל טוט זיך דערווייל אים אין וואַנע-צימער...

:: :: ::

מעג און
אוישן מעגמער
און
בא דער
אוישער פרעסע

פ ר א ל א ג

טעאטער און לעבן — ווער ווייסט וואס דאס איז?
נאָר איין זאך — איך פראָלאָג ווייס אָף געוויס:
קיין שיף איז נישט הויך אזוי ווי איר פאָן,
און אַלדינג איז גוט, וואָס הויבט זיך ערשט אָן.

דאָס אידישע טעאטער אין ניו-יאָרק מיט אַ 25 יאָר קריק שטעלט זיך ערשט אָף די פיס — נין, נישט אָף די פיס: אָפן קאָפּ... מ'האַלט אַקוראַט, איצט באַ דעם פינטעלע-איד-פּעריאָד. עס איז „אוי מאַמעניע, טאַטעניו“, טאַמאַשעווסקי שווערדלע, שפּילט נישט ווינציקער ווי אין פאַנצערס און אין שוואַרצע גאַטיעס... קעס-לעך וואָיעוועט מיט דער קונסט — יענע אַנטלויפט, ער לויפט איר נאָך... אַמאָל כאַפט ער זי, אַמאָל נישט... ס'ראָוו כאַפט ער יאָ די ראָל, נאָר ערשט מיט עטלעכע פּיעסן שפּעטער! כויעק — יוצט אָפן קרוינשטול און פּירט די אַרימע פּאַפּירענע מעלכוכע.

מינדערסייכלדיקע דרייען ס'רעדל דאָרטן. הויכע שפּילקונסט — איז הויכע גוואַלדן... הויכע מוזיק — קעסלפּויק... און יעדע טעמע פון אַ טעאטער-שטיק איז דריי מייל די לענג. קרוינפּרינץ... קעניג ליער... „פיר הונדערט יאָר“, טוירעלע, עסטער פון „עין גדי“... אַלע צעניפּגעוואַלגערטע אינאיינעם. קאַשע מיט באַרשט, טרערן מיט וואַרניטשקעס, געלעכטער מיט כאַליערע, שעקספּיר, לאַטיינער, גאָר-דין, הויפטמאַן, פּראָפעסאָר הורוויץ.

די אידישע פּרעסע אין ניו-יאָרק איז מוירעדיק-צונעלאָזן. טיילט שאַבעס-אויבס אין די ערעוו-שאַבעסדיקע רעצענזיעס. די גוטברודער-שאַפט יוצט אָפן צעטויטשעטן בעט און אַלץ איז לעקאָווער... „צו דעם גרויסן גאַסט... און מיט גרויסע מי און קאַסטן איז אונדז קוים געלונגען“: דאָס באַקאַנטע נוסעכל פון די ברוזשואַנע בלעטער... די מומע האָט האַנאָע פונעם פּעטער, דער פּעטער פון דער מומע... ביידע האָבן האַנאָע פון זייער האַנאָע האָבן... גיבן זיך איינס ס'אַנדערע צו לייזן אַ פּאָר גרייצער. די „קריטיקער“ גייען אין טעאטער אַריין דורך די הינטערשטע טירן, וואו די ווייבערשע אַנטר-ציימערלעך זענען, און קומען אַרויס „איבערצייגט“, אז מאַדאַם

פיטשעריטשע איז די גרעסטע „קינסטלערן“ אין דער וועלט און אומ-
געגנט...

דאָס טעאָטער איז אַ מין מערכעץ, וואו יעדער גיסט־אויף
אַף די שטיינער. פרעמדע מענטשן פאַרקניפן אַ פריינדשאַפט,
פליאַסקען־זיך איינס ס'אַנדערע אין די זאָדיקס. אַ ליבע וועלט! ...
ווינציקער ווי זשעניען האָבן מיר נישט. יעדער פיעסע איז
אַזוינס און אַזאַס! ... אַזוינס האָט מען נאָך נישט געזען, נישט מיט
די אויגן און נישט מיט עפעס אַנדערש. נייעס, נייעס! ווידער
נייעס! אין אונדזער מיטע ווילקאַמען (אַז ער וויל קאַמען — הייסט
עס — זאָל ער קאַמען!). דוד קעסלער שפילט חורבן־ירושאַלאים
אַף אַ דעקאָראַציע מיט אַ טעלעפּאָן, אַז נישט שפילט ער ווירדושי-
ניוס... אָדער מאָזענטאַלס דעבאָראַ... און זאָגט אייגענע אווורע,
וואָס ס'קומט אים אין מויל אַרײן.

אַדלער זעליגציקט (דאַווקע זייער כינעוודיק). דאָס זענען די
בעסערע טעאָטערס. די ערגערע זענען — די נאָז צוצוהאַלטן...

און די קריטיק רופט־אויף איטלכן פרייטיק: דער־און־דער
שישי... יענער־און־יענער חאַמישי... מיט אַ קאַלאָראַטורל און מיט
אַ „קוש דער רייניקייט“...

מאַפטיר זוכט זיך קיינער נישט אויס...

בלײבט פאַר מיר — צו געבן מאַפטיר...

נעם איך און שפּײַאַן אַ טעפּעלע מיט „קריטיק“ און טראָג עס
אַנטקעגן די טעאָטער־קאַרדינאַלן, ברעך־אַן אַ צעבערל מיט גרינער
נאַל — דערלאַנג עס דעם אוילעם...

ווערט מען „צעפּוטיעט“...

וואָס די דאָס? וואָס טוט זיך דאָ? ווער איז ער — דער אַזוי־
און־אַזוי... „הודיהעל“? — אַף שעקספּירס שאַרפּן ענגליש...
אַ יונג, אַ גאַליציאַנערל, אַ דינער ווי אַ וועוודיק, אַ לאַנגער,
שרייבט עפעס דאָרטן אין וויציק בלעטל (קונדעס) און — טרייבט
אַרויס די נאַראָנים פון באַד.

פון הייסן קונסט־מערכעץ...

מ'עט זיך נאָך כאָלילע פאַרקילן.

ווערט אַ גוואַלד: הער־נאָר־הער, ער גייט אונדז לערנען. מיר
קימיר פון רומעניע — גייט ער אונדז לערנען וואָס טעאָטער איז! ?

— אַנו, לאָמיר הערן וואָס איז טעאָטער!

— טעאָטער ווייסט איר נישט וואָס ס'איז? הענאַביסל!

מ'זיצט זיך אביסל דורך אין טעאטער און מ'זעט וואָס עס טוט זיך — גייט מען אהיים און מ'נעמט זיך געשמאקער צום ווייב. אזוי נאָר? ... כאַזירים!

איך טראָוים די גוטע, איינגעלערנטע ווינער-מאַנירן, וואָרף אַוועק די שרייבי-הענטשקעס און — נעם דערלאַנגען מיט די הוילע הענט... אַ רעצענויע פון לויטער אַדיעקטיוון: מיעס, פאַסקודנע, געמיינ, אירידיאַטיש, עקלדיק, גראַביונגיש, און איך ענדיק אומגעפער: — מ'דאַרף אונטערצינדן די אַלע טעאטערס, פאַרסאַמען די שפילערס, דערווערנן די אויטאָרן.

טאַסטידיר אַ גאַליציאַנערס מיט „ווינער מאַנירן!“
וואָס זאָגט מען נישט צו'ן אים?
— נו, וועט מען אים שווייגן?
— ווי שטעלט איר זיך פויער?
— מעמיר שוין זען!

די „פרעסע“ פאַרקאַטשעט אַן אַרבל און — אַלע קריטיקאַנטן טוען אין גריבל אַרײַן...

עס ווערט אַ בלאַטע און — אַ שטינקעכץ...

איך ווער נאָך מער אויפגערעגט. עס פאַרדריסט מיך די אַנקל-סעמיטישע כּוצפע פון די גראַבע „יאַסי'ר“ דאַטשן... און פון דעם לעמבערגער גימפעלוואַרג... פון די קינסטלער אין שוואַרצע גאַטעס, פון די גאַפּקישע טינטשמירערס, לאַז איך אַרויס אַ „פּראַגניציאַ-מענטאַ“ (ווי מ'זאָגט), אַז... ביז בלוט! „ביז מ'עט אים לייגן שערבלעך אַף די אויגן“... און איך שטעל זיך אַוועק באַם שאַרפֿ-שטיינדל אַנשאַרפּן די מילכיקע שווערד, אַף שאַבעס...

און וואָס נאָך טוט נאָדיר? — ער נעמט און רופט צענויף מענטשן, און דאַווקע אין „פאַרווערטס“-האַל, און דונערט מיט זיין ניכן נישט-צום-פאַרשטייענדיקן גאַליציאַנער לאַשן:

— דאָס טעאטער גאַנוועט באַ אייך דאָס לעצטע ביסל סיכל... פאַרנאַרישט אייך — וואָס וועט זיין דער טאַכלעס? איר זענט דאָך שוין דערוואַקסענע מענטשן, צום גוטן יאָר! שעמט זיך אין אייער ווייטן האַלדז אַרײַן!
אירל, ווינעריש.

אַבער די שונד-און-שאַנד'אַרן שווייגן אויך נישט. הענט הויבן זיך ווי רעגנשירמס, ווען עס גיט מיטאַמאַל אַ פּלאַץ-אויס אַ גאַס-רעגן. מ'ווילט אים צעטראַגן, „דעם בויך וועטן אים צעפעצן. וואוס

שמעכילירט ער זיך, וואועס? "דאָס קעלבל גרייט זיך צו פאַרניסן דעם כאַעלפּס בלוט!

מאַכט מען ציישן זיך אָפּ: נאָדירס פּוס זאָל נישט אַריבערטערען איבער אונרוערע טעאַטערס — „ספּאַילט די ביזנעס" — דערהאַרנעט, הייסט עס, די געשעפטן... און מ'דינגט לאָבוסעס און מען שמעלט זיי אוועק באַ אַלע אַריינגענג צו די „טעמפלען", מיט וועלכע ער, נ., פירט מילכאַמע — מ'זאָל האַלטן אַן אויג, טאַמער וויל ער זיך אַריינכאַפּן, איז האַקט מען אים אונטער אַ פּוס, און שוין!

— שלעכט, ברודער מ. נ.! שלעכט!

ניין, וואָסידאָ אזוי שלעכט? פאַרקערט, ס'איז אינטערעסאַנט: מ'לאָזט נישט אַריין נאָדירן? — נו גוט, וועט מען אַריינלאָזן אימיצן אַנדערש, און דער אימיצער אַנדערש וועט אויך זיין — נאָדיר...

און ער גייט אוועק און פאַרשמעלט זיך, אַמאָל מיט אַ באַרד, אַמאָל אָן אַ באַרד, אָבער שמענדיק אזוי קונציק, אז קיינעם קען נישט איינפאַלן, אז דאָס איז ער...

מאָרים שוואַרץ איז „דעריעניקער", וואָס פאַרשמעלט מיך, טוט מיך אָן... די לייבוואַך איז פּון יונגע שטאַרקע „שנאַרער" (אזא קולטור־קלוב), היטן מיך, טאַמער כאַפט מען מיך און סי קומט צו פעטש...

מען כאַפט נישט...

מיין כּוצפּע באַקומט פּליגלען. איך לאָז וויסן דורכן שאַבעסדיקן „גרויסן קונדעס" (וואו איך שרייב מיין „טעאַטעריי"), אז אזוי און אזוי: היינטיקן פּרייטיקצונאַכטס הבע"ל וועל איך זיין אין יענעם און יענעם בויערי־טעאַטער און באַשרייבן זייער פּיעסע. פאַר שטאַרקן די סאַנים די „וואַך"... שטאַפעטן פּליען, ס'איז קוילעס מיט בראַקיס. דער קאַסירער היט מיט אַלע אויגן. צעטומלט זיך, גיט אויסגאַב מער ווי עס קומט — ס'איז הימל עפּן זיך! נאָר ס'העלפט נישט.

וואָרים איך האָב שוין די פּיעסע (פאַרשטייט איר מיך) געזען פאַראַכטאַנג!

איך קעמף „ווי אַ לייב" — אָבער ווי שמענדיק אין מיינע קונסט־קאַמפּן (אַפּאַנים דאַפּאַר, וואָס איך בין נישט צופּיל פאַר גלויבט אין די געטיכעס פּון קונסט), ווער איך אַנטשלאָפּן אין סאַמע מיטן קעמפּעניש... אַ לאַנגווייל פּאַלט אָן, אַ נודנעקייט...

— צו וואָס? צו ווען? וועמעס קונסט־מאָשיעך בין איך?
און דער קאמף געניצט זיך אויס. די קעגן־פּאַרטיקליונג מיצאָד
די סאַנים — ווערט איינאַלאַיעט. דער בוימל פון מין סיכל איז
אויסגעגאַסן אָף די שטורמישע וואַסערן פון מין געמיט, די זון
שיינט מיר אָף די אינטעליגענטע ברילן אַרויף. איך האָב נישט
ליב און נישט פיינט ס'אידישע טעאַטער (אַזוי זאָגט ער, דער נאַדיר),
אַבער שטילערהייט טוט וויי, טוט וויי דאָס האַרץ פון דעם
גאַליציאַנערל. אַזאָ דינע קונסט: נאָכקרימען מענטשלעכע יעסורים
און פרייד. נאָר די ריינסטע קענען זיך פאַטשקען דערמיט און נישט
אומריין ווערן.

אַ קאָמיסיע, זאָגט נ, דאַרף באַשטימען, ווער ס'האַט אַ רעכט
צו האָבן טאַלאַנט און ווער נישט. און שרייבן שלעכטע פיעסן
(מאַכט ער), מעגן בלויז מענטשן וואָס קענען בעסער, אָדער אַזוינע,
וואָס קענען מיטן פאַרדינטן פיעסן־געלט זיך קויפן צייט אָף אַנצור־
שרייבן גוטע לידער אָדער נאָוועלן...

און אַז ער הערט אין אַקטיאָרן־קלוב ווי כעוורע רעדן „גראַבע
רייד“ און פאַרכלינען זיך דערביי, און צעלאַכמערן זיך איבער דעם
אומגליק פון אונדזער קנופ — איבער דעם שטרעכעלע וואָס בענקט
נאָכן רינגעלע — פאַלט ער אַרין אין אַ ביטערער מאַרע־שכּוירע,
וואָס האָט צו זיך ניט קיין גלייכן אין דער געשיכטע פון...

— גראַבע רייד, יאָ. פאַרוואָס נישט? אָבער נאָר פון און פאַר
קלוגע מענטשן, נישט פאַר קיין כאַמעס. דערציילן שמוציקע וויצן
מעג מען, אָבער לאַכן פון אַזוינע וויצן טאָר מען נישט — זאָגט
נאָדיר — מ'לאַכט נישט פון אַ טויט קינד, אפילע ווען עס פילט
זיך דאַפּן...

ג. פּלאַנטערט זיך, פּלאַנטערט זיך, ווערט פאַרפּלאַנטערט אין
זיין סיכל, וואָס „דינט זיך אַליין און נישט אים — נאָדירן“, און
— ווידער: די ליולקע, ווידער די ביטערע שיינע קאַראַ מיט די
ראַסטרויטע האָר... ווידער — שרייבן און רייסן ביכער... ווידער
לאַכן און ענטלאַכן דאָס אָנגעלאַכטע... ווייל עס איז דערווייל קיין
עמעסער „גאַט“ נישטאַ, און די ליטעראַטור איז פאַלש ווי דאָס
לעבן פון די ליטעראַטן. —

:: :: ::

טעג
אין רעדאקציעס

טאקע אין יענער צייט...

די צייטונג, פאר וועלכער איך ארבעט (דער „טאָג“, אונטער דער רעדאקציע פון א אידן מיט א טאליע), האָט מיר נישט ליב. דרוקט מיין „פון-מענטש-צו-מענטש“ מיט א האלבן כיישעק... דרוקט עס אין קליינע אויסעם און שטעלט די צוויי געוויסע צירונגביימלעך בא די זייטן, וואָס איך האָב אזוי פיינט...

און אָנשטאָט די טאָפּל-פּינטלעך (":") צישן די פּאַראַגראַפּן, שטעלט מען מיר אַריין אַטראַזוינע שטערנדלעך („*“). סטימטש, איך וויל בעפירעש טאָפּלפּונקטן — גיט מען מיר שטערנדלעך...

זאָגט דער רעדאקטאָר:

— הערט... איכ'ל אייך זאָגן דעם עמעס... מ'אָמיר אייך נישט ליב.

— פּיין! — זאָג איך. — פאַרוואָס?

— דערפאַר — מאַכט דער רעדאקטאָר — וואָס איר זענט אַ שיינעץ... וואָס הייסט — מאַכט ער — איר זאָגט אַפּן יאָנטעוו פון דעם „שטאַב“ אין אַרויסגעבערס הויז, אַז... דער אַרויסגעבער איז אַ איד פון אַ גאַנצאַר, און ס'איז נישט שייַן מ'זאָל אים אזוי כאַנפּענען. ווער — מאַכט ער — כאַנפּעט דען? מיר כאַנפּענען דען? ... מיר זאָגן דעם עמעס: ער געפּעלט אונדז. ער איז אַ פיינער מאַן... „אַלרייט“, איז ער נישט קיין גרויסער טאַנע-האַץ, אָבער אַ גוט האַרץ האָט ער, טויוועס אידן טוט ער... כ'מיין, ווירק-לעך, וואו האָט איר היינט בעסערע מענטשן?

אינדעם ווי ער רעדט אזוי איז אַ פּלעשל טינט געוואָרן אים פּלעשל טינט, און איז געוואָרן אַ ליידיק פּלעשל... דער רעדאקטאָר, וואָס איז ב'טעווע געווען אַ שטיקל שוואַרצער, איז צוליב דעם קאָליר פון דעם טינט געוואָרן אַ רויטער...

נעמט נאָדיר און דערציילט דעם אינצידענט (אַביסל פּלימערדיק) אין זיין שאַבעסדיקן „פון-מענטש-צו-מענטש“, דרוקט מען עס אָפּ... כאַפט מען זיך שפּעטער, אַז ס'איז אַ סקאַנדאַל... וויל מען אים אַרויסוואַרפּן — קען מען אים נישט אַריינדרעטאַפּן אינעווייניק אַף אַרויסצוואַרפּן אים...

וואָס אַ גאַליציאַנערל קען!

ווערט מיר ס'לעבן נאָך ביטערער ווי פּריער. שלאָג איך שוין

אין דער שאַנץ אַרײַן די גאַנצע פּאַרנאַסע, דאָס באַשפּיגנענע שטיקל ברויט, איז סײַווײַסײַ צורקליין עס זאָל זעטיקן, שיק איך מיט יעדן „פּון-מענטש-צו-מענטש“ דעם דעדאַקטאָר מיט דער טאַליע אַ קלאַלע אַף שאַבעס, וואָכוועכנטלעך.

דער נוסעך איז קימאַט שטענדיק דערזעלבער:
„נאַרישער הער רעדאַקטאָר:

איך שיק אייך מײַן פ. מ. צ. מ., וואָס איר'ט מיסטאַם, ווי אַלעמאַל, אָפּדרוקן אַף דער לינקער זײַט פּון אײער בלאַט אין „פעטי“, בעאײס איר אַלײן, פּאַניפּאַריצל רע-דאַקטאָר, וועט, ווי טאַמיר, טראַכטן אין „פעטי“ און זיך דרוקן אין „פּייקע“. אָד, האָב איך אייך פּײַנט, מײַן טײערער!

בלי שום דערעך-ערעץ,

מ. נאָדיר.

דאָס אַלעס אינאײנעם איז גױרעם, אַז דער „רעדאַקטאָר מיט דער טאַליע“ (הײַנט אַן אָפּגעריבענער זשורנאַליסט) איז מיט מיר אַף מעסער-שטעך. האַלט שוין דער גאַנצער „סטעף“ אַ סקאַסע אױג אַף מיר און מען טשאַטעוועט: וואו קען מען אים אונטערשטעלן אַ פּײַסל... און ווער זענען זײַנע כאַוויירימלעך?... וואָרים יעדער וואָס רירט זיך אָן אין מיר איז טרײַף — דרײַ מאָל אױסצושפּײַען.

אַהאַ: דער-און-דער!

דער-און-דער איז אַ יונגער שױשפּילער, אַ הױכלעכער, מיט אױגן ווי שױאַרצע טעלערלעך מיט סמעטענע. קױס-קױס אַף דער ערשטער טרעפּ פּון לײטער אַרױף.

שאַר איך אים צו צו זיך, פּאַרקניפּ אַ שטיקל כאַווערשאַפּט. עפעס אַ געפּיל זאָגט אונטער: דאָ איז אַ קױאַל — מ'דאַרף גראָבן. מאַכט זיך נישט קײן געלעגנהײַט.

קעסלער שטראַלט אַף אים אױס — פּײַכטיקײַט, פּאַרע... קונסט-שפּרױצעכץ...

די לעכטיקײַט קומט נישט.

דער יונגערמאַן מיט דער אײַדשעלעכער נאָז און גרױסע אױגן גײט אום נעבעך אַ דערשלאָגענער.

ווי אַזוי כאַפּט מען זיך אַריבער אַף יענער זײַט טאַכלעס?

איך לױף אַמאַל אַרײַן אין טעאַטער, אַ קוס טון ווי די פּירע וואַקסט — יענער איז צו נאָנט, שױער צו זען.

:: :: ::

דוד קעסלער (האָב איך דאָך אייך שוין געוואָגט) שפּילט יעדע ראָל מיט אַ — פּיעסע שפּעטער. איז שטענדיק הינטערשטעליק מיט איין טעאָטער־שטיק. ווען ער זאָל קענען „דערכאַפּן“, וואָלט ער געווען מי־יודיע וואָס פאַר אַן „עקטער“.

זיינע „דראַשעס פאַרן פאַרהאַנג“ זענען אַ כּוּץ אַ מאַינסע. ער שפּילט אָפּ אַ „דראַשע“ מיט אַלע קונציקע מינאַיעס. ער רעדט כּאָצע־אידיש, כּאָצע־ענגליש, וואָס עס קומט אים אין מויל אַרײַן, אומגעפער אזוי:

ווערטעס פּוב־העם־ליקום; מיר שפּילן היינט, יונגאַו, אַ פּיעסע פּון דזשיקאָב גאַרדין. גאַרדין, העם, יונגאַ, איז נישט שעקספּיר. שעקספּיר איז טויט. אַלרײַט. באַט! יונגאַ... טעיק לעמאַש, אַ גלאָז מיט וואַסער — זז... איה, פיה (ער ווייזט ווי אזוי מ'גיסט־ אָן אַ גלאָז וואַסער פּון אַ זעלצער־סיפּאָן אַרויס). באַט!... וואָס בלייבט דערפּון אַז מע גיסט עס אויס? גאַרנישט. נאַטהינג... דאָס אייגענע איז מיט טעאָטער... דאָס הייסט אונדזער פּיעסע איז פאַרקערט... איה יו געט ווהאַט אי מיען?!

און דאָס טעאָטער גייט כּאָדאַראָם.

— קעם־לער!

— קעססלער!

קעסלער איז אַ מענטש פּון פּורים־שפּיל־שטימונגען. די בינע־ווענט זענען אים שטענדיק אין וועג. נישט איינמאַל, אַז ער ווערט בײַ, גיט ער אַ קאַפּע מיטן פּוס און מאַכט אַ לאַך אין דער דעקאָראַציע. אַף דער סטעליע קוקט ער נישט. דאָ קענט איר זען, ווי אַ הענגליכטער הענגט אַראָפּ פּון... דער רואַך ווייסט וואַנעט! קיין דאָר־דעק איז נישטאַ... די קאַנדעלאַברעס הענגען בעפּיריש אַראָפּ פּונעם הימל.

דוד קעסלער „לעבט“ זיינע ראָלן אַף אזוי ווייט, אַז ווען ער שפּילט אַ „קאַרגן כּאַראַקטער“ נעמט ער באַ די אַקטיאָרן אַראָפּ פּון די סכּירעס...

קומט צו אים אַ מענטש מיט אַ פּיעסע „שפּינאַזע'ס יוגנט“. זײַער אַ שטאַרקע פּיעסע. פאַרטראַכט זיך קעסלער מיט זיין שווערן שטערן. די קורצע נאַז אַטעמט גיך, ווי ער וואָלט געוואָלט דער־שמעקן דעם טאַם פּונעם מאַנוסקריפּט. דערנאַכדעם נעמט ער דאָס קסאַווי־יאַדל אַף דער ברייטער דאָלאַניע פּון זיין האַנט, וועגט עס אַ רעגע מיט פאַרמאַכטע אויגן. מאַכט „הו־האַ, טרי־יאַ!“ קוועטשט

זיך אף טרערן. דערנאָך עפנט ער די אויגן, צעשמייכלט זיך און זאָגט:

— „שפינאָזע'ס יוגנט“? וואָדעיומין שפינאָזע'ס יוגנט? יונג גערמאָן — מאַכט ער — ווייסט איר, וואָס שפינאָזע איז געווען אין דער יוגנט? אַ סמארק, א... (אַ גראַב וואָרט). אַ פּילאָזאָף ווערט מען ערשט אַף דער עלטער!... יונגע־רמאָן, גייט אַהיים און שרייבט מיר אַן אַלטן שפינאָזע... נאָר נישט קיין שט — ער, יונג... נאָר אַן אַלד נאָי מיט אַ דזשימדזשיק... מיט „פעפּ“...

:: :: ::

איך האָב באַדאַרפט האָבן ברויט, האָב איך אָנגעשריבן די פּיעסע „די לעצטע וואַנט“. ס'איז קימאַט אַ „שטומע פּיעסע“. אין פּראָלאָג זיצן מענטשן און פּעסטיקן-צו זייערע שאַטנס צו דר'ערד מיט גאָלדענע טשוועקעס. זיי קלאַפּן און זינגען. זיי גייען אוועק און לאָזן זייערע — שאַטנס אַף דעם דיל פון דער בינע, וואָס באַלויכט די גאָלדענע טשוועקעס...

אין ערשטן אַקט: טעניץ פון פאַרצווייפּלעניש. אַלערליי פּעלקער. יעדער פּאַלק מיט זיין פּאַרם: שוואַרצע, ווייסע, געלע, פּאַלעטענע. מיט יעדן פּאַלק קומט דערזעלבער נאָווי — אָנגעטון אין דעם פאַרב פון זיין פּאַלק. איבער אַלע הענגט אַ הימל מיט שלאַנגען, שווערדן און פּלאַמענדיקע רעטענישן. אַן אויפשטייג, אַ רעוואָלוציע. טעניץ. מוזיק. דער „נאָווי“, דאָסמאָל אין געמישטע פאַרבן אָנגעטון, ווייזט אַף דער וואַנט: „דאָרטן! הינטער דער וואַנט ליגט דער ענטפּער. מ'דאַרף וואַרטן. די שאַ האָט נאָך נישט געשלאָגן.“

צווייטער אַקט: אַ וויזיע: אַף יענער זייט וואַנט. מילך רינט פון די ביימער. האָניק טריפט. לירישע געזאַנגען. בלאַנדע פּאַס־טיכער און שעפעלעך. הויך־שלאַנגנדיקע קוואַלן. ברויט און צירק. גאָלד און ליבע. — דער נאָווי ווייזט: „דאָרטן! שפעטער! שפע־טער!“ פאַרשעפּערט זיי אין זיסע געזאַנגען. די פּיבערס זענען איינגעשטילט. פּעלקער שלאַפּן. גלעקער קלינגען. „גאָטס מאַמע“ דעקט־אַפּ אירע לענדן.

דריטער אַקט: פּעלקערס געדולד ווערט אויסגעשעפּט. זיי ווילן דער נאָווי זאָל די וואַנט אוועקרוקן. דער „נאָווי“ ווייסט: הינטער דער וואַנט איז גאַרנישט ניטאָ. אַכויז גלאַנציקע ווערים. ווייסי־קראַנקע פּלאַנצן. ער לאָזט די וואַנט נישט אָפרוקן. פּאַלק

שטייט אויף. די לעצטע וואנט ווערט צעבראָכן. "נאָוויס" בלוט זינט אַף דער שוועל. די פעלקער גייען איבער דער שוועל אַריבער. אינעם ווייטן, בלוטיקן סאָד אַרײַן... מוזיק. עפּילאָג...

אַז איך האָב געענדיקט לייענען, איז קעסלער געווען שטאַרק צעשרויפט פון דער אידייע, וואָס איז אים געווען אַזוי אויסטערליש-פרעמד, און ער האָט צו מיר אַ מאַך געטון :

— וועל... יונאָ, אימ'ס ע... (ער האָט גענומען מאַכן אַלערליי פינגליעס מיט די הענט און מיטן נאַנצן קערפער, פאַרמאַכט ס'מויל און אַרויסגעשוועטשט צוויי לענגלעכע טרערן פון די אויגן). וואָס זאָגט איר אַלײַן, מיסטער נאָדיר ?

— וואָס זאָל איך זאָגן ? — זאָג איך. — איך זאָג, אַז אויב איר ווילט פאַרלירן אַ 25 טויזנט דאָלאַר, זאָלט איר שטעלן מיין פיעסע...

קעסלער האָט מיך אָנגעקוקט אַ האַלבע מינוט אַפּן זיינער. געמאַכט אַלערליי פינגליעס. זיך ווידער געשוועטשט אַף צו וויינען. דערנאָך האָט ער געזוכט אין אַלע קעשענעס, ווי ער וואָלט מיר געוואָלט געבן עפעס זייער אַ טייערע זאַך. אַז ער האָט גאַרנישט געפונען אין די קעשענעס, איז ער אַוועק צו אַ שופּלאָד, אַרויסגענומען זיינס אַ פאַטאַגראַפיש בילד, מיט גרויסע קאָטשערעס און לאַפעטעס אָנגעשריבן : "צו מײַן גאַטזעליקן פרענד, מיסטער מאַשע נאָדיר", און מיר איבערגעגעבן די מאַטאָנע ווי אַ "הייליקייט". און מיך אָפּגעזעגנט מיט די ווערטער :

— ס'אָ גרויסע פיעסע... אייערע, מיסטער נעדידיר, גאָר אַ גרויסע... טראָגט זי אַוועק צו אַדלערן. זאָל ער פאַרלירן 25 טויזנט דאָלאַר. זאָגט אים, אַז איר האָב איך געשיקט, און... (שוין ווען איך בין געווען אונטן) לאָזט אים גריסן... טעל הים אי סענט יו... דאָנט פאַרגעט! ... גודבאי !

:: :: ::

וועגן דעם יונגן אַקטיאָר :

אים שפּאַרט די קינסטלערישע מילעך אין די גייסטיקע ציצן, שפּעקצומעלדן. ער פיבערט, קנעפלט זיך צו ס'האַרץ און ער ווייסט נישט וואָס צו טון מיט זיך. נישטאָ קיין "קינד", וואָס זאָל זיך קוויקן מיט דער טריפּנדיקער מילעך און אים גרינגער מאַכן. ער ליגט ווי אַ טרוקן שוועבעלע אַף דער גאַס, וואָרט אַז די

זון זאל אָנצינדן. אָבער אַנישט, זאל כאַמט אַ פּערדס פּאַדקאָווע
אַ קלאַפּ טון, פּאַרוואַנדן און אָנצינדן.

איך קאָן אים דערווייל זייער ווינציק. געזען אים שפּילן אין
פיצלעך ראָלן, ווי אַ אַ פּידל, וואָס האָט שפּיגאַטלעך פאַר סטרונעס.
ער מאַכט נאַנץ שיין מיט די הענט. נאָר צי קען ער שפּילן? צי
וואָלט ער געקענט שפּילן, ווען ער זאל האָבן אַ 9 וואָס?

איך האַלט דערווייל אַן אויג אַ זיינע אויגן, וואָס זענען ווי
צוויי קערניצעס מיט ראַכמאַנעס (צו זיך? צו דער וועלט פון ברויט-
מיט-פּוטער?). איך מערק: עס איז דאָ הימל... אַביסל ערד, אַ קאַפּ
גרינס, אַ לעק שטאַרעס, נאָר די זון פעלט.

שפּילט דער יונגערמאַן פּיצלעך ראָלן, רעשטלעך כאַראַקטערס.
ס'איז דאָ אין זיי עפעס געפּערלעכעס, אויפרייסנדיקס, נאָר סע רייסט
נישט אויף. סע שיסט נישט... ס'איז אין וואַסער!

נאָדירס כאַווערשאַפט העלפט אַביסל צישן די שוישפּילער. זיי
האָבן נאָדירן ליב מיט אַ טיפּער סינע... מיט אַ דערעך-ערעז, וואָס
פאַרקייטלט זיך אַ מוירע...

קלאַפּן זיי דעם יונגמאַן, האַרט און פעסט אַ זיין קונסט-
לעשיים-קונסט-פּלייצע, און זאָגן:

— נאָדירס אַ פּריינטל... האָט „הערמענע“ אַ ראַבאָנעס...
דערפאַר אָבער שאַט עס באַ דער פּרעסע. זי קומט אַ דעם
יונגן שוישפּילער — דורך דער ברויטער זייט פון די פעלדגלעזער:
זי זעט אים — קליין און ווייט...

אָבער זי זעט אים אינגאַנצן נישט.
אַ מיעס פאַרנאָסע-מענטשל באַם „טאַג“, וואָס האָט שוין אין
רעדאַקציע איבערגעטון אַלע מעלאַכעס, נאָר אַן בראַכעס, האָט זיך
מעיאַשעוו געווען: ער וועט שרייבן „טעאַטער-קריטיק“.

... און מיטאַמאָל: אַ קויעך צו עפענען הינטער-טירלעך פון
ווייבערשע גאַרדעראַכעס מיט די צוויי ווערטער: ס'איז איך!
— עפּן דיך, טייערע!

— אַז נישט שרייב איך, אַז דו טויגסט נישט.
אַמאָל העלפט עס... אַמאָל ניט. אָבער ס'איז געשמאַק, נאָר צום
פאַרכלינען זיך.

כלינעט ער איבער די ווייבער, בייזערט זיך אַ די מאַנצביל —
און זיין נאָמען פון דער האַפּטוירע שרעקט-איבער, וואַרפט אַן אַ
פאַכעד: אַ מאַזיק...

די רעדאקציע שנייצט זיך קלוימערשט די נאָז מיט אַ פינגער, אָבער יענער שאָדנברענגער פאַרשטייט שוין אַפֿן וואונק: וואנהין דער פינגער ווייזט אים. אויב אַהין — דאַרף מען אַ וואָרף־טון אַ בלומענבעזימל. אויב אַהער — דאַרף מען אַ שלידער טון אַ פול מויל מיט בלאָטע...

טוט זיך אַף טיש און אַף בענק!

באַם טערטלמערטל אין אידישן אַסטיאָרן־קלוב — דרייען זיך שמויעס־קארװעלעס אַרום דעם שרייב־מאַזיק און זיין פינצטערן קויעך.

דער נייער קריטיקאַנט רייסט זיך צו די הימלען — ווי אַ גרעכץ נאָכן טשאַלט. אַלע אַסטיאָרן גייען אים אויסן וועג...

געמאַכט אַ וויסטן פיטשאַטיק!

און ער האַלט אַ טרייפּע אויג אַף נאָדירס פריינטל, דעם יונגן שווישפילער — ער וועט אים פאַרצוקן — מיט די גרויסע שיך און מיט די שליקעס מיט אַלעמען...

דעם קריטיקאַנטס וויזיע:

סי קנאַקן ביינער, ס'רינט בלוט, סי טעלעפעט זיך פון מויל אַן אָפּגעביסן שטיק הינטן — אַ מעכאַיענקע!

שטופּט איין פרייטיק דעם אַנדערן... דער „נייער קריטיקער" רייט אַפֿן בעזים פון טעמע באַרימקייט און פאַרגעסט פון גרויס נאַכעס דאָס גאַווער־שירצל און דאָס ראַצטיכל...

זיינע ציין — קוקן אַהינצעצן, צום יונגן אַסטיאָר, וואָס אַכּוּשי וואָס ער איז נאָדירס אַ שטיקל פריינט, איז ער נעבעך גאָט די נעשאַמע שולדיק.

און — האַוו! אַ בים! אַ רים! אָנגעכאַפּט אַ שטיק ליטקע און אַוועקגעלאָפּן...

און דעם יונגמאַן איבערגעלאָזט אַ צעבלומיקטן.

ס'איז שוואַרץ־פּרטיק... איך גיי מיך אַ ביסל דורך אַף דער לאַנגער, נאַרישער טעאַטער־עוועניו, טרעף אָן דעם יונגמאַן ווי ער שטייט אינדרויסן לעבן קעסלערס טעאַטער און שלינגט טרערן.

— וואָס איז? האַ?

— אַזוי און אַזוי: דער „מאַזיק" האָט אים אָפּגעביסן אַ שטיק ליטקע־פלייש און איז אַנטלאָפּן... איצט וואָס וועט קעסלער זאָגן — ער וועט אים נישט וועלן „אַגאַנזשירן" אַף איבער אַ יאָר, קומט אים אויס סידן...

און ער ווייזט מיט א קאסאקע פינגער אפן האַלדז, וועלכן ס'איז שפעטער באַשערט געווען צו טראַגן די באַרד פון „טעווייע דעם מילכיקן“.

נעם איך אים אַרײַן אין דער נאַנטסטער צוקערניע, טרייסט אים אַביסל אַרום, בין אים מעכאבער מיט אַ פּאַרציע אייזקרעם, לָאָז אים אָפּעסן און מאַך צו אים אזוי:

— הערזשע, דו! געזען שפּילן האָב איך דיר זייער ווייניק. און דאָס וואָס איך האָב דיר יאָ געזען שפּילן איז געווען נישט אזוי גלענצמערײַש. דאָס הייסט: דו ביזט כּאַלילע נישט שולדיק... נאָר מ'האַט דײַך פּאַשעט קיין ראָלע נישט געגעבן... דעריבער איז אזוי: איכ'ל אַוועקגיין און מײַך אַוועקזעצן און אָנשרייבן, אז דו ביזט איינער פון די גרעסטע אידישע שוישפּילער — אַ צווייטער קאַטשאַלאָוו. פאַרשטייסט וואָס מ'רעדט צו דיר? אַ קאַטשאַלאָוו... איכ'ל דיר דאָס געבן אַה קרעדיט... דו ביסט באַ מיר אַ באַטועך. אָבער געדענק-זשע, דו באַכער, דו ביזט אַ באַל-כײַוו, און דו דאַרפסט צאָלן... דו מוזט לערנען, אַרבעטן אַה זיך, ווערן אַ לײַטישער מענטש און אַ גרויסער שוישפּילער, אז נישט וועסטו זיך באַ מיר אויסריכטן צאָרעס.. דו הערסט, וואָס מען רעדט צו דיר! און איצט זייזשע מויכל, באַכורען, לָאָז דײַך אַראָפּ אַה די קניעס און גיב אַ לײַג די לאַפע אַפן האַרצן, און שווער אז דו וועסט האַלטן וואָרט...

דער באַכער האָט זיך געבעך אַראָפּגעלאָזט אַה די קניעס אין אַ ווינקל פון דער פּילשפּיגלדיקער לײַדיקער צוקערניע, געגעבן אַ שוואַוע, אז ער וועט טון וואָס ער וועט קענען צו ווערן אַ גרויסער שוישפּילער... און — געקוקט בישאַס מאַיסע אינעם שפּיגל אַרײַן, וואָס איז געשטאַנען פונקט אַנטקעגן...

דאָס איז געווען דער אָנהויב!

היינט איז ער אַ באַרימטער אידישער שוישפּילער! ... און ווען קאַטשאַלאָוו איז געווען אין נײַ-יאָרק (מיט דער מאַסקווער קונסט-טרופּע) און דעם „וויינענדיקן באַכער“ געזען שפּילן טעאַטער, האָט ער אים אַ קלאָפּ געטון אַה דער פּלייצע און געזאָגט:

— איך בין אייך מעקאַנע מיט אייער טאַלאַנט!

און דער יונגער קריטיקער איז שוין היינט קיין אַלטער קריטיקער אויך נישט, נאָר גלאַט אזוי — אַן אַלטער, אָפּגעריבענער פּלױני, שטייט אָפּט באַ דער קאַסע פון דעם „באַכער'ס“ אייגענעם טעאַטער און בעט אַ בילעטל...

מעג
מיט אדישע שרייבער

האַקדאַמע ליי האַקדאַמע

אַקדאַמוס, איידער איך הויב אָן ווערטער צו ריידן,
פון וועגן מיינע פריידן
און וועגן מיינע ליידיגן,
ווייל איך פאַרלירן אַ פאַר געצוילטע וואָרטן —
פון וועגן די וועכטערס פון אונדזער גאַרטן.
אַ, זיי טוען היטן און וועכטן די ווילדע וויינען
און טרינקען אַליוו אויס דעם גאַרטן דעם פיינעם!

ה א ק ד א נ ע :

— איר גאַלט זיך אַליוו, זע איך. איר גייט נישט צו קיין
פּראָפּעסיאָנעלן ראַזירער?
— איך גיי נישט. איך קען אַליוו די כאַכמע פון שאַרפן
מעסערלעך און מאַכן זיפּנשוים.
— יענע האָבן דאָך אָבער שטודירט!
— ווער האָט זיי געהייסן?
— איר מיינט, אַז ס'ליגט אין דעם נישט קיין טוירע?
— זיכער נישט. אַביסל זיפּנשוים, אַ שמיר-בערשטל, אַ פרעמדע
מאָרדע, אַ קאַלטקייט צו פרעמד בלוט —
— אָט האָט איר זיך שוין צעשניטן!
— ס'מאַכט נישט. די נעגל זענען באַ מיר ריין. קיין בלוט-
פאַרסאַמונג וועל איך דאַפּן נישט קריגן.
— דאָס איז עפּשער עמעס... אָבער יענע זענען פאַרט פּאַכלייט.
— דערפאַר זעען זיי בלוזי מאָרדע און גאָז... זיי קוקן אַף דער
זועלט דורך פרעמדע נאָזלעכער, האַריקע, טונקעלע... און זיי רייניקן
זיי אַפילע נישט אויס — ווי די מאָדע איז באַ די כינעזישע פאַריק-
מאַכערט...
— איך ווייס, עפּשער איז באַ אייך אַזאַ צאַרטאָונע הויט —
— דאָס טאַקע אױד. איך קאָן נישט פאַרטראַגן קיין פרעמדע
האַנט אַף מיין הויט — סידן פון אַ מענטשן וואָס איך האָב ליב.
ביפּראַט, אַז יענער בלייבט שטײן מיט דער בריטווע באַם סאַמע

- נאָרגל, און פארטראַכט זיך, טאַמעוואַטע, און דליבעט זיך די נאָז
און קוקט ווי פייגעלעך פליען אים פון מויל...
— ס'איז נישט אזוי ווי איר מאַכט. נאָכאַלעמען נוצן זיי דאָך
סטעריליזירטע בערשטלעך — אָפגעגאַלט אַ קוינע, וואַרפן זיי אַוועק
ס'בערשטל אין קאָרב אַרײַן... נעמען אַ פּרישט.
— דאָס איז נאָר אַזאַ אָנשטעל, מיין פּריינט. געוויינטלעך הויבן
זיי דערנאָך אויף דאָסזעלבע בערשטל און שמירן ווייטער, ווי מ'האַט
זיי געלערנט...
— קומט אויס, נאָך אייערע רייד, אַז זיי נוצן נישט קיין
„אינדיווידועלע בערשטלעך“, און אַז זיי טונקען אינדערזעלבער
זיפנשאַל פאַר אַלעמען?
— פאַר אַלעמען, סײַדן עס קומט אַ רייכער פּאַריז און ברענגט
זיין אייגענע זיפנשאַל, זיין אייגן אָפּגעהיט מעסער —
— אַזוי נאָר?
— אַזוי, אַזוי!
— איר וועט דאָך אָבער נישט לייקענען, אַז זיי טראָגן ווייסע
פאַרטוכער באַ דער אַרבעט?
— יאָ. זייערע פאַרטוכער זענען טאַקע ווייס און פּריש, אָבער
די הענט זענען באַ זיי נישט רײַן... זיי היטן די ריינקייט פון די
פאַרטוכער אַ סאָך מער ווי די ריינקייט פון זייערע נעגל... אונטער
די נעגל קען מען דאָך נישט אַרונטערקוקן...
— דאָס איז עמעס!
(פּויזע).
— קומט אויס, הייסט דאָס, אַז דאָס בעסטע איז, אַז מ'גאַלט
זיך אַלײַן — אפּילע, אַז מ'צעבלומיקט זיך?
— זיכער.
— און איר האַלט, אַז יעדעריינער קאָן זיך אַלײַן ראַזירן?
— נישט יעדעריינער, נאָר אַזוינער וואָס סײַ וואַקסט אים שוין
אַ באַרד...
— אַהא, איך פאַרשטיי וואָס איר מיינט...
(פּויזע).
— יאָ, אָבער וואָס זאָלן נעכעך טון די וואָס מאַכן אַ לעבן
פון גאָלן? און וואָס קיין אַנדערע מעלאַכע קענען זיי נישט? זיי
קענען דאָך נישט שטאַרבן פון הונגער?
— זאָלן זיי זיך גאָלן איינס ס'אַנדערע...
— איינס ס'אַנדערע? וועלכער ראַזירער וועט עס געטראָווען

זיין באָרד און אנדערן ראזירער? מעשוונע דאַרף ער זיין!
 — איז טאַקע נעבעך אַ ראַכמאַנעס אַף זיי, וואָס מיינט איר?
 — נו, זעט איר שוין?!
 — יא, איר זע שוין. דער גוטער יאָר זאָל איר נעמען... איר
 רעדט אזויפיל, קימאַט ווי אַ קריטיקער... איר האָב זיך שוין ווידער
 צעשניטן...
 — לייגט צו אַ פלעסטערל, אָדער שמירטאָן מיט האַלון!
 — איר נוץ דאָס קיינמאָל נישט. די וואַרעמקייט פון דער
 אייגענער האַנט פאַרהיילט בעסער ווי אַלע רעפּועס...
 — האַט זשע מיר אַ גוטן!
 — האַט מיר אויך נישט קיין שלעכטן!

מיט אברהם רייזענען

די קליינשטעטלידיקע מיינען, אַז דאָס העכסטע איז שרייבן וועגן
 אַבעליסקן, וועגן אייפֿלטורעם — וועגן פּיסעם, און — פּרייריס...
 קליינטישינקע קינסטלער פאַרנעמען זיך — מיט גרויסע טעמעס.
 אינגלעך — שטעלן זיך אונטער „קאַרקעס“, רעדן הויך, וועגן
 דערהויבענער הויכקייט...
 שמאַטניקעס — קלייבן ביינער און לאַכעס און רעדן פון —
 קאָמערץ...
 ס'פּאָליש איז אַ האַנדלס־קאַמער, מ'בלאָזט ליוולקע־רויך דורכן
 קוימען — די וועלט זאָל מיינען, מ'באַקט פּוטער־געבעקס, און
 מ'בראָט קאַטשקעס.
 דאָס יונגוואַרג בלאָזט זיך, שטעלט־אויף די פלעדערווישלעך —
 צום פליען, זיצנדיקערהייט. מ'טרעט נישט אַרויס פון דער קאַפּינע,
 פון „ראַטנערס סקווער“, און מ'שיסט מיט — וואַטע...
 אַף דער קריטיק קומט אַ מינוט פון דערמאַנונג, שטעקט זי
 אַרויס דעם פאַרשלאָפּענעם שויבער־קאַפּ דורכן פענצטער, און געניצט
 אַרויס:
 — גרייכ־שע קרייט!
 וואָס גרייכיש? ווער גרייכיש? — די „אַלטע גרייכ“ פירן זיך
 היינט אַרום מיט קאַשטאַנעס אַף אזוינע פאַרנדיקע בראָט־איינעלעך,
 און זיי זענען געפאַטשטער ווי די אידן.
 עסטעמיש זאָלט איר מיר ווערן, אויב נישט, הערט איר, וועט
 אַ רואַך אין אייער טאַטן אַרײַן: מאַמזערקעס, שמויטפונעס,

בעלפערס, לאפיוטון, כאלעמידן, שמאראוואצעס, וואָס איר זענט!
 דערשרעקן זיך די יונגע דיכטוירים, מ'שיט די נאכטיגאלן
 זאלץ אף די עקן און — די גאנצע ליטעראטור ווערט פול מיט
 טרויעניש און מיט נאכטיגאל-טינעף...

וואַרפט מען זיי אויף: עמעס טאָקע איר שרייבט עסטעטיש —
 כ'מין... אָבער וואו איז דאָס „מיליע"? ... אַמעריקע — וואו איז זי
 „גרינהאַרנס, איר לעבט דאָ ווי ווערים אין כרין!..."

רופן די דיכטערלעך צענויף אַן אַסיפע און סי ווערט אָפּ-
 געמאַכט: פון דינסטיס אָן זאָל מען ווערן אַמעריקאַניש...

און מ'זאָל שרייבן וועגן די „פרייריס" און וועגן „קאַרבאָיעס"
 און וועגן דעם „ווילדן מאַירעוו"...

ווערט די ליטעראטור פאַרנענדזעט פון פּסעוודאָ-דראַבאָ-איזם...
 פון „סאַבוועיר-און-על" — עפּאָסן... מ'קייט ראָזשינקעס פון דער

קעשענע ארום און — מ'בייזערט זיך אף באַרוויי...
 מען עסט קנישעס און מען באַזינגט די שיינקייט פונעם „גרענד

קעניאָן" און פון אַריוואָנאַ.

טעאַטראַלישקייט — פאַרפּורישפּילט, דער גריך אין אַ יאַר-
 מולקע מיט זיבן שפיצן... דער קליינשטעמלדיקער כניאַק קען זיך

נישט אָפּוואַנדערן דאַפּון, וואָס אַ מיידל האָט צוויי פיס, און פון
 די ליבעסלידער שמעקט שוויים און נאָז-טאַבעקע...

באווייזט זיך יוסף ראָלניק — גרוי-ערדיש ווי האַפּיז. קליינ-
 אומעטיש. זענען זיינע געזאַנגען פּראָסט און ניצלעך ווי לייונט.

ביטערלעך-געטריי און נאָענט צו זיך אַליין, ווי אַ קראַנקער...
 דאָס גרויסע-גרויסע געזאַנג וואָס מיר זענען... די טיפע פאַר-

שמענדעניש, אַז יעדער קריי איז אַ האָן, יעדער שפיץ איז דאָס
 העכסטע...

די קריטיק האָט דאַפּון בויך-ווייטיק: נישט סימבאָליש...
 מ'דאַרף רעדן פון נאַפּטאַלין און מיינען מענאַשען, אַז נישט טויג

עם נישט...

דערצייל איך זיי, אַז אַלצדינג איז אַ סימבאָל, אַ רעמעז —
 און דאָס וואָס אַ מענטש האָט אַ נעשאַמע, איז נישט מער כידעש, ווי

דאָס וואָס אַ שפּין האָט אַ נעשאַמע...

און אַז מיר, וואָס מיר זענען אַליין מעשאַלים, קענען זיך באַגיין
 אָן דער געפּוצטער פאַבל-דיכטונג. (אַ בויס לעבט נישט אַה קיין...)

האַלץ. וואַרפט-אַרום די קאַרינעס פון אַ בויס מיט שפּענער און
 דער בויס וועט אָפּשטאַרבן!...)

און אז ליטעראטור איז נישט קיין פארוועפער אין הימל, נאָר
 אַ בלוט־שמיר אָפֿן האַרץ — איר זאָלט מיר אַנטשולדיקן! ...
 ראָלניס זינגט זיך, פונדעסטוועגן, זיינס. בעט באַ גאָט ער
 זאָל אויפהערן מוטשען און נעמען דעם כאַלעף און שעכטן! מיכל
 קאַפּלאַן קומט־אונטער מיטן אידיש־לעבן ציין־האַרמאָניקאַ און שפּילט
 אָף דער שטאַל־פּעדער דריבנע, כאַזאַנישע זאַכן... און באַזעצט די
 קאַלע, און זאָגט זיך אַ וויצעלע, און מאַכט זיך אַ שפּיצעלע, און טוט
 זיך אַ קלערערע און לאָזט זיך אַ טרערעלע...
 אויך נישט שלעכט!

אַבער די „נאַקטע טיפּקייט“ שטייט, ווי מלך ראָוויטש וואָלט
 געזאָגט, מיט צעשפּרייטע קניעס און וויל.
 לאָז זיך עמיצער מעלדן!

אברהם ריזן מעלרט זיך: אַ קליין קעסטל פּאַרב, אַ צוויי־דריי
 פינדזלען — ער מאָלט אָף די אייגענע מאַנזשעמן, אָפֿן קראַגן...
 באַשיט עס מיט שטויב, מיט זאַלץ, טריקנט עס אָפּ, און — די
 בילדלעך פּליען אַוועק אין דער אייביקייט...
 מען ווייסט שוין היינט: יעדער שטיקל באַשריבן פּאַפּיר, וואָס
 איז הונדערט יאָר אַלט — איז ליטעראַטור...

ריזען איז נישט קיין פּוילער און נעמט צענויף אין אַ מעל־
 שעפּל די פעטע נעכטענמילך, לאָזט זי שטיין אָף דער זון, זויער
 ווערן... הויב־טאַפּ די סמעטענע... און ווי אַ גוטע באַלעבאַסטע
 וואַרפט ער ס'איבריגע אויך נישט אַרויס, נאָר ער מאַכט קעז (אויס־
 שלאָגן און מאַכן פּוטער האָט ער קיין געדולד נישט!), און סעראַך
 וועטקע... און מאַסלינקע — פּאַרן מאַרק...

עמעס, ער גרייט צום טיש אַ סאַך ווינציקער טעלער ווי די
 אנדערע, אָבער דאָס עסן איז ערלעך היימיש עסן, מיט אַן אַהברען...
 און מיט אַ ציבעלקעלע — ס'צענייט זיך אין מויל.

אויפגעקומענע קליינשטעמלידיקע אידישע נגידים, וואָס לעבן
 פאַר זייערע לאַקיען, שעמען זיך נעבעך אַרײַנצונעמען אין שטוב
 אַרײַן אַ געשמאַק הערינגל, עסן — „זשאַבעשיסלעך מיט פּאַמידאַרן־
 זאַפט“ און — סי קערט די נאַל... אָבער וואָס זאָל מען טון? עסן
 ציבעלעס? וואָס וועט דער לאַקיי זאָגן?

די קריטיק שרייט: אַוורעמל, אַוורעמל, שטאַ סטאַבי בודיט? ...
 זיי ווילן קלאַסישע אַנטיקן און נייע, און גלאַנצעדיקע: לויט
 דער לעצטער מאָדע פון „קאַפּי ד'צימבולי“.
 ריזען איז גרעסער פון זיי — ער דערהויבט ס'קליינע לעבן,

שלאַגט פיער פון צוויי שטיינער — ס'אלטע און נייע „גאלעס"...
 ער שטייט נישט אף בראַדוויי און האַלט זיך צו ס'היטל, און גאָפּט
 אָף די וואַלקנקראַצערס. ער שטוינט נישט איבער דאָס „ערשטוינ-
 לעכע", נאָר איבער אַלצדינג וואָס קומט אים אונטער דער האַנט...
 ס'האָט נישט קיין באַשטימטע שטוינ־שטונדע צוויי מאָל אַ וואָך —
 נאָר ער שטוינט ווען עס מאַכט זיך, וואו עס מאַכט זיך, איבער
 וואָס עס מאַכט זיך...

5. שאַפּיראָ איז שוין גאָרן ציילעס־פּעריאָד... היט זיין אַלט,
 גוט מאַמעלע, קוקט דורך די שווערע געשליפענע ברילן אָף דער
 וועלט — ווי דורך ווינטערדיקע טאָפּל־פענצטער, אין זיין קעלער־
 רעסטאָראַנדל אָף איסט־בראָדוויי... און אַלע עסן און — גיבן אים
 „אונטערשריפטן"...

קיין פאַרנאָסע זעט זיך נישט. אָבער די דיסקוסיעס זענען
 היים און ביז. זאָגט איינער „גוטמאָרגן", ענטפּערט דער אַנדערער
 „גוטנאָונט"... פּרעגט דער דריטער: „צוליב וואָס?" מאַכט דער
 פּערטער:

„ס'איז אינגאָנצן נישטאָ קיין גוטמאָרגן אָף דער וועלט", און
 אַלצדינג גייט טעמפּ און שנעל און גרינג: ווי אַ פאַרזשאַווערט
 מעסער אין צעקאָרענער פּוטער...

6. לאַפּין האַלט אַרױף אַ רעסטאָראַנדל, דאָרט דרייען זיך שמועסן
 וועגן נישט־זוינציקער ווי נייעמשע, און נירוואַנא, און — גיט מיר,
 זייט מויכל, אַן עפּלעק מיט סמעטענע...
 דער ליטווישער פּליגל...

ריווען איז אַ רעבע, וואָס שלעפּט מיט זיך מיט דעם סטענדער,
 און די כּסידים זיינע גיט ער קוויטלעך און פּידיוינעס...
 אַ רעבע, וואָס די כּסידים עסן־אים־אויף — כאַפּן־צו נישט נאָר
 די שיראים נאָר די גאַנצע כאַלע, און ס'טישטוך, און די לייכטער —
 און אַנטלויפן מיטן טיש.

א. מ. פּוקס (דעמאָלט: „פּוקסעלע") קומט צופּאָרן פון
 גאַליציע און זעצט זיך אַנידער — עסן. לאָזן אַרבעטן די בענקאר־
 טעס, וואָס האָבן קיין טאַלאַנט נישט. איך דאַרף נישט.

— און עסן, פּוקסעלע? — וואָס וועסטו עסן?
 — וואָס איכ'ל עסן, וועל איך עסן. אָבער באַ שאַפּיראָן וועל
 איך עסן...

נו, מייילע, וואָס קען מען טון?

פּוקסעלען קוועטשט די מוועכע — דער מוז, האָט צו אים קיין

צוטריט נישט... ריזען גיט אים גערעכט... ער וויל נישט ארבעטן
— דארף ער נישט... ער האָט אין זיך אַ פונק... ווירקליך... אַ
זשעניע...

עסט מען ווינציק, אָבער געשמאַק. שרייבט מען אַ סאַך, אָבער
אָן זאַלץ... — ניון, מ'שרייבט נישט: נאָר מען באַרימט זיך.

ריזען קען נישט לידן — נאָר מען רעדט אים איין: ליידיג
ער, און ער הייסט געבן טיי פאַר אַלעמען, און אַנטלייט באַ עמיצן
אַ דאָלאַר צו געבן דעם קעלנער „טרינקעלט" און דעם כויוו הייסט
ער פאַרשרייבן...

מיר האָט מען שוין דעמאָלט געהאַט איינגערעדט, אַז איך
בין אַ געלאַנגוויילטער מענטש און אַ שיינגייסט, מאַכמעס איך בין
דורכגעפאַרן וויען, און געלייענט פעטער אַלטענבערג'ן...

אינער אַ ר., היינט אַ מיטאַרבעטער פון דער ניר-יאָרקער איד-
שער צייטונג „דער טאָג", אַ קיילעכדיק באַכערל, מיט אַ זאַפטיק
געלעכטערל און מיט אויגן ווי ווינשל, איז מײן רעכטע האַנט. ער
טראָגט מיט זיך ס'קאַריער-לייטערל — הינטער דער פּאַלע. איך
באַמערק, נאָר ס'געפעלט מיר! לאָז זיך אים דאַכטן, אַז איך זע
נישט. — אזוי שלאָפן קינדער און הערן זיך אונטער סוידעס...

ער וואוינט באַ אַ רומעניש פּאַרפּאַלק, — ערגעץ אין אַן אָרימער
גאַס, אַפן... ציקסטן שטאַק. ס'ראָוו קומט ער צו מיר — ברענגט
מיר ס'וואַרימע ביסל קאָווער אין אַ טעפעלע, פּוצט מיר אָפּ די
קנעפּ, פירט מיך שפּאַצירן.

איך בין שמענדיק נישט-געזונט. אַביסל פאַרפּיבערט. אין די
אויגן שטייט אַ טרער בראַנפן, ס'האַרץ איז אַ זאַק, מיט מעשוּגענע
לעמפערטן..

כ'וואַרף אַמאָל (דורכן פענצטער) אַ פאַר גראַשנס, אַמאָל
זילבערשטיקלעך, אַמאָל גאַנצע טייסטערלעך... מר. ר. בויגט זיך אָן
גאַלאַנט, לעמבערגיש, שמייכלט אַריבער פון איין אויער צום אַנדערן
און הויבט-אויף ס'אָוועקגעוואַרפענע, עפּשער וועט עס שפּעטער צונויך
קומן...

ר. באַלעקט זיך מיט זיך אַליין. ווען ער זאָל קענען, וואָלט ער
זיך אַלע מינוט אַ קוש געטון אין באַק, און געזאָגט: „טייער
באַכערל, טייער הערשעלע"...

ער לייענט פּוילישע ביכלעך, רעדט פון לעמבערג, טרינקט מילך-

מיטוואַסער, האָט ליב צו זאָגן „שפּאַרנעל“, און זיין דייטשלעכער אידיש איז ווי אַ כיינעוודיקער, אויסלענדישער אַקצענט.

:: :: ::

מיר איז ביטער, דאַכט זיך מיר. פאַרנאָסע און איך קערן זיך נישט אָן. איך וואוּן אַף „קניקערבאַקער עוועניו“ אין ברוקלין. אַ לאַנגע, אויסגעמאַטערטע גאַס מיט אַ סאָך טראַלי־דראַטן אַף דאַרע סלאַפּעס און פּורן מיט אויבס און גרינס נישט ווייט פּונעם „דייטשישן דרויסן“, לעבן דעם הינטערדאַרף, וואָס שפּייט אַרויס אַהער זיין האַלב־פאַרפּוילט נאָרטנוואַרג; צווישן קראָמען מיט שיק און דייטשע „טרינקשטובן“ און מיסיאָנערישע קלייזלעך. אַפּן עק גאַס: דאָס באַגרעכער־געשעפּטל מיטן אָפּענעם קינדערקעסטל אין פענצטער, אויסגעבעט מיט ווייסן זייד — סי בעט זיך: קינדערלעך, קינדערלעך, טוט אַ טיווע און שטאַרט.

דאָ ברענען אויך שטענדיק עלעקטרישע „ביילעוו־ליכט“ מיט אַזוינע קינסטלעכע קנױטן.

מיין שטוב איז אַלטמאָדיש, גרויס ווי אַ שטאַל. יעדער צימער, נאָר דורכצופאַרן מיט אַ ביציקלעם. אַף די ווענט האָט מיר די אונגאַרישע שוויגער אויפּגעהאַנגען די געוויסע בילדער: אַ יונג מיט אַ דרוישפּיציק היטל אין דער האַנט, קניעט הינטער אַ בוים. אַ פּאַרצעלייען פּריצעלע קעגן אים — פּול מיט לעכצונג און גלוסטעניש. אין ריטשענדיקע פאַרבן. אַרום און אַרום וואַסן בלימכענס. די נאַכטינאַלן שטייען פּיקס־און־פאַרטיס עפעס צו טון.

די אַנדערע ליטאַגראַפּיע (אַ דראַשע־געשאַנס פּון אַן אָנקל פּון דער קאַלעס צאָד) שטעלט אונטער ס'מויל און טרינקט פּונעם פּאַנטאַנדל. לעבן איר שטייט אַ באַכער אינאַנצן איינגעטונקען אין גאַלד און אין זיבּער.

גיי לעב. מיט אַזוינע בילדער.

און האָב אַ גוט האַרץ אַף אירן.

די פּרוי מיניע האָט ליב „רייכקייט“, עס זאָל בלישטשען. אַ שאַפּע פאַר פּאַרצעליי, אַ שאַפּע פאַר פּאַלש זילבערוואַרג, פאַר גע־שליפּן גלאַז, אַ צעדער־קופּערט פאַר וואַלשטאַף און קאַננאַרן, און ווינטערדיקע קאַצן, פיין צוגעדעקט מיט דעקטיכער, קימאַט פאַר־שלאַגן... מ'זאָל נישט קענען צוקומען דאַצו.

אין „פאַרלאָר“ (סאַליע) טאָר מען נישט אַריינגיין, ווייל דאָרטן שטייט ס'נייע מעבל. די אַנדערע צימערן דאַרף מען פאַר עפעס

אנדערש. דארף מען ארבעטן אין קיך. שלאָגט ווינטער פונעם אויוון א היץ א גרויסע.

ווער איך א ליריקער און הויב אָן שרייבן לענגערע, פיבערדיקע זאכן; וואָס העלפט א סאך צו מיין באַרימטקייט, און יעדעס מאָל וואָס די שווינגער דעהערט אַז איך קום (איך האָב א שווערן, איילאנד-דיקן גאַנג. איך גיי קימאט אזוי האַסטיק ווי איך רעד), שטעלט זי זיך באַ דער פּרענטשע פון די טרעפּ און שרייט אַראָפּ:

— איז! — (איך הייס באַ איר „איז“, אָפּגעקירצט אַפּאַנים פון אייזדאָר אָדער איזאַק) — איז, וויש דיר אָפּ די שיק. אין דרויסן בין איך משה נאָדיר. מ'ווייסט — איך עס קינדער אַה אָנבייסן, אַקטיאָרן אַז זיי רעדן צו מיר, קלייבן זיי פּעדערלעך פון מיין לאַץ.

די „יונגע“ שטעלן מיר אַרויס פאַר אַ שילדל אין יאָמטעוו-טעג. איך האָב אַ פּיסק. אַז איך שטעל פּיך אַוועק רעדן, הערט איר... אין שטובּ בין איך „איז“. דריי מיך אַרום צווישן פּאַרצעליענע זאכן און אַ סאך מעבל און דראַשע-געשאַנקן, און שווער און שווינגער, און איך ווייס נישט וואָס איך זאָל מיט מיר טון. שרייען געוואַלט, אָדער שרייבן קריטיק און באַליידיקן מענטשן.

און דערווייל דאַרף מען אַביסל עסעכץ אויך. דין איך איבער אַלע אווידע-זאָרעס. שלאָג קאָפּ אין וואַנט, קנייפּ די באַק, די פאַרב זאָל שטיין. שטעך מיר די ציין מיט די טייערע ציינשטעכערלעך, בעאייס די ציין אַליין גייען אַרום ליידיק.

ווער איך אַן אַגענט פון לעבן-פאַרזעכערניש. קריך אַה טרעפּ אַרויף און טרעפּ אַראָפּ. נאָר אָפּ עלטערע מענטשן אָדער אַרימע איטאַליענערקעס. כ'ווייס גאַרנישט וועגן פּאך אַליין. קען מיך נישט אויס אין די ציפּערן, ווייס נישט ווער ס'האַט מיך געשלייערט: נאָר איך רעד אַה אויסנווייניק וואָס סי קומט אין מויל אַריין. כ'פאַרקויף שפיצן פון קלויסטער, שיפּן אַפּן וואַסער, געפּרעגלטן שניי. איך בין פאַרכאַפט פון דעם געשעפט ווי פון ליטעראַטור. ס'איז לויטער פּיסקיע. דער קאָפּ אַרבעט אַה אויסטערלישע פּאַרטלען, ווי אזוי צו פאַרקויפּן וואָס מער „סכוירע“. דער עיקער פאַר „קליינע קינדער“. די וויסטע איטאַליענער פון דער אַרימער געגנט לאַקיימען זיך אין די עטלעכע דאָלאָרן, וואָס וועלן אַריינקומען אין פּאַל פון קינדס טויט. רעדן דאַפּון אזוי פּאַשעט, אַז אַה מיר, דעם „ווינער גאַליציאַנער“, דרייט זיך ס'היטל. טויט. טויט. איך האַנדל מיט טויט. אזוי ווי דאָס באַגרעכער-געוועלבל אַפּן עק גאַס, וואָס איך

קען זען דורך מיין פענצטער. נאָר באַ מיר אין פענצטער ברענען קיין לעכט נישט. און עפּשער יאָ? עפּשער זענען עס מינע פיבער-דיקע אויגן?

דער באַגרעכער אַליין („מאַרטואַר“ רופט ער זיך אַפּן שילד) — אַ האַרטער אירלענדישער מענטש, שטענדיק אָנגעטון אין יאָמטעוודיק שוואַרץ, ווי דער טויט וואָלט געווען אַ יאָמטעו, — פילט זיך מיט מיר היימיש, ווי מיט אַן אייגענעם מענטש. אַז איך גיי פאַרביי מיטן דיקן רייסטער אונטערן אָרעם (ווי אַ סעקוועסטער), גיט ער מיר אַפּ דעם ברייטן „גאַט העלף“, שלאָגט טשוועקעס אין אַ ניי קינדעריש טרימנעלע, שמויכלט מיט אַ קאַסטן פאַלשע, ווייסע ציין, פרייט זיך וואָס אין דרויסן גייט אַ שניי מיט אַ רעגן און מענטשן פאַרקילן זיך.

— אַ פיין וועטער, מיסטער אַגענט, האַ? ס'איז אַקוראַט פאַר אונדז. ווהאַט דו יו סעי? (ער פינטלט מיט אַ פעט אויג, וואָס איז איבערגעצויגן מיט קאַלטער ווייך).

איך און ער — קנעפל און לעכל. שוטפים.

דער אידישער דאָקטאָר פון מיין שטראַכיר-געזעלשאַפט וואוינט אַף דער גאַס, נישט ווייט פון מיר. ער האָט ערשט נאָר-וואָס געעפנט אַן „אָפּיס“. וואַרט אַף קוינים. באַקלאָגט ער זיך שטענדיק, אַז ער איז נישט געזונט. אַז ס׳פאַלט צו אים אַמאָל אַריין אַ פאַ-ציענט, נעמט ער אים אַריין אין „ווייטיק-צימער“ (אַזוי רופן אידישע פאַציענטן זיין „וועיטינג-רום“), וואו ס׳שטייען גאַנצע שרענק מיט כירורגישע אינסטרומענטן (גענומען אַף באַרג), וואָס ער ווייסט נישט ווי אַזוי מען נוצט זיי. שטעלט אָן די עלעקטרישע מאַשינעריע מיט גרינע און רויטע לעמפלעך, מאַכט אָן אַ טויבן גערויש, וואָס קלינגט ווי אַ רעפּוע, און זאָגט — פּראָפעסאָריש-ווייכטיק: „מ'דאַרף אייך דעם מאָגן...“ (ער זאָגט נישט וואָס). „אַבער שרעקט זיך נישט,“ מאַכט ער, „אַז איר וועט אַריינקומען צו מיר צוויי מאָל אַ וואָך רעגל-מעסיק, וועט מען עפּשער נישט דאַרפן נוצן אַטדי אינסטרומענטן.“ (ער ווייזט אַף דער ריזיקער גלאַז-שאַפע מיט די ניקלע קלאַפּער-געצייג).

דעם דאָקטאָרס הינטערשטע הויזן-קעשענעם זענען פּול מיט פלעשלעך האַשטאָנע, וועלכע ער שלעפט אַרויס אַלע ווילע אינ-איינעם מיט זיין קויטיסן נאָזטיכל. שטענדיק האָט ער טאַינעס צו מינע אַפּליקאַנטן, אַז זייער „וואַסער“ טויג נישט.

בין איך שולדיג.

איך האָב צו טון מיט דאָקטוירים, מיט באַגרעבערס, מיט אַלע שוואַרציאָרן, און אין האַרץ איז טישע-באָוו.

גיי איך אוועק און טראַכט אויס נייע ליגנס, שפּיצלעך. און פון הויפּט־אָגענטור קומען אָן בריוולעך. מ'לויבט מיך. איך בין, אַף זייער כיינעוודיקן לאַשן, „אַ לעבעדיקער דראַט“. מ'דרוקט מיין פּאַרטערט אין דעם זשורנאַל, וואָס די געזעלשאַפּט גיט אַרויס אַלע כוידעש. דאָס בילד מיינט איז אַן אַלמס. איך בין נאָך דאָרט נאָר נישט קיין „אַגענט“, האַלט אַ ביכל אונטערן אָרעם, שטיי לעבן אַ וואַזאַנמע און שמייכל.

טעמענע לעבן מיינס.

וויסער דערפּאָלג מיינער.

אַ לאַנגער און פּלאַכער ניי־ענגלענדער איז אַריינגעקומען אַרבעטן גלייך מיט מיר. אָבער ער האָט זיך אַנידערגעזעצט איבער דער „טוירע“ און גענומען שטודירן „טעאָריע“. זיצט ער און שטודירט און שטודירט, לייענט איבער עפּשער הונדערט, „פּאַך־ביכער“ איבער דער טעאָריע פון דער גרויסער וויסנשאַפּט, ווי אזוי אויס־צונאַרן באַ אַ דערשלאָגענעם מענטשן 10 סענט אַ וואָך. (פאַר יעדער קליינער „פּאַליסי“ צאָלט די געזעלשאַפּט דעם אָגענט 15 מאָל אזוי פיל. נאָר זי נעמט קריק עפּשער 18).

ער „לערנט“ און איך טו.

אַלע אינדערפרי: דראַשעס. דער שעה איז אַ פינקטלעכער דייטש, זוי אַ זייגער. ער קוקט אַף אונדז ווי קעניג פאַרהע האָט גע־קוקט אַף זיינע שקלאַפּן... קיין שטרוי גיט מען אונדז נישט, און ציגל הייסט מען אונדז מאַכן. אַכט אַזייגער מוז איך אויפשטיין. האַלב־ניין מוז איך שוין זיין באַם טיש און שרייבן בריוולעך וועגן טויט און ענטפערן די פּאָסט און זיך פאַטשקען מיט ציפּערן, וואָס איך קען קיינמאָל נישט צענויפהאַלטן און שטענדיק פעלט מיר באַם סאָף כעשבן געלט. (דער נוטער יאָר ווייסט, וואו עס איז אַהיני־געקומען, און אַלע דאָנערשטיק, ווען מען דאַרף אַריינגעבן דאָס „באַלאַנד־בלאַט“, מוז איך עפעס פאַרזעצן, קעדיי ווי־עס־איז צו מאַכן שאַלעם צישן די ציפּער און דעם זילבערגעלט וואָס וואַזשעט מיר אַראָפּ די קעשענע.)

אַרום 9 אַזייגער קומט דער שעה. אַן אויסגעצוואַגענער, מיט אויסגעלעקטע גרויע אויגן ווי פון אַלומינום און מיט אַ לעקעלע

ווי א „רייש“ אפן האַרבאטן שטערן און מיט כוצפעדיקע, ריינע, לענגלעכע ציין, וואָס גלאַנצן מיט געזונטן שפּייעכץ.

ער רעדט וועגן פליכט, לאַיאליטעט. און אלע מאַנטיק און דאַנערשטיק גראַבט ער אויס פון אונטער דער ערד עפעס אַ טערעץ פאַרוואָס מ'דאַרף היינטיקע וואָך ווערבירן מער פּאַליסיס ווי אלעמאַל. אָדער סי ווערט אַקוראַט 97 יאָר זינט די געזעלשאַפט האָט זיך איינגעפונדעוועט, אָדער דער פּרעזידענט גיט אויס ס'מוזיניקל, אָדער עפעס אַן אַנדער שוואַרץ יאָר פּייערט דאָרטן עפעס אַ „האַכצייט“ — זענען מיר, די אַגענטלעך, מעכויעוו לעקאָווער דעם אָפּצונאַרן נאָך אַ פּאַר אַרעמע איטאַליענערקעס אָדער געלויכטיקע דייטשע פּרויען, ווייזט דער שעף אַף מיר. די קרוין פון זיין קאַפּ. „קוקט“, זאָגט ער, „אַה ריז'ן. (באַ אים הייס איך נישט „רייז“, נאָר ריז). אַט וואָס איך רוף אַ לייטישער מענטש. בראַוואָ! “ און ער גיט אַ קליין פעטשעלע מיט זיינע הענט, וואָס זענען פול מיט זומערשפּרינקעלעך. און איך זיך אין געהאַקטע וואונדן און קלער-אויס מאַיסעס און באַדויער מיך אַליין. עמעס, זאָג איך צו זיך אַליין, נישט ריז בין איך, נאָר אַ „רייז“, אַז איך האַלט דאָס אויס.

אין שטוב איז נישט גוט, נישט גוט. מיין אונגאַרישע שוויגער פאַרגעסט נישט מיך צו דערמאָנען אָפּצואווישן די שיד, אַזוי גיך ווי זי דעהערט נאָר מיינע טריט. דער באַכער מיטן דריי-שפיציקן היטל (אַפּן בילד) לאָזט מיך נישט אַרויס פון די הענט. דער שווער דערציילט זיינע 2 וויצן פאַמעלעך און רעגלמעסיס. די שאַפע מיטן פאַלשן זילכער בלישטשעט אַזוי עלנט, אַזוי עלנט. איך באַד מיך און שווענק מיך. איך שפּריץ מיך און זיך לעבן אויוון און שרייב גרעסערע לידער, וואָס ברענגען דעש-ניע-דעש אַ ברויזל קאָוועד. דער פאַרנאָסע העלפן זיי נישט. מיין שווער קוקט אַף מיר ווי מ'קוקט אַף אַ זייגערל אָן ווייזערס. עפעס הערט ער, אַז איך „גיי“, נאָר וויפיל איך האַלט און צו וואָס מ'דאַרף מיך ווייס ער נישט. טויט. טויט. אַרומגערינגלט מיט טויט, מיט באַקטערישע אונטערזוכונגען, מיט אַ טיף באַקענטעניש מיט מענטשלעכע ביליאַעסן...

אין די ליטעראַרישע „קרייזן“ איז אויך דאָס זעלבע. דער טויט ווערט געגעבן פאַר אַ פּרעמיע צו יעדן קינסטלער. באַס לעבן זעט מען דיך נישט, אָדער מען וואַרפט אַף דיר בלאַטע. גיסט נאָר אַ שטאַרב, אַהאַ! מען צעזינגט זיך ווי שפּיל-פּייגל, מען מאַכט דיר נואַלדיקע העספּיידים, אַ גרויסע לעווייע, סיטוצאַך אַביסל.

א אידישער שריפטלער דארף זיין פון איין, בייזושטיין דעם ניסאיען פון איינאטעמען גאז אָדער אַראָפּוואַרפן זיך פון א צענטן שטאַק פון א רעדאַקציע.

:: :: ::

א. ריווען דערביוועט זיך א קאפעלע אין מין „לאגע“. נעמט ער מיך אַוועק און רוימט מיר איין אין אויער:
— נאָדיר, האָט זיי אין דר'ערד. („זיי“ מיינט ער די קריטיקער).
אייערע זאַכן וועלן לעבן אייביק. איר'ט זען. לאָז זיך נאָר ענדיקן די מילכאַמע און לאָז זיך נאָר עפענען יוראַפּ, נאָדיר.
„יוראַפּ“, הייסט עס, וועט מיך שמעלן אַף די פיס. נאָר אַזא דעליקאַטער ערד-כילעק ווי יוראַפּ קען אָפּשאַצן מין „דעליקאַטן טאַלאַנט“.

און ער רעכנט מיר נאָך אַרײַן אין נאָדן די צוקונפטיקע דוירעס. ווערן זיי געהאַרנעט.

ריווען ניט זיך א נעם צו מיר.

ער'ט מיך מאַכן פאַר אַ לײַט. רײַשים דאָוואָך: קאַבאַרעט, מ'דאַרף גיין אין קאַבאַרעט; ווייזאַשיינים, בין איך, לױט מײַן קינסטלערישן גראַד, מעכויעוו צו נעמען פון צײַט צו צײַט אַביסל מאַשקע.

— איך האָב נישט לײַב קיין בראַנפן.

— איך ווייס.

— איך טאָר נישט טרינקען קיין וויין.

— איר טאָרט נישט. און ווער פון אונדז מעג דען יאָ? איך בין אַלײַן אויך נישט געזונט, אָבער וואָס קען מען טון. מ'איז אין גאַלעס. די וועלט וויל, אַז דער קינסטלער זאָל טרינקען. מוז מען טרינקען. ס'איז אַ גרויסער סײַכל אין דעם, נאָדיר. מיינט נישט! און מיר גייען אַוועק צו מאַקסימ'ען און מיר זעצן זיך אַוועק און מיר באַשטעלן צו פלעשלעך מאַיעס-הפּאַסקודנע, פאַר אַ פּרײַז, וואָס דער אויבערשטער זאָל אָפּהיטן.

מיר גיבן צו זיפּ. ס'איז זויער און ס'האָט אַ טאַם ווי אַ מיקווע-וואַסער. עס מוז זיין, זאָגט ריווען, זויער גוטער וויין. און ער טראַכט אַלײַן אויס אַ נאָמען פאַר דעמדאָזיקן וויין. קאַדונעי. לאָז זיין קאַדונעי.

דערווייל טאַנצן ליכטיקע מיידלעך און נוצן די אייגענע פינגער פאַר פינגבלעטער. קוקן מיר אַזוי צו און מיר זאָגן זיך איינער ס'אַנדערע עפעס אַפן אויער און מיר ווערן טרויעריק.

בענייבי מאכט צו מיר ריזען :
 — נאדיר, איר פילט נישט עפעס ?
 — וואָס זאָל איך פילן ?
 — כ'מיון דער וויין. ס'איז דאָך עפעס גאָר גוואַלדיקער וויין.
 בעעמעס, זאָנט מיר, נאדיר, איר באַמערקט גאָרנישט ?
 — וואָס זאָל איך באַמערקן ?
 — וואו מיר זענען געזעסן פריער, ווען מיר זענען אַריינגעקומען,
 געדענקט איר ?
 — לעבן דער מיר.
 — און איצט ?
 איך גיב אַ קוק. מיר זיצן טאָקע היבש ביסל ווייט פון דער מיר.
 — שאַרפער וויין.
 באַשליסן מיר, אז : גענוג. מיר האָבן אונדזערס געטון פאַר
 דער היסטאָריע. מיר האָבן זיך אָנגעשיקערט. מער זענען מיר נישט
 מעכועוונ. און ווי מיר רעדן אזוי, מיר גיבן אַ קוק — מיר זענען
 שוין קריק לעבן דער מיר.
 אוי, ווי איז מיר !
 רופט ריזען צו דעם קעלנער און צאָלט אָפּ, און צאָלט איבער.
 וואָרים וויבאלד מיר זענען שיקער...
 ווי מיר זענען גאָר אַרויס אָפן גאַס האָבן מיר זיך מיט דער
 מינוט אויסגעניכטערט. גלייך מיר וואָלטן נישט געהאַט גענומען
 אַ טראָפּן אין מויל אַריין.
 אַה בראַדוויי טרעפן מיר אַן אַ באַקאַנטן אַקטיאָר. דערציילן
 מיר אים וואָס פאַר אַ שטאַרקן וויין דער מאַקסיס פאַרקויפט און
 ווי אזוי דער קאַפּ האָט זיך אונדז פאַרדרייט פון ערשטן טרונק.
 מאַכט יענער : — אי, קינדער, איר זענט נאָך גאָר גרינע. איר
 ווייסט נישט, אז דער דיל באַוועגט זיך דאָרטן...

:: :: ::

אַן אַנדערש מאָל.
 מיר גייען פאַרטאָג אַהיים. מיר זענען אַה „דעלענסי סטריט“.
 אַ פאַרשלאָפן אינגל קומט אַנטקעגן מיט צייטונגען.
 ריזען :

— ווי הייסטו, אינגעלע ?

— דזשאַן !

— דזשאַן ? הערט גאָר, הערט גאָר, נאדיר. דאָס אינגעלע

הייסט דזשאן... ס'איז עפעס סימבאליש, ניין? איך מיינ בעעמעס,
נאדיר, ס'איז גרויס! דזשאן! וואונדערבאר!

— וואו וואוינסטו, דזשאן?

— אין סאפאלק סטריט.

— הערט נאָר, נאדיר, דאָס אינגעלע וואוינט אין סאפאלק

סטריט... בעעמעס אַ גוואַלדיקער סימבאָל.

— ווי הייסט דיין פאפא?

— סעם...

— סעם... איז שוין נישט אזוי. נו, און ווי הייסט דיין מאמע,

אינגעלע?

— פעני!

— פעני... הערט נאָר, הערט נאָר, נאדיר... בעעמעס ווי אַ

לעגענדע... מען דאַרף מאַכן דערפון עפעס... אידיש קענסטו ליענען,

אינגעלע?

— נאָ.

— ער קען נעבעך נישט... עס מאַכט נישט! ער'ט קענען! איך

וועט מיך מיט אייך, אין וויפיל איר ווילט, נאדיר, אַז ער'ט קענען

אידיש בעסער פון אונדו... די „פּיפּערס“ פאַרקויפּסטו, אינגעלע?

— שור!

— הערט נאָר, הערט נאָר, נאדיר: „שור“, ס'איז בעעמעס

ביבלישער קלאַנג... סע קלינגט אזוי ווי „שור“... שויר שענאָנאָך...

נו, גוט, גיב מיר... ווייסטו וואָס, גיב מיר 25 צייטונגען... אַנו,

באַרעכן, אינגעלע, וויפיל באַטרעפן 25 צייטונגען צו סענטן?

— 25 סענט, מיסטער!

— אוי, אַ לעבן אַף דיר! — גיט אים ריזען אַ קוש אַפן

קאַשקעטל. — גיב אַהער אַלע „פּיפּערס“!...

דאָס אינגל גיט אים איבער דעם פאַק צייטונגען, ריזען גיט

אים וויפיל סי קומט. דאָס אינגל וויל שוין ניין אַהיים.

— שאַ — מאַכט ריזען — דאָס איז עפעס נישט... מ'טאָר

נישט אויסלערנען קיין אידיש קינד צו זיין אַ שנאָרער. ווייסטו וואָס,

אינגעלע, שטעל זיך לעבן מיר און איך וועל דיר פאַרקויפּן די

„פּיפּערס“... ס'געלט מענסטו האַלטן, ס'זייוויסיי... דו ווילסט,

אינגעלע?

— שור!

— נו, גוט!

און אַ סאָך מענטשן, וואָס זענען געגאַנגען פאַרטאָג צו דער

ארבעט, האָבן געזען ווי רייזען שטייט מיט אַ פּאַק צייטונגען און שרייט אָפּן קאַל: „טאַגעבלאַט“, „מאַרגן-זשורנאַל“, „פּאַרווערטס“, „טאַג“ — עקסטראַ!

:: :: ::

אַן אַנדערש מאָל (שוין מיט יאָרן שפּעטער).
עס איז באַטאַג. אין דרויסן שיינט זיך אַן אָפּגעריבענע סעקאַנד-
עוועניו זון, און עס שמעקן די געלרויטע שפּאַנישע פּייגן, און
פּאַנאַראַפּס ריטשען-אויס די נייסטע לירער פון די אידישע טעאַטערס.
איך גיי פאַרביי דעם „קאַפּי פון די צימבלען“. זיצט רייזען
אינגער אַליין און זופּט וויין.
איך זעץ מיך לעבן אים, באַשמעל אַביסל עסעכץ, און מיר
צערעדן זיך.

— אַי, נאדיר, נאדיר. איר זענט קאַליע געוואָרן. איר זענט
אַ ראַשע. בעמעס, איר זענט אַ ראַשע-מערושע, איר האָט פּינט
אידן.

ער פאַרטראַכט זיך מיט די אויגן אין דער „צוקונפּט“ אַריין,
אין אַ צוקונפּט וואָס איז געהאַט פון שוואַרצן, גלאַנציקן מערמל-
שטיין...

— טרינקט, נאדיר, טרינקט אַביסל וויין, וועט איר ווערן אויס
ראַשע... בעמעס, איר זענט דאָך אַ גאַלדענער מענטש, אַ לאַמער-
וואָונוק... מ'דאַרף אייך פאַרשטיין. זיי פאַרשטייען אייך ניט...
— כ'טאָר נישט טרינקען! צווייטנס, האָב איך קיין געלט נישט.
— געלט? — מאַכט רייזען, און שמייכלט ווי אַ אינגל, וואָס
מ'האַט עס צום ערשטן מאָל אין לעבן אָפּגעשוירן. — איך האָב היינט
נישט געהאַט קיין 16 סענט אַף אַ פּלאַש מילך פאַר מיין שיינדעלען...
— טאָ וואָס-זשע ניט איר אויס דריי דאָלאַר אַף אַ פּלאַש וויין?
— איר זענט אַ שויטע, — מאַכט רייזען. — אַ קלוגער מענטש
ווי איר, און איר פאַרשטייט נישט, אַז ווען איך זאָל האָבן גענוג
אַף מילך פאַר שיינדעלען, וואָלט ס'האַרץ נישט געווען פאַרכייטערט,
וואָלט איך נישט געדאַרפּט זיצן דאָ און טרינקען וויין און צאָלן
דריי דאָלאַר פאַר אַ פּלעשל...

:: :: ::

מיט יאָרן פּריער, ווען רייזען איז געווען ס'ערשטע מאָל אין
אַמעריקע:

מען מאכט אים א 25-יאָריקן יוביליי. די פרעסע פויקט — „אונדזער רייזען“... מ'קאָרט נישט קיין קאָוועד. איינמאָל אין 25 יאָר קען מען זיך פאַרגינען.

רייזען שמייכלט איבער דעם אלעמען. די מענטשנס גוטקייט צו אים — שטראַלט זיך אויס אין זיין גוטסקייט צו אַנדערע.

ער זופט — ווי דעמאָלט באַ מאַסקימ'ען — דעם צעפירטן וויין מיט קליינע, מענוכלעדיקע זיפן און רעדט זיך איין ער איז שיקער. איך נעם צענויף אַביסל געלט, קויף אים אַ מאַטאָנע אַ גאָלדן זייגערל. שטייען די אַנדערע צו, מ'זאָל אויסקריצן אַפֿן דעסל עפעס אַ שריפט, לאָז איך נישט... איז מען מיך כוּישעד אין פערזענלעכע קאָוואָנעס, אָבער גאָט זוייסט דעם עמעס, אַז איך בין בלוּיז אויסן געווען, אַז טאָמער ווי אַ זאָך מאַכט זיך, זאָל ער עס קענען פאַרזעצן...

מ'לאָזט סאָף-קאָלסאָף איינגראַווירן אַ פאָר ווערטער אַף דער לינקער זייט פון דער פינקלדיקער קופערטע און מ'ניט אים. גייט ער אַרום מיט אַ נייעם גאָלדענעם זייגער און מיט אַ גאָלדן קייטל, און אין שוואַרצן טאָקסידאָ. דער ערעוּיאָנטעוּו נודיעט אים — ער האָט קיין געדולד נישט.

און געלט דאַרף ער אויך האָבן...

די שוועדישע פרוי, באַ וועלכער ער האָט גענומען אַ מעבלירט צימער (אין ברוקלין איז עס, לעבן דער נייער בריק), מאַנט דירע-געלט... נישטאָ פון וואַנעט צו באַצאָלן... דרייט מען זיך אַרום ביז שפעט באַנאַכט, זי זאָל נישט זען אַרײַנקומען, און מ'כאַפט זיך אַרויס פאַרטאָג, זי זאָל נישט זען אַרויסגיין... און אלע באַנאַכט, ווען מ'קומט אַהיים, טרעפט מען אונטער דער טיר, אַרונטערנערקומט, אַ צעמעלע: „זייט אַזוי גוט, מיסטער, און באַצאָלט רענט — מיר קענען לענגער נישט וואַרטן“.

זי וואַרט. וואָס זאָל זי טון? אַרויסשטעלן אַפֿן גאַס דאַרף קאָסטן עטלעכע דאָלאַר, און זי איז נעבעך אַן אַרעמע פרוי, אַ וויסטע אַלמאָנע.

גייט רייזען אַרום נישט אויסגעשלאָפֿן, שטאַרקט זיך אַ גאַנצן טאָג מיט געדיכטער קאווע, און באַנאַכט מאַכט ער האַקאָפּעס אַרום זיין הויז, ער וויל זען צי באַ דער באַלעבאַסטע אין צימער איז שוין אויסגעלאָשן די גאַז און צי מ'קאָן שוין אַהיימגיין...

אויב יאָ: כאַפט ער זיך אַריין אַף די שפּײַץ-פינגער... אַז ער

איז פארקילט, גייט ער אימגאנצן נישט אהיים. ער האָט מוירע אז ער וועט אַ נים מאַן, וועט ער זיך אַרויסגעבן...
ביון יוביליי אזוי.

אַפן יוביליי טוט זיך אַף טיש און אַף בענק! „ניר-יאָרק פּיערט איר דיכטער“... „אַמעריקע פּיערט איר דיכטער“... די וועלט קוקט אַרײַן דורכן פענצטער און גאַפט. ווי אזוי מען קען דאָס זײַן אזוי באַרימט!

איך בין „קראַנצענפּרייליין“. העלף אים פאַרקניפן דעם ווייסן שניפּס. שטעק אים אַרײַן די קליינע פּערלמוטערנע בריסט-קנעפּ אין קנאַקעדיקן העמד — פיר אים אונטער, מיט קאָווער, און דער אָפּשײַן פון דער היינטיקער שכינע פאַלט אַף מיר אויך.

מ'ווייזט פון אומעטום:

— דער לאַנגער דאָרט מיט דעם מאַדנעם קראַוואַט און מיטן געשטיקטן העמד איז — נאָדיר...

איך הער דאָס — איך מאַך מיך, גלייך איך הער נישט... ס'האָט באַ מיר אַ ווערדע! (עמהע).

מ'דרייט אָן די דראַשעס, מ'רעדלט זיי אָפּ. אַ מירע אַרויף, אַ מירע אַראָפּ. טשאַד... רויך... ווערטער — פאַלשע און ערלעכע... דער יוביליי האָט זיך געענדיקט. די געסט זענען זיך צע-גאַנגען, די רעדנערס האָבן זיך גענוג אָנגעגעסן מיט סאַם: גערימט אַ פּרעמדן מענטשן; לויפט מען אַהיים און מ'שעמט זיך איינער דעם אַנדערן צו קוקן אין די אויגן אַרײַן.

בלייבן בלויז אַ פּאָר אייגענע. צוויי פּריילינס, וואָס האָבן קיין צײַט נישט צו וואַרטן; אַ ברודער, וואָס וואוינט ערגעץ אין דער הינטער-שטאָט, דאַרף „כאַפּן די באַן“; שלום אַש, וואָס האָט (פון די אַלע לויבגעזאַנגען, וואָס מ'האָט רײַזענען געגעבן) געקראָגן אַ שרעקלעכן צײַן-ווייטיק, און ער מוז אַהיימגיין.

שטעלט זיך אָפּ פון דער גאַנצער סימכע:

דער כאָסן אַלײַן, אַ גוואַלטיקער קראַנץ בלומען, וואָס קינדער פון אַ אידישער שול האָבן געבראַכט אַ מאַטאַנע רײַזענען, און—איך. קוקן מיר זיך ביידע אָן. קוקן מיר אָן דעם קראַנץ. ס'איז שפּעט — וואָס טוט מען?

גיב איך אַ נעם דעם גרויסן קראַנץ אַף אַן אַקסל, העלף רײַזענען אָנטון דעם נייעם אויבערמאַנטל, וועלכער איז — בישאַס יוביליי — אַראָפּגעפאַלן אַף דר'ערד און איז שטאַרק פאַרשמירט, און מיר לאָזן זיך אין נאַס אַרײַן.

אין דרויסן ניסט זיך צעביסלעך א רעגן — פון יענע רעגנדלעך,
וואָס האָבן צייט... קומען זיי נישט היינט, קומען זיי מאָרגן...

— וואָס טוט מען ?

אָהיימגיין מיטן קראַנץ בלומען קען ער נישט — די „מיסעס“
וועט אים האַלטן פאַר אַ מעשוּגענעם...

דאַרף מען פון אים זען פּאָטער ווערן...

זיצט אַ שייגעז אָף אַ שאַקלדיקן פּיאַסער און דרימלט, וויל איד
אריינזאָרפן דעם קראַנץ אין פּיאַסער אַריין, כאַפט זיך רער שייגעז
אויף און — לויפט אונדז נאָך, און וויל אונדז ביידן דערהאַרגענען.

— וואָס איז דאָס פאַר אַ כאַזערריי ?

שמעל איד מיך מיט אים דינגען: וואָסטו וואָס, באַכער,
נאָדיר אַ דאָלאַר און וויש דיר אָפּ ס'מויל און לאָז זיין שטיף.

וויל ער נישט...

ער איז זיך מעשאַיער: עפעס אַ אידישע שטוקע, — מ'וויל

אים נעמען אָפּן זעכער...

נעם איד שוין קריק דעם קראַנץ אָף אַן אַססל, און גיי, און

רייזען גייט-נאָך פון היינטן — ווי אָף אַ לעוואַיע... און מיר זענען

ביידע פּיטשנאָס און פאַרשלאָפּן, און מיר...

מיר האָבן זיך אזוי אַרומגעדרייט מיט דעם פאַרשאַלטענעם

קראַנץ אַרום אַ האַלבע שאַ... נישט געוואוסט ווי פּאָטער צו ווערן

פון דער צאָרע. ביז נאָט האָט געהאַלפּן, מיר זענען פאַרבייגעגאַנגען

די 59טע גאַס, וואו עס שטייט קאָלאָמבוס'עס מאָנומענט, מיט טרעפּ-

לעך אַרויפצוגיין צום סאַמע שפיץ.

רייזענען איז עפעס איינגעפאַלן:

— ווייסט איר וואָס, נאָדיר, טוט איר אָן דעם קראַנץ... ס'איז

זיין אַמעריקע.

איד בין אַרויפגעקראַכן אָף די טרעפלעך, אָנגעטון קאָלאָמבוס'ן

רייזענס בלומענקראַנץ. קאָלאָמבוס האָט זיך געמאַכט נישט-וויסנדיק,

נאָרנישט-געזאָגט...

:: :: ::

ערנעז האָט זיך (מיסטאַמע) געלאָשן דער מאָרגנשמערן. אַכער

מיר האָבן אים נישט געזען. מיר זענען אַריין אין „סאַבוועי“, נישט

באַקרענצלטע, פּראָסטע, שמערבלעכע, אין דער פּייכטער „ענדלעכ-

קייט“ פון אַ ניר-אַרקער אונטערדישן פּרימאָרגן.

איז עטלעכע יאָר אַרום, האָט אַטדער, אין מיר איינגעזונקענער

אינצידענט, זיך באַוווּזן אין מיין פּיעסע „סוקסעס“, וואָס מאַרים

שווארץ האָט צום לעבן געבראַכט אין זיין טעאַטער. איך האָב דאָרט „באוויזן“, אז אַ כּוּז „גוטע קריטיקן“ און בלומען-בעזימלעך דאָרף דער קינסטלער אויך האָבן אַ שטיקל ברויט, אַ שיסעלע באָרטש, אַ רעגנמאַטל, אַ וואַרעם ווייב — מ'האָט דאָך מיך שיער פאַרשטייט נערט דערפאַר! ...

:: :: ::

דורך לאַנגע אייביקייטן
גייט דאָס לעבן.
אַבער דערווייל איז די נאַכט
מיט לעוואַנע-ווייס
און מיט פינקלדיקער
שמילקייט.
די איצטיקע
קליינע רעגע
איז מערער
און אייביקער
ווי אַלע אייביקייטן,
וואָס גייען אונדז אַנטקעגן.
(אַ ליד פון דער דעקאַדענז-צייט)

אין דעם יאָר פון דעם גרויסן גערעטעניש אַף לידער, וואָס האָבן קיין טיר-און-פּענצטער נישט...
פאַר דער וועלט-מילכקאַמע.

דעקאַדענז.

אַ „פוילע זיסקייט“ ווי פון צוגעלעגערטע פּרוכטן.
די שרייבער (און די אַנדערע „קינסטלער“) האָבן אַט-ערשט אַנטדעקט אז די וועלט איז פול מיט שעלכטס. עפעס האָט זי, ווייזט-אויס מעשוונעדיק האַנאַע געטון דאַפּן...

נישט געוויינט האָט מען איבער די כאַזערייען פון אונדזער לעבן,
נישט אַ האַנט אין קאַלט וואַסער האָט מען געטון, אויסצוראַמען דאָס שלעכטס פון דער וועלט, נאָר מ'האָט אויפגעבונדן און צוגע-בונדן די... וואונדן פון דעם סאַציאַלן „פּייגער מיט אַ שניפּס“, וואָס איז געלעגן פאַר אונדזער טיר, און מ'האָט עפעס ווי געטרייסט זיך מיט דעם געדאַנק, אז ס'איז נישט מעגלעך בעסער צו מאַכן, אז אַלדינג איז פּוסט, וויסט און פינצטער...

אין יענע טעג האָבן מיר, אידישע שרייבער, זיך געקראַצט די אייגענע וואונדן מיט פּערלמוטערנע שערבלעך. געמאַכט אַ צייט-פאַרטרייב פון אונדזער לאַנגווייל.

זשעסטן. קינדערשפיל. דעקלאמאציע...
 א צוויי-דריי פון יענע „זשעסטן“ געדענק איך:
 ס'האט געזייעט אף טאג. מ'איז אהיים געגאנגען פון עפעס
 א קערמישל. איך בין געווען פריילעך איבער די קויכעס...
 עס זענען געווען אייגענע ברידער-שרייביסטן. א כאצע-איריאט,
 וואָס שניידט זיך אף א קריטיקער. א מאַלערין מיט א געפויניקט
 פאָנים, וואָס האָט זיך — פריערט אביסל — שיקערלעך צעוויינט
 אין טעקסי, און מעלאַנכאָליזירט איבער דעם לעבן, מיט גראַבע
 רייד — זי איז געווען דרייפערטל הינטער א באַכער'ס צעשפרייטן
 ברוינעם מאַנטל.
 אברהם ריווען:

— קומט, קינדער, לאָמיר אַריינגיין טרינקען נאָך אַ קאווע!
 ריווענס אומענדלעכער אַפעטיט פאַר קאווע! דער אַמאָליקער
 קוואַל פון אונדזער באַהעמישקייט: בראַנפנטרינקעכץ, קאוועטרינג-
 עכץ, טרערנטרינקעכץ...

דאָס אידישע ניו-יאָרק פיר אַזייגער פאַרטאָג איז ווי אַן איריאַט,
 וואָס מ'האַט אים דערלאָנגט אַ טשמעל איבערן קאַפּ — אַזוי אומ-
 זיניק! מיסט־פעסלעך — פולע מיטן אויג, ווי אַן אָמין איבער אַ
 מיסט־בראַכע... די קאַנאַלן לאָזן הערן די שטים פון אונדזער אינער-
 לעך לעבן. די לופט איז אומקרייטיק און די נויט גרעבצט אַריבער
 מיט די דעדער איבער טראַטואַרן, מילכוועגן...

די אייטערס פון די דאָרפישע קי — גרייכן ווייט, שפּריצן פון
 קאַנעטיקוט ביז אַהער אַריבער. דאָס באַלעבאַטישע ניו-יאָרק שטייט
 אויף און כאַפט זיך צו — צו די בעהיימעס...

נאָך-נישט־געבוירענע הינדלעך און הענדלעך הויבן אַן אַרונטער-
 צופאַרן דורך די מענטשלעכע העלדזער אין די קאַנאַלן אַריין.

שלעפּן זיך גרויסלעכע שרייבער מיט זייער גרויסקייט — ווי
 מיט נאַסע האַרבעס אף די פליצעס. נישטאָ וואו אַפּצולייגן די
 מאַסע... סידן אין אַ קאַפּי ערגעץ.

גיוען מיר אַריין אין אַן אַרים קאוועשטיבל, ערגעץ אף לעקסינג-
 טאָן עוועניו. דער באַלעבאַס שיט זעגשטויב אַפן דיל און לאָזט
 זיך נישט איבערשלאָגן פון קיינעם אינמיטן דער אַרבעט. דער
 עלנער איז ברודיק ווי דאָס געוויסן פון דער קאַפיטאַליסטישער
 וועלט, פאַרשלאָפן, און ווייזט-אַרויס ווייניק דערעך-ערעץ פאַר די
 פרישע נאַכט־געסט: כ'ווייס? שלעפּערס דאָרטן, האָבן מיסטאַס
 קיין גראַשן נישט!

דער קעלנער גיט א שמיר איבערן טיש מיט א שמוציק האנטיכל, גיט א פליאסקע ארויף דאָס ביסל עסעכץ און — קלאפט זיך קריס אין מויל אַרײַן א געניץ, וואָס וויל אַרויסקריכן.

רייזען איז אויפגעגענט:

— סטייטש! אונדז? ... קינסטלער?! גייסטיקע אַריסטאָ-קראַטן! — און ער קלייבט פּאַוואָלי די ביינדלעך פון א מאַרינירטן בלאַלעכן הערינג, וואָס איז אַרומגערינגלט מיט קאַבאַלע-רינגען פון ציבעלעס.

שמיכלט דאָס מיידל מיטן געפויניקטן פּאַנים און — דעקלאַ-מירט עפעס פון וואָלט ווהיטמאַנ'ען.

דער כאַצע-אידיאָט וואָס שניידט זיך אַף א קריטיקער, כאַפט אַ בלייפּעדער און פּאַפיר און פּאַרשרייבט דעמ'ס און יענעמס כאַכמעס — פאַר די צוקונפטיקע דוירעס-וועגן.

ווערט שפעט, שפעטער. די נאַכט צעקריכט זיך ביסלעכווייז. נעמט אַ סאָף צו די ליטעראַרישע שמועסן, צו דער זעלבסט-גלאַריר-פּיקאַציע פון פּאַרשלאָפענע שרייבער... הויבט מען אָן זוכען די מאַנטלען מיט די שטעקענס. מ'קוקט אַוועק פון די כעשבן-צעטלעך, ווי פון סאָנים — עפשער וועט אַן אַנדערער באַצאָלן...

באַצאָלט איינער, איז מען באַפרייט... איז גרינגער צו טראָגן דעם שווערן קאַסמאַס אַף די אַקסלען.

גיען מיר?

גיען מיר!

דער פּאַרכווישעכטער קעלנער שטייט און געניצט, און קראַצט זיך הינטערן אויער, און רירט זיך נישט. העלפט קיין מאַנטל נישט אַראָפּנעמען פון טשוואָק. זעט אונדז אַפילע נישט... מיר זענען פאַר אים נישטאָ...

מיר, מאַלט זיך — וואָס אַזוי און אַזוי! איז רייזען אַף אים איינשילעהאָווע. ער'ט אים שיסן! בעמעס: שיסן ווי אַ הונט! אַזאַ ליידאַק! ... אַזאַ גאַרנישט... און אַז מיר זענען אַרימע קונדן, איז וואָס! דאַרף מען אונדז אַזוי גראַב באַהאַנדלען?

רוף איך מיר אָן:

— סי קען געזיין, אַז ער ווייסט גאַרנישט ווער מיר זענען?

מאַכט רייזען:

— און אַז גלאַט-אַזוי מענטשן — דאַרף מען אויך דערקענען

אַף אונדז ווער מיר זענען...

און סי טוט זיך! — ריזען האלט, אז נאָר פעטש! מ'דארף
אום אַרומפאַטשן, דעם יונג...

דאָס מייַדל מיטן געפייניקטן פּאָנים זאָגט דאָסזעלבע און דע-
קלאַמירט און קוקט אין האַנטשפייגעלע און פּודערט זיך די טויטע
נאָז. דער כאַצע-אידיאָט, וואָס שניידט זיך אַף אַ קריטיקער, שניצט
ס'בלייפּעדערל...

רוה איך מיך אָן:

— שאַ, לאָזט מיך! איכ'ל אים אַנלערנען, דעם פּאַרך, אז
ער וועט אונדז שוין האָבן צו געדענקען.

אַלע רוקן זיך אָפּ אַף אַ זייט, קעדיי צו מאַכן פּלאַץ פאַר דעם
געשלענג. איך פאַרקאַטשע די אַרבל און — נעם אַרויס פון קעשענע
די לעצטע פינף דאָלאַר מיינע (איך האָב אַף זיי שווער געאַרבעט
אַ וואָך!) און דערלאַנג עס דעם קעלנער טרינקגעלט... און זאָג
נוואַלטיק העפלעך:

— אַ גוטע נאַכט!

דער קעלנער איז געבליבן שטין מיט דער אַסיגנאַציע אין
האַנט ווי אַן אויסגעפאַטשטער, איז געוואָרן רויט-און-טויט. האָט
זיך געמינעט אין אַלע קאָלירן, געשמייכלט ווי איינער וואָס מ'האַט
אים איבערגעשניטן דעם האַלדז...

ריזען האָט מיר (מיסטאַמע) ניט פאַרגונען דעם „קריסטלעכן
זשעסט“, איז ער אַוועק און האָט געכאַפט דעם ערשטן און בעסטן
„באָם“, וואָס איז פאַרבייגעגאַנגען, און אים אָנגעשטופּט אַ פּולע
זשמעניע מיט געלט...

דער „באָם“, מיט אַ שטעכיקער באָרד און מיט פּיערדיקע האָר
אַף די גרויסע הענט, האָט געקוקט דאָ אַף דער זשמעניע מיט זילבער-
שטיקלעך, דאָ אַף ריזענען, און געפּרעגט, בעאייס ער האָט צו-
געטראָגן דאָס געלט צום מויל און אַרויפגעהויכט דאַרויף:

— פאַרוואָס גיט מען דאָס מיר?

— גלאַט אזוי, — האָט געזאָגט ריזען — מיר גיבן עס אייך,
ווייל... ווייל אייער פּאָנים געפעלט אונדז...

דער טרעמפּ האָט זיך אַ גלעט געטון די באָרד מיט גרויס
זעלבסט-ליבשאַפט און געזאָגט מיט געזונטע פאַרגעלטע ציין, דורך
וועלכע עס האָט זיך געזיפּט אַ טעאַטראַליש שמייכלע:

— דאָס איז עמעס. אַ פּאָנים האָב איך אַ גוטס!...

ער האָט פאַרקלאַפט די אַנדערע האַנט-פּלאַך אַף דער ערשטער
— ווי מ'קלאַפט קריק צו אַן אויפגעמאַכטע וועלשענע נוס און איז

אָוועק.

די מראַקע האָט אים איינגעשלונגען, ערגעץ אַרום דער בויערי
און דילענסי סטריט.

:: :: ::

דאָס פּאַנים אימגאַנצן אָפּגעקערט פונעם אַרבעטערקלאַס, פּראַ-
ווען מיר אונזערע לומפּנפּראָלעטאַרישע קערמעשלעך און מיר זינגען
מיטן נוסעך פון „מיר ווערן געהאַסט און געטריבן“:

„מיר טרינקען זיך אָפּטע באַנקעטן
און טרינקען אויס בעכערס אַ יאָם,
דערפאַר ווייל מיר זענען פּאַעטן
און קענען די קונסט פונעם גראַם.“

אַלע באַנאַכט — אַ באַנקעט.

ס'איז אין יאָר פון גאָט-און-מאַשיעך-זוכעניש. סי ליטעראַרישט
זיך באַ אונדז. איבערגעשראַקענע הינער (דער קריטיקער-האַגאַרל
האַט אַ וואָרף געטון מיט דער יאַרמולקע אַף זיי און אַ מאַך געטון
„אַ-הוש!“) הויבן-אויף די פליגלען און ווילן פליען. גוגערן דער-
ווייל, מאַכן קוילעס. שאַרפן זיך די פּיסקלעך: ליטעראַרישע קלובן,
שולן...

באַ די קריטיקער-כירורגן איז אין דער מאָדע סעקציע-אַרבעט:
איינער צייכנט אָן אַפן בויך דעם שניט, איינער שמעקט צו דער
מאַטעריע. אַ דריטער גראַבלט מיטן שטימפּיקן מעסער אין דער
וואונד, וואו סי מאַכט זיך — מאַכט אַליין אָן די וואונד, וואָס
ער דאַרף היילן. באַ דעם בעסטן אפילע ציטערט די האַנט, קיין
דערפאַרונג נישטאָ. די וואָרט-כירורגיע איז נאָך אַזוי יונג. דער
פּאַציענט, אָפט אַן אייגענער מענטש... אַ ברודער. גיי מאַך אַ
געראַטענע אָפּעראַציע אַף אַן אייגענעם ברודער. (נישט מיט ליב-
שאַפט, מאַכט ער היילט מען וואונדן, נאָר מיט וויסן, מיט קענען!).
ס'איז פאַרע און טשאַד און סי זידט — דער קוימען שאַקלט
זיך אַפן האַלב-ליידיקן סאַמאָוואַר. דאָס וואַסער איז בלאַטיק...
וועט קיין טיי נישט ווערן... אַ פליג שלעפּט אַן עלפאַנט באַ אַ
פּוס... דער גראַבער אַמביציע'ס אַ פעטער שלאַנט רייפן מעשענע
אַף אַ פעסל, וואָס איז געמאַכט פון לייוונט.

גייען-אַרום די פּאַר ערלעכע „כמוראַקעס“-שרייבער, ווייסן
נישט וואָס צו טון מיט זיך אַף דעם יאָר-יאַרד פון טוירע און
סכּוירע און געפּוצטע שטיוויל, קענען דעם יאַרד נישט פאַרטאַגן
און נישטאָ קיין פּור אַף אַוועקפאַרן. הענג איך אַרויס אַן עפיגראַם-

שילדל: „קלונע לערנען זיך אליין — אידיאטן לערנען אנדערע“, א רעמעו קעגן די „יונגע איידימלעך“, וואָס באַלאַנגערן אַ בידנע גלעזל קאווע און באַשליסן: די ליטעראַרישע שול, יענע שול... יעדער נייער גראַם איז אַ נייע שול, יעדער שוואַכער קריי, איז אַ נואַלאַדאָר-נער האָן.

שולן — ווי קאָזענע ביבקעס...

איטלעכער קלינגט מיט די פּאָר פּרוטעס אין קעשענע — די רייכקייט פון אַן עוויען! פּוילישער ייכעס בלאָזט זיך... ווי אַן אינדיק. ליטווישער סיכל — וואַלגערט לאַקשן אַף אַ ליטעראַריש לאַקשנברעט... ליריק גיסט זיך פון די גלאַנציקע בלעכענע נייע טעפּלעך אינעם אייביקייט-צעבער אַרײַן — הימל דערבאַרעם דיך! ווי אַ באַלעבעסל מיט אַן ערשט קינד, אַזוי שטופּט יעדער זײַן אַניוועס פּאַראַוים אין אַ קינדער-וועגעלע. די „נעשאַמע“ פּאַרהאַלעט זיך און ווײַזט וואָס פּאַר אַ נואַל-טיקער פּאַרשױן זי איז!

דער צײַטגױסט שטױט ווי אַ אינגל מיט אַ פּאַרהױבן העמדל און מאַכט פּײַלנבױנגס איבער אַ לאַכנדיקער לעױאַנע. איך נעם צענויף די פּאָר „אױסגעפּרופּטע“ שטײלע שרײַבערס און מאַלערס און שפּילערס און גלאַט שײנע מײדלעך און מיר גײען אַ קאַדריל אַפּן כּורבן פון באַיעס-שלישי... אַף דעם זיסן „אונטער-גאַנג“ פון אונדזערע שיפּן, וואָס פירן „הײליקן בױמל“ צום קונסט-טעמפל...

דאָס ליטעראַרישע רוים ברענט, און — מיר שפּילן קימאַט פירל. אלע נאַכט אַ באַנקעט — אין סטרונסקױס קאַפּע אַף דער צװײטער עױעניו, צו פּײערן דעם יאַנטעוו פון „קינסטלערישן אומעט“, פון אױפגעבלאָזענעם, בעז-פּרוכטנעם וועלט-שמערץ...

דאַרף מען אָבער טערוצײם: אינדערוואַכן עסט מען קײן קונגל נישט. — עסט מען אים יאָ, איז מען אַ מעשױגענער, אַן עקס-צענטריק...

מוז מען זוכן טערוצײם — פּאַר די בענטשלעכט.

געפּינט מען. —

דער קאַלענע עליע האַלט באַם פּאַרטראַכטן עפּעס גאָר אַ גרויס ווערק.

דעם קאַלענע ב. האַט דוד פּינסקי בעפּיריש געזאַגט... (מיט די-אַ רײד!): באַ ברודער גימל האַט דאָס קינד אַראָפּגעשלאַנגען אַ קנעפל. און עס איז בעשאַלעם אַרויס — קריק.

און אזוי קעסיידער.

אָבער אפילע די מילכיקסטע פאנטאזיע מעלקט זיך דאָך אויס, ביפראט, אז דאָס גראָז אָף וואָס זי פאשעט זיך, איז אזוי שימער, קוים־גריין...

איז געקומען א נאכט, ווען די טישן אין סטרונסקי'ס קאפינע זענען געווען געדעקט, די פיסקלעך פון די פלעשער באשטעקט מיט בלומען. די אוועקעלעך צעשניטן. די פאמיראָרן — אן אויס־געצייכנטער, „נאטור־מאָרט“ — די גיך־געלגעוואָרענע סעלערי־בערשטלעך זענען אין די גלעזער, און די לאַנגע איטאַליענישע ברויטשטעקעלעך שטייען און בענקען נאָך קעסטלעך ציין, וואָס זאָלן זיין טון זייער רעכט...

און קיין טערעץ פארוואָס צו מאַכן א באַנקעט איז — נישטאָ. זיצן אלע באַ די טישן פאראומערט — און מ'ווייסט נישט וואָס צו טון... און מ'קוקט אָף זוני מאַוד'ן.

זאָגט מאַוד אָף א קאָל, וואָס קומט ווי פון א גערזענעם וויישעט:

— איך גיי מיך אַביסל דורך, עפשער וועל איך געפינען עפעס א טערעץ פארן היינטיקן באַנקעט.

עס געדויערט נישט קיין צען מינוט, קומט ער קריק מיט אַן עלטערן אידן, וואָס איז דריי־פערטל באַרד־אין־פֿייעס, און ס'איבעריקע א שאַמעס אין א שולכן.

וואו האָט אים מאַוד דערטאָפּט?

אין א שולכן אָף דער 8טער גאַס. אים אַריינגעשטופּט א רעכאַשל אין יאָד אַרײַן, אים קוים איינגערעדט — ער זאָל זיך לאָזן „פֿיערן“.

מ'זעצט די פרעמדע באַרד אויבנאָן, מען מאַכט איר א וויואַט, און איך טו א שטעל פאָר:

— א מענטש, ווי איר זעט, וואָס האָט שוין אָפּגעלעבט 58 יאָר מיט דריי וואָכן, מיט... ע.... (איך בויג צו ס'אויער, דער שאַמעס זאָגט מיר אונטער) מיט א טאָג, מיט א... (כ'בויג ווידער צו ס'אויער) צענטהאַלבן שאָ! — 58 יאָר, אז אונדזער שאַמעס זאָל לעבן לעבט טאָג־אוי, טאָג־אויס, שאַבעס און זונטיק, יאָנטעוו און רייש־כּוידעש — און איך מיין, אז פאָר דעם אַליין איז ער ווערט, אז מ'זאָל אים מאַכן א באַנקעט. איך טרינק צום געזונט פון אַלע וואָס לעבן 24 שאָ א טאָג אומזיסט־אומנישט. לעכאָים!

דער שאַמעס איז ביסלעכווייז אַרײַן אין דער שטימונג. מיר

האָבן צענויפגענומען געלט און אים געקויפט א זשמיט בלומען — דער איד האָט זיי צוגענומען. כעוורע האָבן געהאלטן דראָשעס נוסעך „קאָפּריזונע קינסטלער“ און געלויבט די „באָרד“ און איר אָפּגעגעבן גענוג קאָוועד...

דער שאַמעס האָט געגאָסן „הייסן בראָנפן“ הינטער די דעכלדיקע וואַנטשעס און איבער דער באָרד אַריבער געשמיכלט מיט מאַצייווער דיקע ציין, זיך צעזונגען אַף אַ הייזערדיק קאַל און — עס איז געווען ווי אַ געוויין.

צום סאָף האָט מען אָפּגערעדט פירן דעם אידן אַהיים אין זיין אַרימער וואוינונג — ערגעץ לעבן „איסט ריווער“ (מענדזשין סטריט, דאָכט זיך). דער שאַמעס איז געווען שיקער און קוים געפלאָנטעט מיט די פיס. איך האָב פאַרגעלייגט מ'זאָל אים אַרויפזעצן אַף אַ בענקל און אים אַזוי טראָגן איבער די איסטסידער גאַסן — אַהיים, מאַיסע כינעזישער צערעמאַניאַל. מ'האַט אַזוי געטון. פיר אידישע שרייבער, וואָס זענען באַרימט פון איין עק וועלט ביז דעם אַנדערן, האָבן געטראָגן דעם איד אַף אַ בענקל איבער די גאַסן פון ניו-יאָרק... איך בין געגאַנגען פאַראַוים און — געטראָגן די בלומען. די פראַצעסיע איז געווען אַ פרומלעכע, אַ מאַרע-שכּוירעדיקע, אַ שיקערע, אַ פייערלעכע...

מער פון אלע האָט זיך געמומלט א. רייזען:

— אַ גרעסערער מענטש פון אונדז אַליין! בעעמעס, זעט ווי ער האַלט זיך. אָסער מיר צי מיר וואָלטן זיך געקענט אַזוי האַלטן. דער שאַמעס מיט אַ פאַרנעצטער באָרד און אין דער הוילער יאַרמולקע האָט זיך שיקערעהייט געשאַקלט אַפן טראָג-בענקל און איז שיער אַראָפּגעפאַלן.

מיט ה. ד. נאַמבערגן

איך געדענק אים נאָך ווען ער איז ס'ערשטע מאָל געקומען קיין אַמעריקע. ס'איז שוין אַ שוין ביסל יאָרן אין דעם. איך בין נאָך דעמאָלט געווען „זיס און קוטשעראַווע“, האָב מיך געריסן צו ליטעראַטור ווי צו עפעס רעכטס, האָב אַרומגעפלאַטערט אַרום דעם, ווי אַ בין זשומעט אַרום דעם דאָרנבוים.

ה. ד. נאַמבערגן איז געווען פון די ערשטע אידישע שרייבער, וואָס איך האָב ליב געקראָגן. ער האָט מיך פאַרכאַפט מיט דער ציכטיקייט פון זיין סטיל, מיט זיין אומעטיקער קלוגשאַפט.

וויוואויל איך אליין בין נאך דעמאָלט געווען זייער אַ ביטערער שרייבער, האָב איך אָבער געטראָגן מיט זיך מיין אייגן וואָגל אַף צו וועגן די שריפטן פון אנדערע. איך האָב שוין דעמאָלט געהאַט די טעווע אַפּצואוועגן נישט דאָס פונט „פּערל“, נאָר אויך דאָס פונט אליין, האָב געפונען, אַז ס'ראָוו ליטעראַטור-וואָגלעך זענען נישט אַקוראַט. און נישט אזוי די הענג-וואָגן, אַף וועלכע מ'וועגט דאָס דרויב, ווי די שטיי-וואָגן, אַף וועלכע מ'וועגט די ליטעראַרישע „שאַראַבאַרס“. דאָ ווערט קימאַט שטענדיק געשאַכערט: דעם וועגערס פּוס איז ב'גניווע אַף דער וואָג. דער קריטיקער איז אליין אַ שטיקל מעקלער...

אַ טייל „מעקלערס“ טוען דאָס נישט אזוי צוליב'ן אָפּנאַרן, ווי צוליב דעם וואָס ס'שטייט זיי נישט אָן צו פאַרקויפּן סכוירע, וואָס וועגט ווינציקער ווי זיבן פּור מיט אַ פּערטל... זיי זענען גרויסע סאָכריס, פאַרשטייט איר מיך, פּערוויגילדע קריטיקער.

מיט ה. ד. נאָמבערג'ן קענען זיך די „וועגער“ (צו יענער צייט) קיין אייצע נישט געבן. אַף אַ הענג-וואָג איז ער צו שווער, און נישט אזוי שווער, ווי לעבעדיק. ער וואַרפט זיך אַף צען מייל — מ'קען אים נישט כאַפּן אַפּן האַקן אַרויף.

אַף דער שטיי-וואָג איז ער (פאַר זיי) צו גרינג. דאַצו דאַרף מען אים „שינדן און פאַקן“.

און מער וואָלט אייך נישט געפּעלט, נאָר איר זאָלט נאָמבערג'ן בינדן. ער וואָלט אייך אויסגעזעצט די ציין.

נייט נאָמבערג אַרום אין אונדזער ווינגאַרטן, קימאַט נישט קיין געוואויגענער. אַז ס'קומט צו רייד, דערמאָנט מען אים צישן פּרצ'ן און רייזענ'ען, עטלעכע מייל הינטער אַש'ן, און סי הייסט: איר זעט דעם שאַראַבאַר שלום אַש? האָט ער אַ „פּריינט“, נאָמבערג, וועגט ער אויך עפעס!...

אייך לייען נאָמבערג'ן און האָב האַנאַע. ביפּראַט פון זיין זשורנאַליסטיק. עס איז קלוג און פּריש, עס איז נישט פאַרפּומירט, און סי שמעקט אויך נישט מיט באַטלאַנעס.

אַז איך קוק היינט אַף נאָמבערגס אַרבעטן, טראַכט איך, אַז דער קוואַל פון זיין טאַלענט איז נענטער צו בערגלסאַנ'ען ווי צו עמיצן אַנדערש. זיין קויעך איז אַ סאָכרישער, טאַכלעסדיקער. ווי בערגלסאַן, איז ער דער גרויסער באַל-כעשבן. צו וואָס שרייבן פינף ווערטער, אַז מ'קען זיך באַגנין מיט פיר? ווי בערגלסאַן, גיט ער אייך צוויי געדאַנקען און נעמט דריי געדאַנקען רעשטע.

אברהם ריזען איז א גרויסער „באוואונדערער“ פון נאָמבערג'ן. דערציילט ער מיר אנעקדאָטן פון נאָמבערגס „אַרגינאַליטעט“, פון זיינע קאַפּריזן. לעגענדעס גייען אַרום וועגן נאָמבערג'ן, אַז ער איז אַ צעטראָגענער „קאָסמאָפּאָליט“, אַז ער גיט קיינמאָל נישט אַוועק וואָשן קיין העמד. אויסגעטראָגן אַ העמד, וואַרפט ער עס אַוועק און קויפט זיך אַ גייט. עס הייסט, אַז ער איז קיינמאָל נישט לאַנג גענוג אַף איין אָרט, צו האָבן צייט קריס-צויבאָסומען זאַכן פון דער וועשעריי. נאָך איינע פון די לעגענדעס איז, אַז באַ נאָמבערג'ן איז גרינג צו כאַפּן אַ האַלואָוע, אָבער מיט דעם טנאַי, אַז איר מוזט אים זאָגן, אַז דאָס געבאָרגטע געלט גייט אַף „ליבעס-צוועקן“, אַף עפעס אַנדערש באָרגט ער נישט.

:: :: ::

וואו האָב איך אים ס'ערשטע מאָל געטראָפּן? אַהא, איך געדענק שוין. עס איז געווען אין ערשטן אירדישן ליטעראַרישן קלוב, אַף הענרי סטריט. איך געדענק: אַ נידעריקער, זאַמדיק-בלאָגנער מענטש, מיט אַ קאָפּ וואָס איז דריי-עקס (ברייט פון אויבן, שמאָל פון הינטן). די אומרואיסע אויגן — וואַסערדיק-גרוי און פאַר-טרערט. אַף דער הינטערשטער ליפּ, דאָרט וואו עס קלעפט שמענדיק אַ פאַפּיראַס — אַ שטיקל בערגעלע. אויפגעשפיצטע אויערן, ווי באַ אַ האַז, מיט צוויי קליינע קאַלך-פלעקן אַפּן רעכטן לעפּל. גיין גייט ער ווי אַ צענויפגעשטעלטער, אַף שפינדלדיקע דינע פיסלעך. שמענדיק מיט אַ צעשפּרייטן גאַנג, און שמענדיק מיט אַנשטרענג און מיטן קאָפּ אַראָפּ, ווי ער וואָלט זיך דורכגעריסן דורך אַ גרויסן ווינט. רויכערן רויכערט נאָמבערג אָן אַן אויפהער. אַז ער האַלט באַם סאָף פאַפּיראַס, נעמט ער אַרויס פונעם שאַכטל אַ ניי ציגאַרעטל. פאַררויכערט אינעם אַלטן, שטייט אַ וויילע מיט ביידע פאַפּיראַסן אין ביידע הענט און קוקט אַ פאַרטאיעטער דורך דעם פענצטער... דערנאָך גיט ער אַ זאָג:

— יאָך האָב זייער ליב פּיינאַפּל!

ער לאָזט זיך אַוועק אין אַ מיומער-שיר לעפּיינאַפּל. ער דער-קלערט, אַז דאָס וואָרט פּיינאַפּל איז שענער ווי „אַנאַנס“. ער רעדט פון דער זאַפט, וואָס רינט פון אַ רעפּטל פּיינאַפּל, אַז מ'באַשויט עס מיט צוקער און מ'לאָזט עס אַזוי ליגן אַ צען מינוטקעלעך. ער צע-וואַרימט זיך און דערקלערט, אַז האַלב-צוגעפּוילטע פּיינאַפּלס זענען בעסער ווי געזונטע. איך געדענק אַפּילע ווי ער זאָגט:

„בעאייס אַ מענטש האַלט אין פאַלן פון אַ גרויסער הויך און

דער טויט קוקט אים אין די אויגן אריין, זעט ער אין 1 מינוט מאין (מער) ווי עמיצער אנדערש זעט אין א יאָר. דאָס אייגענע איז מיט פּינאַפּל. אז אַ פּינאַפּל האַלט באַם שטאַרבן, באַם פּוילן, ווערט ער צוגעלאָזט צום מענטשן און גוט אויס די נאַטור.

נאָמבערג האָט אָפּגעֶרעדט עפּשער 10 מינוט וועגן עסן ביכלאָך און וועגן אַנאַנאַס בּיפּראַט. בּישאַם מאַיסע מעוואַטל געמאַכט די נאַנצע אידישע ליטעראַטור. אז איך האָב דערמאָנט דעם נאָמען פון אַ גרויסן אידישן שרייבער, האָט ער אַ מאַך געטון:

— גאַי שײן אַוועק! ווי קומט ער צו פּינאַפּל?

דערנאָך געדענק איך, האָט ער גערעדט וועגן . . . בּיליאַרד, זיך געהיצט וועגן דעם, אז „אַמעריקאַנישע בּיליאַרד־טישן טויגן נישט... ווי גלייך מ'זאָל זיי נישט שטעלן, שטייען זיי אַלץ קרום, ווייל דאָס קאַנר אַליין איז אַ קרוםס“.

דערנאָך, געדענק איך, האָט ער אָנגעהויבן געניצן, אַזוי טיף, אז דאָס מויל האָט זיך אים שיער צעריסן... אַף אים קוקנדיק האָבן געגעניצט די שויבן פון די פענצטער, די שראַנקן מיט ביכער, דער נייער בעזים אין ווינקל פון ליטעראַטן־קלוב. צייטונגס־בלעטער אַף די הענג־שטעקנס האָבן געגעניצט. עס האָבן געגעניצט די ווענט, עס האָט געגעניצט די סטעליע.

— אַה... לאַנגווייליק. לאַנג־עֶה־עֶה־ווייליק!

— קימטס, ווי האַיסט איר? יצחק ריזן?— איר שראַכט אױך? אז איר'ט מיר צוזאָגן, אז איר'ט מיך נישט נידען וועגן ליטעראַטור, וועל איך אייך מיטנעמען אַף וויין, אין פאַרסייט סטריט. קימטס!

:: :: ::

מיט אַ 18 יאָר שפּעטער טרעף איך אים ווידער. ער האָט זיך בלוז אַ קליין ביסל געענדערט. דאָס זאַמדיקע קעפּל מיט האָר איז דינער. דאָס גולקעלע אַף דער פּייכטער ליפ־הויט איז העכער. איצט שניידט ער שוין נישט קיין ווינט אין גאַנג, נאָר ער נייט ווי ער וואַלט געפאַרן אַף אַ ביציקלעט.

געקומען קיין אַמעריקע איז ער, דאַכט זיך מיר, מיט עפעס אַ „מיסע“. איך געדענק נישט אַקוראַט וואָס. ער וואוינט אַף דער 16טער גאַס, אין אַן אַלטמאָדישן פּאַנסיאָן. אַפּן טישל ליגן באַ אים ביכלעך אַלערליי. ער ליענט לי־טייפּאָ, רעדט וועגן אים אָן אַ שיר. דערמאָנט די אינדישע יאָגאַ־פּילאָזאָפּיע. גאַנדין. דער־ ציילט מיר, אז אין אינדיע בוקט מען זיך צו בעהיימעס, און ער

טייטשט אויס: „אווואדע, פארוואס זאל מען זיך נישט בוקן צו קא בעהיימעס? דער מענטש לערנט אף זיך ארויף הערנער. דער קאס האט עס בעירושע פונעם טאטן..."

אין נאָמבערגס צימערל איז גאָר קיין אָרדענונג נישט. אָפּ-שניצלעך פון ציגארן און פּאַפּיראַסן ליגן דערדישעטע אין זייער אייגענעם אַש — אַף אַלערליי ערטער: אַפּן דיך, אַפּן טיש, אַפּן פענצטער-געזימס, אין שפּייקעסמל. פון דער נאַטור אַ נישט-פּאַרזיכטיקער, האָט ער פּונדעסן קיינמאַל קיין לעבעדיק שטיקל פּאַפּיראַס נישט אוועקגעוואָרפּן.

דאָס נעמלעכע צימער האָט געשמעקט מיט שיף. נאָמבערגס צעבראַקטע רענצל איז געלעגן האַלב-אַפּן אין אַ ווינקל. פון דאָרטן האָבן אַרויסגעשפּאַרט ביכער. די טיר פון זיין וואָטערקלאָזעט איז געווען ווייט-אַפּן.

— קים אַראַהן, זעץ דיך, מאַך דיך באַקוועם! זאַגניש אזוי... נאָמבערגס הייזערליכעך קאָל איז אָנגעוויקלט מיט לייכעץ. עס איז ווי דאָס קאָל פון אַ שוואַך קינד. עס וועקט ראַכמאַנגעס. איך זעץ מיך. ער זעצט זיך אויך, אין אַ געפּלאַכטן בענקל מיט אַ נידריק פּרענטשל. זיין קליינער קאָפּ איז איצט דעם בענקל'ס. אַ פּרעכטיקער גראַטעסק.

נאָמבערג רעדט מיט גלאַנציקן סאַם. ער איז מעוואַטל די גאַנצע שרייבעריי, — אַלע קונסטן, ביפּראַט די אידישע. „ווייסעך, מיר-זעמיר מעלאַמדיס, לאַטישע מענטשן לעבן אינטערעסאַנטע ליי-טעראַטור. מיר שרייבן קונסט. ווייל מיר קענען נישט די קונסט פון לעבן. מאַמיר ניש קא טעכניק. משה נאָדאַה, מיר זעמער וויסטע קאַליקעס. דאָס לעבן שטעלט אונדז אויס די באַס, ווי אַ געליכטע, און מיר קושן אים אין ט... ווי קנעכט."

נאָמבערג פּאַטשט זיך מיט דער לינקער זייט פון זיין האַנט אַפּן מויל, שטופּט קרוק אַ געניץ וואָס האַלט שוין די פּיס אין דרויסן. — פּשטאַיסט, משה נאָדאַה, יאָך בין אַ טעכניקער. יאָך גריבל מעך ניש. יאָך גאָי אַרויס אין דרויסן אַרויס און יאָך לעב. יאָך שטעל מיך ניש אוועק גריבלען איבער אַ פּלינגפּינטעלע, וואָס איז עפּשער אַ „געדרוקטער יוד" און עפּשער ניש... יאָך קראַץ מיר ניש דעם נופּל מיט קא גופּל, קעדיי עס זאָל זיין צום גראַם.

ער פּאַרטראַכט זיך, לייגט איבער אַ פּוס איבער אַ פּוס, העלפט מיט דער האַנט דעם פּוס איבערלייגן — איך זאָל נישט מערקן.

— די צאָרע מיט ענק אַלעמען איז, וואָס עז זענז קלייני-

שטעמלדיקע יונגען. יאך בין א קאסמאפאליט. אז יאך קיט אפן הימל מיט די שטערן, טראכט עך פון א גוטער גאלדענער יויך און פון א כופע. אז יאך גיי שלאפן, גרייט איך מיר אן די כאלוימעס, אינאיינעם מיט א פלאש ווארעם וואסער צו די פיס. יאך כאפ ניש אינמיטנדיגען און יאך כאלעס. יאך האב א טעכניק...

ער האט גענומען הוסטן מיט א כריפ, אריינגיין אלע וויילע אין טואלעטי צימער אויסשפיען, קריקומען און רעדן פון עסן, פון טרינקען, פון לעבן, פון טאנצן. ווי שטארק נאמבערג האט ליב געהאט טאנצן! די האר פלעגן זיך אים קלעפן צום קאפ, די אויערן זענען רויט געווארן, דער שמאקלער ברוסטקאסטן זיינער האט געסקריפעט, ווי א קאליע פירל, און ער האט געטאנצט, גע-טאנצט. גערויכערט און געטאנצט, געטרונקען שווארצע קאווע און געטאנצט. זיין אפעטיט פאר „לעבן“, פאר פרייד איז געווען נישט צו דערזעטיקן. נישט דאפאר, ווייל ער איז געווען אזא זיילעל-וועסייוועניק, נאך ווייל די פרייד האט זיך אין אים נישט געהאלטן. עס איז געווען ווי מ'זאל גיסן אין א קיילע, אן א דנא.

נאמבערג האט געקענט מענטשן און זיי נישט געטרויעט, זי געשראקן פאר דער מינוט, ווען ער וועט דארפן אָנוממען צו מענטשנ'ס לאסקע. געשראקן זיך פאר דעם פראצעס פון אויסלעשן-זיך, מוירע געהאט אז עס וועט לאנג געדויערן. האט ער זיך געוואלט בא-וואַרענען מיט געלט, וואַרין אויך געלט האט ער ליב געהאט מיט א טיפער סינע.

א קאפ ווי א שפיאן אף א טורעם. ווייל נאך ארויסגעבן צום פיינט. מי דארף אים היטן. מיט וואָס? קען מען זיך אף דעם האַרץ פארלאָזן? דאָס איז דאָך גאָר א קאָשער בעהיימעלע.

:: :: ::

נאָמבערג איז דאָהי זייער עלנט. ער איז אָפט געקומען אין מיין דירע אף דער 17טער גאָס. איך בין אָפט געגאנגען צו אים, האָב אים אפילע געפרוואווט אויספלאַנטען פון זיינע פאלשע אָנ-קניפניך מיטן „פאָרווערטס“. נאָמבערג האָט געציטערט פאר א באַרג-אַראָפּ, נאָר פארן באַרג-אַרויף איז קיין מוט נישט געווען. האָט ער אפילע הויך נישט געוואַלט אַרויפבליקן, געקוקט אלץ אַהין, אַהין, און געזען ברעגן, ענדונגען, סאָפן.

„איז אמעריקע אן אָנהייב צי א סאָף? אן אידייע צי א טאָט? דאָס איז געווען דער קערן-טעזיס פון עטלעכע לעקציעס, וואָס ער האָט געהאַלטן אין אמעריקע. ער האָט געגלויבט אין פּרצ'ן.

מעקאנע געווען אש'ן. גערן געהאט ריזענ'ען. געבענקט נאך ריאָ-
דע-זשענעראָ. ליב געהאט „פּינאַפּל“ און געגלויבט, אז דער גרעס-
טער אויפטו פון ניו-יאָרק איז... די ברוקלינער הענג-בריק.
— פּשטאָיסט, ניו-יאָרק איז אַ ריז פון לויטער פּאָנים, דאָסאַר
האָט ער קא פּאָנים ניש... דאָס איז דעם טאַהפּל'ס טעכניק...

:: :: ::

שטיף, שטיף איז נאָמבערג צום לעצטן מאָל אָפּגעפּאַרן פון
אַמעריקע.

זיין „שיקלען מיט די אויגן“, קאָסאַקע: אי אַף רעכטס אַביסל,
אי אַף לינקס אַביסל, האָט אים קיין טויווע נישט געטון.
בלויז אין קליוולאַנד, דאַכט זיך, האָט ער געהאַט וויפּיל-נישט-
איז דערפּאָלג מיט זיינס אַ לעקציע, געבראַכט פון דאָרטן אַביסל
געלט, עס אויסגעביטן אַף „אַמעריקען עקספּרעס טשעקס“ און אָפּ-
געפּאַרן פון דאַנען מיט עטלעכע טעג שפּעטער פון מיר.
מ'האַט מיר געשריבן פון ניו-יאָרק קיין פּאַריז: „נאָמבערג
הוידעט זיך שוין אָפּן וואַסער. צום שיף האָבן אים באַגלייט בלויז
דריי מענטשן. נישט מער.“

אַזוי ניך ווי נאָמבערג איז געקומען קיין פּאַריז, האָט ער זיך
פּאַרקליבן אין אַן אַלט האָטעלעכן, אַ פּאַר שריט פונעם „קאַפּי דע לאַ
ראַטאַנד“. דאָ אין קאַפּי פּלעגט ער פּאַרברענגען ס'ראָוו פון זיין
צייט. באַנאַכט פּלעגט ער ניין טאַנצן אין „זשאַקי“ — זיך אָנ-
האַלטן מיט ביידע הענט אָן אַ הויך מידל'ס היפטן און טאַנצן
ווי אַ מאַריאַנעט, טאַנצן ווי עמיצער וואָלט אים געצוואונגען דערצו.
די געל-שאַטיגע האָר זיינע קלעפּן זיך צום שטערן. ער פּאַכט
אַף זיך מיט דער האַנט און מאַכט צו מיר:

— כ'וואַי, האָסט ניש קא סייכל... דעם מענטשנ'ס סייכל ליגט
אין די פּיס, ניש אין קאַפּ. פּאַקטיש: ער גייט פון הינטן אַרויף,
אַז ער קומט ביז צום האַרץ — הערט ער אויף... נאַי טאַנצן מיט
מאַן שיקסל, נאַדיר, יאָך רעקאַמענדיר זי. זי האָט אַ פּינע טעכניק!
אַף מיי אָונט אין פּאַריז (אין זאַל „לאַנאָרי“), וואָס איז
אַראַנזשירט געוואָרן פון די אַרטיקע אידישע קאַמוניסטן, איז ער
געקומען, געהאַלטן אַ דראַשע וועגן מיר מיט אַזוי פּיל לויבגעזאַנגען,
אַז איך ווייס שוין נישט וואָס מי קען זאָגן וועגן איינשטיינ'ען,
אַדער וועגן שעקספּיר'ן... אַ כּוץ דעם האָט ער אויך גערעדט מאַיסע
גרויסע באַקיי וועגן אַמעריקע ביכלאַל.

אז עס איז געקומען די צייט צו האַלטן מײן רעדע, האָב איך אָנגעהויבן אומגעפער מיט די ווערטער:

„איך וועל אייך נישט אָפּמאַלן אַמעריקע, נאָר פּראַנקרייך. איך קען פּראַנקרייך עפּשער נישט ערגער, ווי קאַלעגע ה. ד. נאָמבערג קען אַמעריקע. פּאַרגעסט נישט, אז איך בין שוין אין פּאַרײז 4 טעג!“ אַביסל צוליב מײנע שטעכווערטלעך און אַביסל אויך דאַפּאַר, וואָס שלום אַש האָט אים אַרײנגעשושקעט אין אויער, אז סײ פּאַסט נישט פאַר נאָמבערג'ן זיך צו פּרײנטלען מיט „יענער כעוורע“, זענען מיר אײנײכן אָפּגעפּרעמט געוואָרן אײנס פּון ס'אַנדערע.

איך פּלעג אים טראַקטירן מיט פּריקער רײד, וואו איך פּלעג אים נאָר טרעפּן. ער, אַן עלנטער, פּאַרשלאָפּענער, וואָס גײט אין זיך גאַנצע צעבערס מיט פּרײד און סײ רײנט אױס, האָט ער זיך געלאַשטעט צו מיר, מיך געמוסערט און געשלעפּט עסן מיטאַג אַדער נאַכטמאַל אַף זײן כעשבן, מיך געלערנט ווי אזוי צו האַלטן מ'נאָפּל אין דער האַנט, ווי אזוי צו קײען דאָס פּלײש, ווי אזוי צו מײשן עסיס מיט זענעפט פּאַרן אַרטישאַק, ווי אזוי אויפצועסן דאָס אַרטישאַק-הערצל, ווי אזוי צו פּאַרזוכן דעם ווײן מיט אַ שפּײז צונג, דערנאָך אַ שמעס טון, דערנאָך אַ קוס טון דורכן גלעזל, כאַס שײן פּון לײכט, דערנאָך אַרױפּגײסן אַ פּאַר טראַפּן ווײן אַף דער דלאַניע און אָנטאַפּן די קוואַליטעט, דערנאָך אַ קלױצע טון די פּלאַש קעדי צו הערן דעם ווײן-רױש אזוי, אז אַלע כּושים, אָן אויסנאַם, זאָלן האַנאַע האָבן פּונעם מאַלצײט.

נאָמבערג טרײנקט די זון דורך אַ שטרוי, ווערט דאַפּון שיקער... פּאַרשיקערט אַפּילו דאָס געפּיל פּון שיקרעס. בלײבט דאַפּון נאָרנישט. געניצט ער צו דער סטעליע, געניצט די סטעליע צו אים... ער שרײבט זײן לאַנגווייל נישט אַרויס פּון זיך (ווי אַן אַנדערער), ער באַפּרײט זיך דאַפּון קײנמאַל נישט. ער זאָגט שטענדיק מיט אַ פּאַרווײנט קאַל: — יאָך בין זײער לײסטיק!

אַדער:

— יאָך בין אַ פּראַכטיקער טענצער, נאָדאַה. קײס טאַנצן! קײס שפּײלן ביליאַרד. יאָך האָב זײער אַ גוטע ביליאַרד-טעכניק. שאַען לאַנג טאַנצט ער. שאַען לאַנג שפּילט ער ביליאַרד. שאַען לאַנג זיצט ער אין „ראַטאַנד“, אײנגעוויקלט אין רױך ווי אין אַ קאַלדרע, זופּט גרײן-ברױנע קאַווע, שרײבט, קלעפּט באַלד אַרויף מאַרקעס אַף די קאַנווערטלעך, צעשיקט די סכּוירע קײן וואַרשע, קײן נײ-יאָרק, קײן קאָוונע, קײן בוענאַס-אַײרעס.

ארום אים טומלט דאָס סקוטשנע קאָפּיאַישע לעבן, די „ווייסע ווייבער“, וואָס ראַטן-רוסלאַנד האָט אויסגעשפּיגן אַהער, האָבן שוין צו פאַרקויפן, בעטן אַ פאַפּיראַס, כאַפּן אַ זופּ פון אייער פלעשל ווין.

נאָמבערג היט זיך פאַר זיי. ער קויפט זיך אויס מיט אַ פלעשל ביר, מיט אַ פּידעלע ציגאַרעטן. רעדט מיט זיי וועגן „יאַץ“ און „בלעק באַטאַם“ און וועגן — אַמעריקאַנישן גרייפֿ-פרוט. נאָר אָנ-דירן רירט ער זיי נישט אָן. „יאַך האָב פּיינט אז סי קומט אָן גרינג.“ אין דרויסן שטייט אַ פּרי-זומערדיקער פאַריזער טומאַן. די לופט איז פּייכט און שעדלעך פאַר נאָמבערגס לונגען. ער הוסט און... לערנט זיך רעדן פּראַנצויזיש. דאָס רעדן אַליין קאָסט אים אַ שטיק געזונט און ער האָט ליב רעדן. איר האָט דאָס געפּיל: דער מענטש וויל זיך אינגאַנצן אויסגעבן, נישט לאָזן פון זיך נאָר-נישט פאַר די ווערים...

פון אונדזערע מענטשן איז ער דער איינציקער, וואָס זעט קימאַט אַלע נאַכט ווי פאַרזי לעשט אויס אירע פּאַנאַרן.

:: :: ::

נאָמבערג אין וואַרשע. דאָרטן איז ער אַרומגערינגלט מיט אַ סאָך באַקאַנטע, „פאַרערער“ און אַפּילע אַביסל פּריינט. אין טלאָמאַצקע נומער 13, וואו דער אידישער ליטעראַטן-פאַראַיין איז, פלעגט ער פאַרברענגען האַלבע טעג און שטיקלעך נעכט, אָנדרייען דעם גראַמאַפּאָן און טאַנצן „יאַץ“, אָדער לויפן אין וואַדעווייל, אָדער טומלען זיך מיט פּאַלקיזם.

:: :: ::

אין מאַסקווע טרעה אַיך נאָמבערגן ווידער אין יאָר 1927. ער איז אַ קאַרעספּאַנדענט פון „פּאָרווערטס“.

עס ברענגט אַ פּראָסט פון אַרום 36 גראַד אונטער נול. אַיך וואוין אין הויז פון „קאַמער-טעאַטער קאַלעקטיוו“, לעב אַף „מיכיעס“ (אַזאַ מאַיכל פון האַרט ברויט און הויסע מילך מיט וואַסער), און ס'איז מיר ביטער ווי גאַל.

געהאַט אַביסל געלט אַפן וועג, האָט'ן עס באַ מיר צוגעגאַנוועט. בין אַיך געבליבן נאָקיי. שרױב אַיך צו-ביסלעך און לעב פון האַנט אין מויל אַרױן, און ס'איז מיר זייער נישט גוט. דערווײל הער אַיך: נאָמבערג איז אין מאַסקווע און ער איז נישט געזונט.

גיי אַיך אים מעוואַקער-כילע זיין אין זיין האָטעל. זיצט ער

- אָפן בעט, איינגעוויקלט אין גוטן טולילפל, הוסט און רויכערט און טרינקט טיי פון א סאַמאָוואַר.
- וואָס מאַכסטו ?
- מי מאַכט. און דיר ?
- אויך אזוי.
- נו, נעפעלט דיר, נאָמבערג ?
- וואַיסיך, אַ לאַנד וואָס מי טאַנצט ניש. נישטו קאָ פרייד.
- סי טויג ניש...
- ביזט דען ערגעץ געווען ?
- נאָמבערג קוקט מיך אָן :
- וואו האָב איך באַדאַרפט זאַהן ? יאָך געב אַ שמעק, וואַיס עך !
- אזוי מישפעט מען אַ נייעם וועלט־איינפיר, נאָמבערג ?
- מעגסט דיר שעמען !
- נו, שעם עך מעך. די קאָלאָניעס זענען נישקאַשע, טויגן זיי אויך ניש... אָבער וואַטער —
- האַקלאַף, — זאָג איך, — לאָמיר שוין בעסער טרינקען טיי.
- ער ניסט מיר אָן טיי, באַשטעלט ברויט מיט קעז. איך עס מיט אַפעטיט און האָב צו אים טאַינעס און זידל אים.
- ער טאַינעט זיינס :
- מי איז דאָ דערשלאָגן. קיינער לאַכט ניש... קיינעם איז ניש פריילעך...
- און אז דו טאַנצסט, איז דיר דען פריילעך ?
- וואַדען, סי מיר ניש פריילעך ? הער־נאָ כ'בעט אַך...
- נאָמבערגס אויגן זענען ווי בלויע בלאַטערן.
- פאַרנייט אַ שאַ צוויי. קומט דער באַדינער פונעם האַטעל נאָכ־אַמאָל אָנגיין דעם סאַמאָוואַר. פרעגט באַ אים נאָמבערג אַן אייצע, וואו מי קען צעבייטן „אַמעריקען עקספרעס טשעקס“. דאַכיי נעמט ער אַרויס אַ פעקל מיט טשעקס אין סומעס פון 10 דאָלאַר — גוטע 100 טשעקס, אויב נישט מער.
- אז איך האַלט באַם אוועקגיין, זאָג איך אים :
- נאָמבערג, עפּשער קען מען באַ דיר אַנטלייען אַ 50־ער ?
- צו וואָס דאַרפסטו ?
- איך דאַרף.
- וועסט אָפגעבן ?
- איך קוק אים אָן און זאָג :

— אָפּגעבן? אַ סאַך כּווינעס האָב איך דיר שוין אָפּגעגעבן
 ביז היינט? וואו איך וועל דיר נעמען אָפּצוגעבן? פון דעם
 „מאַסקווער נאַלד“, וואָס די „פּרייהייט“ קריגט?
 נאָמבערג נעמט אַרויס ס'טשעקל־ביכל און זיין פען און נעמט
 מיר אויסמאַכן עקספּרעס־טשעקס אַף 50 דאָלאַר.
 יאַכהאָ געמאַינט, אַז ד'עסט זונן, אַז ד'עסט אָפּגעבן, וואָלט איך
 געוואוסט, אַז דו ביזט אַ בלאַפּער. אָבער אזוי... נאַ, וואַרג דעך!

:: :: ::

מער האָב איך נאָמבערגן נישט געזען.

געבליבן איז מיר פון אים בלויז עטלעכע בריוו, אַ פּראַכטיקע
 קאַריקאַטור פון אים (געצויכנט פון ב. אַראָנסאָן), אַ פּאָטאַגראַפיש
 בילד פון אונדז ביידן אין פּאַרזי, און אַ פּאָטאַגראַפיע פון באַדליע'ס
 קייווער, וואָס נאָמבערג האָט אַראָפּגענומען מיט זיין אייגענעם
 אַפּאַראַט.

מיט משה לייב האַלפּערן

מיין טאַטע איז געקומען פון דער שטאָט זלאָטשעוו. כאַסענע
 געהאַט (ווי עס איז) מיט מיין מאַמען, געקומען און באַזעצט זיך
 אינעם ווייס־ליימיקן האָפּן־שטעטל נאַראַיעוו, וואו איך בין סאָף־קאָל־
 סאָף איינמאָל פאַר אַלע מאָל געבוירן געוואָרן.

קיין גרויסע קונץ פון מיין זייט איז דאָס נישט געווען. אָבער
 אַ שטיקל אויפטו — יאָ. דאָס ענגע שטעטל האָט מיך אַביסל
 אַרונטערגעבוירן, אַנישט וואָלט איך געווען געוואקסן נאָך לענגער
 ווי איך בין.

נאַראַיעוו איז אין אַ טאָל. זומער — אין אַ גרינער, בלאַטיקער
 שיסל. דאָרן־און־קראַפּיווע בליט איבער די פּלויטן. דער טייך איז
 שמאַל און לויפט קעסידער אַוועק באַ די לאַנעס, ווי ער וואָלט
 אונדזער פּאַנים נישט געוואָלט אָנקוקן. פאַרוואָרלאָזטע ווינטן קומען
 אַהער זיך אַ קראַצ־טון אָן די האַרטע געוויקסן און קרייטיכער און
 דעכער, און צעפּאַלענע שטאַכעטלעך.

דער פּורפּורנער דאָרנשטיין בליט דאָ שטיל און פּילאָזאָפּיש,
 אַרום אים זשומען בינען, גרינגע, אָן גיפּט.

דער מאַרק איז פול מיט הענער־געקריי און מיט בעהיימע־מיסס.
 די הינטערגעסלעך האָבן גערטנדלעך, מיט קוקרווע־בערדלעך, מיט
 ציגן־בערדלעך, מיט כאַסאַנים־בערדלעך, וואָס מען קעמט זיי אַרונטער,

הינטער די געמבעס, און זענען אזוי שוואַרץ אז זיי זענען אזש בלאָ. די יונגען וואַקסן אַלע הויך ווי סלופעס, און ווילד, ווי שוועמלעך אַף אַ דאָך. מיידלישע בריסט קרעכצן און סקריפען אין די מאַריר-נאַרקעס. די גלוסטונג שלאַפּט אין לייב, ווי פייער שלאַפּט אין נאָך-נישט-אַנגעצונדן האַלץ. עס ליגט אַ שטילקייט אין אַ שטילקייט. אַ שייך אין אַ שייך.

און ווי איך האָב ליב מיין נאַראַיעוו! פון מייע שריפטן קענט איר עס זען. איך לאָז דאַרויף קיין פלעק נישט פאַלן. היסטאָריקער, געאָגראַפיקער — רוקט זיך אַוועק פון דאַנעט! איך שטיי אָנגעלענט אַף דער ריטער-האַקס, גרייט צו גיין אַף טויט און אַף לעבן פאַר דעם קאַווער פון דעם פלעק ערד, אַף וועלכן מיין וויגל האָט זיך געהוידעט.

אַז מ. ל. האַלפערן דערהערט, אַז איך בין געבוירן געוואָרן, וואַרט ער אָפּ אַ יאָר (מאַכט זיך נישט וויסנדיק, דער יונג!). דער נאָך כאַפט ער און ווערט אויך געבוירן און ליגט זיך אַוועק אין אַ צעבראַכן וויגל און טראַכט באַ זיך אזוי:

— אויב יצחק וועט שרייען אין נאַראַיעוו, וועל איך נואַלדעווען אין זלאַטשעוו. וועלן זיך אונדזערע קוילעס צענופמישן, וועט די וועלט מייען, אַז מיר זענען אַ צווילינג, וועט זי אונדז ביידן געבן איין גרויסן מעדאַל פון ציבעלע-שאַלעכץ...

משה לייב, משה לייב, וואו ביזטו? אהער גיי! באַוואָפן דיך מיט שפּאַרן, זאָטל און פאַנצער און קום אַרויס און לאַמיר פירן מיכלאַמע מיט די זלאַטשעווער פלישטיים, מיט די נאַראַיעווער מידיאַנים!

די וועלט איז אונדזערע, משה לייב! איך און דו וועלן מיר זי באַזיגן... אַרויסטרייבן פון דעם וויינגאַרטן די אַלע פרעמדע „אירע“. און מיר וועלן אַליין אַרומגיין נאַקעט און בלוז און עסן זיסע, פּוילבלעכע האַריקע אַגרעסן פון שקאַרמיצן אַרויס און קריגן בויך-ווייטיק און זיך קאַטשען אַף דר'ערד און שרייען „מאַמע!“ און שפּילן אַף אַ דודע מיט טרויעריקע לעכלעך!

ווערט מ. ל. אַ שילדן-מאַלער, מאַלט זיך אַליין אויף — די וואַרשטלעך וואָס ער דאַרף עסן... די מיידלעך וואָס ער דאַרף שלאַפּן מיט זיי. ס'איז אַ פאַרב-און-לייוונטענע, טינט-און-פּעדערדיקע וועלט! אָבער אַלץ בעסער ווי זלאַטשעוו... די טרייסט ליגט אַפן אויער, ווי אַ פליג:

„מען וועט דך נישט באגראָבן

אין איר, דין היים, דין זלאָטשעוו.“

ער מעקט אָפּ ס'שמעטל, שטרייכט עס אויס פון זיין געדעכעניש, איך מעקאָפּ זיין אויסשטרייכן, לעב עס קרוק אויף... שלעפּ זיך ארום מיט מיין שמעטל, ווי מיט אַ פּלוי אַף אַ שטריקל.
עס איז אַ האָרב אַף די פּלייצעס — אַ וואוילער האָרב אָנגעפּילט מיט ראָזשינקעס, און די לעוואָנע קאַלכט אים מיט אירע ליכטיקע, ברייטע באַרשטן.

אינדערהיים. אונדזער מישפּאַכע איז קליין. גאַרנישט קיין אייני-געפונדעוועטע. כאָטש וואוינען וואוינען מיר אין אַ געיאַרשנמער „האַלב-ערשטוב“. אָפּט הער איך אַזוינע ווערטער ווי „טאַבילאַציע“. צוויי פעטערס שלאָגן זיך איבער אַן אַלטער יערושע, מ'פּאַרהויבט די פּאַלעס פון די לאָנגע בעקעשעס און מען הייסט זיך איינס ס'אַנדערע קושן...

אונדזערע האָבן זיך געבראַכט צושלעפּן אַהער פון אַלע עקן וועלט. פון רוסלאַנד, פון דייטשלאַנד, און פון אונגאַרן... איך האָב פיר שוועסטער, ברידער איינעם — מוז איך מיר אַליין באַשטיין מיין שמעטל — אַליין זיך שלאָגן מיט סאַגנים, אַליין צולייגן ברויט-מיט-פוטער צום קאַפּ, נאָך אַ געשלעג — איך בין אין שטענדיקן געיעג נאָך שמעטערלינגען, און נאָך באַנבאַנעס אין רויע פּאַפּירלעך. איך בין אַ קליין, גרעבלעך אינגל, מיט געלעקלטע האָר, און מיט „בען-יעכירסקע“ קאַפּריזן. דער טאַטע איז אַ „דאַטשער לערער“ באַ די „פּראָשעס“ אין הויף. דער טאַטע נעמט מיך מיט אין הויף אַריין — צום לערנען, צום העלפּן לערנען, צו ווייזן די „אינגען“ אַ מוסטער פון שטילקייט, פון דערעך-ערעץ. איך האַלט מיך קליין ווי וואַסער אין אַ פינגער-הוט, ניי שטיל איבער די געוועקסטע גליי-טשיקע דיין, וואָס פינקלען ווי פּריש-אַפּגעשמירטע כאַלעס, קוק מיט וואונדער אַף די געלבלאָטאַפּיצירטע ווענט פון דער סאַליע. דאָס געוויין איז מיר אין די וואַסערדיקע, ברוינע אויגן. איך האָב פּיינט די „פּראָשעס“ — איך רופּ זיי (אין געדאַנק): זשאַבעס, זשאַבעס! אָבער פּראָשעס דיקע גאָלדענע קייט אַפּן קאַמוויל, דער העלער, בלענד-דיקער גערודער פון זיינע זין און טעכטער (זיי זענען אַלע אַזוי שרייענדיק געזונט) — טרייבט מיין נעשאַמע אין דער נידער, צו די אונטערשטע העלפט ווענט, צום געוועקסטן דיל אַראָפּ.

עס שרעקן מיך די רינגל-לאָקן, וואָס פאַרצירן פּראָש'ס קיילעכ-דיקע האַרטע באָרד, דער דאַמפּיקער אַטעם זיינער, וואָס איז ווי דער

אָטעם פון אַ רויטן, הייסן שטיק פלייש וואָס מ'שלעפט אַרויס פון אַ באַרשט... זיין אַרומגיין אַרום די פּערד ווי איינער פון זיי, דאָס האַלטן די פּערדישע, צעפּרידענע מאַרדעם אין זיינע הענט באַ יעדער געלעגנהייט, זיין שטייפּער הינטן, וואָס זעט אויס ווי אַנגעזאָטלט און נוסיק צעטיילט. איך בין צעטומלט פון דעם איבערבייט פון אַ שטיילער „האַלבער שטוב“ מיט הויכע, בייזע, ציכטיקע פעטערס, וואָס רעדן שטיל ווי מעסערס — אַף אַ „הויף“, וואו עס סקריפען טויערן און עס קלאַפּן טירן, און עס שמעקן בערד און סאַמעט-קליידער און ענגלישער וואָל-שטאַף און פּערדישע פּעלן ציטערדיקע, וואַרימע, און קאווע-בעלעך וואָס בראַטן זיך אַף קוילן אין אַזאַ מיין בראַטיקעסעלע, וואָס זעט אויס ווי אַ בלעכענער שטורקאַץ.

עס פּערעט אַפּן טאַטן, וואָס אַז ער קומט אַריין אין הויף אַריין נעמט ער אַראָפּ דעם סאַמעטענעם קאַפּעליש, און הייסט מיר אויך טון ס'אייגענע מיט מיין ווינער הוט. עס כליפעט אין מיר דער פאַר-דראָס אַפּן טאַטנס גוירל — אַזאַ גאַלדענער, גאַלדענער, גאַלדענער טאַטע, מיט אַ רויטלעכער, גוט-געפּילעוועטער באַרד, מיט אַזווינע שיינע, שטילע ליפּן (אַ טויער פאַר איידעלע זיפּעצן!), און זיין האַנט זוכט מיך שטענדיק אין אַ פאַרשעמטער מינוט.

איך בין נאָך אַ טיפּוס-קרענק. האָב איבערגעלעבט אַזווינע שרעק-לעכע און זיסע פיבערס. איצט איז דאָס געזונט-ווערן אין מיר ווי אַ רוישנדיקער טייך פון בלאַער פרייד מיט גלעקלעך. אין יעדן טראָפּן בלוט — אַ גלעקל, נאָר מיין לאַנג פּאַנים איז בלייבן ווי נאָך אַ פּריען אָפּוויאַנען, וואָס פאַרכאַפט אַמאָל אַ רויט וויינבלעטל אינ-מיטן זומער... אַף מיין פינגער דער „שקאַלע-רינג“ (אַ מאַטאַנע פונעם פעטער איציק צו מיין „שקאַלע-גיין“) איז איצט לויז. וויסל איך אים אַרום מיט וואַטע. דאָס האַרץ — אַ ביטערער ציטראָן, וואָס לענט אונטער מיין שוואַכע, צום טויט פאַרבענקטע נעשאַמע, איז אויך אַף מיר גרויס געוואָרן (פון דער טיפּוס-קרענק), נאָר אַרומוויקלען זי מיט וואַטע קען מען נישט.

איך בין צוויי, דריי, פיר יצחק'ס.

אין פּראָש'ס „הויף“ בין איך שטיל און אונטערטעניק, אין דרויסן „ברען איך אַ וועלט"... נאָר דאָ בין איך דעם „לערער'ס אינגל דאַרטן".

דער טאַטע גייט מיט מיר באַנאַכט פון „הויף".

פונעם הימל וואַרפט זיך אַראָפּ אַ פּאַדעם פייער פון אַ שטערן. טאַטע, טאַטע, דיין מאַזל!... מיר גייען ביידע שטיל, פון דעם

טאטנס געטרייער האנט פליצט צו מיר אריבער א ווארימער אומער אין די וויסע ווינטער-נעכט, ווען מיר גייען פון פראש'ס הויף. כאַלעם-שפענדלעך גליען-אויף אין שמעקעדיקן דימענדינעם שניי. מיר איז אזוי אומענדלעך וואויל און ביטער, — ווארעם און קאָלט, ווי אז מ'לייגט אַרײַן אַ האַנט אין דעם צעריבענעם שניי, וואָס איז איבער אַ טײַך מיט אייז.

איך לערן און לערן — אָבער נישט דאָס לערנען אַליין לערן איך, נאָר דאָס געזאָנג פונעם לערנען, דעם ניגון. (ווי אין די שפעטערע יאָרן, ווען איך פלעג גיין צו סימפאָנישע קאָנצערטן, צו זען דעם ריטם פון די פירלבויונגס. ווייל איך הער קיין מוזיק נישט, פאַרשטאַפּ איך מיר די אויערן און קוק און זע דעם עמעסן ריטם פונעם אַרקעסטער!)

איך זאָג צו מיר אַליין: ווער דו זאָלסט נישט זיין אין דער וועלט, אָבער אָפּקלינגען וועסטו. מען וועט דיין קאָל מיט אַ מעסער נישט אָפּשניידן. און די פראַשעס וועלן דינע טריט נישט איבער-שרעקן מיט געוועקסטע דילן.

דעמאָלט האָב איך עם — פאַרשטייט זיך — געזאָגט אַ סאָך אַנדערש. דעמאָלט האָב איך נאָך נישט געוואוסט, אז ווערטער זענען אזוינע מויליקעמלעך, אַף וועלכע מ'קען אויסשפּילן אַלערליי זאַכן, וואָס מ'רופט ליטעראַטור.

:: :: ::

אין נאַראַיעוו, אז מע דאַרף קויפן אַ פּאָר שלייקעס, גייט מען נישט גלאַט-אזוי אַוועק און מ'כאַפט און מ'גייט זיך אַ קויף אַ פּאָר שלייקעס. וואָס פּאַלט אייך אייז? ! אין נאַראַיעוו, אז מען דאַרף קויפן די מינצטע זאָך, גייט מען אַוועק און מען זוכט אויס אין דער מיטפּאַכע איינעם וואָס איז מיווין אַף דער זאָך וואָס מען דאַרף קויפן, מ'גייט מיט אים, אַוועק אין אַ געוועלכ אַרײַן, און מ'טאַפט איבער הונדערט גאַטונגען פונעם זעלבן אַרטיקל, און מ'דינגט זיך און מ'שווערט זיך און מ'גייט אַוועק ערגעץ אַנדערש, און מ'קומט קריק און מ'סטראַשעט און מ'בעט זיך, און מ'דינגט זיך, און דער מיווין מאַכט כויעק פון דער „וואַרע“, און דער מיווין קלייבט סאַף-קאַלסיאַף אויס, און דער מיווין גייט מיט אייך אַהיים און באַווייזט אייך, אז איר האָט געקויפט אַ מעציע, און אז די וואַרע איז נומער איינסער וואַרע, און קיין בעסערע וואַרע איז נישטאָ און ס'קען נישט זיין...

טאָמער דאַרפט איר אַמאָל קויפן עפעס אַ נײַאַרויסגעקומענע

זאך — קויפט איר זי נישט, ווייל איר האָט נישט קיין „אינגענעם מייווין“, וואָס איר זאָלט זיך קענען פארלאָזן אַף אים...
 מיין שוועסטער דבורה האָט זיך געוואָלט קויפן אַ ציטערנעדעלע. זי האָט דאָס געלט קוים אָפגעשפּאַרט אין „רויטע העלערס“ און גע-ווארט אַף פאַרפּייסעך אַוועקצופאַרן קיין ברעזשאַן און זיך איינ-האַנדלען דאָס ציטערנעדעלע. האָט די מאַמע געזאָגט, אַז אירס אַ מומע אין פּרעמישליאַן איז אַ מייווין אַף ציטערנעדעלעך. האָט מען געשריבן צו דער פּרעמישליאַנער מומע, האָט די פּרעמישליאַנער מומע געענטפּערט, אַז זי איז נישט געזונט און קען נישט קומען. האָט די באַבע געזאָגט, אַז אירס אַ שוועסטער'ס אַ שוואַגער איז אַ מייווין אַף ציטערנעדעלעך, ווייל ער האָט ערשט מיט פּיר יאָר צוריק גע-קויפט אַזאַ נעדעלע. האָט מען געשריבן צו דער באַבע'ס שוועסטער'ס שוואַגער, אַז ער'ט זיין אין לעמבערג, זאָל ער זיך מאַטריעך זיין און אַריינגיין צו אַ גאָלדשמיד און קויפן אַ ציטערנעדעלע. האָט דער באַבע'ס שוועסטער'ס שוואַגער געענטפּערט, אַז אַמאָל האָט ער טאַקע עפּעס געוואוסט וועגן ציטערנעדעלעך, אָבער היינט געדענקט ער שוין נישט... און אַ כּוץ דעם, וואָס פאַר אַ ציטערנעדעלע וויל מען? — ער וואָלט געראַטן, אַז מען זאָל איצט אינגאַנצן נישט קויפן קיין ציטערנעדעלע. מען זאָל ליבער צוואווארטן אַ יאָר צוויי, ביז זינס אַ קאָזעין וועט קומען פון אַנטווערפן, וועט ער אים בעטן, ער זאָל דאָרטן אַ שמעקטון די פּרייזן אַף ציטערנעדעלעך...
 משה לייבס שטעטל...

ער האָט געכאַלעמט: גרויסער דרויסן! די וועלט מיט אַ רויט סטענגעלע אין די האָר. בולוואַרן... צירקן, הייסע טעפּלעך גליק, ביר פונעם פּעסל אַרויס (מ'ליגט מיטן פּאַנים אַרויף און פונעם געעפּנטן בירפּעסל־שפּונט רינט דיר ס'ביטערע ביר אין מויל אַרײַן), קאַטשקעס אַף אַ בראַט־שפּיז. זינדדיקער וויין, וואָס מ'טרינקט־אויס מיט זינדיקע ליפּן און מען פאַרוואַרפט דאָס גלאַז הינטער זיך און — מען צעברעכט עס. ער האָט געכאַלעמט: מיידלעך מיט פּומערנע שוויסן... פּעלדער מיט קאַלאַטעס שטרוי — האַרבסמענע. (פאַרהאַנגלעך, פאַרהאַנגלעך, לאָזט זיך אַראָפּ!)

מיין כאַלעם:

איך פאַר אַ אַ הויך פּערד. מיט אַ ביכל אין האַנט, מיט אַ וואַזאָניקל אין קעשענע, און איך וואַרף פּאַמפּלעטן צו די אַרימעלייט און האַלט טויט־שטילע דראַשעס דורך אויגן מיט דיקע ברילן.

ווי משה-לייב זינגט אף א געלעכטער:

„חיר, די לעצטע צוויי נאָבל-לייט...“

מיר וועלן אַרײַנטרומײַטערן אין דער טױבער װעלט'ס אױערן
אַרײַן אונדזער װאָרט. אונדזער װאָרט.
משה לייב איז אָבער נאָך דערווייל א „מידל“ ערגעץ אין
לעמבערג. ער שרייבט דאָרטן אין א בלאַט אונטערן נאָמען „פרידאָ
האַלפערן“. איך װײס נישט װער דאָס אױז. מיר געפעלט אײן ליד
זײנס. איך געדענק שױן נישט די אַלע בליצהײסע שורעס. איך
געדענק נאָך:

„... האָב איך מײן נאַכטהעמד צעריסן,

נאָך אײדער געװאָרן אױז מאָרגן.“

און עפעס א נעזאנגיק-װאַניקע זאך, װי א שװער-זילבערנע
יאַרמיקע אָפן קאַפּ פון א קולע.

נעם איך און שטעל מיך אװעק (אין דער „פרייע אַרבעטער
שטימע“) באַם אָמעד און גיב א זינג-אַפּ אַן אַנאײם-זמירעס צו אים,
צו איר, צו פרידאָן, צו משה לייב'ן, אַשער ב'אַנדערע זײט יאַם,
ב'מדינאַס לעמבערג!

די ברידער פון „פאַן-נאַליציאַנער פאַראײן“ האָבן צו מיר

טאַינעס:

— סטייטש, פאַרוואָס דאַװקע אים? פרידאָן?

מיר קומען זיך צענויה באַ ה. סעקלער'ן אין שטוב, און טרינקען
קאַקאָ-אַ... און רעדן װעגן דינער האַסקאַלע, מיט דינע שטימעלעך,
און מיט זײדענע טאַשנטיכלעך באַ די לײפן. מיר הערן פון דער
„הײמאַט“. סעקלער װאַרפט פון זיך אַרױם שאַרפע געלעכטערלעך,
װי פון אַ שײַנדיקן רעװאָלווער, און שטעלט אױס זײן „האַסקאַלע“,
װי געשליפן גלאָז אין א „טשײַניקלאָזעט“. עס פינקלט און גאַדלעסט
מיט מיסנאַנדישער קילקױט...

אַלע לאַכלען צעביסלעך איבער מײן „קריטיק“, טאַינען אַז איך
װאַלט געדאַרפט אָפּװאַרטן אַביסל. דערווייל װײסט מען נאָך נישט
צו פרידאָ האַלפערן אױז טאַקע אַ טאַלאַנט, און אױב יאָ — עפּשער
װעט „זי“ זיך נישט האַלטן?...

שפּעטער אַביסל, אַז מ. ל. קומט קײן אַמעריקע, שרייבן מיר
ביידע האַסטיק, פיבערדיק. מיר פאַרברױכן אַ פעסל טײַט אַ װאָך.
אַנדערע שרייבער זענען אַן אָנהױב פון אַ קינסטלערישער מישפּאַכע.
מיר זענען — װײזט אױס — דער סאָף. אונדזערע עלטער-זײדעס

האָבן שוין געזאָלט שרייבן, נאָר זיי האָבן נישט געוואוסט ווי אזוי... דערפאר שטופן זיי אונדז אונטער, טרייבן אונדז — טויטע פעטערס, זיידעס, מומעס, שוועגערנס שרייבן דורך אונדז, פירן אונדזערע הענטל־פענעס אָפן פאפיר, שטייען אין אַ שרענגע און וואַרטן מיר זאָלן פאר זיי שרייבן דאָס, וואָס זיי האָבן פארשפּעטיקט. מיר האָבן נישט קיין צייט די נאָז זיך אָפּצעווישן.

איך טרינק קאַ-קאַ-אַ, פאַרבייס מיט פייגנפלעצלעך, שווייג מיט גרינטלעכן דערעך־ערעץ פאַר די „בעסטע זין פון אונדזער פאָלקס“. איך באַוואונדער דעם יונגן ש. מאַרגאַשעס קענטעניש אין ענגליש, גמאַרע, לאַטיין און סטאַטיסטיקע! ביפראַט: סטאַטיסטיקע. ער רעכנט אויס, אַז ווען מ'זאָל אויסלייגן אין דער לענג די שאַלעכץ פון אַלע אָפּגעשיילטע מאַראַנצן, וואָלטן זיי פאַרנעמען אַ שעטעך פון „צירקאַ“ —

מיר רופן אים צישן זיך „שמואל גימל“, צוליב זיין ביבליש אויסזען. ער איז באַ אונדז גאַליצישע שרייבער ליהיי אַ מין דאָקטאָר זשיטלאָווסקי — וואוילקענעוודיק ביז גאָר. פון מויל שיטן זיך אים פערל. יעדער פערל איז גרויס ווי אַ הינערן־איי.

איך אַליין טראָג נאָך דערווייל דעם „ליטעראַרישן וויין“ אין — די קעשענעס, אָדער אין די זשמעניעס. קיין שפראַך נישטאַ, קיין געפעס נישטאַ פאַר דעם ביסל „וויין“, וואָס יעהרט ערגעץ אין מיר און וועט באַלד־באַלד אויפרייסן.

איך שרייב ווי אַף פאפיר, וואָס איז פעט פון אייל — סי כאַפט נישט. אָדער סי קלעקט.

איך אַרבעט דערווייל באַ פענצטער־פּוצעריי. בינד זיך צו מיט אַ שטריק צו הויכע פענצטער, פאַל פון צייט צו צייט אַביסל אַראָפּ און דערהאַנגע מיך שיער.

איך זע דאָס לעבן פון „די הויכע פענצטער“ — נאָר פון דעם דרויסן זייט, פון דעם זייט, וואו די געפאַר לויערט.

משה לייב האָט געבראַכט פרישע קויכעס פון לעמבערג, האָט ער „גרינערהייט“ געפרופט אַ פרעס־טון אַביסל הויזן, האָבן זיי (מ'ווייסט נישט, צי פון זיין טעמפּעראַמענט, צי פונעם היסן ביגלאַיזן!) קעסידער געסמאַליעט. האָבן די שיער־צעשמאַלצענע ברילן זיינע אים אריינגעקוקט אין די אויגן אַריין און געזען, אַז — טעמע איז אים זיין לעבן און ווייסט איז אים זיין וועלט. האָט ער געפרופט ווערן אַ קעלנער, זענען אים די טעלער געפאַלן פון די בערישע הענט.

האָט ער באַשלאָסן, אז ער טויג נישט צו קיין „איידעלער אַרבעט“, און ער האָט זיך גענומען — שרייבן זיינע לידער. אין דרויסן פּיפּן — און אז אפּילע נישט קיין נאַכטיגאַלס? אָבער די זון איז דאָ, און ס׳שמעקן פעטע, רויטלעכע באַנאַנעס פּונעם אינדזל יאָוואַ, און גרויסע וויינטרויבן, און אַנאַנאַס. זענען מיר ביידע אַוועק און זיך באַקענט און מיט אַ פּאָר „ווייבערשע קאָטלעטן“ (ווייל זיי קומען פון אַ דערפּל „קאָטלין“, האָט זיי מ׳. ל. אַ נאָמען געגעבן „קאָטלעטן“), וואָס זענען געווען פּריש און סאַניטאַריש און האָבן געוואוינט אַף הענרי סטריט. איינע איז געווען אַ לירישע. די אַנדערע — אַ סאָלידע, אַ זשאַנדאַרישע, מיט צוויי אַרעסטירטע בריסט, ווי האַרטע פאַרברעכער, און מיט אַ בלאַנדן אַפּן פון סאַמע פּאַרנט, און מיט אַ „צוויקער“ אַף אַ בענדל, און מיט אַ גוואַלדיקן כיישעק פאַר זויערע אונגערעס און פאַר לײטעראַטור...

האָבן מיר אַ נעם געטון אונדזער לאַגע, הינטער אַ פאַרגרעסער־גלאַז, און זי באַטראַכט: אַ מיעסע לאַגעלע! און צו עסן איז נישטאָ וואָס!

זומער באַנאַכט גייט מען אַוועק אין סעווענט סטריט פאַרק אָדער אין שטויבדיקן דזשעקסאָן סטריט פאַרק. אַ העפּטל אין דער האַנט, מען פאַרשרייבט אַלצדינג וואָס ס׳פאַלט איין, דערנאַכדעם פאַרלירט מען עס, אָדער מ׳שרייט עס אונטער אַפּן גראַז, און מ׳זעצט זיך דאַרויף אַוועק, און מ׳אַנטלייט באַ די צוויי ווייבערשע קאָטלעטן די שוויסן און — מ׳גייט אַוועק, אַפּגעשוואַכט און מ׳האַט אַ בייז האַרץ אַף דער זון, וואָס פּלאַמט און טרייבט־אונטער מיט אַ הייסער בייטש. (וואָס פּלאַמט זי אַזוי? וואָס טרייבט זי אַזוי אונטער? וואָס האָט זי קיין צייט נישט, די שאַדכנטע?)

אַמאָל גייט מען באַנאַכט צום „דאַק“ (דער ווערף אַף האוסטאָן סטריט). אונטן קלינגען אַנקערקייטן, אינדערווייט זעען זיך די „פּעריס“, וואָס בלאַנקען באַנאַכט ווי פאַרקישעפּטע. די קאַפּעליע מוזיק אַפּן „דאַק“ פאַרלישעט דעם קאַפּ מיט מעשענע סימפּאָניעס. מיר טאַנצן, מיר טאַנצן, מיר טאַנצן.

קילעכדיקע וואַלצערס און „צוויי־טריט“. אַ פּייכט, אַפּגעאַרבעט ווינטל בלאָזט אַפּן פאַרשוויצטע העמד, ווי אַ שרעמעלע אַף אַ קאַלכאוויזן...

אַף דער באַרוש, וואָס איז געאַנקערט צום „דאַק“, לויפּן אַרום קינדער קימאַט נאַקעט אַפּן דעק פון זייער ברייט־צעכראַסמעטער

קאסטן-שיף. שטעקן ארויס די צונגען און רופן זינגענדיק צו אונדז אלעמען ארויף: „שיני, שיני“. די מאמע זייערע שטייט און קוועלט אין די קורצע, דיקע באקעס אריין. דער טאטע, מיט א בערדל אָן וואַנטשעס, ווי אַ פאַרטוכל אַף אַפּצעווישן ס'מויף, רויכערט אַ קורץ-פאַרברענט ליולקעלע, געמאַכט פון אַ פאַפּשוויקאַטשן, טרייכט פון זיך די פליגן, גלאַצט מיט אַ פּאַנים, וואָס ס׳דאַכט זיך, אַז ס׳איז נישט שוין עס צו האַלטן אויפּגעדעקט, און — שמייכלט.

באַם אונטערשטן ראַנד פון „דאַק“ זיצן נעגער-קינדער מיט די פיס אין וואַסער, האַלטן שטריקלעך צישן זייערע פיס-פינגער אַף צו כאַפּן פיש...

מיר זיצן אַפּן אָפּענעם „דאַק“ און שעפּן לופּט מיט יונגע, לעדערנע לונגען — פּריש פון גאַליציע.

משה לייב דעקלאַמירט זיין „מיכל אין פּראַס באַ דעם דאַק“ — מיט אַן אָפּגעגלאַנצטן און געשוואָלענעם טענאַר... איך שטרענג מיך אָן צו מאַכן אַן איינדרוק מיט וואָס איך קען. קיין סאַך קען איך נישט! אַ כּוּז דעם געדענק איך נישט קיין איין שורע מיינע אַף אויסנווייניק. אָבער איך שרעק איבער מיט צעפּלאַכטענע שטיק-לעך לאַגיק, מיט אַפּאָרזומען, וואָס מ'קען זיי נוצן אַף ביידע זייטן, ווי מאַדערנע מאַנזשעטן... איך באַווייז, אַז דאָס קאַפּווינע פון קאַפּויר איז אויך קאַפּויר... און אַז גאָט האָט אונדז געשטעלט אַף די פיס, ווייל ער האָט געמיינט, אַז שטעלן זיך אַפּן קאָפּ וועלן מיר אַליין סייכל האָבן... (און ענלעכע עפיגראַמען).

סי רירן זיך זומערס און ווינטערס.

אַמעריקע פירט דערווייל מילכאַמע מיט שפּאַניען. איך עס מיר קאָמימבערגער קעז און פאַרטרינק מיט ביר און סי אַרט מיך נישט. משה לייב'ן אויך נישט.

מיר זענען דיכטער, פּשטאַיט איר מיך, אונדזער „קיניגרייך איז נישט פון דיזער וועלט“, מיר מוזן פּלאַנצן דעם וויינגאַרטן! די כאַסן-באַכערישקייט פאַלט צו. דאָס פּאַנים איז פאַרפּרישטשעט. שלעכט!

דערווייל האָבן מיר די „קאָטלעטן“ פון הענרי סטריט. און אַביסל עסן פאַלט אויך אַמאָל אַרײַן אין מױל. נאָר — ס׳איז נישט גענוג.

מיר זענען גרינטלעכע פעסימיסטן און ציניקער. מיר ליינען דייטשע ביכלעך און זאָגן איינס ס'אַנדערע ניווייעס, אַז די וועלט וועט זיך לאַנג נישט האַלטן. אונדזער גרעסטע האָפּענונג איז אַף אַן

ערד-ציטערניש. אין „ענגע טעג“, ווען די נויט נעמט אָן באַם גאַרנל ווי אַ נערווייאישער ראַזירער, וואָס דאַרף אויסגאַלן די לעצטע פּאָר האָר אַפֿן קנאַפּ, זעצן מיר זיך אַוועק אַף אַ באַנק, ערגעץ אין אַ שטאָטישן פּאַרק, אָדער אין אַ שטוב און מיר שרייבן אָן בעשוטפּעטע עפעס אַ ווילד ליד און מיר טראָגן עס אַוועק צום „גרויסן קונדעס“, און מיר לאַכן אַ סאַד, און מיר נעמען-מיט אַ פּאָר כאַוויירים זיי זאָלן העלפֿן לאַכן, און מיר פּאַלן אַרײַן אין רעדאַקציע מיט אַ גרויס געלעכטער. לאַכט שוין דער רעדאַקטאָר אויך פֿון אונדזער געלעכטער און ער לאָזט זיך דינען... און מיר נאָרן באַ אים אויס אַ צוויי דאָלאַר, אין מעזומען געלט, און מיר גייען אַוועק און מיר צעטרענצלען עס אין עטלעכע טעג, און מיר בלייבן ווידער אַרעמע, אָבער עסמעיטישע דיכטער, וואָס סי ליגט זיי נאָר אין זינען שיינקייט און קונסט, און ווייטער מעג די גאַנצע וועלט איינגעזונקען ווערן ווי קוירעך!

אין די ליטעראַרישע קרייזן דרייט זיך דעמאָלט אַרום אַ בלאַס-ליפּנדיקער, שווייגנדיקער, סימפּאַטישער באַכער, הייסט ער ב. רעדט ער שטיי, ווי ער וואָלט מוירע געהאַט, אַז ער וועט איבערשרעקן דעם אייגענעם געדאַנק... ער האַלט זיך זייער פּריינטלעך צו אונדז, און שטעלט אַוועק זיין דערעך-ערעץ אינמיטן, ווי אַ קלאַץ. ער האָט אַן אייגן געוועלבל, און פּאַרדינט צו-ביסלעך. אים געפֿעלן נישט אונדזערע „קאָטלעטן“! נעמט ער און באַקענט אונדז מיט אַ ביר-בלאַנד מיידל, וואָס וויל פּאַרשטיין ס'לעבן, און זי איז הייזעריק, און ווייך, און הינטער די אַרעמס איז באַ איר שטענדיק פייכט און פּאַרפלעקט.

ב. אַרבעט און שרייבט לידער, וואָס האָבן אַ מילדן און „אָפֿ-פּירנדיקן“ טאַם, ווי ליפּאָווע-צוועט, אַ שטייגער.

מאַכן מיר ביידע אָפּ צישן זיך — איך און משה לייב, אַז ב. זאָל זיך נישט „באַדערן“, מיר'ן זיך שוין אַלײן איפּאַרען מיט די לידער און מיט די אַלע זאַכן. זאָל ער בעסער „שטייען אין גע-שעפט“ און אונדז שטיצן אין אונדזער גרויסער נויט. מיר קענען שוין ווייטער נישט. —

און מיר גייען טאַקע באַלד אַוועק און מיר טראָגן אַריבער אונדזערע רענצלעך צו אים אין צימערל אַרײַן, ערגעץ אַף סאָפּאַלס סטריט לעבן העסטער.

דאָס צימערל איז קליין און ציכטיק. ב. איז אַ באַלעבאַסטע — וואָס קיין בעסערע דאַרף מען זיך גאַרנישט ווינטשן. אַ גאַנצן טאָג

ארבעט ער אין זיין „סטארקע“ און מיר — שלאָפן. א האַלבע נאכט קאכט ער וועטשערע און מיר — עסן. די איבריגע צייט וואָשט ער געפּעס, ביגלט פּורעננלעך נייט אונדז אַרײַן קנעפלעך, וואו מ'באדאַרף, און מיר ליגן אַף די בעטלעך, מיט די קניעס אַרויף, ווי קראָקוועס, און מיר העקלען לידער און מיר בויען כידושימדיקע מאַיסעס, און מיר לאַכן פון דער וועלט — דורכן פּיצל פּענצטערל אַרויס צו העסטער סטריט צו, פּונדוואַנעט סי קומט אונדז אַקעגן אַ רייעך פון פּוילע עפּל, און נאַפּט און זויערקרויט און קוויטיקע זון. זאָל דאָס אונדזער „פּאַרנאַס“ זיין? אַוואַדע אונדזער „פּאַר-נאַס“, וואָס רען נישט אונדזער „פּאַרנאַס“?

פונדעסן איז ברייט און שיין די וועלט — טאַקע דורכן זעלבן פּענצטערל אַרויס. ווייל יונגע לאַשיקלעך זענען מיר, און „סאַמע-טענע פּלאַנקען“ אונדזערע ציטערן אין דער מיסט-שטאַל, פּונקט ווי פון פּרייען פּעלד. פּייסאַזש: אַפּן פּענצטער שטייט אַ וואַזאַניקל, עס הענגט אַ פּייגעלע. אַפּן גאַז-אויבן פּרעגלט זיך אַ הערינג אין אַ שלאַכטפּעלד פון ציבעלעס... אַפּן טיש שטייט אַ בלעכענער טאַפּ מיט קאַלטן, שווימיקן, ברוינעם ביר.

מיר לאַכן מיט אַפּעטיט, און טרינקען (צישן מענטשן) הייסע קאַקאַ-אָ און טראַכטן הייסע זאַכן, און לייענען ביכער און באַרען זיי און פּאַלמעסן זיי.

משה לייב לייענט לידער, מעסט זיי איבער, וועגט זיי אָפּ אַף אַ גאַלד-וואַגל. דער פּסאַקדין איז קימאַט שטענדיק: „דער שלאַק זאָל אים טרעפּן, דעם שראַכער — ער קען ניש!“

ב. איז באַ אונדז „אין דער לערע“, ער זעט ווי מיר מאַכן עס מאַמוזעריש, און ער קען נישט פאַרשטיין, וואָו נעמען מיר קיין-איינ-אַרע אַזוי פיל טאַלאַנט, געזונט זאָלן מיר זיין?!

ס'איז באַ אונדז גאַרנישט — מאַכט משה לייב — מיר זעמיר גאַליציאַנער! ... גאַליציאַנער קענען אַלדינגס. און דו, ב., מאַכט ער, לויפט בעסער אַראָפּ און כאַפּ אַרויף אַ פּאַר זעמעלעך און אַ צווייטריי פּלעשלעך ביר... און אַ פּאַר מאַראַנצן... און אַ שטיקל רויטן קעז... און אַביסל מאַסלינעס...

ב. שמייכלט און באַדינט אונדז! ... און אז מיר עסן אָפּ און טרינקען אויס אַ פּאַר פּלעשלעך ביר, גיבן מיר זיך (ביידע) אַ צעזינג און אַ צעפּייה און אַ צעשרייב און אַ צערויכער. — און די קאַטלעטן זיצן אַף אונדזערע בעטלעך, און וואַלגען זיך אין רויך און אין אַנגעשריבענע בלעטלעך ליטעראַטור...

ב. כידעשט זיך:

אן אייזערנע גווארע, קיין-איין-אַרע!
 ער מעסט נישט לויט דער גוטסקייט, נאָר לויט דער שנעלקייט.
 מיר זענען אזוינע מוירעדיקע בעריעס — סי ברענט אונדז, קיין-
 איין-אַרע נישט, אונטער די הענט...

— משה לייב, — זאָג איך צו משה לייב'ן, — עס איז גוט
 וואָס דו ביזט משה לייב און נישט קיין פרעמדער מענטש...
 — יצחק רייז — זאָגט האַלפּערן צו יצחק רייז'ן, — ס'איז
 גוט וואָס דו ביזט יצחק רייז און נישט — דער רואַך ווייסט ווער.
 און מיר גיבן זיך די הענט און מיר שווערן זיך צו, אז דאָ
 (בא ב'ז') וועלן מיר וואוינען, דאָ (בא ב'ז') וועלן מיר עסן, דאָ
 (בא ב'ז') וועלן מיר פאַרברענגען מיט דעם ביסל מיידל־וואַרג, ביז
 גאָט וועט אונדז העלפן, מיר'ן אַליין אויפגעריכט ווערן, מיר'ן
 געפינען אַן אויצער אָדער אויסשפּילן אין דער לאַטעריי, אָדער יאָקאָב
 שיף וועט שטאַרבן און אונדז איבערלאָזן די גרויסע יערושע.

ב. טאַרעט אונדז:

— זאָגט מיר אויס דעם עמעס... וואו נעמט איר אזוי פיל
 אינספּיראַציע, קיין-איין-אַרע?

זאָגן מיר אים עפעס אַפּן אויער.

צעשמיכלט ער זיך מיט זיינע שטילע ליפּן, און זאָגט:

— טאַקע? נו, אויב אזוי, וועל איך זיך אויך מוזן פאַרליבן!...
 אַף צעמאַרגנס קומט ער פון דער אַרבעט און ברענגט עפעס אַ
 שטיקל מיידל.

זאָגט מ. ל.:

— דאָס מיידל טויג נישט!

— פאַרוואָס טויג זי נישט?

— זי איז צו סקיצענהאַפט!

— וואָס הייסט סקיצענהאַפט?

— סקיצענהאַפט ווייסט ער נישט וואָס סי הייסט! (מ. ל. צו

מיר אזוי).

ב. האָט זיך פאַרשעמט און געטאַינעט, אז סי קען נישט זיין...
 אָבער דאָסזעלביקע שטיקל מיידל האָט ער נעבעך שוין מער נישט
 געבראַכט.

ער האָט שוין געבראַכט אַן אַנדערע — דאווקע זייער אַ שיינע.
 ברונעט און שקאַצעוואַטע, ווי אַ כידער-אינגל. און ער האָט זי
 אונדז פאַרגעשטעלט און געפרעגט מיוויוינעס. מיר האָבן אים גע-

זאָגט אַז זי געפעלט אונדז. מיר האָבן אים געשיקט נאָך ברויט און נאָך וויינטרויבן. אַז ער איז צוריקגעקומען, זענען מיר שוין געווען מיטן מיידל ערנעץ אין פארק אָף אַביסל גראָז, און מיר האָבן זי אַרומגעקושט, און איר אָנגעזאָגט, אַז זי זאָל ליימאַן-האַשעם נישט פאַרליבן זיך אין בײַן, ווייל ער איז באַ אונדז ערשט דעם דריטן כוידעש אָף דער לערע, און מיר ווייסן נאָך נישט צי ער איז אַ פּאָעט, צי נישט...

מיט שלום אשין

„שלום אש זעצט אַוועק דעם קוטנער יונג אָף אַ בענקל און ער וואַיסט גורנישט וואָס ער זאָל פֿין מיט אים, ווי אזוי ער זאָל'ן אונגעבן קאָוועד.“
(פון אַ שמועס מיט ח. ד. נאָמבערג).

שלום אש איז דאָ.

זיך אַראָפּגעלאָזט פון דער הויך, פון דער ווייט, פון דער פרעמד. פאַראַוים — פאַר אים, גייט זיין נאָמען, און רויכערט וויירויך — פון אַ וואוילינגנערישן ציגאַר אַרויס. עס גלאַנצן די „נאַלדבלאַכן און זילבערבלאַכן“, פון די ליטעראַרישע מעדאַלן וואָס ער טראָגט אין די גרויסע אויגן זיינע.

אַש'ס וויינגערטנער זענען פול מיט שווערע טרויבן (יעדער טרויב איז אזוי שווער און פעט קימאַט ווי אַש'ס אַ זאַץ!), זיינע ציגן קומען אַראָפּ פון באַרג גילאָד מיט מילך-קריג צישן די פיס און זיין „קאָשערער מירר און נאַרד און באַלזאַם“ — פאַרשמעקן ס'גאַנצע נאַפּט-קרעמל פון אונדזער באַלעבאַטישער ליטעראַטור, מיט אַ קאָשערן רייעך פון אַ לעבעדיקער „שעכטיאַקמע“.

פּרץ האָט געבראַכט דעם בלייז, אַש — דעם פּלויך-רעגן... אַ פאַרדאַרטער דעמב איז געווען אונדזער ליטעראַטור. דער עוויוניזם (נעבעכ'יזם) האָט אויפגעגראָבן אַלטע וואַרצלען און זיי געלאָזט נאַקעט און הויז, — ביז עס זענען געקומען די יונגפרישע, דינע, וויינשלי-ריטלעך, וואָס האָבן געוואַקסן באַ דער זייט פונעם דעמב, פון נייער ערד אַרויס.

קעמט די באַרד אַהער, קעמט די באַרד אַהין, ווי יל"ג און יואל לינעצקי ווילן אין זייערע „שטראָפּערישע“ ווערק. צעלייגט

אך טעלערלעך אונדזער ביסל פארביק אַרימקייט — לעכטיקער ווערן ווערט נישט דאָפּן.

ביו י. 5. פּרץ.

פּרץ טוט־אָן אַפּן בייטש־שטעקעלע אַ לאַנגן בליץ און עס ווערט לעכטיקער אין דעם שטיקל אַרומגעוויינטן „גאַלעס“. איראַפּע שטעלט אַרײַן אַ פענצטער אינעם הויַלן דרויסן, פּרץ טראָגט מיט זיך מיט די אייגענע טיר...

שוואַרצעַנדיקע מאַסקילימלעך שלאַפּן אין בריַלן, קעדיי בעסער צו זען די פינצטערע דאַליע וואָס מיר האָבן באַם „סאַר־צוואַעס“.

אך דער זײַט פון דער אַטלאַנטישער „מיקווע“ שמירט מען די רעדער פון „פּראָגרעס“ מיט געלן ליטעראַרישן זענעפט.

אך יענער זײַט פון זאַלץ־מיקווע נעמט מען דעם בידנעם ישׂראַליקל אַרויס די קויכעס, מ'טרייבט אים אין באָד אַרײַן, אין אוניווערזיטעט אַרײַן.

די פאַליעס לויפן פון ביידע זײַטן — פון וואַרשע־וויילנע און פון ניו־יאָרק־בראַנזוויל, קומען זיך צענויף ערגעץ אין דער מיטן און ברעכן זיך פאַנאַנד אַך שרייענדיקן גאַרנישט...

אַמעריקע איז נישט דאָס צוגעזאַגטע לאַנד, וואו סײַ רינט מיַלך־און־טרערן — דאָס לאַנד פון גרויסע אינדוסטריען און טעכנישע דערגרייכונגען. נאָר „אַמעריטשקע גאַנעוו“ — ס'לאַנד פון „קענדי־סטאַרס“, „גראַסעריס“, „עללען סטריט“, „קעסלגאַרדן“, „מיסעס־מיט־באַרדערס“! ... — דער אָנהויב פון „פּאַרווערטס־עריי...“

אירישע דיכטער טראָגן לאַנגע האָר, לאַנגע נעגל, עסן לאַנגע לאַקשן און רעדן מעסוקן לאַנגע רייד וועגן דער קונסט „אַלס אַזעלכע פון איר זײַט“.

יהוּאַש זיצט אַפּן בוידע־טורעם און בעאַבאַכטעוועט, און דרייט דעם שלײַפּשטיין פון דערפאַרונג, און שלײַפט מאַצער־דעלעך — פאַר שפּאַרן... און פּלוצים דערזעט ער ווי „פון בלויען וואַלקנשימער קריכט אַרויס אַ פּרויענצימער!“...

די ליבשאַפט פון די ערן צו די זײַן, דאָס נאַטורל מיט אירע בלעטער־לייז, וועווריקעס, פיפּערנאַטערס — גרינע פעלדער און וועל־דער... נויט און פּראַצע, אַמעריקעס ברייט־און־ליינגעוועב פון שפּעץ, בראַכע און האַצלאַכע, די אומענדלעכע מײַלן מיט וויינטרויבן און ברויט און קוילן און גניווע און גזײלע און רעציכע — זעט קײנער נישט... דאָס פעלד איז נישט אויסגעמאַסטן, האָט עס קײן מאַס נישט.

מ'זיצט אין „קענדיסטארקע“ אין בראַנזוויל און באַקענען זיך מיטן לאַנד וויל מען נישט, מ'איז דאָ אַף דערווייל, וויל מען נישט אָנטון קאַלאַמבוסן די ליב און אַרויסגיין אין זיין דרויסן אַרום און אַ קוק טון...!

מאָרים ראָזענפעלד טראָגט איבער זיין טינטאַרין פון איין רעדאַקציע אין דער אַנדערער, און וואו ער קומט פאַסט ער אויס זיין זאַק מיט ווערטער און טרעסעט עס די קאַנקורענטן אין די אויגן אַרײַן, אין דער נאָז אַרײַן, אין מויל אַרײַן :

„ווי ביזטו אַ שרייבער,
וואָס האָסטו פאַרפאַסט ?
ווי קומסטו צו פירן אַ פעדער ?
און ווילט זיך דיר שמירן —
מאָ שמיר ווי דיר פאַסט :
מיט סמאָלע אַף טרוקענע רעדער !“

אַנישט גיט ער אַ טרעסע דעם אַרבל און עס פאַלן אַרום אַזוינע גראַמען, ווי :

דיכטן,
שמײַכטן,
סטאַם געשיכטן,
צו פאַרניכטן
אַ געברײַכטן !

די אידישע שרייבער זיינען אין דער ליטעראַטור ווי אַף אַ אינדרזל... שטופט איר אים אַראָפּ פון דער „סקיצע“, נעמט ער זיך טרינקען און שרייט „גוואַלד“.

זיצט מען אַזוי אין קענדיסטאַר אַ יאָר און צוויי און דריי און זיבן און מ'פאַרקויפט סאָדעוואַסער און מ'שעלט קאַלאַמבוסן און מ'זינגט פון דער היימאַט און מען הוסט אונטער מיט אַ כריפּ, און מען שפייט אויס און מען קוקט אַפן טאַשנטיכל...!

זאַגט דער דאָקטאָר (אַף רוסיש, פאַרשטייט זיך. אַלע אידישע דאָקטוירים האָבן דעמאָלט גערעדט רוסיש) : — איר מוזט בייטן דעם קלימאַט... אַוועקפאַרן אַף לופט... (דעמאָלט האָט מען נאָך נישט געוואוסט, אַז אַ שפאַן-וועגס פון ניו-יאָרק זענען דאָ פראַכטיקע בערג און וואונדערלעכע לופט!)

פאַרט מען אַוועק קיין דענווער, אָדער קיין לאַס-אַנדזשעלעס, און מ'דערזעט צום ערשטן מאָל, אַז :

„די זון גייט ארויס אין מאירענווייט,
 מיין הארץ גייט ארויס מיט איר,
 ווי גאלדנער ערץ, א העלער שמערץ —
 עס פינקלט טיף אין מיר.“

דאָס איז דער אָנהויב פון אונדזער לירישער פּאָעזיע, — דער קוואַל איז דענווער... די סיבה איז: אויסצערונג! וואָס אַ ליטע-ראַטור קען שוין, מישטיינס געזאָגט, האָבן פון אַ באַרכענער ליריק, וואָס איר מאַקער איז — שווינדזעכט!

דער „אוי“ זיצט פון פּאַרנט, דער „אוי“ זיצט פון הינטן — די פּלייצע לעבט נאָר צוליב דעם, זי זאָל קענען טראָגן ס'הויקער...

קומט צופּאַרן פון קוטנע אַ יונג ווי אַ „ברייטאַן“ — מיט פּאַר-שאַרצע אַרבל און מיט אַ קאָל ווי אַ לעמפּערט — און נעמט דער-לאַנגען פּראָזע, אַז עס זאָל אַ רואַך אין דער וועלטס טאַטנס מאַמען זיין אַרין! עס איז אַ גרויסע קימפּעט. עס שמעקט לעקעך און „שיר-האַמאַילעס“ — און נייגעבוירנס, און פעטע יאַכלעך, און בלוט און יונגט... און אומריינקייט. דאָס טיפּל-קויט אַף אונדזערע מאַכיקע דעכער דערשרעקט זיך און פּאַלט אַראָפּ, די טייבעלעך אַליין הערן אויף זינגען זמירעס. פּוטערגעבעקס-משיכים טוען אויס די גרויע בערד, און הויבן זיך אָן צו לערנען שווימען אין קוני-איילאַנד... נומבאַצאַלטע „אידעאָליסטן“ ליקווידירן זייערע „ביזנעס“ און צאָלן נישט מער ווי 15 פּראָצענט פון די כּויוועס! דאָס „קוילער-געסל“ — גייט אַף אונדז, און גיענדיק גייט עס דערוויל צור-קינד. אַש איז אַליין די הייבאַמע. ער בייסט אָפּ דאָס אייגענע קינד פון זיך — מיט די ציין. קיין שערל ווייסט ער נישט ווי אַזוי צו נוצן. ער איז נישט געלערנט.

ניו-יאָרק — „קאָלאָמבוס-גאַנעוו“, רייכט זיך די אויגן מיט דער פּויסט, טרעסעט די לירדיקע האַריקע אויערן: וואָס איז געשען? דער קריטיקער-שויכעט וואַרפט אַוועק די הון אַ האַלב-דערשאַכטענע, און לויפט אַרויס אין גאַס און וויל וויסן:

ווער גייט דאָס צור-קינד אַף אַזא הויך קאָל?

— סאיז' גאַרנישט. דער קוטנער נעמט אָפּ באַ זיך אַליין אַ קינד — מיט די ציין!

— אַזוי נאָר! אַ מאַן אַ קימפּעטאַר? סי זאָל מיר אויסגיין

— —

דאָס קוילער-געסל שרייט אַריבער זיין ערלעך געשרוי און זינגט

אריבער זיין לעבעדיק געזאנג, און „ראַטגערס סקווער“ שטייט טאמע-
וואַטע, ווי אַ ביקל, און לויזט זיך דאָס בערדל, און טראַכט פון
יאַרדן, און זעט נישט דעם האַדסאַן. איר ווייסט דאָך: — „די
ביימער פאַרשטעלן ס'וואַלד“.

אַש קומט קיין אַמעריקע, און איך בעזים אים אַביסל אַרום
אין „קונדעס“ — איך געדענק שוין נישט פאַרוואָס. זוכט ער מיך
ווי מיט לעבט און וויל מיך שלאָגן... לאָז איך אים וויסן, אַז מיינע
שלאָג-שטונדן זענען צישן דריי און פיר יעדן מיטוואָך. כ'בעט צו
קומען פינקטלעך.

קומט ער. קוקן מיר זיך ביידע אָן און מיר צעלאַכן זיך, און
מיר טרינקען קאווע... און מיר דוצן זיך שוין טאַקע, און מיר
זילען זיך שוין אויך — ווי אייגענע מענטשן...

:: :: ::

שפעטער.

ס'איז זומער.

אַש מיט זיין פרוי און צוויי זין (מאָזעס און נאַטאַן) פאַר-
ברענגען באַ אונדז אַפן פאַרם.

אַש ליגט מיטן נאַקעטן האַרץ צו דער ערד צו, אָדער מיט דער
נאַקעטער פלייצע צו דער גרויסער סאַסנע, דאָ-אונטן אין וואַלד.

אַש'ס מויעך איז אַ צירונג-קעסטל פול-געפאַפּט מיט אַלטע
בייסידע-הודישע מאַטבייעס, מיט „קרוינדימענטן“, מיט „שיימעס“,
מיט גאָלדענע כאַנוקע-לעמפלעך...

מיר שפּאַצירן לאַנג און ווייט. דער אויסגעפּוצטער אומעט איז
מיט מיר. די געשפּאַרנטע פרייד איז מיט אים.

ער גייט רייטנדיק אַף אַ הויך פּערד... הייסע אַמביציעס שלעפּן
אים נאַשפּיץ. ער כאַלעמט פון ווערן „דער קיניג פון יעהודע“.

און איינמאָל: ס'איז סאָף זומער. אַש זיצט אַפן גאַנעס פון
אונדזער הויז, הוידעט זיך — אין פרייע פּערזן — אַף אַ וויג-שטול
און זיפט לופט, און לייענט — פון אויבנאויף — עפעס זייער אַן
אַלטע צייטונג, און האָט איידל האַנאָע פון דער אַלטקייט.

ברענגט זיך צו שלעפּן אַ שאַכן — אַן אונגאַרישער איד, און
שטעלט זיך אַוועק מיט די גראַבע פינגער אין די שלייקעס, באַ די
אַקסלען, קייט ס'הוילע מויל.

— גרים איהנען, נאָט! — מאַכט ער צו אַש'ן.

— אָלרײַט! — ענטפערט אַש און קוקט נישט אַרויס פון דעם אַלטן בלאַט-צייטונג. ער איז שטאַרק פאַרנומען מיט זייער אַן אַלטער, שוין לאַנג אויסגעלאָשענער סרײַפע...
 — זי וואוינען דאָ הינע?
 — הינע! שמינע! לאָזט מיך געמאַך!
 — וואָס זענען זי אזוי אויפגערעגט?
 — ווייל איר זענט אַן אַלט פערד... וואָס רעדט איר דאָטש,
 קא איריש קענט איר נישט?
 — אַ ביסכען!
 — אַ פינצטער יאָר אַף אײך, מיט אײער ביסכען!...
 — פון מענדעלי'ן האָט איר געהערט?
 — וואָס פיר איין מענדעלי?
 — מענדעלי מויכער ספּאָרים... אָקס, בעהיימע!
 — זי באַליידיקן מיך, מיסטער!
 — אָקס איז באַליידיקונג? נו, און פון פּרצ'ן האָט איר גע-
 הערט?
 — וואָס איז דאָס פּערעץ?
 — אייזל, פּערד! נו, און פון שלום-עליכס'ן האָט איר
 געהערט?
 — אַ ביסכען געהערט...
 — איריאַט! נו, און שלום-אַש'ן —
 — שלום אַש — יאַ. אַבער דער איזט שאָן טאַהט!
 אַש האָט אַף אים אַ שפּרונג געטון — אים דוירעס צו זיין.
 — יאַך בין טויט? פּאַסקורניאַק! יאַכ'ל נאָך איבערלעבן
 דיינע איניקלעך! גייטס אַוועק פון דאַנען, אַלט פּערד, אַז נישט
 זעץ אײך ענק אויס אַ צאָן...
 אײך האָב קוים דעם אונגאַרישן אידן אַוועקגעכאַפט און אים
 באַהאַלטן אין שטאַל...
 :: :: ::

אַש האָט ליב אַנטיקוואַרג. זיין שטוב איז אַ קליינער מוזײ, אַנגעהויפּט און צענויפגעשלעפּט פון אַלע עקן וועלט. ס'דאַו מיט אַן אויג פאַר — מיסכער. מ'קומט קיין אַמעריקע, ברענגט מען „אזוינע זאַכן“, מ'פאַרקויפט מיט אַ זיפּץ „דאָס לעצטע כאַנוקע-לעמפל“ און מי מאַכט דאָבײַ אַ טוהלער.
 אַש איז אזוי ווי אַ שוואָם: אַרײַננעמען נעמט ער אַרײַן גרינג,

נאָר אַר אַרויסגעבן קריק דאָס אָנגעזאָפּטע מוז מען אים שוין אַ
קוועטש טוען!...

מער ווי אַלצדינג האָט אַש ליב אַלטע מעבל. ער קאָכט זיך
אין דעם ווי אין מיִיִודייעִוואָס. קען זיך אױס אַר אַלע סטילן.
ווייזט אים אַ פּױס פּױן אַן אַלט בענקל, וועט ער אייך באַלד זאָגן, צי
דאָס איז פּױן סאָף דריטן, צי פּױן אָנהױב עלפּטן יאָרהונדערט. ער
קען די נעמען פּױן די „פּעריאָדן“ — ער מאַכט קיינמאָל נישט קיין
טאָעס אין די קינגלעכע נומערן פּױן די לודוויגס און פּױן די
טשאַרלסעס און לואיסעס.

איינמאָל:

איך גיי פּאַרביי אין אַ ליציטיר־געשעפט ערגעץ אַר נאַסאָו
סטריט, ניו יאָרק. ליציטירט מען דאָרט אַלס מעבל.
די קראָם איז געפּאַקט. עס הענגען טעפּיכער טייערע... זיי
הענגען נישט אַר די ווענט, נאָר אַר שפּאַנישע ווענטלעך, וואָס
זענען צעשטעלט איבער דער קראָם.

ווי איך שטיי אזוי און קוק אַר דעם געזעמל מיט מענטשן, הער
איך, ווי דער ליציטאַטאָר רופּט:

— אַ קאַנאַפע פּױן לודוויג דעם... — וויפּיל גיט איר?

מ'הויבט אָן מיט הונדערט דאָלאַר, עס גייט אַלע מאָל העכער,
העכער.

מיטאַמאָל הער איך עפעס אַ באַקאַנט קאָל:

— אי ניוו טרי הונדערט!

איך גיב אַ קוק אַפּיר פּױן הינטער אַ טעפּיך. זע איך: ס'איז
שלום אַש.

ער שטייט, אַ פּאַרציטערטער. די אונטערשטע ליפּ איז באַ
אים אַ פּאַרגעסענע, די אויגן הענגען אים אַרויס אַ האַלב מױל
פונעם שטערן.

ער הייב קען נישט זען, איך בין פּאַרשטעלט מיטן שפּאַנישן
ווענטל, וואָס איז איבערגעצויגן מיט אַ טעפּיך.

לעבן אים — זע איך — שטייט ש. ס. (דער וואָס האָט מיר
— שפּעטער מיט יאָרן — געדינט פּאַר אַ מוסטער פּאַר מױן „געניאַלן
אידיאַט“), דער באַרימטער אַנטיקן־סויכער... „פּאַרטרעטער פּונעם
בעלגישן קיניג“...

ש. ס. שטייט זיך אָנגעלעגט אָן זיין טייערן שטעקן... שמיכלט
דין און שפּאַרעוודיק, ווי סי וואָלט אים אַליין געקאַסט טייערער.
ער איז, ווייזט אים, ווינציק פּאַראַינטערעסירט אין דער קאַנאַפע...

אש — הער איך — מונטערט אים :

— קויף !

— וואָס דאַרף איך עס ?

— קויף, בעהיימע, קויף !

— אז איך האָב דאָפאַר נישט קאָ אָפּזאָץ.

— קויף עס פאַר מיר !

דערווייל האַלט שוין די קאַנאַפע באַ 480 דאָלאַר...

אש גייט אויס ווי אַ לעכט. דאָס פּאַנים איז אים גרין. ער ברעכט די הענט, און גיט 490... עמיצער גיט גאָד מער. ער באַקומט שיר דעם שלאַק, מיינע סאַנים... העכער קען ער, אָפּאַנים, נישט גיין. ער האָט נישט קיין געלט... און ער מינטערט דעם „געניאַלן אידיאָט“ — ער זאָל אים צושטייער געבן...

ווער איך גערירט דאָפּו, טרעט אַרויס פון מיין באַהעלטעניש, גייצו צו אים, וויל אים טרייסטן.

אש זעט מיך נישט. ער זאָגט מיר „העלאָ — האַ ?“ און קומט אַלץ אַהין, אַהין, צום טיש, וואו דער „אַקציאָנער“ שטייט און קלאַפט מיטן האַמער... „צום ערשטן מאָל, צום צווייטן מאָל און צום — —“

שוין עטלעכע מאָל, אז יענער האָט שיר נישט געזאָגט „צום דריטן מאָל“... איך פיל, אז ווען ער זאָגט דאָס כאַלילע אַרויס, איז אש אַ פאַרפאַלענער. זיין לעבן שטייט דאַרויף !

גיי איך צו צו ש. ס. און זאָג אים :

— זיי נישט קיין פאַסקודניאַק. זעסטאָך אז דער מענטש גייט

אויס — גיב צושטייער און קויף אים די קאַנאַפע...

דער סאָף איז געווען, אז — די קאַנאַפע פון קיניג לודוויג דעם

אַזוויפיל-און-אַזוויפילטן איז געקויפט געוואָרן.

אש האָט זיך געפרייט ווי אַ קינד. זיין נאָז (אַ כאַווערטע פון

מיין נאָז !) איז אים געוואָרן קירצער... די שוואַרצעאַפלען האָבן זיך

אויסגעלייטערט... די זון איז אויפגעגאַנגען אין זיינע שיינע אויגן.

מיט אַ טאַג שפעטער בין איך געקומען צו אַש'ן אַהיים, ערגעץ

אין פּלאַטבוש.

איך האָב אָנגעקלונגען. זיין פרוי האָט מיך געטראָפּן באַ

דער טיר.

— וואו איז שלום ?

— שלום איז באַ זעך אין צימער, אויבן. גאַיטס אַרויף,

זאַטשעמויכל !

איך קום ארויף, זע איך — אש ליגט אין די הילע הויזן, אן
א העמד, אף דער קאנאפע פון קייסער לודוויג דעם אזויפיל-און-
אזויפילטן, לייענט א ביכל און שמייכלט.

— וואָס מאַכסטו, שלום?

— יאָך ליג אף דער קניאפע...

— ס'איז עפעס גוט צו ליגן אף אזא טייערער קאנאפע?

— גוט? — מאַכט ער — און פרופט אריינריבן אין זיין
נאָקטער פלייצע דעם גאַנצן טאָם פון דער זעקס-הונדערט-דאָלאַר-
דיקער זאַפע — גוט? ... גאי אַוועק — אז יאָכ'ל דיר זאָגן, וועסטו
דען וויסן? קענסט דען פילן דעם טאָם? ... אַנו, לאָיג דעך אומיסן
אַנידער.

איך האָב מיך „אומיסן אַנידערנעלייגט“. די צעפאַרענע ספרו-
זשינעס האָבן מיר שיר געמאַכט אַ לאָך אין די שולטערבלעטער.
דער רייעך פונעם איבערציגעוואַנט איז געווען אַ קאַטאָ — ווי זאָגט
איר — קאַמבישער.

איך האָב זיך צעלאַכט.

אש איז געוואָרן שטאַרק אין קאַס:

— גאי, האַיב דיך אויף! דו האָסט נישט קאָ סיכל ווי אזוי
צו ליגן... לאָז מעך!

ער האָט זיך ווידער אַנידערגעלייגט מיטן פּאַנים אַרויף און
איך האָב באַשיינפערלעך געזען, ווי ס'קומט אים צו אַ שטיק
געזונט; ער און די קאנאפע האָבן זיך צענויפגעוואַקסן אין איין
שטיק — אַלטע היסטאָריע.

:: :: ::

ס'איז אין דעם יאָר פון דעם ליד „בעדיליא“ (ראַכט זיך) —
אַ ליד, וואָס האָט מיך שיר פון זינען גערירט. די ווערטער „בע-
דיליא, אָה, אַי'ד לאַיק טו סטיל יו!“ האָבן מיר געהאַקט ס'אויער
ווי מיט אַ האַקמעסער. נאָך אַ גליק, וואָס דער ראַדיאָ איז נאָך
דעמאָלט געווען אין דער צייטעכעם געבערמוטער, אפילע דער פּאַנאָ-
גראַף איז נאָך דעמאָלט נישט געווען אזוי אַזעסדיק ווי היינט —
ער האָט נישט אַרויסגעשטעקט זיין האָרן-נאָז דורך אַ לופטשיק
און אַרויסגעשריען אין דרויסן אַרויס.

אש האָט נאָך אַלץ געוואוינט אין פּלאַטבוש, ניט ווייט פון אַ
גרויסן ביים-אוילעם, וואָס „נעמט אויף“ סיי אידישע, סיי נישט-
אידישע מייסיס. פאַרשטייט זיך, יעדער רעליגיע באַזונדער: קיין
אויסגלייך איז נישטאָ אפילע אין טויט.

אז אש גייט פארביי דעם בייס-אוילעם האָט ער ליב צו בלייבן שטיין באַם פארקען און באַטראַכטן די אַלטע מאַצייִוועס.
אז ער האָט צייט, נעמט ער אַ שפּאַציר דורכן אָפּענעם בייס-אוילעם. קיין פּאַרכט פאַרן טויט איז באַ אים נישטאָ. ער איז פאַר-כאַפט פון דער מאַצייִווע-קונסט פון אַלטע צייטן, פון דער אידישער אַרכיאיִק...

דאָס בייס-אוילעם איז באַ אים לאַנדשאַפט, אַן אָרט וואו אַלטע שטיינער וואַקסן, וואו מאַמעס וויינען, וואו אידן זאָגן קאדעש, וואו „אויִל-מאָליִיר-ראַכמיס-פּערלער“ נעמען זיך אונטער צו זאָגן פאַר אייך אַ גוט וואָרט באַם „אידישן גאָט“ פאַר בלויז 75 סענט...
אש זעט פּאַנאָראַמע, אָרנאַמענטיק, אידישן סטיל אַף מאַצייִוועס, שמיכלט איבער די „פוטערנע שניידערלעך“, וואָס פאַלן אַראָפּ פון די קוואַרעס-ביימער און קריכן אַרום אַף די מאַצייִוועס, מאַכן שטעפּ-טריט מיט די צענדליק פוטערנע פיס .

ס'איז (עפּשער) אָנהויב אָסיען אין ברוקלין. דער טאַג האָט קיין זון נישט. אָבער די לופט איז טרוקן און טערפּקע מיט נעכטיקער זון, וואָס איז ערגעץ געבליבן אין די פאַלבן פונעם וועטער.
אָדער עפּשער, האָ? — עפּשער איז יאָ דאָ די זון. זי לויפט דורך די אָדערן פון די בויס-פּעכערס — צעוואָרפּענע רויטע האַררכט-בלעטער צייכענען אָן אַ וועג אַפּן שליאַך, ווי דער זומער וואָלט אַ פאַרוואַנדעטער אָפּגעטראַטן פאַר דעם ווינטער און בלוט-שפורן געלאָזט.

אש איז היינט אינדערפרי געפאַרן אַף אַ פּערד, געפאַרן רייטנ-דיק און אַראָפּגעפאַלן אזוי נאָבל, ווי דער פּרינץ-אָור-וועילס... טוט אים אַ האַנט וויי, פּעסטעט ער זיך באַ דער וועלט ווי אַ פּרימאַדאָנע. ער וואָלט געוואָלט, אז גאַנץ ניו-יאָרק מיט „זיינע אידן“ (אין דעם איניען פון אידן איז ער קימאַט אזוי ווי טאַמאַשעווסקי: „היינע אידן!“), זאָלן אים גלעטן דעם שטערן און אים לייגן שלאָפּן.
— פּשטאַיסט? אז יאָך רייט אַף אַ פּערד, מיין ער, אז יאָך דאַרף עס לָאָזן גיין, ווי ס'ווייל, ווייל איך בין אַ דעמאַקראַטישער מענטש. וואַרפט עס מעך אַראָפּ... פ'שטאַיסט? אַ צאָרע זאָל קומען אַף דער נאַנצער מענטשענהייט!

(אש זאָגט שטענדיק „מענטשנהייט“. פונקט ווי ער האָט ליב פעטע און היימישע מאַיכאָלים, אזוי האָט ער אויך ליב פעטע און היימישע ווערטער...)

אש לערנט זיך זיין אַ נאָווי „אין פאַלען זינען דעם וואָרטעס“.

אביסל קען ער שוין דאָס פאך... אביסל איז דאָס אין זיין בלוט, אביסל שפילט ער טעאטער — אָבער ער איז שטענדיק פון יענע „פאנאטישע לינגער“ וואָס נארן נישט אָפּ אנדערע פריער ווי זיי האָבן נישט אָפּגענארט זיך אַליין...

דער „קוטנער יונג“ גרייט זיך אַרויסצופירן די אידן פון מצרים... נאָר אים אַליין איז באַנג דאָס ביסל ראָסל-פלייש, די גוטע „פיש מיט פעפער“...

— פשטאָיסט? ... ערציטרועל איז אַ שאַין לאַנד, ווען ס׳זאָל נאָר זיין פאַרנוסע און הייסע און קאַלטע טושן... דאָס דערמאָנט אים אין זיין נייער היים אין פלאַטבוש. די וואַסערליטונג איז עפעס קאַליע.

— וואָס האָב עך געדאַרפט זיין אַ לענדלאַרד? מ'האַט מיר אַריינגעשטופט אַ שטוב מיט אַ גאַרטן... ער ווערט עלעגיש:

— זייער אַ שאַינער גאַרטן... ס׳וואַקסן דאָרט... טעמעס פאַר רייזענען. נאָר יאָך קאָן נישט שראַבן קיין לידער. פאַר מינע ביכער דאַרף עך האָבן גאַנצע פעלדער... פשטאָיסט? קום, עמיר גיין אַהיים, עסן פיש... דו מענסט דיך שוין וויצלען, משה, אַז „עך עס פיש באַ מיר אַלאַין“, ווי די אַקטיאָרן זאָגן... קום, וועמיר נעמען די קאַר. דו האַסט באַ דיר קליינגעלט? (אַש טראַגט קיינמאָל נישט מיט זיך קיין געלט. ווען איר טרעפט אים האַט ער באַ זיך נישט קיין פעני. עפעס שעמט ער זיך צו האָבן צו טון מיט דער וואַלגאַרער זאך, וואָס הייסט געלט. אַריינשמעקן די האַנט אין קעשענע איז באַ אים אַן אָפּקומעניש!)

אַש'ס היים איז אַ כאַצע-טעמפל: אַרען-קוידעש-עפעקט. מיז-ראַכים, העגלייכטערס, כאַנוקע-לעמפלעך. טייערע געמעלדעס, וואָס מאַלערס האָבן אים געלאָזט מאַטאַנעס.

אַש בויעט אַ „דינאַסטיע“, פלאַנצט-איינ אין זיין הויזגעזינט אַ דערעך-ערעץ צום שטאַם...

ער פירט מיך צו צום פענצטער און זאָגט:

— נו, געפעלט דיר מיין פייסאַזש? (אין זיין מויל קלינגט עס אַזוי ווי „בייס-אַש“).

— זייער פּיין.

ער ווייזט מיר די אַנטיקן זיינע. קויכעט זיך ווי אַ קינד אין די אַלטע פורים-פאַנען, רייזעלעך, מעגילעס...

אַז איר נעמט זיינס אַן אַלטע מעגילע אין דער האַנט אַריין,

שטייט ער איבער אייך און ציטערט, איר זאָלט זי באַלילע נישט פאַרפלעקן.

— דו וואָיסט, אידן דאַרפן האָבן אַ קעיניג. יאָך וואָלט גע-
קענט זיין אַ קעיניג, ווי מאַינסטו, משה לעבן ?

— נישקאַשע...

— סי פאַסט מיר ?

— פאַרוואָס זאָל דיר נישט פאַסטן ? לויט דיין סייכל פאַסט

דיר צו זיין — אַ קיניג...

— קיביצט, האַ ? יאָך מאַין נישט אזאַ קעיניג, ווי דו מאַינסט.

יאָך מאַין —

ער פאַרנעסט וואָס ער האָט געוואָלט זאָגן. ער נעמט פונעם
טיש אַ פוטערנעבעקסל, הויבט אָן קייען...

איך דערמאָן מיר וואָס נאָמבערג האָט מיר אַמאָל געזאָגט וועגן
אים, אַ איך האָב אים דערציילט, אז אַש ווייזט מיר אויס צו זיין
זייער אַ צעטראַגענער.

— אַ צעטרוגענער ? — מאַכט נאָמבערג. — גאי שוין אוועק!

ווי צעטראַגן ער איז, אז דו וועסט'ן אונטערטראַגן אַ טאַץ מיט
„סענדוויטשעס“ וועט ער שטענדיק אויסקלויבן דאָס פרישסטע
זעמעלע מיטן בעסטן שטיקל לאַקס...

אַש גיט זיך אַ דרייאָוים צום שפיגל און זאָגט אומעטיק-

קינדעריש, ווי צו זיך אַליין:

— אַיאָ, יאָך בין אַ שאַינער ? דער קאַפּ טוט מיר וואַי...

מאַדזשאַ (ער רופט זיין פרוי) גיב מיר עפעס צו עסן אַ גוטע זאַך,
אַדער גיב מיר אַ האַנטיך צום קאַפּ... מאַדזשוכע טייערע (האַלב
אין שפּאַס), גאַלד מיינס — גיב מיר אַ קוש! ניין, מ'דאַרף שוין
גוניש. גיב מיר טינט און פּעדער. יאַכ'ל היינט ניש שראַבן. לאַמען
גאַיען עסן! וואו איז דאָס מאַדל אונדזערס ?

— וואו זאָל זי זיין ? אין קיך. זי גרייט אָן עסן...

— גיב טאַקע עפעס עסן. מאַדזשוכע, איך שטאַרב פון הונגער...

שפּיל מיר עפעס אַף דער פּיאַנע, משה. דו קענסט ניש? ... על'ך
אַלאַין שפּילן...

ער שפּילט אַ מינוט אַף דער אויטאָמאַטישער פּיאַנאַ. מאַכט

אַלע זשעסטן פון אַן עמעסן שפּילער, ווערט באַלד מיד.

— דער קאַפּ ווערט מיר צעשאַסן! יאָך האָב היינט אַ שלעכטן

טאַג.

ער פארנעמט באלד אין „צעשאסענעם קאפ“, אין שלעכטן טאָג,
און גיט א רוף :

— מאדזשא, דערלאנג מיר ס'קאפל!
— וואָס טויג דיר ס'קאפל, מעשונגענער?
— יאך וויל מאכן קידעש... היינט איז פראַטיק, צי דאָנערשטיק?
— פרייטיק.

— אַלרײַט, על'ך מאַכן קידעש. די זון איז שוין אונטערגאַנגען?
גיב נאָר אַ קוק, משה לעבן, כ'בעטיך, צי די זון איז שוין אונטער-
גאַנגען... דער קאָפּ טוט מיר וואַי... מאדזשא, פארוואָס איז דאָ
פליגן אין שטוב? גיב מיר דעם קידעש-בעכער, מאדזשא לעבן. —
מ'גיסט אים אָן דעם קידעש-בעכער (פונעם 16טן יאָרהונדערט),
ער האַלט זיך צו דעם קאָפּ, שטעלט זיך אַוועק באַם טיש, באַ די
לעכט, וואָס מ'צינדט שטענדיק אין זיין שטוב, לעקאָווער דעם
„הייליקן שאַבעס“, וואָס די „גאַציאָנאַלע ראַדיקאַלן“ באַהאַנדלען ווי
אַ טעאַטער-דעקווויזט.

— יום השישי, ויכולו השמים והארץ וכל צבאם —

:: :: ::

— פּע, יאך קען ניש לאַדן קא טשאַט פון לעכט... קום, עמיר
גאַין שפּאַצירן, משה לעבן. קיין וועטשערע ווילסטו נישט?
— איך זאָג אים, אז — ניין. אַוואַדע וויל איך נישט.
— יאכ'ל דיר געבן מאַנס אַ בילד.

ער האָט מיר געגעבן זיינס אַ פּאַטאַגראַפיע און אָנגעשריבן
מיט זיין האַנט: „איך לאָז דיך גריסן אָהנע וויצן“.
— קום שוין... דערלאנג מיר זאַלץ, משה לעבן, וועל איך באַ-
שיטן... צי אַ ביבולע... מאדזשא טייערע, כ'נאָי אַביסל אַרויס מיט
נאָדירן...

ער גיט זיך וואויליונגעריש אַ צי-אויס, זיין שיינעם קאָפּ
פארוואָרפן אַה הינטן — דעם קאפּעליוש צענויפגעקנייטשט און
אַרויפגעוואָרפן אַה אַן אויער. באַ דער שוועל קרימט ער נאָך:
„בידיליאַ,

אי ליאַק טו סטיל יו“.

:: :: ::

ס'איז שוין נאַכט.

אַש האַלט מיך אונטערן אָרעם און דערציילט מיר זיינע פלענער
פאַר אַ גרויס ווע-ריק: פ'שטאַיסט, רייזען וויל איינגעמען איסט-
בראָדוויי. באַ מיר איז דאָס אַה אײַן צאָן... יאך דאַרף די גאַנצע

וועלט אף איבערצורייען זעך אף דער אנדערער זאט. אנישט איז מיר ענג...

אש שפאנט פאראויס און רעדט צו מיר פון דער ווייטן:

— אז עכ'ל ענדיקן מאן ווע—ריס. וואס טויג מיר צו שראבן וועריק? — כ'האב'ס אין דר'ערד! טעמעס הענגען אף אלע ביימער. מ'קאן זיי אפרייסן, נאָר אז זיי פאלן אראפ אף דר'ערד זענען זיי ווי עפל. זיי מאכן זיך א וואונד, און אויסהיילן קען מען נישט. וואס שראבסט דו, משה לעבן? דו שראבסט עפעס?

נאָך איידער איך ענטפער, מאכט ער:

— א שאינע נאכט. קיט ארויף צום הימל... אז יאך קיט ארויף צום הימל, הויבט מיר אן קלאפן ס'הארץ. קום, עמיר טרינקען זאָדעוואסער... האָסט באַ זעך עפעס געלט?

באָס טרינקן דאָס זאָדעוואסער. מאכט ער צו מיר:

— פארוואס מאינסטו מאך עך קידעש? יאך מאך קידעש פאר מיין דינסטמאידל. זי איז אן אונגאַרישע, און זייער אַ גוטע קעכין... זי מאכט היימישע מאיכאָלים ווי אַ קינסטלעריין. יאך זאָל אזוי האָבן אלדיסניץ, אז זי איז אַ „שעפּעריין“ — זי שאפט פאָעמעס פון קונגל־מעל... באַלאַדן פון — קליסקעלעך מיט באַבעלעך... זי איז זייער אַ פרומע. מוז עך איר מאַכן קידעש...

און ווידער דערמאָנט ער זיך:

— דו אליין שראבסט עפעס? יאך מאין ניש דאָס דרויב, וואָס דו שראבסט... ס'איז נייסטיקע קישקעלעך אָנצופילן האָלופטשעס — פשטאָיסט נו, יאכ'ל שוין גייען אַהיים, יאך בין שוין מיד... איך בין אַוועק אף היין זייט פון דעם גלעזל זאָדעוואסער, ער איז אַוועק אין דער ריכטונג פון זיין גלאָז „וואַנילאַ“ און צישן אונדז ביידן האָט שעמערירט דער לאַנגער ברוקלינער בייס־אוילעם, אָנגעטון אינגאַנצן אין פּרישע, רואיקע, דורזעכטיקע טאַכריכים פון לעוואָנע־שטאָף...

:: :: ::

שפעטער.

אש איז שוין אין אמעריקע דאָס דריטע מאָל(?). שוין יוביליען געפייערט. שוין מיט אַנטיקן געהאַנדלט, שוין איין הויז פאַרקויפט און געקויפט אן אנדערס און אביסל פאַרדינט דאַביי... ס'איז אָנהויב וועלט־מילכאָמע.

אף דער „אידישער גאַס“ רודערט זיך. ראַדיקאַלן זינגען דאָס

לידל „יאַנקל דוהרל“. יאַנאַווסקי קאָוועט זיך אַ שווערדל צו גיין אין מיכלבאָמע אַרײַן מיט די „הונען“.

דער „פאַרווערטס“ איז פּראָ... — וואָס איר ווילט, אַבי דער טיראַזש זאָל נישט פאַלן... אידישע שרייבער פאַרדינען אַ גרינגע פּעני באַ מיכלבאָמע-ליטעראַטור... ביכער פאַרקויפן זיך אין די הונדער-טער... די „וועלפער-אידן“ צעטיילן צישן די אידישע זעלנער — סידור־מלעך, מאַיסע-ביכלעך... לידער מיט „אידישער פּאָעטרי“ — אַבי די איסט־סידער קעלבלעך זאָלן נעבעך נישט זיין אומעטיס אפן וועג צו דער שעכטיאַטקע.

לעקציעס? ווער ס'איז נאָר נישט אימנאַנצן פּאַנפּעוואַטע און האָט יאַסלעס און איז נישט קיין „סלעקער“ — דאַרף זיך אַ מעלד־טון צו יאַנקל קירשענבוים, קריגט ער אַ „דזשאַב“ — צו האַלטן לעקציעס אין די מיליטערישע „קעמפּס“. וואָס איר הערט? נישט גלאַט אזוי לעקציעס, נאָר טאַקע „סעריעס“ — אַ סעריע פון 12 אָדער 15 שטיק, פאַר אַ מזומענער פּעני... (פּלינג, פּלאַנג, פּלאַנג, — האַרפּנשפּיל!)

איך (און עפּשער נאָך אַ צענדליק אידישע שרייבער) טויגן צו דעם אַרײַן נישט. יאַנקל קירשענבוים זאָגט טאַקע: „וואַסיך וואָס — זאָלן זיי זיין אידעאָליסטן, די בעהיימעס!“... און צו די אייגענע „לעקטשורערס“, וואָס שטייען אַרום אים, אַלע מיט שטעקעלעך, ווער מיט ברילן, און ווער גלאַט אזוי מיט קאַליע אויגן:

— קימץ, קינדער — האַידאַ!... מ'דאַרף כאַפּן די „טרעין“ (אָדער „קעטשן די באַן“ — „נעמען די באַן“ קען ער נישט זאָגן, ווען איר דערהאַרגעט אים).

אין יענער צייט באַווייזט זיך אַף דער איסט־סיד אַ איד, אַ קליידל־פאַבריקאַנט. הייסט ער: האַלצמאַן. אַ וואוילער מענטש, אַ באַל־צדאַקע, וואָס דער „צאַר פון גאַלעס“ מאַכט אים הערנער אַפּן קאַפּ. ער וויל, אַז אידן זאָלן נישט „בלאַפּן“... זיי זאָלן אַרויסגיין און זאָגן דעם גאַנצן עמעס... אָן שום „פּעיקס“... ער האָט נישט ליב קיין „פּעיקס“.

דערהערט אזאַ מין זאָך, האָט אים אַ איד אַן אַגענטל גענומען אין די הענט אַרײַן און אים איינגערערט ער זאָל אַרויסגעבן אַ נייע אידישע צייטונג. הערמאַן בערנשטיין וועט זיין רעדאַקטאָר, וועט ער שוין זאָגן דעם גאַנצן עמעס, אָן בלאַפּס, און סי וועט זיין אי וואויל צו אייך (צו מר. האַלצמאַנ'ען, הייסט דאָס), אי וואויל צו אונדז — דעם אידישן פּאָלק, הייסט דאָס. נאָר וואָדען? מאַני!

א 100 טויזנט דאָלאַר האָט ער? מיט ווייניקער ווי אַ 100 טויזנט דאָלאַר קאָן מען נישט אַרויסגיין און זאָגן דעם גאַנצן עמעס. דאָס הייסט (מאַכט ער) קענען קען מען מיט 50 טויזנט דאָלאַר אויך, נאָר ס׳וועט זיין בלוז אַ האַלבער עמעס... און דאָס איז דאָך צור־ווינציק, האַ, ווי מיינט איר, מיסטער האַלצמאַן? ... דאָס הייסט: אין ערגסטן פאַל קען מען זיך אַ קוועטש־טון מיט 50 טויזנט דאָלאַר אויך... און דער עמעס זאָל נישט דאַרפן לייַדן, נאָר בעסער וואָלט געווען —

דער קליינער מר. האַלצמאַן האָט פאַררוקט ס'דאַרע היטל אַפן שטערן, זיך פאַרטראַכט און געזאַגט:

אָדער דעם גאַנצן עמעס — פון אויבן ביז אַראָפּ, ווי די מאַמע האָט אים געהאַט, אָדער גאָר נישט... (פּויע) שאַ, איך ווייס שוין וואָס איב'ל טון... איך וועל צונעמען אַ שוטעף צום געשעפט — ווען מ'קאָן נאָך קריגן שלום אַש'ן אויך... איך הער, אז שלום אַש שרייבט דעם „גאַנצן עמעס“... און דער, ווי הייסט ער? דער וואָס האָט געהאַט „טראַבל“ מיטן טעאַטער? דער משה נאָדיר? מ'האַט מיר געזאַגט, אז ער שרייבט אויך דעם עמעס...

— מ'קען זיי אַלעמען קריגן, — פאַרזיכערט דער אַגענט, — אבי איר'ט נאָר האָבן 100 טויזנט דאָלאַר.

:: :: ::

עס איז געוואָרן אַ צייטונג. די צייטונג האָט געהייסן „היינט“. דער רעדאַקטאָר איז געווען הערמאַן בערנשטיין. שלום אַש איז געווען די הויפט־שילד. איך האָב אויך געשריבן דאָרטן.

די צייטונג איז געווען ברוטאַל־קאַמיש. מ'האַט אַף שנעל אויפגעקלאַפט דעם ערשטן נומער, נישט געהאַט קיין צייט צו באַ־שליסן אַקוראַט וואָס פאַר אַ נומער ריינעם עמעס מיר ווילן זאָגן.

איך האָב געטאָיעט אז מיר דאַרפן אַרויסקומען מיט אַ לייט־אַרטיקל און זיך באַראַטן מיט די לעזער, וואָס מיר זאָלן וועלן: ציוניזם? פּוּל־ציוניזם? טעריטאָריאַליזם? עפּשער עפעס אַן אַנדער נאַטונג עמעס — אַ פּרישערט, אַזא וואָס קיינער האָט נאָך נישט פאַרכאַפט?

דער פאַרלעגער אונזערער (שפּעטער האָבן מיר אים אַ נאָמען געגעבן „דער גרויסער „דערלייגער“) מיסטער האַלצמאַן, האָט זיך אַרויסגעוויזן צו זיין אַ טיער מענטש, ווי אַ גאָלד. אינדערפרי קומט ער אין רעדאַקציע אַרײַן (ערגעץ אַף דער 10טער סטריט, לעבן

דער צווייטער עוועניו), קערט אויס דעם שאַפּ, גיסט אָן טינט אין די טינטאַרינס, שטעקט אַרײַן נייע פענעס אין די הענטלעך — אַלץ קעדרי מיר זאָלן קענען גרינג און שײַן זאָגן דעם גאַנצן רײַענעם עמעס, אָן שום „בלאָפּס“.

זײַן שוטעף (א. מ. ר. פ.) איז שוין געווען אַביסל „מער מענטש“. יענער האָט אויך געוואָלט מיר זאָלן שרײַבן דעם גאַנצן עמעס. נאָר וואָדען? ער האָט געהאַלטן דעם עמעס פאַר אַ קאַבצאַנישער זאַך, וואָס אים אַלײַן פאַסט נישט צו האָבן צו טון דאַמיט... צע-שטײער געבן אַביסל געלט, מעהייכע-טײַסע. אויך — נישט קײַן טאַך. אָבער גריסן זיך מיט די שרײַבערלעך — אַזאַשע!...

נאָר אײַנער פון די שרײַבער איז אים יאָ אַביסל געפּעלן: דער הויכער מיט די ברייטע פּלייצעס און מיט דעם שטעקן פון מאַלאַגע-האַלץ... שלום אַש? ... יעסיר, דאַטס די גאַי. העלאַ, מיסטער! אַש וויל אים ניש געבן די האַנט:

— יאָך קען ענק ניש. אַז ענק פאַסט ניש צו רעדן מיט אַלע שראַבערס...

דער „הײַנט“ איז זיך אַזוי פּאַוואָלי געגאַנגען אַ 4 וואָכן, נע-זאָגט דעם גאַנצן עמעס אונטער הערמאַן בערנשטיינ'ס רעדאַקציע... דער מיסטער האַלצמאַן האָט אַזוי לאַנג אונטערגעגאַסן פּרישע טינט, געקערט דעם דיל, אַרויסגעשלעפּט די אַלטע פענעס און אַרײַנגע-שטעלט נייע — ביז וואַנעט ער האָט דערלײַגט זײַן אײַגנס אַ 75 טויזנט דאָלאַר און אַ 25 טויזנט דעם שוטעפּ'ס...

די שרײַבער פונעם „הײַנט“ איז דאָס עמעס-זאָגן נישט אָנגע-קומען שווער. פאַרקערט. זײַ האָבן געהאַט „פעטע קאַנטראַקטן“... יעדער אײַנער פון די שרײַבער האָט אָפּגעזאָגט זײַן ביסל עמעס אַף אײַן פּוס און איז אַוועק שפּילן דאָמינאַ אָדער ביליאַרד. באַ אַ סאַך פון זײַ האָבן גענומען וואַקסן בײַכלעך... זײַ האָבן געלויבט און געדאַנקט גאָט, וואָס ס'איז דאָ אַ „אײַדישער עמעס“ אַף דער וועלט, און אַ משוגענער, וואָס לאָזט זיך צוליב אים קאַסטן 100 טויזנט דאָלאַר...

אַף דער 5טער וואָך האָט די צײַטונג קוים קויעך געהאַט זיך אָפּצושטעלן. דער „גאַנצער עמעס“ איז געווען, אַז — דער מיסטער האַלצמאַן איז געבעך אַרויס נאָקי, ווי די מאַמע האָט אים געהאַט. מיר אָבער — די מיטאַרבעטער — געוואוינט שוין אײַצט צום „גאַנצן עמעס“, האָבן געהאַט טאַינעס: מיר האָבן קאַנטראַקטן אַף אַ יאָר...

נאָר אז דער קליינער מר. האַלצמאַן האָט זיך גענומען בעטן
און באַווייזן, אז ער האָט שוין מער קיין געלט נישט, איז געבליבן,
אז ער זאָל אונדז אַלעמען אַרויסצאָלן פאַר 4 וואָכן פאַראַויס.
אַבער מר. האַלצמאַן האָט זיך געשוואוירן באַ זיין „אירישן
עמעס“, אז ער האָט מער קיין געלט נישט. ס'העכסטע, וואָס ער
קען צענויפשקראַכן, איז צוויי וואָכן סכירעס פאַר אונדז. דאָס
איבריקע, זאָנט ער, וואָלט געווען אַ יוישער, אז אַש זאָל אומקערן
אַביסל פון דער „קאָזיע“ וואָס זיי (די פאַרלעגער) האָבן איינגעלייגט
אים צו נאַראַנטירן זיין קאָנטראַקט אַף אַ יאָר.
מיר האָבן „געמיטינגירט“ און באַשלאָסן זיך צו ווענדן צו
אַש'ן. כאַטש מיר זענען געווען זיכער, אז ער'ט אַפּזאָגן.
אַש האָט געענטפערט:

— יאָכ'ל זען...

מיר האָבן פאַררופן אַ מיטינג פונעם גאַנצן „שטאָב“ מיט
ביידע באַלעבאָטיס, און אויך אַש'ן.
איך האָב מיך אוועקגעשטעלט און גענומען מאַכן אַ העצע
אַש'ן, ער זאָל אַפּשטעקן אַביסל געלט, צוליב דעם קאָווער פונעם
אירישן פּאַלק. צוליב זיין קאָווער אַלס קינסטלער!
בעאייס איך האָב גערעדט האָט אַש שיער צעביסן ס'קעפל פון
זיין שטעקן. דערנאָך האָט ער גענומען ס'וואָרט און געזאָגט:
— יאָך גיב אָפּ... (איך געדענק שוין נישט וויפיל). נאָר יענער
מענטש (ער האָט אָנגעוויזן אַף מר. האַלצמאַנס שוטעף, וואָס איז
געזעסן ווי אַ באַק, מיט ביידע הענט אַף די קניעס, און געלאָזט
רואיק פינקלען זיינע דימענטן) — נאָר יענער מענטש זאָל אויך
צעשטייער געבן...

אַש האָט זיך אָנגעצונדן ווי אַ שטורקאַץ, זיין אונטערשטע ליפּ
האָט גענומען ציטערן, ווי צום אַראַפּפּאַלן. ער האָט אָנגעוויזן מיטן
שטעקן אַף דעם כאַצע-באַלעבאָס מיט די דימענטן אַף די הענט,
וואָס איז זיך רואיק געזעסן און אויסגעהערט דעם גאַנצן (לעצטן)
עמעס:

— איר אַזוינער און אַזוינער! ליידאַק וואָס דו ביזט! איר
טראַגט באַרליאַנטן... און זיי (ווייזט אָן אַף אונדז), זיי שטאַרבן פון
הונגער... קוקט זיי אָן! גיטס אַהער די רינגען! זאַרעז זאָלט איר
אויסטון די פינגערלעך מיט די דימענטן... און די קראַוואַט-שפּילקע!
איר הערט? דערעך-ערעץ פאַר אירישע קינסטלער! הויבט זיך אָף,
אז אַ אירישער קינסטלער רעדט צו אייך, פּשאַקרעווסקאַבאַטשאַ!!!

דער איד האָט זיך געבאָך דערשראָקן אַף טויט. געוואָלט אַראָפֿ-
שלעפּן די דימענט־פינגערלעך פֿון זיינע ווייסע פינגער... נאָר מיר
האָבן אים געזאָגט, אַז ס'איז נישט נויטיק. ער קען געבן מזומען־
געלט. ס'איז פֿונקט אזוי גוט...

אַש'ס וואונדער איבער זיין אייגענעם „שיינעם זשעסט“ איז
געווען אזוי גרויס, אַז ער האָט גאָרנישט געוואוסט וואָס צו טון
מיט אונדז — פֿון גוטסקייט. ער האָט אונדז דאָפּאַר אַלעמען אַראָפֿ־
גערופן אונטן אין רעסטאָראַן און געזאָגט מיר זאָלן באַשטעלן וואָס
מיר ווילן אַף זיין כעשבן.

נאָר איידער מיר זענען געווען פּאַרטיק מיטן עסן, האָט אַש
באַקומען אַ שרעקלעכן קאַפּוויטיק און געמוזט אַהיימגיין...

מיט 5. שאַפיראַ

נישט די „מאָדערנע ניוויאים“ — פּאַרשטייט איר מיך, וואָס
גיסן אויס אַ פּייסע־דיקן בוריקע באָרשט פּאַר דער שוועל, און זאָגן:
דאָס זידט אזוי מיין בלוט. נישט פֿון יענע, וואָס טראָגן זיך אַרום
מיט קרענצלעך אידיעע וואונדן, ווי מיט געטריקטע פּייגן אָדער
גריב־קעלעך צום פּאַרקויפֿן; נישט פֿון די „בייזע אַפּאַסטאַלן“, וואָס
באָכן אַרײַן זייער קאַס אין פּוכענע איבערבּעטן. אויך נישט פֿון
יענע, וואָס לאָזן זיך אומיסנע ס'האַרץ אויפּעסן פֿון אַ מאָנאַרכישן
אָדלער, קעדריי זיך צו קענען פּאַטאַגראַפּירן מיט אַ צעבלוטטיקט האַרץ.
ווער איז אַ שרייבער? דער איז אַ שרייבער, יענער איז אַ שריי-
בער — פּאַרוואָס נישט, זאָלט איר געזונט זיין? ס'איז אַ גרויס
באַקוועמלעכקייט, מ'קריגט קאָווער־לעקיכלעך. מ'וואַרפט דיר קימאַט
אין מויל אַרײַן — ראָזשינקעס־מיט־מאַנדלען... מאַלאַכיים אַף צו
קלעטערן דאַרפֿן טרעפֿ — מיר דאַרפֿן בלוז פּיס... מ'שטעלט זיך
אַף די שפּײַץ־פינגער און מ'זאָגט: איך ווער העכער. מ'שניידט
זיך אונטער די הויזן און מ'קערצט זיך אַביסל אונטער די אַרבל
פֿונעם לעטניק און מ'זאָגט: איך וואַקס!

דאָס לעכט לעשט זיך אויס אין ווינט — צוליב דעם, אַז דער
ווינט זאָל זאַמער ווערן מיט פייער. געמאַלטע מענטשן, שלעפּן אַליין
דעם ציילעם, אויפּצהענגען אַף אים זייערע פּאַטרעסן. שווענקען
אים אַרום מיט טרערן. פּאַלן אַפֿן פּאַנים פּאַר די הענט, וואָס
רייסן זייער לייב. אָדער שיטן זיך אַליין האַרטן זאַלץ אַף די רויע

וואונדן... רעדן צום צאר'ס טאליאָנים גאָט'ס וואָרט, מישן-אויף
דאָס כומעשל און ווייזן אז מען טאָר נישט... גיט אַ קוק אָף דאָס
יודנימל, פּאָני!

די צעכלינעטע ציילעם-כאַיע טראָגט אָפּגעריסענע אויגן —
אָפּן מויל. נאָר דאָס האַרץ אויסצושפּיען, און אַרויפטרעטן דאַרויף
מיטן פּוס...

ווי אַ פּרוי שמירט-אָן אירע ברוסט-ניפלען מיט פּאָלין,
קעדי אָפּצוגעוואוינען ס'קינד, אזוי שמירן מיר די ניפלען פּון
אונדזער שאָוויניזם מיט זעלבסטביטערקייט.

על נהרות פּסקאָוו. דער פּידל הענגט אָף אַ וויינענדיקער ווערבע.
אונדזער כאַלעם פּאַרוואַרפט דעם ווייסן קאָפּ ווי אַ געקוילעטע גאַנז.
דיכטער זיצן באַ די זינג-וואַרשטאַטן און זינגען זיך לידלעך... און
שיניצן זיך אַ „כתר'5", און כאַפּן אַ דרימל.

אין שאַפּיראַס קעלערל זיצן די דעמאָלדיקע „יונגע" (היינט
אַלטע) און פּאַרמעסטן זיך, ווע סיי קען אַ נעם טון די העכערע צע...
און ווער ס'האָט אַ רייכערע קאָלאָראַטורע... אַ לענגערע טרעמולאַ...
מי רינגלט אַרום דעם אייגענעם שטעקן, און מען זיצט הינטער
דער וואַרימער פּאַרע פּון טיי, און דאָס אייגענע נעשאַמע-שמאַלץ
טשאַדעט און פּאַרטשאַדעט דעם קאָפּ מיט „מאָשיעך-טריימע"... דעם
אַטעם נישט צו אָפּן!

5. שאַפּיראַ שטייט באַם מעשענעם געלט-אַפּקלינגער... וואָס
זעלטן קלינגט עס. סיידין אַמאָל, אז ער דאַרף עמיצן צעבייטן אַ
דאָלאַר. אַ נידריקער, מיט אַ קליין אויסגעמוטשעט פּאָנים, מיט אויגן,
וואָס שפּאַפּן קיינמאָל נישט אין קיין וואַרים בעט, מיט צערוקטע
אומפּריינטלעכע, שטאַרקע ציין און קוקט דורך די שווערע ברילן —
איבער דער וועלט'ס אָפּגרונטן אַריבער...

אַלדינג איז באַ אים אָף יענער זייט אַקסל — עפּשער דאָרטן,
האַ, העט דאָרטן ערניץ! דערווייל שטופּט ער דאָס שווערע
פּאַרנאַסע-וועגעלע, נאַכלעסיק, מיט איין האַנט. ער זיצט, דאַכט זיך,
קיינמאָל נישט, נאָר ער שטייט הינטער דעם קאַלטן „מעשענעם קליינ-
נערל", וואָס האָט איבערגענומען באַ אים אַליין די מידע פּון שווייגן.
ער קאָזט פּאַר די אויערן אַדורכרוישן דאָס פּליגן-געזשים, וואָס
קומט פּון די פּאַרטשאַדעטע ליטעראַטור-מאַכערס...

הערמאַן גאָלד — מיטן נישט-שיינעם, פּראַכטיקן קוואַדראַטנעם
פּאַנים, און אויפגעשטעלטע האָר ווי אַ האָרב-באַרשט, און אַ גראַטעסקי
לאַכעדיק מויל און אומרואיקע מייזלשע אויגן — גייט-נאָך מיטן

ביסל געטרייקייט, רויכערט קטוירעס אַרום שאַפיראַס אַלטע שטיווער-
לעטן. די געטריישאַפט וויינט פון די אומרואיקע אויגן אַרויס, זיין
גריפּאַן-מאַסקע טראָגט ער ווי אַ קלאַלע קעגן מייסטער: דו, כאַ-
שאַפערל, קוק מיך אָן וואָס פאַר אַ פּאַנים דו האָסט. „אַ כאַ-
ליאַטשקע!“

דאָ, באַ שאַפיראַן אין קעלער-קאַפּי, טוט הערמאַן נאָלד אויס
ס'אָנגעטונענע פּאַנים און טוט אָן אַ ווייכערע, מילדערע מאַסקע...
דאָ פּאַלט זיין שמאַטע-מאַנטל פון זיינע שטאַרקע פּלייצעס און דאָס
מענטשלעכע הויט-און-פּלייש הויבט זיך אָן אַדורכזען...

אַמאָל פאַרגעסט ער זיך און פּאַלט אַריין אין דער איינגעריבענער
ראַלע פון אַ שלעפּער, אַ טעלער-כאַפּער, אַ מוילמאַכער: — „העי,
יונגאַטשיק דו, גיב אַהער אַ קרעפּל... אַ כאַליאַטשקע!“

און ער כאַפט פון טעלער. לידיקט-אויס פרעמדע גלעזער. דאָס
באַליידיקט און אונטערהאַלט די דאַמען פון דער „בעסערער וועלט“,
וואָס פּאַלן אַמאָל אַריין אין די אַרימע קינסטלער-קאַפּיען.

אַבער שאַפיראַס אַ בליק איז גענוג צו פענטען דעם אַזעס פון
דעם יונגן ה. נאָלד. ווערט ער דעמאָלט פּלאַסטיש, גיט זיך נאָך —
ווערט קליין, ווי אַ שטאַרק-אויסגעצויגן גומיבענדל נאָכדעם ווי די
האַנט לאָזט עס אָפּ...

5. שאַפיראַ איז איבערגעטריבן-רוואיק, ווי אַ וועזנה-קראַטער,
וואָס האָט שוין זיינס אויסגעשפּיגן... „דער ציילעם“, „דער קוש“
און די אַנדערע שאָוויניסטישע פּיערדיקע שפּיען אין סוינע'ס פּאַנים,
זענען אַריין אין סאַמע מיטן אויג-פּינטעלע, און האָבן אָפּגעטון צוויי
זאַכן: האָבן באַצאָלט דעם פּיינט און באַפּרייט דעם פּיינט-האַבער...
ווי נאָך אַ פאַרוויסטנדיקן האָגל אַף אַ טוואוע-פּעלד, איז איצט
פּריש און שטיף און שווער...

די קלאַמפּערשטע האָפּענונג איז שוין מער נישט קיין ציג, וואָס
איז צוגעבונדן צו דער שטוב-שוועל, נאָר אַ הויך, ווילד פּערד —
בלויז מוטיקע און הויכע קענען רייטן אַף דעם... נאָר דערהויבענע,
קענען אַריבערקוקן איבער די אָפּענע יאַס-ערטער צישן די קריעס איז
— און זען פון דער ווייטן דעם אינדרזל.

די פּאַגראַם-ליטעראַטור איז ווי זאַלץ אַף וואונדן — סע בייסט
און היילן היילט דאָס נישט. מען מאַכט זיך פאַרווערף: איך בין
שולדיק, דו ביזט שולדיק... די האַס איז שולדיק — געווען באַדאַרפט
אוועקכאַפּן די האַס...

די צאַרישע האַנט איז נישט שולדיק... זי איז די האַנט פון

נאָט... סאַר-צוואַקס אַליין פירט-אַן מיט די פּאָגראַמען. וואָס קען מען אים טון? „ווערטער, ווערטער, דעקלאַמאַציע.“ דעם האַלדז גייט מען דערווייל אַרומגעבונדן מיט אַ שאַליקל... מ'זאָל זיך נישט פאַר-קילן... מ'האַלט אינמיטן אַראָפּפאַלן און מ'טרייסט זיך מיט דעם, וואָס דערווייל פאַלט מען נאָך גאַנץ גוט... וואָס ווייטער וועט זיין — וועט'ן זען שפּעטער! כ'מיון...

:: :: ::

אין יענער צייט קומט צו מיר צוגיין אַ כאַשעווער אַמעריקאַנער, אַ רעדאַקטאָר פון דעם זונטיק-בלאַט פון אַ גרויסער צייטונג, און וויל איך זאָל פאַר אים שרייבן „פּרילעכע נאַרישקייטן“. דער טנאַי איז: איך דאַרף שרייבן אומגעפער אַזוי ווי דער און דער (ער רופט אָן אַ נאָמען). דער איקער גייט עס אינדעם, איך זאָל שרייבן וועגן אַזוינע אידן, וואָס פאַרשאַפן שפּאַס דעם כוליאַגנישן לעזער — דאָס הייסט: וועגן אַזוינע „שינים“, וואָס ס'איז אַ מעכאַיע צו וואַרפן אַפּ זיי אַ שטיין. די ענגלישע צייטונג-ליטעראַטור איז פאַרלוזיקט פון אַזוינע ליצאַנעס-טרייבער און וואַגאַנטן, וואָס שטעלן אַרויס אַלע אימיגראַנטישע גרין-און-געלע כעסרוינעס און ווייזן נישט אַ ברעקל פון זייערע מאַילעס.

דער גויעשער רעדאַקטאָר מיינט נישט כאַלילע קיין שלעכטס. ווי אַלע דרויסנדיקע זעט ער אונדזער לעבן בלויז אין דער פאַר-קרימטער און פאַרגרעסערטער פאַרם — אין דער קאַריקאַטור. אַ „גלייכן מענטשן“ איז שווערער נאָכצומאַכן און אויך שווערער צו פאַרשטיין. גרויסע נעז איז, לאַמיר זאָגן גרינגער צו ווייזן, ווי גרויסע נעשאַמעס...

פאַרשטייט זיך, אַז פון דעם שידעך ווערט אויס שידעך. יענער גייט אָבער נישט אַוועק מיט קיין צעבראַכענער קני, כאַלילע, און מיר איז אויך גרינגער: מער פעלט מיר נישט, נאָר זיך אַוועקזעצן און האָבן פאַרנאָסע!...

דערווייל פאַרברגענט מען אַזוי און מען שמועסט וועגן ווינציקער ווי אידישן הומאָר.

איך ווער געוואוינער, אַז יענער איז אויסגעבונדן אין אַלע אידישע ווייזן — פון שייקע פייפער ביז קאָוונער'ן: די פאַרשפיצטע און די גורנע און די, וואָס ווייבער דערציילן זיך אין טערקישן באָד. אַפּפּאַנים זיך אָנגעלייענט ווי אַ פויק, מיט דער-אַ סכּוירע, קעדרי צו ווייזן מיר וואָסאַראַ באַסי ער איז אין „אידישן הומאָר“, און מיר אָנטון אַ נאַכעס-רוואַך...

סי דרייט זיך א רייד־קארוסעל איבער די אמעריקאנער הומאָ-
ריסטן: אַרטעמוס וואָרד, ביל ניי, עללוי פּוירקינס, פיטער דולִי, מאַרק
טוועין. איך האַלט, אַז אַרטעמוס וואָרד איז דער אמעריקאנישסטער,
ווייל ער איז אזוי קינדעריש־קונציק, טעמפ־מאָראַליש, ווי די עסייען
פון בינאַמין פּרענקלין...

מיין גאַסט איז שטאַל־און־אייזן פאַר טוועינ'ען: אַ וואַלסנ־
בראַכישער גייסט, אַ פּראָגרעס־שטופּער, אַ וויסער פון מענטשלעכע
וואונדן, אַ ברייט־וועלטלעכער ראַכמאַנעס־האַבער, אַ שפּראַך־נאָלד־
שמיד.

ער ברענגט פאַר אַ מוסטער טוועינ'ס אומזיניקע מאַיסע, וועגן
דער שפּרינגענדיקער זשאַבע („דהי סטאַרי אָוו דהי דזשאַמפינג
פּראַנג“). די מאַיסע גייט אומגעפער אזוי: צוויי ניי־ענגלאַנדישע
פאַרמערס גייען אין אַ געוועט, וועמעס זשאַבע ס'קען פלינקער שפּרינג
גען... ווען איינער פאַרקוקט זיך (אָדער וואָס), נעמט דער אַנדערער
יענעמעס זשאַבע און פילט זי אָן מיט שרויט (אָדער וואָס), קען זי
נישט שפּרינגען... געווינט ער (אָדער וואָס).

אַ סכעמישע קליניקייט, וואָס קויפט־אונטער דעם אמעריקאנער
לעזער מיט דעם, וואָס סי האַנדלט זיך יועגן „ספּאַרט“. אַ זיכערע
טעמע, ווי באַ פרומע אידן: ערעז־יסראַעל...

איך שטעל אַרויס מיין גרעסטע קאָרט: שלום־עליכם. אַ ליכ־
טיקער, לירישער. מיט אַ שמייכל, וואָס מאַכט אַ לאַך אין האַרץ,
— אַ לאַכעדיק אויג, וואָס איז אַליין אַ גרויסע טרער... דער הומאָר
פון אַ העכערן שטאַפל, די געפרוירענע טראַגעדיע פליסיק געמאַכט
אין די פּייערן פון ליבשאַפט...

דער אמעריקאנער רעדאַקטאָר באַרעט זיך מיט מיר. ער נעמט
אַרויס זיין טויזנט־רומף: דזשעראָם ק. דזשעראָם.

צי איך אַרויס זיך אַליין און... לאָז ער מיר עפעס טון. דער
מענטש איז געפּלעפט — און אַז איך זע, אַז ער איז געפּלעפט, הויב
איך אָן שיסן מיט מיין אומבאַשיידנקייט, מאַך מיר אַ פּיקסן־שטריימל
פון דיקענעם עס פאַפּירענע מענטשן, וואָס סי קלאַפט אין זיי אַ
בלעכענער דויפּעק, פון אַ קונסט־זיינערל, וואָס ער האָט זיי אונטער־
געלייגט הינטערן אויער... איך מאַך פון אים אַ טעל, דער גוטער
יאָר ווייסט וואָס איך האָב צו דעם פיינעם מעכאַבער פון „קאַפּער־
פילד“ און „קוריאָזיטי־שאַפּ“!

דער רעדאַקטאָר קוקט אַף מיר, ווי איך פּלוטעווע אזוי, איז

נישט געוואוינט צו אזוינע האַרבע רייד... איז געוואוינט צו איידעלע מאַניערן, צו בעקאָוועדיקייט, און דאָ קומט צוגיין עפעס אַ „שינר-גאַי“ מיט אַ היפשער נאָז און געקרויזלטע האָר און שלאָגט אים אַרויס פון דער האַנט דאָס בייטש...

ער הויבט זיך אויף, בעט דעם קאַפּאַליטש, פּלוי, זאָגט אַר זיין פאַסעכדיקן ענגליש, אַז אירן זענען אַן אַלט, היסטאָריש פּאַלק, נאָר וואָדען? — נישט אַלע... ס'איז דאָ אזוינע אירן, וואָס דאַרפן נאָך אַ סאך, אַ סאך לערנען... און ער קוקט אַר מיר.

— די „איזראַעליטן“ זענען אַ מאָדנע פּאַלק. זיי פאַרשטייען אַלעמען, שרייבן אין אַלע שפּראַכן, וועגן אַלע פעלקער... אָבער זיי צו פאַרשטיין איז שווער... „זיי זעען און ווערן נישט געזעען“. יאָ, וואָס האָט ער געוואָלט זאָגן? העם-יאָ. צי מיינ איך טאַקע ערנסט, אַז שלום-עליכם איז גרעסער פון מאַרק טוועינ'ען? — זייער ערנסט...

— „וועלל“... איך זאָל אים געבן אַ ביישפּיל.

איך דערמאָן זיך אַן שלום-עליכמ'ס עפּיאָד, וועגן דעם קלויז-באָכערל, וואָס גייט אין מילכבאָמע אַרין, און אַז מ'טרעפט זיך מיטן סוינע — און מ'הייסט אים שיסן, שיסט ער אין דער לופטן אַרין. דערזעט עס דער פעלדפּעבל (צי ווער דאַרטן), מאַכט ער: „זשידאָ-טשיק, וואוהין שיסטו? אַט אַהינצו דאַרף מען שיסן“... און ער ווייזט אים אַן אַפן סוינע.

גיט זיך דאָס באָכערל אַ קראַץ אין דער פּריש-אַפּגעשוירענער פּייע און זאָגט: „אַהינצו? וואָס רעדט איר, גאָספּאַדין פעלד-פּעבל? — דאַרט שטייען דאָך מענטשן!“...

דער רעדאַקטאָר האָט אַראָפּגענומען ס'היטל פון דער שפּיץ-סני, וואו עס איז געזעסן רייטנדיק, עס אָנגעטון אַר דעם אַטלעס-בלאָנדרן קאַפּ, זיך באַטראַכט די נעגל, און געזאָגט:

— עפשער... אָבער איך זע נישט דעם ווייז... באַ מיר קומט דאָס אויס עפעס אזוי... ווי זאָל איך זאָגן? נאַריש... וואָס הייסט: דאַרט שטייען מענטשן, וויל ער נישט שיסן... דאָס איז אַ נוזמע... אַ בורלעסס...

מאָך איך צו אים: קעדיי צו פאַרשטיין די ליטעראַטור פון אַ פּאַלק איז ווינציק וואָס מ'לייענט עס אין איבערזעצונג. — מ'דאַרף עס באַנעמען מיט דעם אייגענעם „סויער-האַדאַס“. מען דאַרף באַנעמען דעם טאַם פון דער ערד, אַר וועלכן עס וואַקסט.

דאריבער קומט אויס, אז אזוינע צוויי גאנץ וואוילע שרייבער, ווי
איך און ער — פארשטייען זיך נישט איינס ס'אנדערע! האלט איך
זיין טוועניג'ס מאיסע וועגן דער שפרינגענדיקער זשאבע פאר א
קוואטש... ער האלט שלום-עליכמ'ס שיס-אנעקדאט פאר אן —
אומזין...

דער רים איז אין אונדזער עטישן באגריף פון דער וועלט און
מענטשן: פאר אן אלט-מאדישן אידן (וואָס מ'האָט אים אַריבער-
געפאטשט אָפּ דער זייט פון צעקראַכענעם יוישער) איז דער געדאַנק
וועגן שיסן אַ לעבעדיקן מענטשן אזוי נישט צו דערטראָגן, אז ער
זעט אין דעם באַכערל'ס, „דאָרט שטייען דאָך מענטשן“ עפעס אזוינס!
אַבער ער — דער נאָרמאַל-געזונטער „נאָרדיק“ פאַרשטייט נישט:
וואו איז דאָ די כאַכמע? מ'שיקט דיך שיסן מענטשן, שיסטו אין
דער לופט? ... דאָס איז — בורלעסק... קאַריקאַטור. וואָס איז דאָ
צו לאַכן איבער אַ לוייוצלעך, וואָס קען אַ קויל אין אַ מענטשן
נישט אַרײַנשיסן? ...

:: :: ::

איז, גיי איך שוין ווייטער נישט ביז די קניעס אין גאָלד. דער
פויגל האָט זיך נישט געלאָזט אָפּשיסן. דערווייל פויקט מען אין
קאפּינע אז איך גיי אוועק צו די גוים... ווערן קריטיקער צו מיר
ווייכער, די קאַלעגן — ווי אַ פּלאַסטער צו אַ געשוויר. מען פאַר-
שרייבט דעם נומער פון מיין טעלעפּאָן, און מ'וואָגט מיר אָן איך
זאָל נישט פאַרגעסן, אז איך האָב אַן אייגן פּאָלק.

און וואָס טו איך? איך קום אלע אינדערפרי אין „אינשורענס-
אָפּיס“, שרייב מעלדענישן וועגן טויטע, ענטפער די פּאָסט, הער-
אויס דעם שעפ'ס איבערגעוואַרימטע דראַשעס, וועגן איניאַנים, וואָס
זענען אזוי ווייט פון מיר, אז ס'א פּאכער! סי גייט מיר פון איין
אויער אַרײַן, פון אַנדערן אַרויס.

אז איך בין פאַרטיק מיט מיין „קאַנצלעיו“ שרייבעכץ, נעם איך
אַרויס אַ העפט און — שרייב מיר דאָרטן נישט-געשטוינגענע, נישט-
געפּלוינגענע מאַיסעס. שרייב האַסטיק, דער פּעדערשטער טשוב האָר
איז אָפּ מיר ווי דאַשעק, און די נאָז לויפט — אָפּ רעכטס און לינקס.
באַמערקט דאָס דער שעה, מאַכט ער זיך נישט-וויסנדיק. פאַרט
אַ געפּעסטעט קינד! אַביסל וויסנדיק, מער וויסנדיק, ביז ער הויבט-
אָן צוערשט העמ...ן, דערנאָך וואָרטשען, דערנאָך ברומען, דערנאָך
ריידן: — איך דעמאָראַליזיר אים דעם שטאַב... אז איך וויל

שרייבן מיינע מאיסעם — איז ערשטנס, ווייסט ער נישט צו וואָס דאַרף איך מיך אָפּגעבן מיט די-אָ נאַרישקייטן? דריטנס (צווייטנס, לאָזט ער אויס, דער אַנטיסעמיט!), דריטנס, קען איך שרייבן נאָך דער דראָשע... דאָס איז נישט קיין — העידער („כידער“), וואו מ'לערנט זיך שרייבן אידיש...

אזוי די מאיסע? נו, גוט... נאָדיר דאָס סידערל, דו הונט, און גיי דו אין כידער אַרײַן...

און איך גיב פון זיך אַ טלים אַוועק דאָס גאַנצע פעקל קאַנצעליי-פאַפירן, און איך לויף אַהיים.

:: :: ::

איך שרייב מאיסעס אין „טאָג“ — גרעבלעכע, הויכע, קיצלדיקע. האַשעמיסכבאַרעך זאָל כאַטש העלפן סי זאָל געפעלן דעם פאַני-פאַריץ רעדאַקטאָר, מיסטער אַזוי-און-אַזוי (מיט אַ „טאַליע“). סי געפּעלט באַרעך-האַשעם!

איך באַשרייב „קלעזמערישע אינסטרומענטן“ (א. לוצקי איז דעמאָלט געפאַלן אַף דער נאָז און עפעס געפונען!), באַשרייב די לעבעדיקע פיגליעס פון דער טויטער וועלט... צאָלט מען מיר אַ סאָך מיט אַביסל — אָבער ס'איז גוט אַזוי: איך האָב ס'געפיל: איך בין רייך. יעדערער איז מיר אַ שטיקל באַליכווין... בעסער ווי איך זאָל יענעם שולדיק זיין... אַ געפיל פון רייכטומען גרויסע, וואָס איך בין נישט מעכועוון צו שלעפּן מיט מיר... אַנדערע וועלן שוין אויפפאַסן אַף דעם...

אין שאַפיראָ'ס קעלערל איז גוט ווי די וועלט. — אַ קליין קיניגרייך, אָבער פון לויטער מאַלאַכים... יעדער נעמט איין די וועלט!... און סי בלייבט נאָך פונדעסטוועגן אַ שטיקל פאַרן שאַכן אויך...

6. שאַפיראָ קוקט דורך זיינע „טאָפּל-פענצטער“, פאַרנעמט זיך עפעס מיט אַ דערפונדונג וועגן קאַלירטע קינאָ-בילדער, דרייט זיך אַרום באַ זיך אין קעלערל, ווי אַ פרעמדער פון ערגעץ זיער ווייט... האַלט די דינע אָרעמס פון הינטן, ווי ער וואָלט וועלן זיי ערגעץ איבערלאָזן, ווי אומניציקע זאַכן, און — ווען מען דערמאַנט ס'וואָרט „קריסטנטום“, שפייט ער אויס: דריי מאָל...

ריידן — רעדט ער נישט. איז אַ סוינע פון רייד. האַלט, אַז די קירצסטע פאַרם פון ריידן איז — שוויגן. און שוויגן — זאָגט ער — איז אויך צופיל. מ'דאַרף עפעס שטילערט. ער איז אַנגע-

פאנצערט מיט עפעס א שאַרף, מוירעדיק שוויגעניש, ווי א ריטער פון דער מיטל-צייט איז באַוואָפנט מיט א שטאַלענעם זשילעט און העניטשקעס, און קנאַכן-שלעסערדיקע קייטן-הויזן. זיין „פערדל“ איז די קריסטענליכע — ער שטעכט אריין די שפּאַרן, גראָבט אריין די נעגל אין דער גריווע — סי גייט בלוט.

„מ'גייט דיר א פאַטש אין איין באַס — שטעל-אויף די אַנדערע... מ'פאַטשט דיר אַף ביידע באַסן — אַנטליי באַס שאַכן נאָך אַ באַס... ישראָליקל... טאַטעלע... דו הערסט נישט וואָס מ'רעדט צו דיר: האָב ליב יעדן ווי זיך אַליין, אַפילו דעם פעטן שאַכן... דעם גראָבן פעמפיק וואָס הענגט דיר הינטערן אויער ווי אַ פּיאָווקע. האָב אַלעמען ליב ווי דאָס לעבן, ווי זיך אַליין!... נאָר זיך אַליין האָב פּינגט... כּו אָמר קריסטוס!“

און ער זוכט אַ ווינקל, וואו אויסצושפּיען... אַף איסט-בראָדוויי, אין אַמעריקע דעם לאַנד, באַ די אינטעלי-גענטן, אירלעט זיך — נישט קיין סאָך בעסער ווי עס קריסטלט זיך אין דעמאָלטיקן צאַרישן רוסלאַנד — דאָרטן פאַטשט מען, דאָ גרייט מען צו די באַסן...

צו די אַלע גוטע זאַכן גיבן זיך נאָך אַף אונדזער אידישן ניר-יאָרק אַ לאָז אַ כאַפטע מיסיאָנערלעך און — מ'פאַרשפּרייט די לערן פון דעם געקרייציקטן און מ'פאַרדינט דאַביי אַ נאַנץ שיינעם גראָשן, וואָס אַרט איך!

קוצעדופנע אידישע ליטוואַקלעך שטייען אַף די באַלעמערס, מיט צלאָמים אין די פאַרשטאַכענע אויגן, מיטן דאָס כּומעשל, וואָס איז פאַרשמירט מיט בלוט, און לערנען די טוביב, אז זי זאָל אַליין בעאייס זי שטרעקט אויס דעם האַלדז מאַכן אַ בראַכע איבערן כאַלעף, ווייל דער שויכעט קען נאָך פאַרגעסן...

אַמאָל — ווען די יעהאָוואַעט-זאָן-געשעפטן ווערן שלאַבריק — גיט מען נאָך צו אַ גלעזל קאווע, מיט אַ בייגל אויך. כאַפן זיך ווינטערצייט אַריין אַרימע אידישע פּערלערס פון גאַס און — מ'עסט אַפּ דעם בייגל, מ'טרינקט אויס די קאווע, און מ'הערט אויס אַ שטיקל דראַשע און מ'גייט אַרויס און מ'זאָגט:

— אַ וויסט, פינצטער, געשוואַלן יאָר זאָל אויסגיין צו זייערע קעפּ!...

אַף גרענד סטריט — נישט ווייט פון דעם סאַמע-אויבערשטן איסט-בראָדוויי, פּרידיקט איינער אַ וואַרשאַוויאַק: אַ כּיטרע ליט-וואַקל, וואָס „האַלט זיך פון אויבן“ און דרייט זיך שטענדיק באַס

ברעג פון זאכן. אז מ'פרעגט אים עפעס, זאגט ער קיינמאל נישט „יא" אָדער „ניין", נאָר „עפשער". „העם, סי קען זיין" — „מיט קריסטום' הילף"...

אידן האָבן שאַרפע נעז, דערשנאַפט מען, אז אָט־דער אָ איז דער געפערלעכסטער פון דער גאַנצער כאַפּטע מיסיאָנערלעך. וויל די טומע איז באַ אים איינגעוויקלט אין קדושע, און מ'האַט זיך גענומען אים דערגיין די יאָרן (אזוי ווי אידן קענען!).

אין מיטן דעם שאַבעסדיקן פירעק לוקאַס, ווען וואַרשאַוויאַק שטייט אַפן באַלעמער אַנגעמון אין זיין שוואַרץ סורדוקל און הערט זיך צו מיט פאַרקאָממעטע אויגן — צו דער טוירע פון דעם אַלען יענקי מיט דער גראָער מעסושעלאַכדיקער בעזים־באַרד — פליט אַריין אַ שטיין דורכן פענצטער אָדער אַ בינטל — מ'טאָר נישט זאָגן וואָס, און סי ווערט אַ געשטאַנק ביז צום הימל...

איך גיי פאַרביי מיט שאַפיראַן' — דערזע איך דאָס שילדל אין פענצטער: „הייטע פרעדיקט האָראָוו ר' וואַרשאַוויאַק"...

שאַפיראַ שפייט אויס, וויל זיך נישט אָפּשטעלן. איך האַלט אים צו באַם אַרבֿל:

— לאַמיר אַריינגיין...

ער וויל נישט.

...מינעף טשעפעט מען נישט.

אַ צווייטער כאַווער, וואָס גייט מיט אונדז, זאָגט:

— קומט פונדעסטוועגן אַריין... לאַמיר הערן וועגן וואָס דאָר-

שענט מען דאָרטן!

מיר גייען אַריין. שאַפיראַ — ווייסט נישט וואָס צו טון מיט זיך אַן אויער איז באַ אים פייערדיקרויט. ער זוכט אין אַלע קעשענעס — געפינט אַ רעשטל פון אַ פאַפיראַס, נעמט עס אין מויל אַריין. נעמט אַלע מאָל אַראָפּ די ברילן, ווישט זיי אַהער און ווישט זיי אַהין, ווי ער וואַלט וועלן אַוועקווישן די גלעזלעך אויך. קען זיך נישט דערוואַרטן אַף דער דראָשע...

זיך דערוואַרט, „באַרעך־האַשעם"!

אַפן באַלעמער באַווייזט זיך דער האַדרעס־פאַנימדיקער יענקי מיט דער בעזימדיקער באַרד, זייעט־דורך דורך די ציין אַ טפילע... דערביי איז ער מוידיע, אז — העיויס, אזוי ווי באַ וואַרשאַוויאַק' איז געשטאַרבן די מאַמע, וועט ער (וואַרשאַוויאַק) בלויז אַרויס־קומען זאָגן אַ פאַר ווערטער...

עס קומט אַרויס וואַרשאַוויאַק. ער איז בלאַס ווי די וואַנט.

ער נעמט ארויס א צייטונג און ווייזט:

— איר זעט? דאָס זענען די נעמען פון די, וואָס זענען גע-
פאלן אין ...'ער פאָגראַם... מײן מאַמעס נאָמען: חײהאַסתר... זאָל
זײ גאָט פאַרגעבן — זײ ווײסן נישט וואָס זײ טוען!

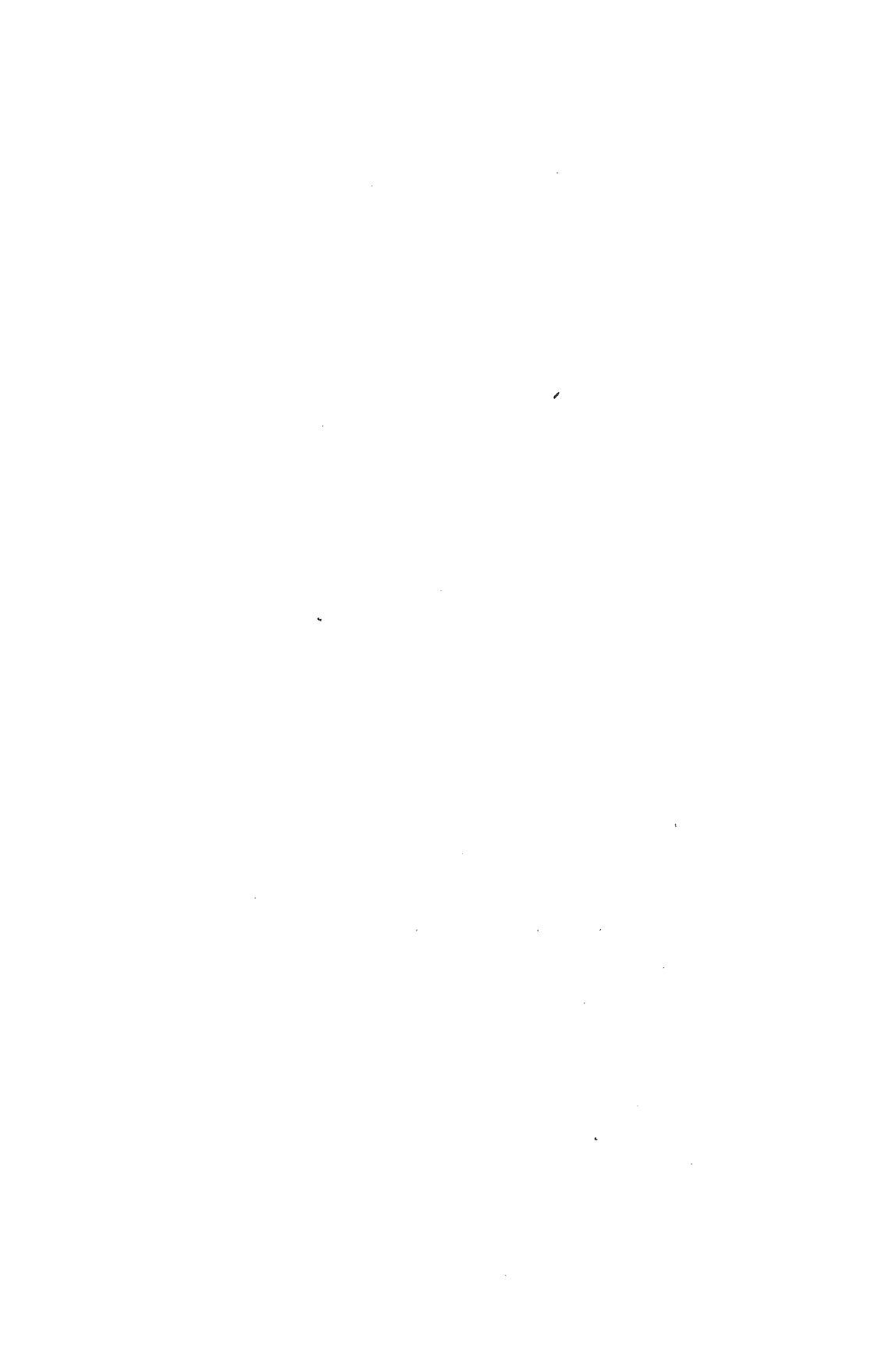
אונדזער כאַווער וואָס האָט אין יענעם פאָגראַם אויך פאַרלוירן
א מוטער (און צוויי שוועסטער) האָט זיך די גאַנצע צײט אומרויט
געהויבן פון אַרט, און זיך געקנאַקט די פינגער. אז ער האָט דער-
הערט דאָס וואָרט „מאַמע“, האָט ער צעעפנט ס'מויל, ווי אַ כוילע-
נויפֿל, אַ הויב געטון אַ האַנט, און זיך אַ רײס געטון צום באַלעמער.
ער איז געשטאַנען לעבן דער בימע, צוגעהאַלטן וואַרשאַוויאַס'ן
בא אַ פּוס, און ווי אַ באַנומענער אים געשטויסן מיט אַ האַנט אין
בויד אַרײן און געשריגן מיט אַ קאָל, וואָס איז גאַרנישט געווען זײן
אײגנס:

— אַנו, די צווייטע באַק, די צווייטע באַק!... ווי אין כומעשל
שטייט — טוואַי מאַט... טי...

מ'האַט אים קוים אָפּגעריסן.

וואַרשאַוויאַס איז געלעגן אין זײן שוואַרצן סורדוט איבער דער
גאַנצער לענג פון זײן באַלעמער. דער מיט דער מעסושעלאַכריקער
באָרד, האָט אָף אים געשפּריצט וואַסער...

טעג
אין מיינע אוניווערזיטעטן

איך האָב גראַדואירט פון מיינע דריי ליטעראַרישע אוניווערזי-טעטן: (1 „דער קיבעצער“; (2 דער „גרויסער קונדס“; (3 „דער אידישער נאַזלען“. באַם לעצטן בין איך געווען מיט־רעדאַקטאָר, אינד איינעם מיט... י. אַדלער. עס איז געווען אַ מעשוונעדיק וואָכנבלאַט. דער הומאָר איז דאָרט געווען אַ קינדערישער. איך און מײן שוטעף האָבן זייער אַ סאך געלאַכט באַם שרייבן די זאַכן, געלאַכט און שטאַרק האַנאָע געהאַט פון אונזערע כאַכמעס — געטראַכט, אַז קיין בעסערס און קיין קלוגערס פון אונדז איז אין גאָר נישטאָ אַף דער גאַנצער וועלט.

צאָרעס האָבן מיר געהאַט פון אַט־דעם־אָ הומאָריסטישן אָנ־שיקעניש — אָן אַ שיער. איינער אַ דרוקער, י. גריזעל, איז געווען אונדזער פּאַרלייגער. קיין סאך געלט צו דערלייגן האָט ער נישט פאַרמאָגט, האָבן מיר מיט דער צייט געמוזט אַריינכאַפן איינעם אַ קאַרלין, ער זאָל העלפן „דערלייגן“.

דערייניקער י. קאַרלין האָט דעמאָלט „געפּעדלט אַף אַ פּערד־און־וועגעלע“, געוואוינט אין אַ פאַרוואָרפן ווינקל אין „איסט־ניו־יאָרק“. ער האָט געזאַמלט אידישע ליטעראַרישע שיימעס: אַלטע בלעטער, זשורנאַלן, ביכלעך. געהאַט האָט דער י. קאַרלין אויך ליטעראַרישע פּליגן אין דער נאָז. ער האָט געפּילט, אַז דער „גייסטי־קער ראַספּאַן“ ווערט אַף אים ענג... האָט ער געגעסן זייערע זאַכן, געלעגן אַ סאך אין בעט, געקוקט אַף דער לעוואָנע, ביזוואָנען גאָט האָט געהאַלפן, ער איז געלעגן געוואָרן מיט אַן... איבערזעצונג פון ערנאַר אַ. פּאַו'ס ליד „די וואָראָנע“.

ריידן וועגן זיין „שאַפן“ האָט ער נישט גערעדט. ער האָט עס „געטראָגן“ שטילערהייט, ווי מ'טראָגט אַ מאַמזער. איז אַרויס פון דער קימפּעט — שטיק, אָן קרישמע־לייענען, אָן לעקעך־און־בראַמפן, נאָר אויסגעבלייכט איז ער געווען — דאָס איז עמעס. מענטש־מעווינים האָבן לייכט געקענט דערקענען, אַז עפעס איז מיט אים דער מער.

דער נעמלעכער י. קאַרלין האָט זיך אונטערגענומען שטעלן דעם „אידישן נאַזלען“ אַף די פּיס, אַריינגעבראַקט אין דעם מאַסע־מאַטן אַ פּאָר קנאַקעדיקע הונדערטער, און מיר — איך און י. אַדלער,

האַבן געעפנט די אויגן. מיר האָבן אָנגעהויבן אַרויסכאַפן צו פאַר דאָלאַר אַ וואָך. איך ווייניקער, אַדלער — מער. ווייל ער האָט שוין דעמאָלט געהאַט — געזונט זאָלן זיי אים נאָך מאַכן זייטיקע פאַרדינסטלעך דעם „גאַזלען“ פלעגט זיך אים נאָך מאַכן זייטיקע פאַרדינסטלעך אויך. יעדן פרימאָרגן שטייט ער אויף — מיטן מאָרגנשטערן. זעצט זיך אַוועק באַם שרייבטיש, מיט אַ גוט־אויסגערייניקטער פּען, שרייבט גלייכע שורעם אַף גלייך־געווירט פאַפיר. ער קען די מאַס און וואָג פון שרייבן. ער ווייסט: אַזויפיל און אַזויפיל ווערטער גייען־אַרויף אַף אַזויפיל־און־אַזויפיל בייגעלעך פאַפיר. פון אַזויפיל־און־אַזויפיל בייגעלעך פאַפיר שטעלן זיך אויס אַזויפיל־און־אַזויפיל קאָלומעס אין יענעם־און־יענעם בלאַט. אַזויפיל־און־אַזויפיל קאָלומ־נעם האָבן די ווערט אַזויפיל־און־אַזויפיל.

אַדלער קען אויסגעצייכנט דעם ליטעראַרישן מאַרק. ניין, אַלע וועלט־מאַרקן. ער שיקט סכּוירע קיין קראַקע, קיין לעמבעריק, קיין רומעניע, קיין אַרענטינע. ער אַרבעט לויטן סעזאָן, — פאַראַמערי־קאַנסקי. ווינטער, אַז ס׳י בלאַזט אַ זאַווערוכע, אַרבעט ער שוין פּרילינג־לידער; האָט גרייט האַמפּאַעלעך, איינפאַלן פאַר אַלע אידישע יאָמטוויויס, פאַר אַלע געלעגנהייטן. ער שרייבט און קוקט אַפן קאַלענדאַר, אַף די ליטעראַרישע „מאַרקעט־באַריכטן“... ער פאַסט־אויף, אַז זיינע ווינטער־שטימונגען זאָלן זיין אַפן מאַרק פּריער פון אַלע אַנדערע, קעדיי זיי זאָלן אַריינברענגען מער געלט. ער שרייבט פאַרן „בעקער“ און פאַר דער „צוקונפט“, פאַר דער פ. א. ש. און פאַר מיניקעסן אָנגעשריבן אַ זאַך מיט אַ ריינער, קלאַרער האַנט־שריפט, ציילט ער איבער די בלעטלעך, נומערירט זיי. זעט איינ־צוטיילן אין אַזויפיל געהאַקטע שורעם ווי מעגלעך, קעדיי ס׳י זאָל אַרויסקומען לענגער. ווי אַ פּראַקטישער פאַרמער, וואָס שיקט סכּוירע אַפן מאַרק, זעט ער אַז די וואַרע זאָל זיין שוין פאַרן אויג און פּיין געפאַקט. די בעסערע סטראָפּן שטעלט ער פון אויבן־אויף. די שוואַ־כּערע אינמיטן... העט־אונטן באַם דנאָ איז די ערגסטע סכּוירע. ער באַקלאַגט זיך, אַז ער איז נישט קיין גרויסער לאַמדן אין לשוינעס. און „ווייל ער עפעס באַדכענען, האָט ער נישט וואו צו לאַקכענען“ — כאַטש שטילערהייט ליענט ער צוביסלעך דייטש און ענגליש.

איך בין נאָך גאָר אַ נאָוויבראַנעז אין דער שרייבעריי. האָב מיר קוים־קוים דערשלאָגן צו רעדאַקטאָרשאַפט. קלאַפט מיר, וואָס דער עמעס איז, ס׳האַרץ פון פּרייד, נאָר דאָס מויל געניצט פון נורעניש.

ווארזשע האלט איך? יא. קארלין איז געווארן אונדזער פערטער שוטעף. פלענער האבן מיר גוואלטיקע. ווי סינדער טוען מיר (צוויי יונגע קאמעדיאנטן) זיך אויס נאקעט, און ווי א ס'יעריק אינגל, וואס דערזעט צום ערשטן מאל אין זיין לעבן עפעס נאכהענגען אף זיין קערפער און ער דערשרעקט זיך, אדער ווערט פארנאפט און הויבט אן לאכן, אזוי האבן מיר צוויי געלאכט.

וואו בין איך געווען א הומאריסט? איך בין געווען סענטי-מענטאל, ווי א נימנאזיסטקע, ליריש ווי א קעלבל קעגן דער לעוואנע. נישט מער, איך האב געזאגט וועגן זיך אלערליי ביטער עמעסן: „איך בין א פוילער, איך בין א באליגאיווע, איך גלויב נישט אין קיין קונסט“ — האבן אלע געשמייכלט און געזאגט: „אט דער איז א הומאריסט“...

מיין ערשטע מאיסע, וואס האט מיך געגעבן א שטעל-ארופ אף דעם פוס-טרעפל פון דער הומאריסטישער לייטער, איז געווען וועגן א פענצטער-פוצער, א שלימאזל, וואס טראגט אין זיין האנט א שפעלע מיט א שמאטע, אונטערן ארעם א לייטערל, אין דער אנדערער האנט האלט ער א שטיקל וואסערמעלאן (ס'איז זומער אין ניו-יארק און פון יענע אמאליקע היצן, וואס היינט הערט מען שוין פון זיי נישט). דער געמלעכער שויבנפוצער האט א שמעק געטון הינטער די ראזירטע ארעמס פון דער ווינער קולטור, האט איידעלע מאניערן, און — מאלט אייך אפ, אז דער-א „זיסער, קוטשעראווער“ יונגערמאן שטייט אזוי לעבן א מארקטענעלע (פוש-קארט) און האלט אין האנט א רעפטל קאווענע, די גרויס ווי א גרויסע האלבע לעוואנע, און די אנדערע הענט זענען ביי אים פאר-נומען מיט שויבן-פוצערישע זאכן, און פלוצים באווייזט זיך א דאמעלע, וואס ער, דער שויבנפוצער, האט „ליב מיטן גאנצן פייער פון זיין —“ און ער קען זי נישט גרויסן. ער קען פאר איר נישט אראפנעמען ס'היטל. ער פארכליסנעט זיך בלויז מיט עטלעכע שווארצע קאווענע-קערלעך, און...

„ווייסט איר-זשע-דענזשע“, מאכט צו מיר ש. יאנאווסקי, און קראצט זיך דאס וואנדאיקל, און שמייכלט ווי א שאדנווינקל — „ווייסט איר-זשע-דענזשע וואס איב'ל איך זאגן, יצחק ריז? — איר זענט דאך גאר א הומאריסט, לאמיר אזוי לעבן. הערט-אויף (מאכט ער) מוטשן מיט אייערע געדאנקען, מיט אייער ליריק. דאס איז נישט פאר אייך.“

בין איך מיר, הייסט עס־זשע, א הומאָריסט און א מיט־רעדאָקט־טאָר פון „אידישן גאָלען“.

איך קוק אַרויף צו י. אַדלערן, — קוים מיטן אויג צו כאַפֿן. אזא „גרעיסע“! ראובן בריינין האַלט פון אים אַ וועלט. שלום־עליכם אַליין האָט אים געשריבן בריוולעך... ער האָט שוין (אַף זיין געוויסן) אַ בוך מיט לידער, וואו ער זינגט וועגן... וואָס עס לאָזט זיך, און דאווקע מיט זייער וואוילע גראַמען. אַ קוואַרטירל הערץ, מיט פאַר־האַלב־גראַהצער שמערץ, זיבן זיפצלעך פאַר אַ דאָלאַר מיט 19 סענט — גרויסער אויספאַרקויף! פּרישע טרערן (וואָס דאַרפט איר קלערן) פאַר... וויפיל מ'ניט. וויפיל ניט איר? ווער ניט מער?

מ'ניט. מ'רייסט פון די הענט. עס קומען בריוולעך פון קראַקע, פון לעמבעריק, פון גאַלאַץ, פון בודאַפעשט. די נאַהכפּראַהגע איז גרויס. דער פאַרשלאָס איז אַ היפשער. אַדלער אַרבעט נעבעך מיט אַלע קויכעס, ער באַקט־אויף גאַנצע געבעקלעך לידער, וואָס גייען זיבן אַף אַ לאָפּעטע.

ער באַשרייבט דעם גאַנצן עמעס (ווי אַ סך אַנדערע שרייבער, מיינט ער, אַז אַלדינג וואָס סי פאַסירט מיט אַ מענטשן איז עמעס!). ער ניט אַ גוטע מאָס, אַ פּולע וואָג... ער שטייט־אויף פאַרטאָג, ראַשטשינעט אַ געבעקל לידער, קנעט זיי אויס, וואַרעמט זיי אויס אונטער די אַרעמס. אַף דער דיך. — סיטיאַץ!

אַדלער באַשרייבט די אַרעמקייט. באַשרייבט ווי ער באַשרייבט די אַרעמקייט. באַשרייבט ווי אַזוי דער טאַטע זייער רייסט זיך אויס אַ האָר פון דער באָרד, און לייגט זיך אַריין אין אַ סיפּער... טעמעס, איינס ווי איינס, ווי די בערן! ס'איז גוט און געשמאַק און אידישלעך און זאַפּטיק. די ליענער לעקן דאַרפון די פינגער. אַדלער זשאַלעוועט נישט דאָס ביסל טאַלענט. ער שטייט שוין היינט אויף פיר אַזיגער אינדערפרי. קוקט אַף זיינע קינדערלעך, זאָלן לעבן, און באַשרייבט זיי. קוקט אַף זיין ליבער פרוי, זאָל זיין געזונט, און — באַשרייבט זי. דאָס אַלדינג ווערט געטון מיט אַ טאַכלעס. נישט גלאַט געשאָסן און — פאַרפאַלן די קויל, נאָר געשאָסן אַ אידן (אַ טעמע), אַרויסגענומען די קויל און ווידער געשאָסן — טאַקע דעמד זעלבן אידן. דערטאַפט אַדלער אַ טעמע, מאַכט ער פון איר אי אַ ליד, אי אַ סקיצע, אי אַ עסקיז, אי אַ פאָר הויזן. אַז סי גייט אויס דער פאַדעם, טרענט ער אויף ערנעץ אַנדערש און... שטעפט זוידער. און אַז סי פעלט אַ קנעפל און ער „ווייל באַדכענען און ער האָט נישט

וואו צו לאַסקענען", דרייט ער באַ זיך אליין אַראָפּ אַ קנעפל פונעם העמד און האַלט זיך דערווייל צו ס'האַרץ — מ'זאָג נישט זען, אַז ס׳י פּעלט אַ קנעפל...

:: :: ::

איך? ווער בין איך? איך ווייס דאָרטן? עפעס אַ שטיקל לײטעראַרישער פּראָנט, מיט אַ צעבראַכענעם צילינדער און מיט צע-ריסענע הענטשיקעס, נאָר אַ שטעקעלע האָב איך אַ שיינס, און די שרייב-שטומשקעלעך קען איך בעסער פון עמיצן אַנדערש, און אַן אַקשן בין איך, אַז עס איז נאָך אַזוינס נישט געהערט געוואָרן. ס׳י טרעפט אַז אינמיטן אַ מאָנטיק שטעל איך מיך אַוועק און שריי: „היינט איז פּרייטיק.“ איך שריי אַזוי לאַנג, ביזוואַנען ס׳י ווערט טאַקע פּרייטיק און איך... טרעף, און אַלע מיינע קאַנקורענטן זאָגן אַף לײטוויש: „עײ, עיבאַזעײ!...“ מער זאָגן זײ נישט, וואָרין מיט וועמען וועלן זײ דאָ אָנהויבן? ס׳י פּאַסט זײ גאַרנישט, כ'לעבן. וואָרין ווער זענען זײ און ווער בין איך? זײ זענען — סלאָגאַנים, מאיר בלינקין, היימאַוויטש, און — ווער בין איך? עפעס זאָגט מען, אַז איך שרייב אונטער זיבעצן נעמען. וואָס בין איך אויסן דאַמיט? וואָס אַרבעט איך נישט אַרויף כאַטש אײַן נאָמען? בעסער אײַן נאָמען אַ גרויסן, אײדער הונדערט פינצלעך נעמען...

גאַליציאַנער קאַלעגן זאָגן:

— ניש קא לאַהט!

יואל ענטין באַמערקט און קראַצט זיך מיט אַ דיין קראַצעלע

אין שטערן:

— פּיסיע, — אַ פונק נאָר כ'מעין...

אַ גאַנצע וואָך אַרבעט איך אין אַ פינצטער צימער. דעוועלאָפּיר פּאַטאַגראַפישע פּלאַטן. שטיי באַם רויטלעכן ליכט, וואָס עסט מיר אויף די אויגן. ווייט מיר די הענט אין סאַם און קוק ווי ס׳י קריכן מענטשעלעך שוואַרצע, איבערגעקערטע, אַף מילכגלאַז. דײַאָ מענטשע-לעך (ווי שײדימלעך) עסן מיר אויף די טעג — ניבן מיר סאַם צו אָטעמען, טרייבן מעשונאַסן אין מיין קאַפּ אַרײַן.

באַנאַכט שפּיל איך צימבּל, אַזוי שלעכט, אַז מ׳י קען אַזש וויינען. דערנאָך שרייב איך מאַיסעס און לידער, שרייב מיך אונטער מיט אַלערליי נעמען — ווייבערשע און מאַנצבילשע, צעשיק די סכּורע אין רעדאַקציעס. זונטיק נאָכמיטאָג זײַ איך אין שאַלעמ'ס לײטע-

דארישער קאפיי, — א פרעמד, עלנט אינגל, מיט דערשראקענע אויגן, האסטיקע, שפיציקע מאניערן, טרינק טיי (וואָס איך האָב נישט ליב) און פארפיר מיר אמאָל אַ שמועס מיט אַן „עמעסן שרייבער“ וועגן... זיך אליין. וועגן די נעמען אונטער וועלכע איך שרייב. „פילאָטוס“, זאָגט איר—נישקאָשע... יצחק ריזן?—סע. אַנא דאָנא—אַ גרויסע דיכטערין. י. סטריער? — אַ שוסטער... ווי קומט ער צו „אַנא דאָנא“?

איך טרינק און וואַרג מיר, שוויץ און פלאַטער. איך וויל זאָגן: „מענטש איינער — דאָס בין איך דאָך זיי אלע זיי נאָר איך שעם מיר. וואָס בין איך פאַר אַ שרייבער? איך האָב נישט ליב קיין וויין. איך האָב נישט קיין גרויסע האָר. קוים אָנגעזאָטלט אַף מיין לאַנגער נאָז אַ פאַר פענסע — פאַלן זיי אויך אַראָפּ, ווילן זיך נישט האַלטן.

אַז מי פרעגט מיר:

— אַנטשולדיקט, און ווער זענט איר?

— איך? — זאָג איך — בין אַ ליבהאַבער פון אידיש...

— אַזוי? —

מי רוקט זיך צו צו מיר, מי געפינט, אַז איך בין אַ גאַנץ אינטערעסאַנט מענטש. געלט האָב איך עפעס?

— נישקאָשע.

— עפשער וואָלט איך אַרויסגעגעבן אַ בוך מיט לידער פון... (ער דערמאָנט זיין אייגענעם נאָמען). מיילע, ער'ט זיך אליין נישט לויבן. אַנדערע האָבן ליב זיך אליין צו לויבן אין גיפל אַריין. טאַמער שרייבט מען אַמאָל וועגן זיי אַ גוט-וואָרט, שניידן זיי דאָס אויס און באַהאַלטן עס. אַט האָט ער אַן אויסשניט פון... געשריבן פון... אים יאַרע... גיט אַכטונג ווי איר האַלט דאָס שטיקל פאַפיר... עס צעפאַלט זיך, ווייל ס'איז אַלט. ניין, איר מוזט אַ קוק טון, איר זאָלט אַזוי זיין געזונט!...

איך טראַכט: אַט דאָס זענען אידישע שרייבער? באַה!

איך גיב מיר דאָס וואָרט, אַז — קיין אידישער שרייבער וועל איך נישט ווערן, ווען איך זאָל אפילע וויסן —
ס'האָט נישט געהאַלפן, און איך בין געוואָרן — וואָס איך בין געוואָרן.

:: :: ::

דערווייל האלט איך-זשע וואו? באם „גאזלען“, מיט י. אדלערן.
 די געשעפטן זענען שלעכט. איך פארדין זייער ווייניק, און
 פון מיינ רעדאקטעריי האב איך אויך קיין נאכעם נישט. איך שלאָף
 שפעט און כ'קום אין דרוקשאַפ אַריין ערשט נאַכמיטיק. דערווייל
 האָט שוין אַדלער געלאָזט אויפזעצן זיינע פעליעטאַנען אין... גרויסער
 דרוקשריפט, און מיינע — אין פלויען־קסאָוו... איז מיר די זאך
 פאַרדראַסיק. טראַכט איך: מיילע, לידער — יאָס לידער. אז ער
 איז אַ גרויסער דיכטער, דאָס ווייסן אלע. אָבער פראָזע... אַפילע
 באַראַכאָוו אליין האָט דאָך געזאָגט, אז איך בין „עלעגאַנט“. היינט
 אז איך בין עלעגאַנט, טו פאַרוואַס־זשע קומט מיך צו דרוקן אין
 אזא דריבער שריפט?

איז דאָך דאָס גענוג אַ האַרצווייטיק — יאָ? נעמט ער נאָך
 און שטעלט זיינע זאַכן פון אויבן און מיינע פון אונטן!
 אז י. אַדלער כאַפט זי אַראָפּ עסן מיטאַג, נעם איך און שטעל
 אליין איבער די ערשטע צוויי פעליעטאַנען: זיינס פון אונטן, מיינס
 — פון אויבן...

קומט ער קריק, מאַכט ער זיך נישט וויסנדיק, נאָר ער פּוצט
 זיך אויס די ברילן און זאָגט: „וואָס איז דאָס פאַר אַ גוטיאָר?“
 און ער שטעלט איבער: זיינס אויבן און מיינס — פון אונטן.
 געוויינען געוויינט דער — וואָס בלייבט דער לעצטער אין דרוק־
 שאַפּ.

:: :: ::

יאָ, וועגן אים, ווי הייסט ער, וועגן קאַרלינען:
 ... די נשאַמע גייט אים אים. ער וויל אַפּדרוקן זיין איבער־
 זעצונג פון פּאָו'ס „ראַב“. און דאָ ווייס איך, אז באַ אונדזערע
 שלעכטע געשעפטן (וואו צו יעדן נומער דערלייגט מען עפּשער 100
 דאָלאַר), איז אַ סאַקאַנע אַפּצודרוקן די „ראַב“. איך האָב אַ כּשאַד,
 אז אזוי גיך ווי קאַרלין דרוקט־אָפּ זיין איבערזעצונג וועט ער אַרויס־
 גיין פון געשעפט, און אונדז לאָזן אליין מיט די כּווינעס, און מיט
 די באַלע־כּווינעס... און גענוג מאָל (גלויבט מיר) האָבן מיר געשטופּט
 די טאַטשקע מיט בלעטער צו דער פּאַסט, ווייל מיר האָבן נישט
 געהאַט קיין געלט צו דינגען אַ פּור, און גענוג מאָל האָבן מיר זיך
 מויסער־נעפעש געווען פאַר דער... קונסט.

מאַכן מיר זיך ביידע רעדאַקטוירים קלאַיי־אָדע. און — דער
 אידישער „גאזלען“ וואָיעוועט דערווייל, אַף זיין קינדערישן שטייגער.

שטעכט מיט פאפירענע שווערלעך, באַמבירדעוועט מיט פייער-וועריק...

איך קום ארויס מיט אַ לייט-אַרטיקל, וואָס הייסט: „וואָס זאָלן מיר וועלן“. דאָרט דערצייל איך, אַז אַ בלאַט האָבן מיר אַ גוטס, נאָר וואָדען? מיר ווייסן נישט וואָס מיר זאָלן וועלן. זאָלן מיר זיין ציוניסטיש, וועלן מיר פאַרלירן סאָציאַליסטישע לעזער... עלע ווידער זאָלן מיר זיין עפעס אַנדערש, ווייסן מיר אויך נישט צי סי לוינט זיך... קומט אויס, סײַדן מיר זאָלן זיין גאַרנישט. און דאָס קאָנען מיר אויך נישט. ווייל די קאָנקורענץ פון דעם „פאַרווערטס“ איז צו גרויס...

אַזוי און ענלעכס — מיט גרינגע לונג-און-לעבערס, און קינ-דערשע הערצער...

איך זאָג, קלוימערשט, דעם עמעס אַף אַ שפּיצנאַגל — נאָר ווער זעט אים?

איך ווייס נאָך דעמאָלט נישט, אַז קעדיי דער עמעס זאָל געזען און געהערט ווערן מוז מען אים זאָגן מיט — פייער און פלאַסער.

:: :: ::

אין „קונדעס“ האָב איך אויסשטודירט — קימאַט אַ לונגענ-פעלער. דער טאַטע פון דעם-אַ לונגענפעלער איז געווען מײַן „פּריינט“ יעקב מאַרינאָוו.

ער האָט מיר דער ערשטער געגעבן צו פילן דעם טאַם פון אַ אירישן רעדאַקטאָר.

איך געדענק: — טעג אַזוינע ביטערע. איך ווייס נישט ווי אַזוי איך האָב זיי איבערגעלעבט.

אַנגעקומען בין איך אין רעדאַקציע „קונדעס“ פאַר אַ פּיד-שרייבער, אַן אַרויסהעלפער באַ שרייבעריי. אַזוי ווי איך האָב גע-קענט אַ לעק דייטש און אַ טרער ענגליש, בין איך געווען מעכויעוו אויסצוקראַצן פון ענגלישן „פּאַנטש“ און פון דייטשן „סימפּליציסי-מוס“ וויצלעך אַלערליי. „פּאַנטש“, ווי איר ווייסט, איז טרוקן ווי אַן אַלטע מויד, „סימפּליציסימוס“ איז פעט און נאַריש ווי אַ בירנערלעכע דייטשע טאַכטער, און פון די ביידע זאַכן (פון ענגלישן פּאַמפּודינג און דייטשע קלאַפּסן) האָב איך ביראַרפט מאַכן אירישע וויצנקניידלעך...

און מאַרינאָוו פאַר אַ באַלעבאַס!

אַליין אַ געוועזענער שמיד און דערנאָך שניידער-מייסטער, האָט

ער געמאסטן ליטעראטור מיט א צענטימעטער... ער האָט געהאַט אַ קלאַפּ: „שוויצסטו — ביזטו, שוויצסטו נישט — ביזטו נישט“. ער האָט געגלויבט, אַז וואָס מער שטעפּ מי ליינט אַרײַן אין דער „שמיפּ-לייוונט“ פון ליטעראַטור, אַלץ בעסער קומט זי אַרויס. אַ גוטער שרייבער איז באַ אים געווען איינער — וואָס אַז מי וועגט אים אָפּ נאָכן שרייבן, וועגט ער מיט 15 פונט ווייניקער ווי פריער... און וואָס פאַראַ אויסנוצער!

האָט ער אייך בידאַרפט, האָט ער אייך אַרױפגעזעצט אַ קרוין אָפּן קאַפּ, אייך פאַרזיכערט, אַז באַ אים (אונטער זיינע הענט) וועט איר ווערן אַ צווייטער מאַרק טוועין, נאָך „מי דאַרף מאַכן נייע אַרנעזשמענטס“...

האָט איר געאַרבעט פון שטיק און איר האָט פאַרדינט צופיל (אַ 15 דאָלאַר אַ וואָך), האָט ער געוואָלט איר זאָלט אַרבעטן פון דער וואָך. האָט איר געאַרבעט פון דער וואָך, האָט ער געשריגן, אַז איר מאַכט אים אומגליקלעך. איר צערייבט צופיל צייט מיט ליענען, און דאָס שרייבן איז באַ אייך גאַרנישט. „איר עסט ווי אַ פערד און איר גייט אַרויס ווי אַ פייגעלע“.

נאָך זיין מיינונג נאָך, וואָלט געווען בעסער עס זאָל זיין פאַר-קערט: מי זאָל ליענען ווי אַ פייגעלע, און שרייבן ווי אַ פערד. נאָך היינט (מיט 20 יאָר שפעטער), אַז איך האַלט, אין שלאָף, די האַנט אָפּן האַרץ, קומט מיר צו כאַלעם די רעדאַקציע „קונדעס“. מאַרינאָוו, מיט זיין שיינער, אַריבערגעקעמטער טשופּרינע, זיצט אַף אַ בענקל, די שלייקעס אַראָפּגעלאָזט, די פיס אָפּן טיש. ער קיעט אַזוינע מינע הוסט-באַנבאַנעס, וואָס שמעקן ווי קאַמפּער. ער שפייט און שרייבט. שרייבט און שפייט. ער שרייבט אָן עטלעכע ווערטער מיט גרויסע קאָטשערעס: „ביניאַמין איז געפאַרן קיין שיקאַגע“. באַ-גיסט זיך מיט שווייס, צעקנייטשט דאָס שטיק פאַפיר אין זיין גרויסער פּוויסט, וואַרפט עס אַוועק אונטערן טיש. נעמט אין מויל אַרײַן אַ פּרישע באַנבאַנקע, וואָס שמעקט מיט קאַמפּער, שרייבט אָן אָפּס'ניי דעמוזעלבן זאַץ... דערנאָך נעמט ער אַפיר פון אונטערן טיש דאָס צעקנייטשטע און אַוועקגעוואַרפענע שטיק פאַפיר, גלייבט עס אויס מיט דער לינקער זייט פון זיין גרויסער שער, שניידט אָפּ פון דאָרט דאָס לידיקע שטיק, קלעפט עס צו צום נייעם פאַפיר.

אַז ער איז פאַרטיק מיט דער ערשטער שורע, טראָגט ער אַרום אַ קאַמאַ אָפּן שפייז פען (ווי אַ יונג פייגעלע טראָגט אין מויל אַ ווערימל), ווייסט נישט וואו זי אַפּצולייגן. קען זיך קיין איצע נישט

געבן. סאָף-קאָל-סאָף, שטעלט ער זי ערגעץ אָפּ. סי געפעלט אים אָבער נישט דאָס אָרט. מעקט ער עס אויס און — טראָגט עס ווייטער אין דער לופטן...

אין ווינקל באַ אַ וואַנט-ברעט, וואָס איז ווי אַ געזימס פון אַ קאַמין, זיצן די קאַרטוניסטן: מאַוד און לאַלאַ. מאַרינאָוו זאָגט: „איר ווילט הערן, כעוורע, וואָס איך האָב אָנגעשריבן?“ — מאַהעירן! — מאַכט מאַוד ווי אַ בער און זיינע גרויסע, שוואַרצע אויגנפראַנדן הויבן זיך אַפילע נישט אויף.

מאַרינאָוו לייענט:

„ביניאָמין איז געפאָרן קיין שיקאַגע.“

מאַוד גיט אַ ברום:

„ביניאָמין קיין שיקאַגע געפאָרן איז.“

— ווי אַזוי האָסטו געזאָגט? — גיט מאַרינאָוו אַ פרעג און כאַפט די פען.

— „ביניאָמין קיין שיקאַגע איז געפאָרן.“

מאַרינאָוו פאַרשרייבט און לייענט עס איבער.

„ביניאָמין קיין שיקאַגע איז געפאָרן.“

— „שיקאַגע געפאָרן איז“, — ברומט מאַוד קימאַט ווי צו זיך אליין.

— דענקסט, אַז אַזוי איז בעסער?

— איך דענק אַזוי.

— מאַפּריוון אָנשרייבן.

מאַרינאָוו נעמט ווידער די פען, אַרבעט מיט איר מאַסיס,

רייניקט איר ס'פּיסקל, דערנאָך שרייבט ער אָן:

„ביניאָמען קיין שיקאַגע איז געפאָרן.“

— איך דענק, אַז דאָס ערשטע מאָל האָט עס געקלונגען בעסער!

— וואַרפט אַריין מאַוד, און מעקט עפעס אַף זיין צייכענונג, מיט

אַ גרויסן, רויטן מעקער, וואָס זעט אויס ווי די צונג פון אַ לעץ...

— ווי אַזוי איז געווען ס'ערשטע מאָל? כ'דעדענס שוין נישט.

דו קענסט דיך דערמאָנען, מאַוד?

— יאָ. „קיין שיקאַגע געפאָרן איז ביניאָמין“...

צען מאָל, צוואַנציק מאָל, שרייבט מאַרינאָוו איבער אַ שורע,

קוועטשט פון איר ס'לעבן און ס'געזונט אַרויס. אַ שווייס שלאָגט,

פון יעדן וואָרט גייט אַ פאַרע.

מיך מוטשעט ער קעסידעדער:

— דו שרייבסט צו גרינג — הווא, פלי... פלא! וואָס האָסטו קיין צייט נישט?

איך בין שטיל ווי א פליג, פארשעמט ווי א כאָסן-באָכער. איך האָב אַטערשט פאַרליבט זיך אין אַ מיידל, וואָס איז ליבטיק ווי די זון. איך דאַרף איר ווייזן, אז איך טויג מיך אַף צו פאַרדינען ברויט, אז נישט איז מיין וועלט קיין וועלט נישט. מאַרינאָוו ווייסט דאָס, פייניקט ער מיך מיט „אַרענדזשמענטס“, הייסט מיר צען מאָל איבערשרייבן אַ זאַך. לערנט מיך ווי אַזוי... הייסט מיר נעמען פאַר אַ מוסטער דעם דייטשן לעץ סאַפיר, וואָס איך האָב אים אַזוי פיינט. די רעדאַקציע פון „קונדעס“ פאַרנעמט עטלעכע סעפּאַראַטע צימערן. אין איינעם פון זיי שליסט מיך מאַרינאָוו אַיין, צו זיין באַוואַרנט, אז איך וועל מיך נישט אַרויסכאַפּן. אז איכ'ל אַרבעטן ווי ס'קער צו זיין...

איך זיץ אין דעם צימערל אַ פאַרשלאָסענער, ווי אַ קרימינאַלניק, און איך פרייף זיין אַזוי וויציק ווי מעגלעך...

איך קום אַרויס פאַרנאַכט אַ מיידער, אַ דערהאַרנעטער, און לייען-פאַר מיין מיידע, דערהאַרנעטע הומאַרעסקע. איך האָב שוין אָנגעגרייט מאַוד'ן אָדער י. אַדלער'ן, מ'זאָל לאַכן!...

אַבער נישט אַלעמאָל איז זיי גרינג אַפּן האַרץ, זיי זאָלן קענען לאַכן. און אַמאָל איז צו שפעט און זיי זענען שוין נישטאָ... דעמאָלט מוז איך אַרומבינדן מיינע „שאַפּונגען“ מיט אַ גומענדל און זיי נעמען מיט זיך אַהיים — אַף צו פאַרריכטן.

מיט דער צייט אָבער נעפּין איך מיר אַן אייעז. איך ברענג מיינע פעליעטאַנען פאַרטיק אָנגעשריבן. אז מאַרינאָוו שליסט מיך אַיין אין דעם סעפּעראַטן צימער, פאַרטיטל איך מיך פון אינעווייניק און לייג מיך שלאָפּן...

אז מי קלאַפט אין טיר, כאַפּ איך מיר אויף, קריך אַרויס אַ מיידער, אַ פאַרשוויצטער, כ'פּאָך אַף מיר מיט דער האַנט און כ'זאָג:

— אָבער האָב איך מיך היינט אָנגעאַרבעט!

— אויב דו האָסט געאַרבעט איז גוט! — מאַכט מאַרינאָוו.

אנו, גיב אַ לייען, וועלן מיר הערן.

איך לייען. ער עסט הוסט-צוקערקעס, וואָס שמעקן ווי קאַמפּער, ציט זיך די שלייסעס און מאַכט:

— 'שקאַשע... מי קען עפעס מאַכן דאַפּן. ס'פעלט סמעקאַלעק.

מ'דאַרף איבערשיטן...

צומאָרגנס „שיטן“ מיר עס שוין איבער זאַלבעצוווייט: איך

און מארינאָוו. ער ליענט פון מיין קסאָוויאַד און איך שרייב. אַמאָל
וואָרפט ער אַרײַן אַ וואָרט, בעסערט אױס אָדער מאַכט ערנער. דער
סאָף פון דער מאַסע איז, אַז מיר זענען קימאַט שוטפּים צום גע-
שעפּט... מיר אַ האַלבן לאָבערקאַנץ, אים — אַ האַלבן...
בעאַיים ער שטעכט צענויף די בלעטלעך מיט אַ שפּילקע, וואָס
ער לייגט צום ערשטן אין מױל אַרײַן, מאַכט ער:

— אַז מיר נעמען עס אין דער האַנט אַרײַן, ווערט דאַפּן עפעס...
שרײַב: „בינאַמין איז געפּאַרן קײן שיקאַגע“.

— „... שיקאַגע געפּאַרן איז“ — ברומט אַרײַן פון ווינקל מאַוד.
— האַ? וואָס האָט ער געזאַגט? — מאַכט מאַרינאָוו. „קײן
שיקאַגע געפּאַרן איז“... איז טאַקע בעסער...
:: :: ::

פונדעסטוועגן קום איך מיט אים אַויס — מיט דעם מאַרינאָוו'ן.
ס'איז דאָ אין אים אַקשאַנעס, גלױבן און ווילן. נאָר ווי אַלע
שוסטער וואָס אַרבעטן באַ שניידעריי, פאַרבייט ער זיידפערדיג אַף
דראַטווע. און אַז ער כאַפּט זיך אינעם טאַעס, שרייט ער, אַז
דראַטווע איז ביכלאַל נישט גוט, און אַז שיך דאַרף מען אויך נייען
מיט זיד...
פאַר יעדן נייעם און זאַפטיקן וואָרט דאַרף איך מיך מיט אים
שלאָגן אַף טױט. מײנע לאַכנדיקע געדאַנקען רינט בלוט פון די
אױגן, מײנע נייע פײנע ווערטער, מײנע „גאַנגלאַמאַרינס“ זענען
שיפן אַפן וואַסער, וואָס קומען נישט קריק... מאַרינאָוו'ס האַרטע
האַנט לייגט זיך אַרויף אַף מיין דעליקאַטן מאַנוסקריפּט, און ווערטער
פאַלן געקױלעטע, זאַצן ווערן פאַרדאַרבן... דער פּרישער צױט אַף
עקזאַטישע בלעטלעך — וויאַנעט אונטערן שאַטן פון זײן דאָלאַניע.
:: :: ::

עטלעכע טאָג נאָך מיין כאַסענע.
איך וואוין אין אַטױרני סטריט, אַפן פּערטן שטאַק. —
מאַרינאָוו וואוינט נישט ווייט פון מיר.
אינדערפרי (אַמאָל פאַרטאָג) — קלינגט שױן אונטן ס'בלעקל,
אַ הויך, פעסט קאָל שרייט אַרויף:
— העי, רײז!
איך שטעל אַרויס אַ צעשוּיבערטע קאַפּ דורכן פענצטער. איך

זע מארינאָוו'ן. א געזונטער, א רואיקער, מיט צייטונגען אונטערן אַרעם — ער רופט מיך צו דער אַרבעט.

— מי דאַרף נאָך היינט פּעדער־שפּריצן... איר'ט באַלד קומען?

— באַלד!

— פאַרגעסט נישט!

באַנאַכט גיט ער מיר אַהיים אַרבעט. איך זאָל נישט זיצן ליידיק.

— נעמט מיט אביסל „פּאַנטשעס“ מיט „וואַהרע יאַקאַבס“ —

גיט דאָרטן א „פּורקע“ און מאַכט מיר א „זאַלץ־און־פּעפּער“.

און אז ס'איז שוין גאָר גוט — קומט ערשט צופאַרן א גאַסט

פון אייראָפּע, מאַכט שוין מ. מיט מיר „נייע אַראַנדזשמענטס“.

יעדער גרויסער מענטש וואָס קומט פון „יוראַפּ“ — מעג ער

זיך האָבן געמאַכט זיין נאָמען ווי א וויסנשאַפּטלער, אָדער א ראַביי,

אָדער א ביציקלעט־פּאַרער, אָדער א שטערנזעער, גיט זיך מ. נאָך אים

א לאָז, באַשטעלט אים ער זאָל שרייבן „פּעדער־שפּריצן“ פאַרן

„קונדעס“...

טאָמער קען איינער נישט שרייבן, זעצט מען צו אים צו א

מענטשן (מיד, אָדער אן אנדער שלימאַזל). דער גאַסט רויכערט א

גוטן קוביצונאַר, קעמט זיך די וואַנצעס, און... מיר שרייבן. דערנאָך

הייסט עס:

— וואָדען, די יוראַפּישע שרייבערס קענען טאַקע! מיר זענען

פאַרבעס.

— יעס־סיר — ברומט מאוד אַרײַן אַף זיין ענגליש. — עני

טאים...

פאַר אזא וואָרט ווערט מאַרינאָוו ברויגעז, און נעמט זיך טשע־

פּען צו מאודס קאַרטונען. ער געפינט, אז סי פעלן קנעפלעך אַף די

געצייכנטע בגאָדים. ער הייסט מאוד'ן צו־צייכענען די קנעפּ. מאוד

„נייעמאָן“ די קנעפלעך ערגעץ אַף אן אויער... עס הויבט זיך אָן

א מילכקאַמע צישן די צוויי. עס קומט שיער צו מעסער־שטעך. מי

זידלט זיך ווי די ערגסטע.

איך ניי אַהיים א פאַרביטערטער און איך טראַכט:

„איך וועל שטיינער האַקן, איך וועל קאַנאַלן רייניקן, נאָר קיין

שרייבער וועל איך נישט זיין“.

נאָר אז איך קום אַהיים און גיב א קוק אַף דער שיינער, יונגער

פּרוי, וואָס דרייט זיך דאָ אַרום, ווערט מיין געמיט נידריק. איך

האָב כאַראַטע אַף מיין פּלאַן צו גיין גראָבן קאַנאַלן.

ווי קען איך מיר קאליע מאַכן די הענט, וואָס דארפן גלעטן
אזוינע לעכטיקע צעפּ?
און צי וועט זי מיד דען ליב האַבן, אז אַנשטאָט מיט טינט וועל
איך שמעקן מיט... שוואַרצער אַרבעט?
אינדערפרי קלינגט ווידער מיין גלעסל. איך שטעק אַרויס דעם
קאָפּ און כ'זאָג צו מאַרינאַוו'ן:
— איך קום שוין, מר. מאַרינאַוו, — איך קום שוין!

ע פ י ל א ג

48 יאָר שוין אָפּגערוּנען
פון מױן יונגן לעבן.
ווען איך זאָל זױ אױצט האָבן קאַריק,
וואָלט עפעס אַנדערש געוועזן.

מײן פעטער אױצוק איז געשטאַרבן אַן עלענדער אין אַ ווײַנער
שפּײטאַל. קײן נאַראַיעוו זענען געקומען אַ פעקל קסאַווים (אַח דײַטש),
אײנגעפאַקט אין אַ לײדיקן טפּײלין־זאַק.
איך האָב אַ טײל אױבערזעצט. אָט זענען זײ:
קײן שום מענטש לעבט נישט לאַנג. ער לעבט נאָר אַ טאַ
מאַל, אָדער ווײַניקס מאַל.

ביז 12-13 יאָר און דאָס גאַנצע לעבן דורכגעלעבט.
דערנאָך לעבט מען עס אױבער אַפּײַט.
דו קענסט צען מאַל אױבערלעבן דאָסזעלבע לעבן — אָבער דאָס
איז נישט ווײַטער־לעבן, נאָר אַ נאָכאַמאַל־לעבן.
אַזױפּיל און אַזױפּיל מאַל דרײַט זיך דער מענטש אַרום אין דעם
צירקל פון דיזעלבע סענטימענטן, דיזעלבע זעל־דערלעבענישן —
ווערט דיר אַלעמאַל די צײַט קערצער.
אַח אַ נײַעם וועג, אַז דו הױבסט אָן צו גײן, דאַכט זיך דיר
אױס, אַז ער איז ווײַט. גײסט אַח דעמוזעלכן וועג עטלעכע מאַל,
ווערט ער מיט יעדן מאַל קלענער.
דו קאַנסט שוין יעדן בוים אַפּן וועג, יעדעס שטײנדל, יעדן
טעלעגראַף־שטאַנג.

אין דער יונגט זענען די טעג גרויס, די זמאַנים — אָן אַ שיעור
לאַנג און וואונדערלעך.

אום ווײַנטער איז דער זומער אַזױ ווײַט — גאָרנישט צו דער־
גרייכן. דו באַלעמסט פון גרינעם גראַז, פון שמעקעדיקע בערג, פון
אַ האַרײקער אַגרעס, פון אַ לענגלעכער פּלױם, פױכט מיט ראַסע, פון
דעם רײטמישן קײען פון בעהײמע־באַקן, פון קילע שאַטנס, וואָס
טאַשמען־אַרום אַ וואַרימע ערד.

זומער — בענקסטו נאָך דעם ווײַטן־ווײַטן ווײַנטער, נאָך די
זײַנגעוודיקע זאַווערוכעס, נאָך די בלײשטיקע אײז־שרױפן, וואָס הענ־
גען פון די דעכער אַראָפּ. נאָך די הימלען, וואָס זענען ווי אױבער־

געקערטע שאָלן, נאָך די לאַנגע שאַטנס אָף וועגן פאַרשניטע, נאָך דער ליכטיקער שאַרפּקייט פון אַ שליסן-סקריפּ... נאָך דעם טאַאַס פון געפּרוּרענע צוגעלעגערטע באַרן.

היינט איז פונעם ווינטער ביזן זומער — אַ שפּרונג וועגס, נישט מער. אָט דאָ איז ווינטער און דאָרטן איז זומער... דאָ איז ווייס, דאָרט אין גרין. דאָ איז כמימדקיע היץ, דאָרט — שווערע קעלט. דאָ זענען פליגן, וואָס דאָקוטשן, דאָס זענען ווינטערבילן, און לעכער אויסגעברענט אין די זאַסן, פון וואַרעמן די פיס אין דער ריבע...
:: :: ::

איינער גייט אַהיים מיטן גלייכן וועג, מיטן קייזערשטראָז, און איינער גייט-אַהיים איבער די פעלדער.

איבער די פעלדער איז דער וועג קערצער, אָבער — שווערער. איבער דעם שטראָז איז דער וועג לענגער, דאָפּאר אָבער אָן שום שטרויכלונגען.

ביידע וועגן פירן צום סאָף.

באַם סאָף איז קיין כילוק נישט.

דער, וואָס איז איבער די פעלדער און האַרטע פלאַנצן געגאַנגען, איבער פלויטן געשפּרונגען, איבער וואַסערן געהיפּערט — דעם זענען די קליידער צעריסן, די הענט צעבלוטיקט, אָבער דאָס פּאַנים איז פריש מיט ווינט און מיט מי. דאָס האַרץ קלאַפט ווי אַ ליד. דער וואָס איז איבער דעם קייזער-וועג געגאַנגען, דער איז גע-גאַנגען מיט האַלב-פאַרמאַכטע אויגן, ווייל אָף גאַרנישט האָט ער געוואַרט, און גאַרנישט האָט ער באַגעגנט, אַ חוץ אַלטע שטיינציכנס אַפן וועג, און טאַבליצעס הילצערנע מיט הענט, וואָס זענען פאַר-פּוילט און ווייזן אַהין, אַהין.

באַנאַכט בלישטשן אָף די פעלדער — געפאַרן ליכטיקע, זומפן פאַרפירעדישע לעוואַנעדיאַגראַמעס אָף וואַסערן.

אָף די קייזערשטראָזן ווינקט בלוז דאָס צעפּוילטיקייט פון אַלטע איין-פינגערדיקע הענט, פון אַלטן האַלץ.

:: :: ::

און אז דו ביזט 6 מאָל אַרומגעגאַנגען דעם קליינעם ראָד-צייכן פון דעם מענטשנס לעבן, וואָס האָסטו אויסגעלערנט מיין ברודער? דו האָסט אויסגעלערנט, אז פּיער בריט, אז וואַסער — לעשט.

אז די זון קען מען אין דער זשמעניע אריין נישט נעמען, אז נאך יעדן צווייפסיקן שאַטן מוז נאָכגיין אַ מענטש, ווייל שאַטנס האָבן מירע צו גיין אליין — ווען די זון איז אַפן הימל, אָדער די לעוואָנע... נאָר אין פינצטערניש זענען שאַטנס נישט איינזאַם. — זייערס איז דאַמאָלט די וועלט, די רו וואָס שפּראַצט פון דער נאַכט אַרויס. זעקס מאָל, מיין ברודער, גייסט-אַרום זיך אליין, ווילסט דיך טיפער אין די אומזעכטיקע פעדים פון דיין זעל אַריינפעסטן, זיך באַוואַרענען מיט אַ שפּינוועבישן פלוים, אַרום די צעשטעלמע פונקט, וואָס בלישטשן — אַ פונקט אַף הונדערט מיל.

:: :: ::

גייט איינער צוליבן אָנקומען, גייט דער אַנדערער צוליבן —

גיי.

דער וואָס גייט צוליבן אָנקומען — דער דערנייט נישט. דער וואָס גייט צוליבן גיין, דער קומט-אַן.

דאַסזעלבע קאָן מען זאָגן פאַרדערט אויך!

ביידע זייטן פון אַטדעם כאַכמע-מעראַל זענען פון גאָלד!

נעם-מיט, ברודער מיינער, אַף דיין ווייטן וועג, אַ פלייט געמאַכט פון ברוינעם סטעלניק: שפּיל אַף דיין וואַקס-האַנדי-פלייט אַזוי לאַנג ווי דאָס לעבן איז יונג. וויבאַלד דער טאָם פון לעבן הויבט-אַן זויער-ווערן אין דיין מויל, הער-אויף שפּילן. נעם קייטן דיין פלייט, שטאַט צו שפּילן אַף אים, וועט דיר אין גומען זיס-ווערן. וואַרים, קיין שום פייער איז נישט יונגער, ווי די האַנט וואָס לעשט אַויס. — אפילע ווען דאָס פייער איז אַ מיליאָן יאָר אַלט, און די האַנט — אַ טאָג.

יעדער געבורט, מיין ברודער, איז אַ ווייטערנעשפּין פון אַלט-קיט, נישט פון יונגט.

דאָס אייניקל איז עלטער פונעם זיידן, דער פאָטער — יונגער פונעם זון,

וואַרין נישט דער מענטש ווערט געבוירן פון דער צייט, נאָר די צייט ווערט געבוירן פונעם מענטשן.

:: :: ::

מיין פעטער איציקס בריוו האָבן געהאַט אַ לאַנגן אויסשטראַל אַף מיין לעבן, אָן זיי וואָלט איך עפּשער היינט נישט געזאָגט:

איך האָב אַ סאך געשריבן אין „איך-סטיל“, — ווייסט איר פאַרוואָס? ווייל איך איז באַ מיר אַ באַשיידענערע פּורם, זוי ער.

איך טראכט סימאט קיינמאל נישט וועגן זיך ווי „איך“ — נאָר „ער“ — ער, מוישע נאדיר.
ווער איז ער אזוינס דער מוישע נאדיר? וואָס וויל ער פון מיר? וואָס פייניקט ער מיין געמיט? וואָס פאַרדאַרבט ער מיר מיין פרייד?

איינמאל, נאָך אַ לאַנגן, קראַנקזיין, בין איך פונעם בעט אויפֿ-געשטאַנען, האָב איך פאַרכידעשט געמאַפט די פינגער פון מיינע הענט, די קנעכלען פון מיינע פיס, געהערט ווי דיי שליפן קלאַפן און געטראַכט מיט טיפן וואונדער: ער! ער! ער! ער לעבט... איצט וועל איך אים קענען נאָכגיין און אויסהערן און אויספאַרשן. אַז מ'וועט אים איבערפאַרן און ער וועט אַ געשריי טון הינטער די רעדער פון אַ לאַקאָמאָטיו, וועל איך דעם געשריי געדענקען, דערנאָך אים באַ-נוצן פאַר מיין בוך.

איך האָב שיעור געזאָגט „פאַר מיין קונסט“, נאָר ער האָט זיך אַריינגעמישט און עס צענישט־געמאַכט:
דו, גלויבסט שוין אויך אין קונסט, אזוי ווי ער? דו שטאַרבֿ-שטאַפֿיקער, דו מענטש?
איך האָב אים אויסגעזידלט ווי דעם ערגסטן.

:: :: ::

הערט אויס איר אַלע און ווייסט:
איך בין אַ סאָך פרעמדער צו מיר, ווי צו אייך, און ווען איך שרייב וועגן זיך, וועגן מיר, איז עס וועגן אַ צווייטער פּערזאָן, וואָס באַדינט אים!

:: :: ::

איך ציטיר ווייטער פון מיין פעטער איציקס לעצטע בריוו, וואָס איך האָב אַרויסגענומען פון זיין לידיקן טפילן־זאַס:
וואויל איז צו דעם בלינדן. — ער זעט אַלצדינג!
האָב איך אַ סאָך אויגן זיינען אַלע אַ אַיין זייט. די יענע־זייט פון מיר־זעלבסט בלייבט בלינד.
ווי איז צו דעם זעעוודיקן — ער זעט בלויז מיט די אויגן, אזוי ווייט ווי די אויגן גרייכן.

דאָס איז ווינציק.
דער בלינדער אָבער זעט מיט די שפיץ פינגער, מיטן בויך, מיטן אויער־לעפֿל, און ער זעט אזוי ווייט ווי זיין בלינדקייט גרייכט.

דאָס איז אַסאַך.

:: :: ::

פון מיר צו דיר :

אין סיגעניט רוישט דער יאָם. ברענגט קלעצער צעטראָגן, אָפּ פאַל. שליפט־אויס קופּעס מיט זאַמד, ווי מעטשעטן פאַר ערד־ווערים, גיסט־אויס זיין שוים און זיין שטאַרעם, ווערט נאַריש און רואיק, ווי אַ גאַזלען, וואָס ליגט צאָרט לעבן זיין קינד, נאַכדעם ווי ער האָט אַ מענטש אומגעבראַכט.

פון מיין צימער קוק איך — דורך דער גאַנצ־טייר צו יאָם אַרויס, שרעק מיך פאַר אים, ווי פאַר אַ געליכטער וואָס דו ווייסט, אַז אין אירע אָרעמס וועסטו שטאַרבן.

מענטשן זאָגן — —

מיך וואָלט דער יאָם פאַר אַ פאַטאַליסטי געמאַכט, ווען נישט דאָס שמעקנדיקע דאָרנקישן פון מענטש־גלויבן, וואָס איך האָב מיר צוקאַפּנס געלייגט, קעדיי עס זאָל מיך נישט לאָזן שלאָפּן.

מיט מענטש־אמונע האָב איך מיינע לענדן אַרומגעגורט, און קעדיי נישט אַף דעם „זיסן ריטם פון מענטשלעכקייט“ אַנטשלאָפּן צו ווערן, האָב איך אַ קנופּ געמאַכט, אַף דער זייט וואו די ריפּן זענען, אונטערן האַרץ...

היינט איז ווינטער. (אַ מילדער ווינטער אין צאָפּן אַמעריקע) גייען אַפּן זאַמד אַרום האַלצזוכערס און זאַמד־זיפּערס. דער האַלצ־זוכער — כאָטש ער זאַמלט בלויז פייער־קלעצער פאַר די סיגעניטער הייז־סיסטעמען, כאַלעמט ער דאָך, אַז דער יאָם וועט אים היינט־מאַרן אַ פּיאַנאָ צוטראָגן־בריינגען, פאַר זיין שוין, קראַנק, מוזיקאַליש טעכטערל.

און דעם זאַמדזיפּער מעגט איר זען.

ווי ער שטייט אין די ווינט־קאַלטע טעג מיט דער זיפּ און זיפּט דאָס זאַמד. עפשער וועט ער געפינען אַ פאַרלוירן שטיקל גאַלד, אַ שטיקל זילבער. אַזויפיל מענטשן באָדן זיך דאָ דורכן זומער. אַזוי־פיל פאַרלעך וואַלגען זיך דורך די נעכט אַפּן זאַמד, איז דען גע־מאַלט, אַז עמיצער זאָל אין די גאַלדענע פיבערמינוטן, אַ זילבער־נעם דאָלאַר נישט פאַרלירן, אַן אוירינגל, אַ גאַלדענעם זייגער, אַ זילבערנע האָרנאָרל?

אָך, דו נאַר! די, וואָס האָבן גאַלד צו פאַרלירן, באַשלאָפּן זייערע געליכטע נישט אַפּן הוילן זאַמד. די אַנדערע ווידער — נו,

יאָ. ווען דו זאָלסט קענען פון „פארלוירענע אומשולדס“ גאָלד אויס-
שמידן! די ראָמאַנשרייבער ווילן דאָך האָבן, אז „פרויענערע“ איז
ווי איידלגאָלד אזוי טייער...

דער זיפער זיפט דאָס זאָמד, זיין נאָז איז בלאָ, אַ טראָפן שטייט
זישן נאָז און ליפ. ער טענצלט-אונטער פון קעלט. ער גראַבט און
זיפט. אזוי שטונדן-לאַנג. ער ווערט נישט מיד. יעדעס מאָל וואָס
ער פילט אָן די זיפ מיט אויסגעגראָבענעם, ווערן זיינע דערהאַרעטע
אויגן העל, און יעדעס מאָל וואָס ער שיט-אויס די לעצטע פונקט
זאָמד, ווערט זיין געמיט פאַרלאָשן אַף אַ רעגע — בלויז אַף אַ רעגע,
ביז אַ נייע לאַפּעטע זאָמד פאַלט אין זיפ אַרײַן, אַ נייע האָפּנונג.

וויפיל גלויבן דאַרף אַ מענטש האָבן אין דער וועלט, אינעם
לעבן, אינעם צופאַל צו שטיין אין קאַלטן ווינט פונעם יאָס און
זיפן דאָס קאַלטע זאָמד, אין אזאַ הינטישן טאָג ווי היינט, ווען דער
הימל איז פול מיט גרודעס אייז און די זון קוקט ווי אַ נייגעבוירן
געל, ציטעריק הינדל, אַפיר פון איר קאַלטער באַהעלטעניש!

:: :: ::

און ווידער רעדט מיין פעטער איציק: (פון דער ווייטער שטאָט
וויצען, וואו ער ליגט אַף דעם שטאָטישן בייס-אוילאָם):

וואויל איז צו די, וואָס גייען גלייך, פאַר וועמען עס איז
קיין שום וואַנט נישטאָ. אזוי לאַנג ווי די אייגענע נאָז שלאָגט זיך
נישט אָן אין איר.

אזוי וואויל איז צו די בלינדע — זיי גייען גלייך און פאַלן
בלויז איבער שוועלן און וויקשעפלעך.

איך אליין הויב מיינע פיס הויך איבער אַ שטרוי, וואָס ליגט
אַף דער ערד, — גלייך עס וואָלט געווען אַ באַרג.

ס'איז גענוג איך זאָל זען אַ פאַרעם אַף דער ערד, אז מיין
אינטעליגענטער פוס (פון די אַמאָליקע יאָרן!) זאָל דערפילן אז עפעס
איז אים אין וועג, און ער זאָל דעם מוט אָנווערן.

אַנדערע מענטשן, אז זיי קלעטערן אַף אַ באַרג, קוקן זיי בלויז
אַ ביסל אַרויף, גענוג דעם וועג צו געפינען צום שפיץ. איך, אָבער,
בליק שטענדיק אַרויף צום סאַמע שפיץ אַרויף, נעמט מיר דאָס האַרץ
שוואַכן, דער קאָפּ פאַרדרייט זיך מיר. איך ווער-אָן די ערד אונטער
מיר — איך נעם זיך קויקלען באַרג-אַראָפּ, וואו מיין האָפּנונג ליגט
שוין און וואַרט מיט אַ געבראַכענעם האַלזאַקסן.

יאָ, אז וואויל איז צו דעם בלינדען, ער זעט — אַלצדינג!

:: :: ::

פונדעסטוועגן: (דאָ שרייב איך שוין אליין).

אז דער בלינדער ווערט א פירער און נעמט פירן!

איך האָב אזא איינעם געקענט. א קונסטבלינדער אף ביידע אויגן. נאָר בלינדערהייט פלעגט ער, מיט דער הילף פון זיין שטעקן, טרעפן דעם וועג אריבערצוגיין — דורך די גרעסטע געפארן. פלעג איך אים טרעפן, אף בראָדוויי און 42טער, הערן ווי ער קלאַפט מיטן שטעקן און אלע קוקן זיך אום, מאַכן א וועג פאַר אים. האָט מיר דאָס האַרץ געוויינט פון טרויער און וואונדער. נאָר אז איך האָב (מיט עטלעכע יאָר שפעטער) דערזען דעם זעלבן בלינדען, ווי ער שפאַנט איבער די ברייטע גאַסן פון אונזער ליטעראַטור, מיט צעפלאַכטענע פאַלעס, צעשוּיבערטע האָר, דעם שטעקן אין דער הויך, ווי א קאפּעלמייסטער, און נאָך אים גייען-נאָך א פאַר צענדליק שרייבער, אָנגעפירט פון זיין שטעקן, און זיינע בלינדע טריט, האָט מיך אָנגעכאַפט א כיישעק אים אָנצופלעמען די פּיסקעס, אַרויסכאַפן דעם שטעקן פון זיין בלינדער האַנט און אים זאָגן:

— שווינדלער!

איז ער אָבער א בלינדער און א מיסטיקער. דערלאָזט נישט דאָס שטיקל נעשאַמע אזא איינעם שלעכטס צו טון. שטוי איך און קוק אים נאָך, הער דאָס געזאָנג פון די קינדער, וואָס לאָזן זיך פירן פון א בלינדן און טרערן זענען אף א שפיץ פון מיין פינגער. איך בעט שטילערהייט:

— גאָט יעהאָוואַ, אָדער יעזוס, אָדער ווי דו הייסט דאָרטן, צום גוטן יאָר, הייל אויס די אויגן דעם בלינדן קונסטפירער, קעדיי איך זאָל ניט דאַרפן מער קיין ראַכמאַנעס האָבן אף אים און איך זאָל אים קענען אַרומפאַטשן.

:: :: ::

מיין פעטער איציק פלעגט צו מיר זאָגן, מיט זיין וויענער מעליצע:

„פאַרוואָרף דייע דריקן אף דער שמאַלסטער זייט פונעם טייך! — פאַרשטייסט וואָס מען רעדט צו דיר? הער דיר אויף צו דליבן אן אויער מיט א שוועבעלע, וועסטיר אָנמאַכן א צאָרע! זוך דיר דיין טאַכלעס אף אזא שמאַלן וועג ווי מעגלעך, זוך דיר נישט קיין

נאָמען אין דער ווייטער וועלט, נאָך זוך דיר אַ שטיקל ברויט אין דער נאָענטער שטאָט. גרויס איז קיינער נישט. מיין קינד, אַכוז דער וואָס שטעלט זיך אַרויף אַף פּרעמדע מענטשנס אַסלען. שטיי נישט אַף קיין פּרעמדע אַסלען און לאָז נישט קיין פּרעמדע פּיס שטיין אַף דיינע!"

האָב איך דען מיין פעטער איציקס לערן אויסגעפּאָלגט? דער פעטער איציק אליין (אַזוי ווייט ווי מיר איז באַקאַנט) האָט זיינע בריקן אויפגעצויגן איבער די ווייטסטע ברעגן פון די טייכן! איז גע- שטאַרבן איינזאַם אין אַ וויענער שפּיטאַל, האָט אין „בענקעניש נאָך שיינקייט" זיך דאָס האַרץ אויסגעשניטן, און עס אַף אַ פּוריספּאָן אויפּגעהאַנגען.

פון מיין פעטער איציק איז געבליבן אַ פעקל ברוי, אַרומגע- בונדן מיט אַ לולעוורדינגל. אַ לאָס פון זיין רויטער באָרד, וואָס איך האָב געפונען אין אַן אַלטן מעדאַליאָן פון מיין „וויענער טאַנטע" (די מיט די ברונעלענע שיכלעך און מיט דער גרויסער שוואַרצער מוה, אויב איר געדענקט! באַ צוועלף יאָר האָב איך אינדערזעלכער מוה געוואַרעמט מינע פּיס אום ווינטער, בעאייס מיר האָבן גע- וואוינט אין מוישע־בען־מוישעס „שלאָס־כורבע", נאָכדעם ווי אונזער שטוב איז אוועקגעפּלויגן מיט דעם שיינעם, גאָלדענעם פּיער, וואָס איך אַנמעלט באַשריבן אין אַ פּאָעמע).

און איך, וואָס זיך דאָ אין סיגעט אַפן גאַניק אַ נישט־געזונטער, אין באַרענעם כאַלאַט, אין קאַלטע שיד, ציטער פון קעלט און שרייב דיראָ ווערטער, בעאייס אַ שניידעגן שפּריצט מיר אַפן פּאַנים. איך פּאַרוואַרף אויך מינע בריקן אַף דאָרטן, וואו דאָס וואַסער איז צום ווייטסטן!

פאַרוואָר: דאָס „צועגעזאַגטע לאַנד" איז נישט פאַר איינעם, וואָס בויט זיינע בריקן איבער דער ווייטסטער זייט פון אַ טייך. אַבער אין בויען אליין ליגט שוין דאָס גליק!

:: :: ::

„נאָדיר איז ראַפּינירט".

ב. באַראַכאָוו האָט ער דער ערשטער געזאָגט, — די אַנדערע פּעדערפּאָפּוגעס שנאַטערן עס אויס, פון די רעדאַקציעס וואו זייערע שטייגן הענגען.

וואַזשנע פּאָפּוגעס, מיט געבוירענע האַרנברילן אַף די אויגן!
איינער זאָגט, הונדערט זאָגן נאָך!

רייזן? — אן אַרעמאַנסקע דיכטער. יהואש? — אַ דענקער.
מענדעלי — אַ שטראָפער. פּרץ — אַ זאָגער. שלום-עליכם — נע-
לעכטער דורך טרערן.

בערגעלסאָן איז געווען דער אידישער קנוט האַמסון, ביז איך
האָב אין מיינע ליטעראַטור-נאָטיצן אָנגעוויזן, אז ער שרייבט
בלויז יעדעס פיפטע וואָרט (די ערשטע פיר ווערטער שרייבט ער
אינאָנצן נישט). פון דעמאָלטאָן איז ער באַ די נויאַרקער קריטיקער
דער „שפּראַך-עקאָנאָם“, דער „עסענציסט“, ו"כו.

אַל-פּי ליטעראַטור-סייכל האָט אַ שרייבער באַדאַרפט שטאַרבן
אזוי גיך ווי ער שרייבטאָן זיין ערשט בוך און לעבעדיק ווערן מיט
500 יאָר שפּעטער, קעדיי צו וויסן ווי עס האַלט מיט אים, און צי
האָט ער טאַלאַנט...

„די צייט וועט באַווייזן!“

די צייט — די פאַרשווע מערדערקע! אין אירע הענט זאָל
איך מיין גוטן נאָמען פאַרטרויען!...

:: :: ::

ב. באַראַכאָוו האָט דער ערשטער אַף מיר אָנגעקלעפט אַ סיג-
נאַטורע: „אַ ראַפינירטער“.

פון דעמאָלט אָן בין איך „אַ ראַפינירטער וואָרט-קינסטלער!“
כאָטש איך געדענק שוין נישט דאָס יאָר ווען איך געשריבן
„פּיין“ און די וואָרט-קונסט? פונקט ווי אַ געיאָגטע כאַיע שפּרינגט
נישט איבערן פּלויט צוליבן שפּרינגען, נאָר קעדיי צו זיין אַף יענער
זייט, אזוי נויז איך ווערטער, בלויז קעדיי זיי איבערצוקומען וואָס
שנעלער, קעדיי צו זיין אַף דער אַנדערער זייט פון די ווערטער.

:: :: ::

איך האָב קיינמאָל נישט געקענט פאַרשטיין פאַרוואָס גרויסע
פּירל-קינסטלער שפּילן שטענדיק אַף אַלטע, מיאוסע פּירלען.
איך האָב געטראַכט:

צו שפּילן שוין און פּריש אַף אַ שיינעם און פּרישן פּירל איז
דאָך שענער ווי צו שפּילן אַף אַ פּירל פון אַלטן און אויסגעוועפטן
האַלץ.

איך האָב געטראַכט:

צי וועט דען דער דופט פונעם פּירל פאַרמינערן דעם פּירלס
קלאַנג?

(מיין ליבער קריטיקער : א פידל קאן דאך אי שמעקן וואלד און אויסשפילן וואלד!).

אזוי האב איך געטראכט אמאל — מיט יארן צוריק.

אבער איך האב א טאָעס געהאט.

ווען א קריטיקער זעט — הערט ער נישט. ווען ער הערט — קען ער נישט ריכן מיט דער נאָז.

האָט מיינער א באַקענטער אַף א גאָלדענעם פידל געשפילט. פון די אַרעמע שפּאַר-גראַשנס וואָס זיין מאַמע האָט אים געגעבן אַף מיטאַג, האָט ער אַלע רענדלעך געקויפט. די רענדלעך אויסגעגאַסן אין זיינס אַן אייגענעם פאַרעם. ווען ער האָט דאָס פאַרעם-האַלץ צענעמען און דריי באַזונדערע ווינקל-שטיקער, וואָס האָבן זיך צע-נויפּעפּאַסט אַרום אַן אויסגעהוילטן פידל-פּאַסאַן, איז דער פידל אַרויס — ליכטיק און ניי, רויט און ריין.

דערנאָך האָט ער יאַרן-מיט-יאַרן שפּיל-טעכניק געלערנט, נעכט אויף-געווען, טעג אַף די סטרונעס צעריבן ווי קאַליפּאָניע, זיך אין אַלע קלענסטע פידל-סוידעס איינגעאיבט, — זיך אויסגעלערנט זיין האַרץ קלאָר און גרינג אַף זיין גאָלד-פידל אַרויסצושפּילן.

און ער האָט געזאָגט צו זיך, דער נאָר :

נישט נאָר וועל איך דער וועלט שפּילן א טיף שטאַרם-ליד, וואָס וועט וועקן די מענטשן זיך צו ראַטעווען פון דעם גרויסן וואַלקנבראָך וואָס קומט-אַן, נאָר איך וועל עס שפּילן אַף א גאָלד-דענעם פידל, קעדאַי אַז אויך טויבע, וואָס קענען נישט הערן, זאָלן פון דער ווייטן קענען זען דעם בליאַסק פון דעם פידל. אזוי איז געווען טאַקע.

מיין פריינט האָט אַף זיין גאָלדענעם פידל געשפּילט, אָבער... זעט נאָר, מענטשן, וואָס האָט זיך דאָ געטראָפּן ? צוליב דער גאָלד-דענער פּראַכט פון דעם פידל — הערט קיינער נישט דעם שטאַרם-אַנזאָג פון דעם פידלער, מערקט קיינער נישט די וויינענדיקע האַנט וואָס דריקט די געמאַקטע פידל-קנעפלעך — אַלע זען בלויז דעם בלישטש פון דעם גאָלדענעם אינסטרומענט, פרייען זיך, האָבן האַנאַע... גלויבן נאָרנישט, אַז יענער מיינט עס ערנסט. וואָרום פון קאָדמויניס-יאָן איז זיי באַקאַנט, אַז עמעסע פידל-שפּילער נוצן פיר-לען אַלע, פידלען אָפּגעבליאַקעוועטע.

און מיין פריינט, דער פידל-שפּילער, איז אַוועק און גענומען דעם גאָלדענעם פידל און אים צעבראַכן אַף צען שטיק, אזוי ווי זיין

הארץ... דערנאָכרעם האָט ער גענומען אַן אַלטן, פּראָסטן האָלץ-פּירל און איז ווידער אַרויס אַפּן גאַנטיק שפּילן זיין שטאַרם-ליד. אָבער דאָסמאָל האָבן זיך שוין אַלע (דורך עפעס אַ וואונדער-לעכן צופאַל), דערוואוסט, אַז דער שפּילער פונעם גאַלדענעם פּירל האָט אויך אַן אייגן ליד געבראַכט, האָבן זיי די אויגן פאַרמאַכט קעדיי זיך שוין מער נישט צו לאָזן פאַרפירן פון דעם ליכטיקן פּירל-גלאַנץ, און זיי האָבן מיט הונגעריקע אויערן געהערט, געהערט, גע-הערט.

אַז זיי האָבן די אויגן אויפגעפנט, איז שוין דער שפּילער ניט געווען. אין אַלעמענס וויסלען האָבן געראָסעט טרערן. אַלע האָבן איצט צוגעגעבן, אַז ער שפּילט „מיט אַן איבערגעשניטן האַרץ“, ביטער און טיף, „נאָר“, האָבן זיי געזאָגט און זיך געווישט די אויגן, „דאָס וואָס ער נוצט אַ גאַלדענעם פּירל, דאָס מאַכט אַלדינג קאַליע... ס'איז דאָ אינדעם פּוסטע באַרימערין!“

:: :: ::

ווער זאָל דאָס יענער פּירלער זיין, האָ ? וואָס האָט אַ חוץ אַ טיפע מעלאָדיע און שפּיל-טעכניק, אויך געוואָלט אַן אייגענעם פּראַכט-פּירל האָבן, וואָס זאָל די טויבע פאַרגאַפּן צו זען דאָס וואָס ס'איז זיי נישט באַשערט געווען צו הערען ? זאָל דאָס זיין — נאָר וואָס רעד איך ? יענער האָט דאָך נאָר קיינמאָל (זאָגט מען) אַה קיין עמעסן פּירל נישט געשפּילט ! ער האָט דאָך בלוז געמאַכט מיט דער רעכטער האַנט איבערן לינקן אַרעם אזוי קונציק, אַז מ'האַט געהאַט די אילוויע פון אַ גאַלדענעם פּירל.

:: :: ::

ס'איז היינט אויסגעפאַלן אַ שניי. ווייך און שטיל איז דער שניי געקומען דורך דער נאַכט. דורך די פענצטער-שפאַרעס האָב איך, אין שלאָף, די פייכטע קעלט דערפילט און זיך אויפגעוועקט. צי עפּשער איז עס געווען דאָס ווייסע וואונדערקאָל פון יוגנט ? פון יענע נעכט, ווען דער הימל אַליין איז אין זיין כמאַריקער ווייסקייט, דורכגענייסיקט מיט קלאָרן טרויער אַה דער ערד אַראָפּ, ווען די בערג פון מיין שטעטל זענען געווען ווי ווייסע, איבערגעשראַקענע אויערן, וואָס שטריינגען זיך אַן צו הערן דאָס וואָרט פון אַלע ווערטער ?

איך האָב פון הינטער דער קאלדרע אַפּירגעשטעקט אַ וואַרימע, פאַרשלאָפּענע האַנט, אַרויפגעשטופט ס'פענצטער (פון אונטן אַרויף), און דערזען די ליכטיקייט, וואָס איז נישט לעוואָנע און נישט זון, די ליכטיקייט וואָס קוואַלט־אַן פון זיך אַליין, פון די קליינע שוואַכע בלעטלעך, וואָס ליכטיקן בלויז דורך זייער פאַרבירדערונג, דורך זייער אַסאָך־קייט, און מיר איז געוואָרן אַזוי גוט: דאָס ברענען פונעם שניי, די סרייפּע פון ווייסקייט איז מיר הינטער דער הויט אַרונטער, אין אַלע בלוטקעמערלעך אָנגעקלאַפט אַ „גוטמאַרגן“ פון נאַראַיעוו, פון מיינע יונגע יאָרן.

איז זייט געזונט, מיינע יונגע יאָר, זייט געזונט. אַ מידער, אַ פון שלאַכט־פאַרויכערטער, ניב איך אייך (ווי דער יונגער זיידע וואָס איך בין) אַ קוש אַף דער באַס און זאָג: „זייט געזונט!“